

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

XVII. évfolyam

1. szám

**FELDERÍTŐ
SZEMLE**

ALAPÍTVÁ: 2002

**BUDAPEST
2018**

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Dr. Béres János vezérőrnagy

Tagok: Dezső Sándor vezérőrnagy

Dr. Magyar István ny. dandártábornok

Dr. Tömösváry Zsigmond ny. dandártábornok

Háry Szabolcs ezredes

Dr. Magyar Sándor ezredes

Deák Anita alezredes

Dr. Fűrjes János alezredes

Dr. Tóth Sándor alezredes

Dr. Vida Csaba alezredes

Felelős szerkesztő: Deák Anita alezredes

Olvasószerkesztő: Gál Csaba ny. ezredes

Tördelőszerkesztő: Tóth Krisztina tzs.

HU ISSN 1588-242X

TARTALOM

BIZTONSÁGPOLITIKA

MEZŐ ANDRÁS ALEZREDES

**A DOKTRÍNÁK ÉS A TAPASZTALATFELDOLGOZÁS
KAPCSOLATÁNAK PÉLDÁJA.....5**

DR. TÓTH SÁNDOR ALEZREDES

TÖRÖKORSZÁG AFRINI INFORMÁCIÓS KAMPÁNYA24

VARGA MÁRTON

HUMÁN BIZTONSÁG ÉS A SZÁHEL-ÖVEZET.....31

SIPOSNÉ PROF. DR. KECSKEMÉTHY KLÁRA EZREDES –
DR. GERENCSÉR ÁRPÁD

A KASZPI-MEDENCE GEOSTRATÉGIAI JELENTŐSÉGE43

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

KÁROLY LÁSZLÓ ALEZREDES

**A KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK
MEGNÖVEKEDETT SZEREPE AZ ASZIMMETRIKUS
KONFLIKTUSOK BEFEJEZŐ SZAKASZÁBAN59**

SÁFRÁN JÓZSEF

**AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ÉS MAGYARORSZÁG
NEMZETBIZTONSÁGI SZERVEZETRENDSZERÉNEK
ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE.....71**

PÁRKÁNYI CSONGOR

**PÁPAI MAGYAR INTÉZET – A MAGYAR SZOCIALISTA
HÍRSZERZÉS KIEMELT OBJEKTUMA I.....88**

KUTATÁS – FEJLESZTÉS

BOGNÁR ESZTER KATALIN

ÚJ TECHNOLÓGIÁK A FELDERÍTÉSBEN: A MODERN HÁLÓZATKÖZPONTÚ HADVISELÉS ESZKÖZEI ÉS EÉJÁRÁSAI.....	98
--	-----------

SZAKMATÖRTÉNET

BINDER TAMÁS ALEZREDES

A VKF-2. OSZTÁLY NYILVÁNTARTÓ ALOSZTÁLYA	116
---	------------

FÓRUM

NAGY BIANKA

AZ OROSZ NEM LINEÁRIS HADVISELÉS ÉS AZ ELLENE IRÁNYULÓ ÖNVÉDELEM LEHETŐSÉGEI.....	142
--	------------

ÜVEGES ANDRÁS JÓZSEF FŐHADNAGY

A KRIPTOPÉNZEK ÁRNYÉKÁBAN	162
--	------------

CSUTAK ZSOLT

SZÉP ÚJ VILÁG, AVAGY A KIBERTÉR ÉS A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA KORÁNAK ÚJ KIHÍVÁSAI.....	170
---	------------

AZ OLVASÓHOZ

A KÖTET SZERZŐI.....	187
-----------------------------	------------

E SZÁMUNK TARTALMA	188
---------------------------------	------------

A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI	200
--	------------

MEZŐ ANDRÁS ALEZREDES

A DOKTRÍNÁK ÉS A TAPASZTALATFELDOLGOZÁS KAPCSOLATÁNAK PÉLDÁJA

A doktrínákkal kapcsolatos egyik negatív sztereotípa, hogy olyan merev és rugalmatlan elvek rendszere, amelyek alig alkalmazhatóak a gyakorlatban, ezért sem a NATO, sem a Magyar Honvédség nem fordít rá figyelmet. Valójában a doktrína fejlesztésének egyik forrása a folyamatban lévő műveletek tapasztalatainak feldolgozása, ezért a doktrínák elveinek megismerése olyan alapot nyújt a műveletek parancsnokainak és a törzseknek, amely segít megérteni a hadviselés állandóan változó természetét és az új jelenségeket. A legfejlettebb NATO-hadseregek nagy gondot fordítanak arra, hogy a műveletre induló egységek a legfrissebb és a legaktuálisabb elvek alapján legyenek felkészítve és a doktrinális elveket alkalmazzák, átültessék a gyakorlatba is.¹

A brit hadsereg két alkalommal megvívott csatája Musza Kalában azt bizonyítja, hogy a korábban jól működő doktrinális elveket felül kell vizsgálni a tapasztalatok fényében, és szükség szerint át kell írni azokat. Tanulni kell a hibákból és a kudarcokból. Különösen igaz ez olyan hadsereg esetében, mint a Magyar Honvédség, amely nem rendelkezik jelentős harci műveleti tapasztalatokkal.

Legutóbbi tanulmányomban a doktrínafejlesztés gyakorlatát vizsgáltam más országokban. Megfigyelésem szerint az áttekintett országok gyakorlatából kiemelkedik a brit doktrínafejlesztés, amely a legszorosabb kapcsolatot ápolja a doktrínafejlesztés és a folyamatban lévő műveletek tapasztalatai között. Ebben a rövid tanulmányban a britek doktrinális alkalmazkodásának egyik legszemléletesebb példáját mutatom be a közelmúltból.

A doktrínák rendkívül fontos szerepet töltenek be mind a Szövetség, mind pedig a legfejlettebb tagállamok hadseregeinek mindennapi életében, mert a doktrína biztosítja, hogy az egymástól elszigetelten, különböző helyszíneken felkészített, egymást nem ismerő alakulatok és parancsnokok az adott hadszíntéren egységesen gondolkozzanak, erőiket összefogottan vessék be, egységes terminológiát használjanak és képesek legyenek többnemzeti környezetben is működni. Az egységes gondolkodás képessége azért is életbe vágó, mert csak ezzel biztosítható a küldetésorientált vezetés,² amely csak úgy működhet, ha az átruházott döntési jogkörrel kapcsolatban a különböző háttérű és esetleg más nemzetiségű parancsnokok is egyforma rendezőelvet mentén gondolkodnak.

¹ PORKOLÁB Imre dandártábornok: Aszimmetrikus konfliktusok tapasztalatai a nemzetbiztonsági tanácsadó szemszögéből. Honvédségi Szemle, 175. évfolyam, 2017/4. szám. pp. 4–5. https://honvedelem.hu/files/files/64203/hsz_2017_4_beliv.pdf; letöltés: 2017.12.25.

² Küldetésorientált vezetés: a jogkörök megosztásán alapuló vezetés révén a parancsnokok cselekvési szabadságot biztosítanak az alárendelteknek, hogy célszerűen cselekedhessenek, ha előre nem látható fejlemények merülnek fel, és ki tudják használni a kedvező lehetőségeket. Összhaderőnemi Doktrína, végleges tervezet. p. 5–3.

A doktrína a „Katonai erőket célkitűzéseik elérésben irányító alapelvek. Mérvadó dokumentum, de alkalmazásához ítélőképesség szükséges.”³ A doktrínák segítenek a parancsnokoknak a gondolkodásmód kialakításában, nem előírás, hanem szemlélet. Útmutatás egy nyitott, rugalmas felfogás elérésében, amely mindig az adott helyzetre adaptálható és segít az adott helyzethez történő alkalmazkodásban. „A doktrína eligazít, a parancsnok eldönti”⁴ – tartja a brit mondás. A brit katonai gondolkodás nem egyszerűen elfogadja, de egyenesen bátorítja a törzstiszteket, hogy a doktrinális elvek adott helyzetben történő alkalmazásáról vitát nyissanak, egyéni meglátásaikat, észrevételeiket eltérő helyzetértékeléseiket, álláspontjaikat ütköztessék, és a közös vita, az együttgondolkodás után több eltérő cselekvési változatot mutassanak be, amelyek közül a parancsnok választhat.

Tény, hogy a különféle doktrinális elvek között gyakran ellentmondások fedezhetőek fel, és egy-egy elv abszolutizálása vagy túlhangsúlyozása más elvek kárára műveleti kudarcokhoz vezethet. Például az előbb említett küldetésorientált vezetés és a vezetés egysége közt nyilvánvalóan meg kell találni az egyensúlyt, az adott helyzethez illő összhangot, és meg kell határozni, hogy milyen szabadsági fokot biztosít a parancsnok a konkrét műveletben az alárendeltjei számára, hogy a művelet továbbra is megőrizze kohézióját, ugyanakkor mégis megfelelő teret adjon az egyéni kezdeményezéseknek.

A brit katonai gondolkodás nem elvont spekulációval, elméleti okoskodással vezeti le a doktrinális alapelveket, hanem a hadtörténelmi tapasztalatokból, a híres hadvezérek, tábornokok és klasszikus katonai gondolkodók által kifejtett tételekből, a kiképzési gyakorlatok, valamint a műveleti tapasztalatok feldolgozásának következtetéseiből. A doktrínákat azonban nem csak a katonai szakmai megfontolások alapján alakítják ki, mert szoros kapcsolatban állnak a Nemzeti Katonai Stratégiával (NKS). Az NKS határozza meg a katonai végcélokat – amelyek a nemzet magasabb stratégiai-politikai céljait szolgálják – és a cél elérésére dedikált eszközöket, a doktrína pedig kifejti azokat a sajátos katonai módszereket, amelyekkel az NKS céljai, vagyis a katonai végcélok elérhetőek a rendelkezésre bocsátott katonai eszközök felhasználásával.

A brit „Alamo”⁵

A brit hadsereg számára a két Musza Kala-i csata nemcsak a brit katonák hősiességének és elszántságának igazolása, hanem a felkelés elleni műveletekkel kapcsolatos doktrinális gondolkodás kezdeti kudarcának „ikonikus”⁶ jelentőségű bizonyítéka. A britek azonban tanultak saját hibáikból, és a tapasztalatok feldolgozása után alkalmazkodtak, új doktrínát készítettek, majd azt sikeresen alkalmazták.

³ Allied Administrative Publication (AAP)-06(2014) NATO Glossary of Terms and definitions, 2014, 2-D-9.

⁴ Angol eredetiben: „Doctrine guides commanders decide.”

⁵ Alamo ostroma (1836. február 23. – március 6.) a texasi forradalom egyik legfontosabb eseménye volt. A tizenhárom napos ostrom után a mexikói csapatok megtámadták és elfoglalták Alamót, ahol mintegy 200 texasi védekezett. A támadás során csaknem az összes texasi katona elesett, a többieket kivégezték.

⁶ A brit védelmi minisztert – Des Brownt – idézi:

LOYN, David: Why the battle for Musa Qala matters. BBC News, 10 December 2007. http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7137041.stm; letöltés: 2017.12.13.

Amikor a brit hadsereg erői 2006 áprilisában megérkeztek az afganisztáni Helmand tartományba, magukat a nyugati világ felkelés elleni műveletekre legjobban felkészített és legtapasztaltabb haderejének vélték. Harci tapasztalatokban valóban nem volt hiány: Észak-Írország, Malájföld, Kenya, Áden, Ciprus stb. Mindegyik felkelés elleni művelet sok értékes tanulsággal szolgált, de az afgán helyi viszonyokkal egyáltalán nem voltak tisztában, és ezért az sem volt világos, hogyan alkalmazhatóak a korábbi tapasztalatok. A brit csapatok előtt Helmandban szolgáló amerikai egységek maguk sem tulajdonítottak túl nagy jelentőséget a tartománynak, és szórványos tapasztalataik átadása sem történt meg. Az afgán kormányzat jelezte ugyan a tartomány fontosságát, de figyelmüket elsősorban a tartomány népességének 2/3-át magában foglaló tartományi székhely, Lashkar Gah biztonsága kötötte le. A britek az afgán kérésnek megfelelően a nagy népességű székhely közelében hozták létre a második világháború óta legnagyobb műveleti bázisukat, a Camp Bastiont. A bázisról a 16. légi rohamdandár, majd később páncélos felderítőerők nagy távolságú járőrözéssel igyekeztek a tálib térnyerést megakadályozni, ezzel párhuzamosan a könnyűfegyverzetű (ejtőernyős és tengerészgyalogos) erők előretolt műveleti bázisokat (Forward Operating Base) és úgynevezett „szakaszházakat” hoztak létre tartományszerte.⁷

A műveletek ilyen kialakításával megvalósult minden brit parancsnok rémálma, amikor az összhaderőnemi doktrinális elvek közül az erőkifejtések egysége és az erők összpontosítása helyett az elégtelen erőket a tartomány minden pontján egyszerre, elszigetelten vetik be, hogy ezzel nagy láthatóságot biztosítsanak a műveletnek és a valóságos erőknél nagyobb katonai jelenlétet demonstráljanak. Az elképzelés jól működött Észak-Írországban, ahol ezek a „szakaszházak” képesek voltak pozitívan befolyásolni a lakosságot, de Helmandban nem tudtak érvényesülni, és miközben a szétszórta erők egyáltalán nem voltak képesek sem biztonságot teremteni, sem a lakosságot befolyásolni, hatalmas kockázatot jelentettek. A bázison hátra maradt erők ugyanis általában nem voltak elégségesek arra, hogy egyszerre több helyszínen beavatkozzanak vagy segítséget nyújtsanak, és különösen nem voltak alkalmasak a bázistól nagy távolságra tevékenykedni. A tartomány sajátos viszonyai és a települt erők szétszórtsága miatt egy légicsapás vagy helikopteres sebesült-hátraszállítás átlagosan 90 percet⁸ vett igénybe, még akkor is, ha prioritást kapott.

Az Észak-Írországban sikeresen alkalmazott közelfigyelő szakasz⁹ (Close Observation Platoons, COP) műveletek¹⁰ lényege az volt, hogy a rendelkezésre álló könnyűlövész-zászlóaljokat decentralizáltan, szakaszonként vetették be. A szakaszok

⁷ BABCOCK-LUMISCH, Brian: Whom to Obey?: The Dilemma for the NATO ISAF Commander, May 2006 – February 2007. Res Militaris, ERGOMAS issue n°3, “After Afghanistan”, October 2016. p. 5. http://resmilitaris.net/ressources/10236/55/res_militaris_article_babcock-lumish_whom_to_obey_in_multinational_operations.pdf; letöltés: 2017.12.15.

⁸ 90 perc csak a légierő megérkezéséig. Ha sebesült hátraszállításáról volt szó, akkor a sebesült első orvosi szaksegélyben részesítéséhez legalább három-négy óra kellett. A katona sérülését követő időszaknak a honvéderőstől különleges jelentőséget tulajdonít: „platina percek”, „arany óra”.

⁹ A magyar terminológiában nincs megfelelője, de a figyelőőrs (FIO) fogalom esik hozzá a legközelebb.

¹⁰ Ezek a műveletek „szakaszház-stratégia” néven váltak közismertté. A kifejezés terminológiai pontatlan és félrevezető, nem stratégiai szintről van szó és szabványos katonai kifejezésnek sem felelt meg.

rejtve-fedve elfoglaltak egy-egy a brit hadsereg által kibérelt házat, majd ott a helyi lakosság megfigyelésével, fényképezésével, kapcsolatok kiépítésével (HUMINT¹¹) és a kapcsolati háló megrajzolásával értékes felderítési információkra tettek szert, amelyeket a rendőrségi és a katonai műveletek során felhasználtak.¹² A brit doktrínák általában nem bátorítanak a szakaszok önálló alkalmazására, mert egy szakasznak nincs elegendő embere és tüzereje önmaga megvédésére, és a napi munka, pihenés megszervezésére. Ennek ellenére ez a harcászati szintű elképzelés ragyogóan bevált Észak-Írorszában, mert a COP-nak nem kellett közvetlen támadástól tartania. Musza Kalában azonban egy ház észrevétlen elfoglalása, a katonák rejtett tevékenysége, netán HUMINT-tevékenysége teljesen kivitelezhetetlen volt, viszont a közvetlen támogatástól megfosztott magányos szakasz igen vonzó célpontnak bizonyult a felkelők szemében.

A Musza Kalában kibérelt ingatlant egy 24 fős brit ejtőernyőszakasz foglalta el június 14-én Nick Wight-Boycott őrnagy parancsnoksága alatt. Szinte a megérkezésük első pillanatától 52 napon keresztül folyamatosan támadás alatt állt a ház, ezért a figyelőőrs gyorsan kiértemelte az „Alamo” becenevet. A város központjában álló „szakaszház” egy épületkomplexum volt, amely magában foglalta a helyi rendőrség és egy fogda épületeit, valamint egy amerikaiak által épített klinikát. Mindhárom épület tetejére építettek egy-egy fedezéket homokzsákokból,¹³ a szakasz egyetlen 12,7 mm-es géppuskáját pedig a legmagasabb épület, a fogda tetején lévő fedezékben helyezték el.

A komplexum területén települt még egy 80 fős afgán rendőrőrs is, amelynek állományát gyűlölte a város lakossága, mert nem tartoztak egyik helyi törzshöz sem, ezért maguk a rendőrök is tartottak a helyiektől, rendőri feladataikat pedig hanyagul látták el. A tálibok ellen azonban lelkesen harcoltak, valószínűleg saját életüket védték ezzel. Parancsnokuk Abdul Wulley „Coco”, a 30 éves afgán háború veteránja, korábban tálib parancsnok könnyen szót értett a felkelőkkel és ismerte mozgásukat, terveiket és erről néha tájékoztatta a briteket is. Az egyik brit tiszt véleménye szerint „rendkívül veszélyes és nagyszerű fickó” volt.

A tálibok a környező házak fedezékét kihasználva rendszeresen 100–200 m távolságra felzárkóztak, és naponta többször is váratlanul tűz alá vették a házat aknavetővel, gránátokkal és automata fegyverekkel. Az ejtőernyősök képtelenek voltak feladatukat elvégezni, mert még elhagyni sem tudták a házat. Tudniillik, ha egy rajerejű járőr elhagyta volna az épületet, a maradék két raj már képtelen lett volna az ingatlant hatékonyan megvédeni és egyszerre készen állni, hogy a bajba jutott járőrnek is segítséget nyújtson. A városon belül lévő ingatlan területén sebesültszállító helikopterek leszállása is kockázatos volt a tálibok sorozatlövő fegyvereinek hatásos lőtávolságában, ezért helikopteres sebesült-hátraszállításról általában szó sem lehetett. A bázis, Camp Bastion mintegy 100 km-re volt, és az út egyáltalán nem volt biztonságos, folyamatosan kellett számolni lesállításokkal és

¹¹ Humán felderítési információ (human intelligence, HUMINT): a felderítési információ egyik kategóriája, amely humán erőforrások által, humán forrásokból gyűjtött információkból származik. Katonai Terminológiai Értelmező Szótár. p. 275. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015.

¹² Operation Banner, An analysis of military operation in Northern Ireland, Army Code: 71842 p. 5-1.

¹³ Angolul: sangar.

rögtönzött robbanószerkezetek, aknacsapdák alkalmazásával, ezért a COP támogatása még gép- vagy harcjárművekkel is bonyolult volt. A szakasz tehát gyakorlatilag be volt kerítve és el volt vágva saját csapataitól.

Július folyamán a harcokban több felkelőt is megöltek, és számos alkalommal kértek légi és tüzérségi csapásokat a város területére. Egy hónap folyamatos harc után a szakasz élelmiszer- és lőszerkészletei rohamosan fogytak, ezért nem lehetett halogatni a szakasz felmentését és leváltását. Július 21-én a britek megkísérelték a betörést és „Alamo” felszabadítását. A „Griffin” dán könnyűpáncélosokkal (140 fő Mowag Eagle harcjárművekkel) megerősített brit oszlop négy napos kimerítő menet után Musza Kala város előterében elakadt egy tálib leszállásban. A tálibok három oldalról egyszerre megindított támadása annyira heves volt, hogy a dán és a brit erők képtelenek voltak kitörni a tűzösszpontosítási körletből. Amerikai légicsapást kértek a tálibok állásaira, aminek eredményeképpen elhagyhatták a tűzsákat, eközben egy páncélozott harcjármű aknára futott, és három dán katona megsebesült. A légicsapás elegendőnek bizonyult arra, hogy a brit és a dán csapatok kivonják magukat a tálibok közvetlen tűzhatása alól, újraszabályozták erőiket és ismét megkísérelték „Alamo” felszabadítását. Öt nappal a felszabadító művelet megindítása után az oszlop végre elérte a bekerített ejtőernyőszakaszt, átadta a szükséges ellátmányt és lőszer, de az ejtőernyősök leváltása mégsem történt meg. A parancsnokságot a dán Lars Ulslev Johannesen őrnagy vette át. Július 27-én egy támadás elhárítása érdekében közvetlen légicsapást kért, amelynek során megsemmisült a város egyetlen mecsete, és ezért mind a város lakói, mind az afgán rendőrök megvonták támogatásukat a körülzárt NATO-erőktől.

Augusztus 1-én újabb brit páncélos oszlop (Household Cavalry ezred „D” század) érkezett a városhoz, ezúttal az ejtőernyőszakasz a páncélostámadással összehangoltan kitörést kísérelt meg. A tálibok egy Spartan és több Scimitar harcjárművet megsemmisítettek, valamint megöltek számos brit katonát, köztük a művelet parancsnokát is. A brit erők ismét amerikai légicsapások mentették fel.

A britek számára világossá vált, hogy a tartományban nem lehetséges önállóan bevetni páncélos erőket vagy egyszerű „járőrözéssel” megakadályozni a tálib térnyerést, ezért összhaderőnemi harccsoportokat állítottak össze, és a továbbiakban ezek manővereivel vették fel a harcot a városi és a hegyek közötti harcokhoz nyilvánvalóan jobban alkalmazkodott felkelőkkel.

Augusztus 6-án egy kanadai páncélososzlop kísérelte meg a betörést a városba déli irányból, miközben a nyugati oldalon egy ejtőernyősszázad és két szakasz Royal Irish ranger deszantolt és megrohmozta a várost. A művelet lehetővé tette a teljesen kimerült ejtőernyőszakasz leváltását és elszállítását. „Alamót” ezt követően 38 ír ranger és 140 dán könnyűpáncélos katona védte. A dán nehézgéppuskákat az épületek tetején lévő homokzsákfedezékekben helyezték el úgy, hogy 360 fokos kilövést biztosítsanak, a dán harcjárművek számára pedig rámpákat építettek, amelyre felhajtva át tudtak löni az objektumot körülvevő dögölt földből készült kerítés fölött. A rangerek aknavetőikkel képesek voltak belőni a házak közötti holttérket, ezzel megnehezítve a felkelők manővereit a házak takarásában.

A probléma azonban változatlanul megmaradt: a körbekerített brit erők semmilyen kapcsolatot nem tudtak létesíteni a helyi lakossággal, hovatovább ellenőrzésük hatóköre is mindössze a városközpontban lévő „Alamóra” és az onnan belőhető térre szűkült. Az időközben kinevezett ISAF új parancsnoka, David Richards vezérezredes hivatalosan is bejelentette a „szakaszház” műveletek¹⁴ kudarcát. Musza Kala feladása azonban olyan információs, illetve PR-győzelemhez segítette volna a tálibokat, amelynek komoly stratégiai következményei lettek volna, ezért maga a COP nem szűnt meg.¹⁵

A dán páncélosszázad nehézfegyverzetével egy ideig elriasztotta a tálibokat a közvetlen támadásoktól, de négy héttel később kivonták őket Musza Kalából, és őket a Royal Irish ezred „E” százada váltotta fel, amelynek parancsnoka Adam Jowett őrnagy volt. A körbezárt erődben mindössze két nehéz- és kilenc könnyűgéppuska maradt. A nyilvánvalóan elégtelen tüzerő felébresztette a felkelők harci kedvét, és ezt követően fokozódott a tálib támadások intenzitása. A harcok hevességét jellemzi, hogy az „E” századharccsoport az ostrom hátralévő részében ellőtte a teljes brit kontingens éves géppuskalőszer-ellátmányának 1/3-át. A brit harccsoport rendszeresen kért és kapott légicsapásokat a városban felderített célokra, amelyek következtében valószínűleg sok civil áldozat is volt, ezért a britek támogatása a lakosság részéről teljesen megszűnt. A rohamok egyre hevesebbekké váltak, és a táliboknak számos alkalommal sikerült feljutniuk már az erőd falaira is, és onnan nyitottak tüzet az épületek között lévő brit katonákra. Szeptember 2-ra a brit veszteségek megnöttek: egy halott (aknagránát közvetlen találata), kettő súlyos sebesült (aknagránát repesztől), négy további könnyű sebesült, de elszállításuk helikopteren nagy nehézségekbe ütközött a sűrű tálib géppuskatűzben. Szeptember 8-ra az aknavetőlőszer-készlet kritikus szintre süllyedt, és a hevederezett golyószórólőszer teljesen elfogyott.¹⁶ A tálibok felfigyeltek arra, hogy az „E” század ellátása teljesen egészében a helikopterektől függ, ezért géppuskatűzüket az érkező ellátóhelikopterekre koncentrálták, amelyek így nem tudták teljesíteni feladatukat.

Szeptember 12-én a város öregeinek delegációja azzal az ajánlattal kereste fel a brit parancsnokot, hogy hagyják el a várost, mert a további ostrom már értelmetlenné vált a britek számára, elviselhetetlen a lakosság számára és kínos a táliboknak is. A város belső része teljesen megsemmisült, a lakosság elhagyta a várost és a környező falvakba húzódott, ugyanakkor a tálibok is hatalmas veszteséget¹⁷ szenvedtek. A brit parancsnok csak azzal a feltétellel egyezett bele a visszavonulásba, hogy legalább egy hónapos tűzszünet előzi meg, és azt követően a városi tanács (jirga) veszi át az irányítást a városban és nem a tálibok, ezzel igyekezett elkerülni a brit presztízsveszteséget. A különbéke-tárgyalások a tálibokkal hatalmas negatív visszhangot keltettek mind a kabuli kormányzat,¹⁸ mind a

¹⁴ A bejelentésben Richards tábornok is stratégiaként utal rá.

¹⁵ BABCOCK-LUMISCH, Brian: Whom to Obey?: The Dilemma for the NATO ISAF Commander, May 2006 – February 2007. Res Militaris, ERGOMAS issue n°3, “After Afghanistan”, October 2016. pp. 6–17. http://resmilitaris.net/ressources/10236/55/res_militaris_article_babcock-lumish_whom_to_obey_in_multinational_operations.pdf; letöltés: 2017.12.15.

¹⁶ A brit golyószórók képesek voltak a dánok által hátrahagyott NATO-szabványos lőszerrel tüzelni, de azokat a széteső tagú brit hevederekbe kellett betölteni.

¹⁷ Brit becslések szerint 200 felkelőt öltek meg a három hónapos ostrom alatt.

¹⁸ GALL, Carlotta – Wafa, Abdul Waheed: Taliban Truce in District of Afghanistan Sets Off Debate. The New York Times, Dec. 2, 2006. <http://www.nytimes.com/2006/12/02/world/asia/02afghan.html>; letöltés: 2017.12.26.

nemzetközi élet más szereplői köreibben.¹⁹ Ezzel nemcsak katonailag veszítették el a műveletet, de az információs térben is vereséget szenvedtek.

Október 13-án a britek a helyiek által biztosított marhaszállító teherautóikon elhagyhatták a helyőrséget, és a sivatagban kapcsolatba léptek a brit 3. tengerészgyalogosdandárral, amelyik biztosította biztonságos kiemelésüket és elszállításukat. A város elhagyása után a felkelők azonnal kihirdették saját győzelmüket, majd 2007. februárban ténylegesen is hatalmukba kerítették a várost: lefegyverezték és feloszlatták a rendőrséget, letartóztatták, házi őrizetbe helyezték a törzsi vezetőket, majd kivégezték a jirga vezetőjét és bevezették a sariát.²⁰ A város környékén folyó máktermesztés fellendítette a kábítószer-termelést, ami közvetetten vagy közvetlenül biztos anyagi alapot teremtett a tálib felkelők számára. A tálibok adót vetettek ki, bevezették a sorozást és a városban egyes hírek szerint 2000 afgán és nemzetközi felkelő tartózkodott. A tálibok nyilvánosan kivégezték azokat, akiket az ISAF-fal való együttműködéssel gyanúsítottak. Az erős pénzügyi háttér és megfelelő emberi erőforrások birtokában az innen kiinduló tálib műveletek már Helmand tartomány más körzeteit is veszélyeztették.

A tapasztalatok feldolgozása

A kudarc nyomán a britek számára nyilvánvalóvá vált, hogy a felkelés elleni doktrínájukat sürgősen felül kell vizsgálniuk, mert az nagyjából még a korábbi tapasztalataikat tükrözte. Saját megfigyeléseiken kívül felhasználták az amerikaiaknak az iraki és az izraeli hadseregnek a 34 napos háború során gyűjtött tapasztalatait.

A probléma gyökerét abban a szemléletben találták meg, amely általában jellemzi a katonai gondolkodást, vagyis azt, hogy mindig az ellenségre gyakorolt fizikai hatás szempontjából vizsgálják meg a műveleteket. Ez a közismertebben „halotyszámlálgatásnak” hívott szemlélet a műveletet a szerint ítélte eredményesnek vagy eredménytelennek, hogy hány felkelő holttestét tudták utána megszámlálni. Ugyanakkor ez a megközelítés nem fordított kellő figyelmet a lakosság megnyerésére és olyan nem kinetikus hatásokra, amelyek úgy teszik tönkre az ellenség erőfeszítését, hogy nem igénylik közben a hagyományos katonai képességek felhasználását: civil-katonai kapcsolatok,²¹ pszichológiai hatások, információs műveletek, kommunikációs műveletek stb.

¹⁹ COGHLAN, Tom – MCELROY, Damien: US envoy attacks British truce with Taliban. The Telegraph, 25 Oct 2006.

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1532358/US-envoy-attacks-British-truce-with-Taliban.html>; letöltés: 2017.12.26.

²⁰ TATHAM, Steve: Tactical Strategic Communication! Placing Informational Effect at the Centre of Command p. 13. Small Wars Journal, 2009.

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:pm99q4Z5l2YJ:smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/290-tatham.pdf+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu>, letöltés: 2017.12.15.

²¹ A civil-katonai kapcsolatok (Civil Military Interaction) olyan tevékenységeket foglal magában, amelyeket a NATO katonai szervezetei végeznek nemzetközi és helyi nem kormányzati szereplőkkel a NATO-műveletek előkészítése és végrehajtása során, és amelyek hatékony kommunikáción, közös tervezésen és koordináción alapulnak. Ezek az egyeztetések kölcsönösen növelik egymás hatékonyságát és eredményességét a vonatkozó válságkezelés során.

Az izraeli és az amerikai műveletek tapasztalatai azt mutatják, hogy bár a katonai eszközök fontosak a felkelés leveréséhez, de csak azok alkalmazásával, a nemzeti erő más eszközei mellőzésével nem érhető el a cél. A katonai erőt csak akkor nevezhetjük döntő tényezőnek, ha alkalmazása közvetlenül a kívánatos végcélok eléréséhez vezet. A műveleti tapasztalatok szerint azonban a katonai hozzájárulás egyszerűen csak lehetővé teszi vagy támogatja a végcélok elérését. Az aszimmetrikus kihívások kezeléséhez átfogó megközelítésre van szükség, beleértve a katonai és a nem katonai résztvevők, valamint minden kormányzati tényező egyidejű és koordinált tevékenységét. Az összkormányzati, átfogó megközelítés a résztvevők részéről közös szándékot igényel, de a siker eléréséhez ezeket az elveket stratégiai, műveleti és harcászati szinten egymást kiegészítő módon kell alkalmazni és ki kell egészíteni sikeres propaganda-hadjárral is, különösen olyan ellenséggel szemben, amely sikeresen használja a modern média és kommunikáció lehetőségeit, mint a tálibok.²²

A kudarc másik kézenfekvő tanulsága az volt, hogy nem ismerték kellően a műveleti környezetet, és nemcsak a fizikai (földrajzi, éghajlati stb.) környezetet, hanem a konfliktus legfontosabb szereplőit, a lakosságot sem értették. A műveletek humán tartományának megértése a felkelés leverése során fontosabb, mint bármilyen más műveletben, hiszen a műveletek során „*az emberek az utcán, a házakban, a földeken – tehát a nép maga alkotja a harcteret*”,²³ vagyis a konfliktus a lakosság között zajlik. Ennek komoly jelentősége van a NATO-erők számára. Egyfelől a célok megbízható (pozitív) azonosítása a sűrűn lakott területeken nagy nehézségekbe ütközik, és a nép között folyó harcok megnövelik a járulékos károk, veszteségek és véttlen civilek megölésének kockázatát, különösen az egyébként is védtelen és sebezhető rétegek és csoportok körében. Másfelől pedig nem elegendő pusztán nem megfélemlíteni a lakosságot, de ki kell bennük alakítani azt a pozitív attitűdöt, amely támogatja a biztonsági erőket és a központi kormányzatot.

Fontos tapasztalat volt az is, hogy a brit erők pontatlan helyzetértékelése miatt nemcsak a bevetett erők céljai (ti. a lakosság megfigyelése, információk gyűjtése) voltak irreálisak, hanem a létszáma elégtelen volt még a sikeres fegyveres harcra is. A tények azt mutatják, hogy a biztonsági erők valószínűleg kudarcot fognak vallani, ha létszámuk nem ér el egy kritikus tömeget: egyszerűen nincs elég katonai erő a terület ellenőrzésére, uralására.²⁴ A brit erők aránya a műveletek első fázisában 1:800-hoz alakult,²⁵ és csak a lakosság tömeges elmenekülése, illetve jelentős erősítések után javult 1:10-re, majd az ostrom végére hanyatlott 1:14-re.

²² MACKAY, Andrew: The Art of Influence. How the Taliban were driven *from a* strategic Afghan town. <http://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-ff9a9c01-faa4-4038-b4e9-83e619460e1f>; letöltés: 2017.12.16.

²³ SMITH, Rupert: The Utility of Force – The Art of War in the Modern World. Penguin, London, 2006. Idézi: BET-EL, Ilana: We are the battlefield. The Guardian, 26 Jul 2006. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2006/jul/26/thedominanceofwaramongstt>; letöltés: 2017.12.16.

²⁴ KISS Álmos Péter: A negyedik generációs konfliktusok jellemzői és tapasztalatai. Doktori (PhD-) értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2011. p. 126.

²⁵ Csak a brit erőket (24 ejtóernyős katona) és a becslések szerint 20 ezer fős lakosságot figyelembe véve. A harcok során a lakosság gyakorlatilag elhagyta a várost.

Összevetésként: az 1980-as években Észak-Írorszában a brit biztonsági erők és a lakosság aránya 1:65 volt, és ezzel az aránnyal (és az alkalmazott eljárásokkal) sikerült az ír felkelő szervezeteket a tárgyalóasztalhoz kényszeríteni. Bászrában 2003 és 2007 között az 5000–6000 fős brit erő (1:300 arány) fokozatosan elveszítette az ellenőrzést Bászra fölött és kiszorult a városból. Bagdadban 2007. február és november között az iraki és a koalíciós erők 110–140 ezer fős erőkkel (1:50 arány) állították helyre a rendet és a biztonságot. Koszovó megszállásakor (1999. június) a NATO-erők és lakosság aránya 1:50 volt, a megszálló csapatok mégsem tudták megakadályozni a leszámolásokat és a szerbek tömeges kiűzését. Lényegesen többről van tehát szó, mint számokról: a kritikus tömeg mellett szükség van politikai akaratra és a nemzeti erő valamennyi eszközének bevetésére is, valamint a katonai komponens számára reálisan teljesíthető feladatokat kell meghatározni.²⁶

A Musza Kala körzetében indított következő művelet parancsnoka, Andrew Mackay vezérőrnagy maga is részt vett a tapasztalatok feldolgozásában egy tanácsadó misszió élén a 2006-os „34 napos” háború után Libanonban. Összegzett következtetése az volt, hogy a katonai erőt a műveletek során a nemzeti erő más komponenseivel ki kell egészíteni (gazdasági segélyprogramok, újjáépítés, diplomáciai tárgyalások), el kell kerülni a tüzerő alkalmazását lakott körzetekben és fokozni kell a helyi kulturális sajátosságok ismeretét és megértését. *„Musza Kala valóban ikonikus sokfajta negatív ok miatt. Mi most megpróbáljuk [Musza Kalát] ikonikussá tenni, de ezúttal pozitív módon – újjáépítéssel és fejlesztésekkel.”* –mondta.²⁷

Musza Kala visszafoglalása

Musza Kala stratégiai jelentősége két tényezőtől tevődik össze: az Afganisztánban nagy létszámúnak számító (20 ezer fő) lakossága nagyobb részt az alizai törzsből származik, amely Helmand legnagyobb pastu népcsoportja. Afganisztán törzsi viszonyai rendkívül bonyolultak és nyugati észjárással alig érthetőek, de ezek a kötelékek sokkal fontosabbak az afgánok számára, mint a formálisan viselt tisztség, beosztás vagy szervezet. Az alizai törzs, amely hat klánból áll, alapvetően tálib szimpatizánsnak számít, tagjai könnyen és olcsón felbélrehetőek fegyveres harcra, a törzs maga pedig hagyományosan fegyver- és kábítószer-csempészetből él. A tálibok bukását követően a város az ópiumcsempészet szállítási útvonalainak középpontjába került, ami nemcsak a törzsnek, de a tálib felkelésnek is biztos jövedelmet nyújtott.

A britek tervbe vették a tartomány legjelentősebb vízerőművének, a közelben elhelyezkedő Kajaki település mellettinek a felújítását. A projekthez egy 220 tonnás turbinát kellett úttalan utakon átszállítani a felkelők által megszállt területeken. A gigászi konvojművelet érdekében stabilizálni kellett a környék biztonságát és az utak minőségét is javítani kellett.²⁸

²⁶ KISS Álmos Péter: A negyedik generációs konfliktusok jellemzői és tapasztalatai. pp. 125–126.

²⁷ BUSSEY, Katrine: NATO 'making progress' in Afghanistan. The Guardian, 13 Apr 2018. <https://www.theguardian.com/world/2008/apr/13/afghanistan.nato>; letöltés: 2017.12.16.

²⁸ DONNELLY, Thomas – SMITH, Gary J.: Musa Qala: Adapting to the realities of modern counterinsurgency. Small Wars Journal, 29 October 2008. <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/musa-qala>, letöltés: 2017.12.16.

1. ábra. Mullah Szalam korábbi tálib vezér,
később kormányzó

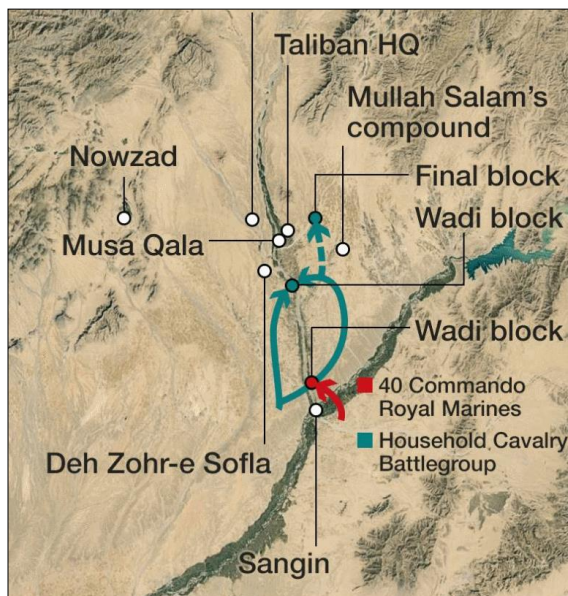
Musza Kala visszafoglalására Mullah Szalam tálib parancsnok váratlan átállása, valamint szövetségre lépése befolyásos törzsekkel és a Karzai-kormányval adott jó alkalmat. Az akkori – később kiderült, túlzott – várakozások szerint a tálibok elveszítették legfontosabb parancsnokukat, aki a Helmand tartomány északi részén élő törzsekkel szövetségre lépve felkelést fog kirombantani a tálibokkal szemben, és a szövetségeseeknek mindössze csak támogatniuk kell majd ezt a tálibellenes mozgalmat. Ez a helyzetértékelés végül nem bizonyult megalapozottnak, mert sem Mullah Szalam, sem az északi törzsek nem vettek részt Musza Kala visszafoglalásában, de már a pusztán lehetőség elég volt ahhoz, hogy brit diplomaták azonnal a helyszínre utazzanak és intenzív tárgyalásokba kezdjenek a törzsek és a klánok vezetőivel. Ha mást nem is, annyit elértek a tárgyalásokkal, hogy a tálibokat egyetlen törzs sem támogatta a művelet ideje alatt, és a korábban Mullah Szalam parancsnoksága alatt álló tálibok sem vettek részt a műveletben.

A helyzetértékelés során kiemelt figyelmet fordítottak arra a tényre, hogy az alizai törzs nem ideológiailag kötelezte el magát a tálibok mellett, fegyvereseik, akiket törzsi és családi szálak sokkal szorosabban fűznek a klánjaikhoz, mint a tálibokhoz, elsősorban a kábítószer-kereskedelmet biztosítják, és csak másodsorban harcolnak a tálibok oldalán zsoldosként.²⁹ Ez a tény – kombinálva azzal a reménnyel, hogy az északon élő alizai törzsek átállnak az afgán kormányzat oldalára – a brit diplomaták erőfeszítései nyomán arra a feltételezésre vezetett, hogy elegendő lesz felvonultatni egy zászlóaljharccsoportot a város ellen és biztosítani, hogy az afgán törzsek és az afgán hadsereg vegyék vissza a várost.

²⁹ MACKAY, Andrew: The Art of Influence.

A műveletben részt vett az afgán 3. dandár Muhaiyodin Ghori dandártábornok vezetésével. A dandár a Karzai-kormány értékelése szerint elegendő erőt képviselt ahhoz, hogy egyedül is visszafoglalja Musza Kalát, de a brit értékelések szerint harcértéke erősen kétséges volt. Az afgán katonák kétségtelenül fegyelmezettek és jól képzettek, de a dandár nem volt összekovácsolva és ebben a formációban még nem harcolt együtt. A britek műveleti tanácsadó és összekötő csoportjai a 2. Yorkshire ezredtől folyamatosan kapcsolatban álltak az afgán dandártörzsszel, és nem tartották a dandárt alkalmasnak arra, hogy komolyabb harcokban vegyen részt, de arra igen, hogy a brit parancsnok annak vezetésével megossza műveleti elképzeléseit.³⁰

A Musza Kala-i csata gyakorlatilag a várostól 20 km-re déli irányban lévő Sangin városánál kezdődött el, amikor éjszaka a 40. tengerészgyalogos-zászlóalj harckocsikkal és harcjárművekkel átkelt a Helmand folyón. A tengerészgyalogosok biztosításával átkelt a folyón a skót Dragonyos Gárda és a Királyi Huszár zászlóalj egy-egy századharccsoportja (Household Cavalry harccsoport), majd megtámadta és birtokba vette Deh Zohr-e Sofla falut, majd Musza Kala kelet irányba folytatta a támadást.

2. ábra. A tengerészgyalogosok erőszakos folyóátkelése és a Household Cavalry harccsoport támadása

³⁰ MACKAY, Andrew: The Art of Influence.

A brit csapatok helyzete lehetővé tette a helyszínre érkezett brit diplomatáknak a közvetlen tárgyalásokat Mullah Szalammal.³¹ A tárgyalások során kiderült, hogy felülbecsülték az afgán törzsi lojalitás erejét, a klánok kohézióját. A klánok ugyanis nem voltak képesek felülemelkedni kicsinyes kábítószer-kereskedelmi érdekeiken, és nem voltak hajlandóak a törzsi vezetőiknek engedelmessé válni a brit művelet támogatásában. Noha a törzsek jelentős katonai erővel rendelkeztek, de hozzájárulásuk a sikerhez inkább stratégiai-kommunikációs és nem műveleti-harcászati előnnyel járt volna. Mullah Szalamnak láthatólag nem volt támogatása a törzsek részéről, és befolyása sem volt közöttük. Annál nagyobb befolyással rendelkezett viszont Kabulban, ahol a Karzai-kormányzat úgy tekintett rá, mint Helmand biztonsági problémáinak megoldására.

A Mastiff és Warrior harcjárművekkel felszerelt századok támadása elakadt üzemanyag és lőszer hiánya miatt, az egyetlen biztonságos logisztikai bázis, Camp Bastion azonban 120 km-re volt, ezért a parancsnok légi úton kiszállított utánpótlást kért. A harccsoport valamennyi járművének üzemanyag-ellátmányát, valamint 50 harcjárművének lőszer- és más ellátmányát ejtőernyővel juttatták célba, C-130-as repülőgépekkel mintegy ötven légi bevetésben. A harccsoport még a feltöltéseket végezte, mikor a tálibok ellentámadást indítottak Sanginnál az átkelőhelyet biztosító tengerészgyalogosok ellen. Többen megsebesültek, néhányan súlyosan. A bekerítés veszélye fenyegette a harccsoportot.

A parancsnok súlyos dilemmával szembesült: eredeti feladata az volt, hogy a város visszafoglalásában támogassa az afgán hadsereget és a helyi tálibellenes erőket, de nem volt olyan afgán erő, amelyet támogatni lehetett volna. A harccsoport visszavonulási útja mentén egyre súlyosabb harcok bontakoztak ki. Ha az egyetlen völgybe vezető utat elzárják, vagyis nem képesek nyitva tartani, akkor a visszavonulás közben is súlyos harcokra kell számítani, és a harccsoport utánpótlás híján sebezhetővé válik. A dandártörzs azt javasolta, hogy vonják vissza a páncélosokat és erősítsék meg a tengerészgyalogosokat, akik a völgy bejáratát és a Helmand folyó átkelőhelyét biztosították. A brit parancsnok szemrevételezésekor felfigyelt arra, hogy a város környékén a mákültségnyelű betakarítás előtt állnak, a mákból készített ópium és heroin pedig a tálib felkelésnek újabb pénzügyi támogatást adott volna, ezért saját törzse javaslataival ellentétben – és a küldetesközpontos vezetés szellemében – a támadás felújítása mellett döntött. Azonnal intézkedett, hogy a város keleti oldalán mobil könnyű fegyverzetű felderítőerőket és drónokat vessenek be a tálib mozgások és védelmi előkészületek pontos felderítése érdekében. A zászlóaljharccsoport megkezdte a művelethez szükséges átcsoportosításokat.

A támadás felújítására vonatkozó döntésnek súlyos stratégiai-politikai kihatásai is lehettek, ezért Mackay elhatározását politikai és stratégiai szinten is jóvá kellett hagyni. A felmerült kockázatok között szerepelt az intenzív tűzharc lehetősége a városon belül, ami nagyszámú civil áldozattal járt volna, és az a média érdeklődése miatt mindenképpen hatalmas nemzetközi visszhangot váltott volna ki és aláásta volna a szövetségesek hitelességét.

³¹ Ekkor még Mullah Szalam szerepe nem volt világos. A brit nagykövet, Sir Sherard Cowper-Coles úgy látta, hogy elérkezett a pillanat a konfliktus „átfogó afgán megoldására”, azaz az afgán helyi erők fokozottabb részvételére a háborúban.

A másik szempont a brit miniszterelnök, Gordon Brown küszöbönálló látogatása volt.³² Ha a művelet kudarcba fulladnak, akkor a látogatás még fel is nagyítja a veszteségek jelentőségét, és az rendkívül negatívan hatott volna a december 12-én bejelentendő brit Afganisztán-stratégiára. Ez a forgatókönyv végső soron a brit csapatok azonnali kivonását is jelenthette volna. Másfelől a látogatás miatt hatalmas politikai és diplomáciai nyomás alá került a parancsnok, míg katonai vonalon szünni nem akaró tájékoztatást kértek az előljáró parancsnokságok, ami nagyon megterhelte a harcban álló zászlóaljharccsoport törzsét.

3. ábra. A walesi herceg mint előretolt repülésirányító

A harmadik szempont Harry herceg³³ jelenléte volt, akit a lehető legnagyobb titokban vetettek be Helmandban hadnagyi rendfokozattal, előretolt repülésirányítóként. A sajtónak félrevezető tájékoztatást adtak, azt állították, hogy Irakban szolgál. Az iraki felkelőcsoportok azonnal bejelentették szándékukat, hogy a herceget elrabolják. Ezt követően sajtóközleményben arról számoltak be, hogy a herceget Kanadába ment egységével kiképzésre, majd eltitkolták, hogy valójában ez az alakulat a kötelékkiképzést követően azonnal Afganisztánba került.³⁴ Ez a látszólag jelentéktelen körülmény nagyon fontos lehetett volna. Ha a herceg megsebesül, meghal vagy fogságba esik, ez mindenképpen negatívan érintette volna a brit lakosság harci szellemét és teljesen háborúellenes hangulatot teremtett volna.

³² Gordon Brown végül december 10-én, a művelet utolsó napján érkezett meg Camp Bastionba, kommunikációs szempontból a legjobb időben, mert ő jelenthette be a győzelmet.

³³ Prince Henry of Wales (Henry Charles Albert David) (1984–).

³⁴ A brit hadsereg hivatalosan csak aztán erősítette meg, hogy a herceg is részt vett a Musza Kala-i csatában, amikor német és ausztrál lapok már amúgy is megszéllőztették az információt, és a herceget már kivonták a műveleti területről.

Ezzel egyidejűleg a tálibok kezébe olyan propagandafegyver került volna, amelynek hatásait nem lehet alábecsülni. Azzal, hogy sikerült a brit és a kanadai hatóságok információs művelete és titokban tartották a királyi család tagjának bevetését, a britek oldalán hatalmas kommunikációs fölény jelent meg.³⁵ Megfigyelhető mindhárom megfontolás esetében, hogy a stratégiai-politikai, a hadműveleti és a harcászati szint nem különíthető el egyértelműen és a szintek általában átfedik egymást.³⁶

Mackay tábornokon fokozódott a politikai nyomás, hogy a műveletet szakítsa félbe. Végül felhívta őt Nick Houghton, a brit Állandó Összhaderőnemi Parancsnokság parancsnoka is Northwoodból, aki meghallgatta a tábornok jelentését, és noha elrendelhetette volna a művelet elhalasztását a miniszterelnöki látogatás utánra, de végül a küldetésorientált vezetés elveinek megfelelően alárendeltjére hagyta a döntést. Mackay terve készen állt, csapatai elfoglalták a szükséges állásokat, már nem akarta elhalasztani a rohamot.

A tábornok ismertette elgondolását a törzsével, majd kiadta előzetes intézkedését az alárendelt parancsnokok számára:

1. Az elgondolás lényegi mozzanata az volt, hogy az afgán 3. dandár fogja bevenni a várost, hogy a művelet legitim és hiteles legyen. A tábornok ezzel az összhaderőnemi műveletek elvei közül egyszerre többet is figyelembe vett: hitelesség, egyetértés, kölcsönös tisztelet és megértés, átláthatóság és stratégiai kommunikáció;³⁷ és néhányat megsértett: biztonság és meglepés. Mackay tábornok nem csekély kockázatot vállalt azzal, hogy a művelet döntő mozzanatának a kérdéses harcértékű afgán dandár tevékenységét nevezte meg. A brit törzs részéről felmerült, hogy a dandártól idő előtt kiszivároghatnak a támadás részletei a tálibokhoz, Mackay tábornok azonban tisztában volt ezzel a kockázattal, de azt is értette, hogy a dandár bevetése az egész művelet eredményeit megsokszorozza a kommunikációs térben. Ahogy annak idején a város elvesztése ikonikus brit vereség volt, most ikonikus afgán győzelemmé akarták azt átváltoztatni, még akkor is, ha a brit és az amerikai erőfeszítések ezzel háttérbe szorulnak.³⁸

2. Másfelől a város küszöbön álló megrohamozása valószínűleg már nyilvánvaló volt a tálibok előtt is,³⁹ ezért Mackay tábornok szakított a meglepés összhaderőnemi elvének alkalmazásával. Inkább az egyszerűséget alkalmazta és lélektani hatás elérésére törekedett azzal, hogy a műveleteket szándékosan lassan bontakoztatta ki. Az üzenet egyértelmű volt: JÖVÜNK, HOGY ELKAPJUNK TITEKET!⁴⁰ Ugyanakkor felismerte azt is, hogy a városba beszorított ismeretlen számú⁴¹ felkelő a végsőkig fog harcolni, ezért gondoskodott a tálibok számára nyitott folyosókról, amelyen keresztül elmenekülhetnek a városból.

³⁵ A hercegről a művelet idején gurka katonákkal készített képek bejárták a világsajtót, és az üzenet, hogy egy herceg is közvetlenül részt vett a harcokban, még nemzetközi szinten is növelte a királyi ház népszerűségét és a műveletek támogatottságát.

³⁶ Az elvet részletesen kifejti az Összhaderőnemi Doktrína (4) végleges tervezet. p. 1–7.

³⁷ Az elveket részletesen kifejti az Összhaderőnemi Doktrína (4) végleges tervezet. p. 1–13.

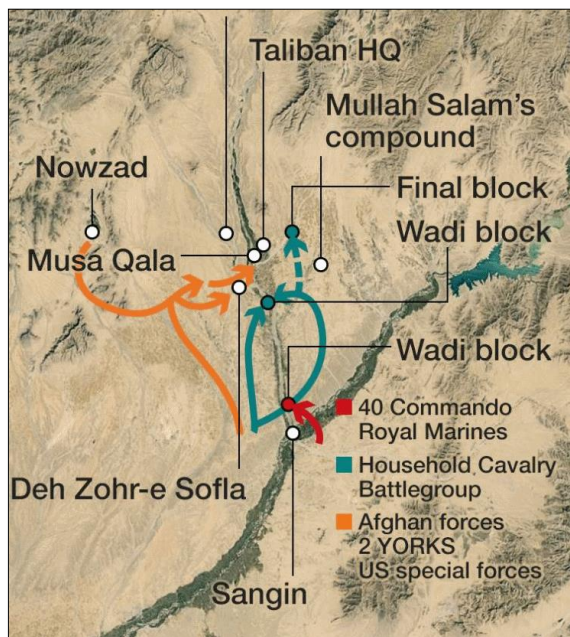
³⁸ MACKAY, Andrew: The Art of Influence.

³⁹ Helmand kormányzója már december 5-én bejelentette a koalíció támadását.

⁴⁰ Mackay: i. m. Angol eredetiben: WE. ARE. COMING. TO. GET. YOU.

⁴¹ A tálibok parancsnoka november 29-én egy riportban azt állította, hogy 2500 tálib harcos felett rendelkezik.

3. Mackay elképzelésének további fontos mozzanata a lakosság védelme és visszatérésének elősegítése volt. Ennek egyik összetevője az úgynevezett „járulékos veszteségek” elkerülése azzal, hogy a városra és közvetlen környékére egyetlen tűzcsapást sem terveztek, sőt azt tűztilalom alá eső területek jelölték meg. Ezt kiegészítették azzal, hogy december 5-én röplapokat szórtak a városra, amelyben felszólították a lakosságot lakhelyük ideiglenes elhagyására.⁴² A másik mozzanat pedig az, hogy a gurka műszaki csapatokat második lépcsőben tervezték bevetni, hogy közvetlenül a város elfoglalása után hozzákezdjenek a stabilizálás, az újjáépítés és a helyreállítás műszaki feladataihoz, és ezzel elősegítsék a harcok miatt elmenekült lakosság visszatérését.⁴³ Sajnálatos módon ezen a ponton kibicsaklott az összkormányzati együttműködés, mert a brit Külügyi és Nemzetközi Fejlesztési Intézetnek nem voltak a helyszínen bevethető civil szakemberei, ezért Mackay tábornok kénytelen volt saját törzsből kijelölni törzstiszteket a fejlesztések és a civil közigazgatás beindítására.

4. ábra. Az afgán 3. dandár és a 2. Yorkshire műveleti tanácsadó és összekötő csoport elterelő műveletei a várostól nyugatra

A zászlóalj törzs hozzákezdett a művelet dokumentációjának kidolgozásához, miközben a csapatok máris elfoglalták kijelölt állásaikat, a parancsnokok eligazították az állományt és már a szükséges begyakorlásokat⁴⁴ és együttműködést is megszervezték.

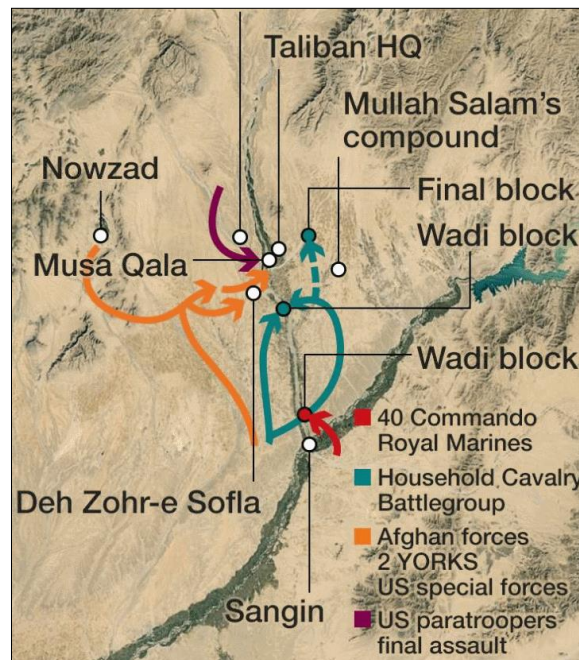
⁴² DUPEE, Matt: A chronology of the Musa Qala dilemma. FDD's Long War Journal, December 3, 2007. https://www.longwarjournal.org/archives/2007/12/a_chronology_of_the_1.php, letöltés: 2017.12.16.

⁴³ Negatív példa volt Mackay előtt, hogy a közeli Nozwadban a sikeres műveletek után a porig rombolt városba sosem tért vissza a lakosság.

⁴⁴ Angolul: rehearsal.

December 7-én a városba bevezető utak mentén a páncélosok keletről és délről lezárták a várost, miközben a várostól nyugatra az afgán 3. dandár egységei brit és amerikai alegységekkel megerősítve elterelő műveleteket hajtottak végre.⁴⁵ Ezzel egyidejűleg brit, amerikai, észt és dán légideszantsapatokat raktak ki helikopterekből közvetlenül a város előterében, és azok felszámolták a tálib védelem első vonalát.

December 8-án a város előterében folyó harc során találat ért egy házat, amely felrobbant. A robbanás erejéből arra lehetett következtetni, hogy egy tálib fegyver- és lőszerraktárt ért találat. December 9-én a tálib erők megkezdik a kivonást (menekülést) a városból. December 10-re a tálibok ellenállása látványosan gyengült, ezért a brit parancsnok megállította a NATO-csapatok előretörését, és a városközpont megtisztítására előreküldte az afgán 3. dandárt. A dandár két napon keresztül vizsgálta át a városközpontot, érdemi ellenállással már nem találkozott. December 12-én kitétték az afgán lobogót a város szimbólumának számító mecset romjaira. A harcok véget értek. A tálib erők elmenekültek, 200-an megadták magukat.

5. ábra. Ejtőernyős roham a város előterében

⁴⁵ A művelet során egyetlen bizonyított „járulékos veszteség” Deh Zohr-e Soflaban történt, amikor a tálibok egy családot kényszerítettek egy NATO-ellenőrzőpont megközelítésére autóval. A szövetséges katonák öngyilkos merénylőnek hitték őket és tüzet nyitottak.

A béke megnyerése

Mackay tábornok számára világos volt, hogy a katonai műveletek sikere csak megteremtette a lehetőséget a felkelés leverésére, de az igazi cél a lakosság megnyerése, a központi kormányzati hatalom és a béke helyreállítása. A második lépcsőben érkezett utászok hozzákezdtek az épületek lőszertől és robbanóanyagtól való mentéséhez, majd az épületek és a közüzemi szolgáltatások helyreállításához.

Pár nappal később a lakosság is visszatért, az üzletek kinyitottak, megérkezett Mullah Szalam, a Karzai elnök által kijelölt új kormányzó, korábbi tálib parancsnok. Mackay tábornok az egyik törzstisztjét jelölte ki összekötőnek az új kormányzó mellé. A feladat rendkívül összetett volt: fel kellett állítani a polgári közigazgatás intézményeit és fel kellett éleszteni a korábban szoros törzsi szövetségeket, valamint meg kellett győzni őket arról, hogy támogassák a központi kormányzatot, ugyanis a kétkulacos politika – ez többször bebizonyosodott a konfliktus során – afgán nemzeti sajátosság.⁴⁶

Össze kellett gyűjteni a feloszlott rendőrség korábbi tagjait, a közrendet helyre kellett állítani, de a legfontosabb probléma az volt, hogy meg kellett szüntetni a helyi gazdaság nagymértékű függését a kábítószer-termeléstől. A döntés ellentmondásos volt: megsemmisítették a betakarított mákot, a több tonna lefoglalt ópiumot és heroint, de a lakosoknak csak ideiglenes munkát tudtak kínálni a város helyreállítása során az építkezéseken. A brit hadsereg által kért munkáért fizetett pénz valóban fellendítette a helyi gazdaságot, de ez nyilvánvalóan csak ideiglenes megoldás lehetett a hagyományosan fegyver- és kábítószer-csempészetből élő törzsek számára.

A hosszú távú megoldások érdekében szükséges lett volna nemzetközi segítség is, de az Európai Unió helyszínre érkező képviselőjét, Michael Semple-t, aki több uniós pénzforrással és felzárkóztatási tervvel érkezett Helmandba, a Karzai-kormányzat kiutasította állítólagos tálib kapcsolata miatt.

A NATO-csapatok viszonylag alacsony létszáma nem tette lehetővé, hogy a várost hosszabb ideig tartsák megszállva, ezért rövidesen elhagyták a várost. A NATO-erők nyújtotta biztonság nélkül a civil hatóságok kísérletei a gazdaság és a közbiztonság megszilárdítására hiábavalónak bizonyultak, ezért Musza Kala rövidesen ismét tálib befolyás alá került.

2008 áprilisában az amerikai 2. tengerészgyalogos-zászlóalj érkezett a városba azzal a feladattal, hogy segítsenek a város feletti befolyás visszaszerzésében és a helyi biztonsági erők kiképzésében. Az agresszív amerikai járőrözések és a légi támogatás következtében sikerült ismét megszilárdítani a biztonságot a városban, sőt sikerült a tálibokat a közeli elhagyott Nozward városból is kiűzni, de az amerikai csapatok sem tudták véglegesen stabilizálni a helyzetet, és kivonulásuk után a város újra tálib befolyás alá került.

⁴⁶ MACKAY, Andrew: The Art of Influence.

Összegzés

A hatékony brit és amerikai tapasztalatfeldolgozás az első Musza Kala-i csata után képes volt olyan eredményeket biztosítani a doktrínák fejlesztéséhez, amelyek megteremtették az alapot a győzelemre. A második Musza Kala-i csata eredményei azért voltak csak ideiglenesek, mert a kormányzati szektor nem értette meg azt, hogy csak a nemzeti erő valamennyi tényezőjének összehangolt és kitaró alkalmazásával lehet az elért eredményeket hosszú távra stabilizálni. A katonai erő szerepe mindössze arra korlátozódik, hogy megteremtse és fenntartsa azokat a feltételeket a kormányzati szervezetek számára, amelyek az összkormányzati tevékenységekhez szükségesek a konfliktus megoldásához, de önállóan nem képes elérni azt. A jövőben egyre kevésbé lesz valószínű, hogy kizárólag katonai tevékenységgel megvalósítható legyen a kitűzött politikai cél.

Csak a kormányzati kitarás biztosíthatja a szükséges elkötelezettséget a végcél eléréséhez. Az összkormányzati műveletek éveket vehetnek igénybe, hogy elérjék végcéljukat. A válságok kiváltó okai pedig lehet, hogy olyan nehezen megfogható, összetett dolgok, amelyek megnehezítik, hogy látható fejlődést érjenek el. A politikai végkifejlet elérése a célok türelmes, eltökélt és kitaró követését igényli. Az átfogó hadjárat kontextusában szükség lehet rövidebb távú célok kitűzésére és elérésére.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Allied Administrative Publication (AAP)-06(2014) NATO Glossary of Terms and definitions, 2014., 2-D-9.
- BABCOCK-LUMISCH, Brian: Whom to Obey?: The Dilemma for the NATO ISAF Commander, May 2006 – February 2007. Res Militaris, ERGOMAS issue n°3, "After Afghanistan", October 2016. p. 5. http://resmilitaris.net/ressources/10236/55/res_militaris_article_babcock-lumish_whom_to_obey_in_multinational_operations.pdf; letöltés: 2017.12.15.
- BUSSEY, Katrine: NATO 'making progress' in Afghanistan. The Guardian, 13 Apr 2018. <https://www.theguardian.com/world/2008/apr/13/afghanistan.nato>; letöltés: 2017.12.16.
- COGHLAN, Tom – McELROY, Damien: US envoy attacks British truce with Taliban. The Telegraph, 25 Oct 2006. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1532358/US-envoy-attacks-British-truce-with-Taliban.html>; letöltés: 2017.12.26.
- DONELLY, Thomas – SMITH, Gary J.: Musa Qala: Adapting to the realities of modern counterinsurgency. Small Wars Journal, 29 October 2008. <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/musa-qala>, letöltés: 2017.12.16.
- DUPEE, Matt: A chronology of the Musa Qala dilemma. FDD's Long War Journal, December 3, 2007. https://www.longwarjournal.org/archives/2007/12/a_chronology_of_the_1.php, letöltés: 2017.12.16.

- GALL, Carlotta – Wafa, Abdul Waheed: Taliban Truce in District of Afghanistan Sets Off Debate. The New York Times, Dec. 2, 2006.
<http://www.nytimes.com/2006/12/02/world/asia/02afghan.html>; letöltés: 2017.12.26.
- Katonai Terminológiai Értelmező Szótár.
Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015.
- KISS Álmos Péter: A negyedik generációs konfliktusok jellemzői és tapasztalatai. Doktori (PhD-) értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2011.
- LOYN, David: Why the battle for Musa Qala matters.
BBC News, 10 December 2007.
http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7137041.stm; letöltés: 2017.12.13.
- MACKAY, Andrew: The Art of Influence.
How the Taliban were driven from a strategic Afghan town.
<http://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-ff9a9c01-faa4-4038-b4e9-83e619460e1f>;
letöltés: 2017.12.16.
- Operation Banner, An analysis of military operation in Northern Ireland, Army Code: 71842 p. 5-1.
- Összhaderőnemi Doktrína, végleges tervezet.
- Porkoláb Imre dandártábornok: Aszimmetrikus konfliktusok tapasztalatai a nemzetbiztonsági tanácsadó szemszögéből.
Honvédségi Szemle, 175. évfolyam, 2017/4. szám. pp. 3–15.
https://honvedelem.hu/files/files/64203/hsz_2017_4_beliv.pdf; letöltés: 2017.12.25.
- SMITH, Rupert: The Utility of Force – The Art of War in the Modern World. Penguin, London, 2006. Idézi: BET-EL, Ilana: We are the battlefield. The Guardian, 26 Jul 2006.
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2006/jul/26/thedominanceofwaramongstt>;
letöltés: 2017.12.16.
- TATHAM, Steve: Tactical Strategic Communication! Placing Informational Effect at the Centre of Command p. 13. Small Wars Journal, 2009.
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:pm99q4Z5l2YJ:smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/290-tatham.pdf+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu>, letöltés: 2017.12.15.

Az Iraki és Levantei Iszlám Állam (ISIL/DAESH¹) elleni küzdelem számos elemet tartalmaz az információs műveletek eszköztárából. A terrorszervezet jól szervezett médiája óriási kommunikációs erőfeszítésre, ellentevékenységre készítette, készíti a nemzetközi közösséget, ami mára oda vezetett, hogy a szíriai és az iraki hadszíntér mindegyik szereplője kialakította saját kommunikációs szokásait, eljárásait.

Az információs hadviselés a Szíriában hadi tevékenységekbe kezdő török haderőt sem hagyta érintetlenül, és annak keretében Törökország arra törekszik, hogy alátámassza a török beavatkozás jogosságát és semlegesítse az országot, illetve a török haderőt ért káros kommunikációt. Ezt a célt szolgálja a Törökország által kiadott hét részből álló, 337 oldalas, nyomtatott, angol nyelvű információs anyag is a török haderő 2018. január 20-án kezdett „Olajág” (Olive Branch) fedőnevű műveletével kapcsolatban, amelyet az észak-szíriai, kurd fennhatóság alatt lévő Afrin kantonban hajt végre.

A kiadott anyag első része a török Miniszterelnöki Hivatal Sajtó- és Információs Főigazgatósága által összeállított dokumentum.² Bevezetője szerint az Afrinban folytatott török művelet célja a határok, illetve a régió biztonságának és stabilitásának a helyreállítása, a szemben álló kurd „terroristák” (PKK³ / KCK⁴ / PYD⁵ / YPG⁶) és az ISIL/DAESH megsemmisítése, valamint a baráti népek felszabadítása az elnyomás alól.

A dokumentum lényegében olyan, interneten közzétett fényképekből áll, amelyek eredetijét valójában nem az afrini művelet területén, illetve idejében készítették, de később – módosítva, átcímkeztve, egyéb megjegyzésekkel ellátva – a művelettel összefüggésben posztolták őket különböző közösségi médiaoldalakon. A török fél az eredeti és az újra posztolt képeket egymás alá helyezve ábrázolja, ezzel igyekszik cáfolni a haderő tevékenységét negatív módon érintő felvételek hitelességét. Az anyagban szereplő hamis posztolások többsége a gyermekeket és a civileket ért állítólagos támadásokkal foglalkozik. A fényképek másik jellemző témakörét a török hadieszközök (harckocsik, repülőeszközök) megsemmisítésének megtévesztő bemutatása, valamint a török kormány hiteltelenítése (ISIL/DAESH-párti, fasiszta) képezi.

¹ Islamic State of Iraq and the Levant/Islamic State of Iraq and Sham, a DAESH a szervezet arab nevének rövidítése.

² Republic of Turkey Office of the Prime Minister Directorate General of Press and Information: Disinformation Campaigns Against Operation Olive Branch Carried out by Members of Terrorist Organization and Its Supporters on Social Media (A terrorista szervezet tagjai és támogatói által a közösségi médiában folytatott dezinformációs kampányok az Olajág művelet ellen). <http://www.byegm.gov.tr/uploads/docs/INGILIZCEIC.pdf>; letöltés: 2018.03.28.

³ Partiya Karkerên Kurdistan – PKK (Kurd Munkáspárt).

⁴ Koma Civakên Kurdistan – KCK (Kurd Közösségek Uniója).

⁵ Partiya Yekîtiya Demokrat – PYD (Demokratikus Egyesülés Pártja).

⁶ Yekineyen Parastina Gel – YPG (Népi Védelmi Egységek), a PYD katonai szárnya.

Az első fényképpáron (1. kép) például egy két év körüli, bekötött fejű, vérző kisfiú látható, amely eredetileg (fact) a Frankfurter Allgemeine 2015. december 18-ai számában jelent meg a szíriai polgárháború kapcsán, de 2018. január 30-án a közösségi médiában tették közzé ismét (disinformation) más címkékkel (#StopAfrinGenocide, #SaveTheChildrenOfAfrin, #StopTurkeySaveAfrin, #TurkeyHandsOffAfrin stb.). Ezzel azt a látszatot keltették, hogy a kisfiú a török haderő támadása miatt sebesült meg. A készítők magyarázószövegénél minden képpárnál az áll: DO NOT BE DECEIVED!, azaz ne hagyd magad félrevezetni.⁷ Az eredeti és az újraposztolt fényképek alapján a szerkesztők igazolni vélik, hogy azokat megváltoztatták, vagy pedig nem is Törökországgal kapcsolatban készültek.

1. kép. Sebesült szíriai kisfiú⁸

A kiadvány második része egy magyarázatokkal ellátott észak-szíriai térképvázlat. Szöveges részében azzal vádolják a PYD-t és – török álláspont szerint – a vele kapcsolatban álló, terrorista szervezetként számon tartott PKK-t⁹, hogy akcióik miatt több mint kétmillió ember volt kénytelen elhagyni lakhelyét Észak-Szíriában. A felirat ugyanakkor – megrovó módon – emlékeztet arra is, hogy a kurd erőket az Amerikai Egyesült Államok támogatja.

A harmadik részben *Mevlüt Cavusoglu* török külügyminiszter *America Has Chosen the Wrong Partner* (Amerika rossz partnert választott) című rövid írását közlik a *The New York Times* 2018. január 28-ai véleményrovatából.¹⁰ A szerző először baráti hangot üt meg az Amerikai Egyesült Államokkal és a közös ISIL/DAESH elleni küzdelem eredményeiről szól, majd megmagyarázza, hogy miért kezdte el Törökország az afrini műveletet. Véleménye szerint a PKK és a YPG között nagyon szoros a kapcsolat, és a NATO – benne az Amerikai Egyesült Államok – nagy hibát követ el, amikor a kurdotkat támogatja. A külügyminiszter szerint az ISIL/DAESH elleni harc nem jelenti azt, hogy ne küzdenének más terrorista szervezetek ellen, amelyek veszélyeztetik Törökországot. Ahogy Cavusoglu fogalmaz: „Cselekednünk kellett, ezért Törökország megindította az Olajág Műveletet az afrini terroristák ellen.”

⁷ A dokumentumban lévő fényképek többsége megtalálható a Twitteren a DoNotBeDeceived címke alatt is, valamint hasonló tartalom érhető el török, arab és orosz nyelven.

⁸ <http://www.byegm.gov.tr/uploads/docs/INGILIZCEIC.pdf>; letöltés: 2018.03.28.

⁹ A PKK-t – Törökországon kívül – az Amerikai Egyesült Államok és az Európai Unió is terrorszervezetként tartja nyilván.

¹⁰ CAVUSOGLU, Mevlüt: *America Has Chosen the Wrong Partner*. *The New York Times*, Jan 28, 2018. <https://www.nytimes.com/2018/01/28/opinion/us-turkey-syria-allies.html>; letöltés: 2018.03.28.

Ezután *Kyle Orton* *The Forgotten Foreign Fighters: The PKK in Syria* (Az elfeledett külföldi harcosok: A PKK Szíriában) című tanulmányát közlik, amely eredetileg egy londoni think-tank (The Henry Jackson Society) gondozásában jelent meg 2017-ben.¹¹

A tanulmány feldolgozza a PKK történetét, valamint a PKK és a PYD/YPG közeli kapcsolatát, ezen kívül esettanulmányokat közöl a szíriai kurd szervezetekhez csatlakozó külföldi fegyveresekről. Gondolatmenetének lényege, hogy a terrorista szervezatként számon tartott PKK szoros kapcsolatban áll a PYD-val és a YPG-vel, amelyek Szíriában harcolnak az ISIL/DAESH-ellenes koalíció támogatásával.

A külföldi fegyveresekről szóló részben a szerző 12 országból származó 60 személy esetét vizsgálja meg, akik csatlakoztak a YPG/PKK-hoz. Megállapítja, hogy 78%-uk angolszász országokból (AUS, CAN, GBR, USA) érkezett, ami aránytalanul nagy szám a többi régióhoz képest. Orton felhívja a figyelmet arra, hogy a fegyveresek biztonsági kockázatot jelenthetnek hazájukra, ha visszatérnek, valamint azt is állítja, hogy a szóban forgó kurd terrorszervezetek helyben toborzott gyermekeket is alkalmaznak. Érdekesség, hogy a meginterjúvált külföldi fegyveresek közül csak háromnak (kettő közülük nő) volt kurd háttere.

Az információs csomag ötödik részében pusztán a PYD európai szervezete 2018. januári hollandiai, hágai kongresszusáról készült fotó (2. kép)¹² található, amelyen az életfogytig tartó börtönbüntetését töltő PKK vezér, Abdullah Öcalan arcképes plakátja is látható. A rendezvényen egyebek mellett a PYD európai tevékenységét, terveit, Öcalan kiszabadítását és a szíriai kurdok nemzetközi támogatását vitatták meg,¹³ az eseménynek és helyszínének azonban – török szempontból – a megromlott holland–török diplomáciai kapcsolatok tükrében is jelentősége van.

2. kép. A PYD hágai rendezvénye¹⁴

¹¹ ORTON, Kyle: *The Forgotten Foreign Fighters: The PKK in Syria*. The Henry Jackson Society, London, 2017. <http://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2017/08/3053-PYD-Foreign-Fighter-Project-1.pdf>; letöltés: 2018.03.28.

¹² MANŞÊT, Nûçe: Partî û nûnerên tevgerên Kurd, Ereb û biyani PYD'ê pîroz kirin. <http://pydrojava.net/kurdi/2018/01/parti-u-nuneren-tevgeren-kurd-ereb-u-biyani-pyde-piroz-kirin/>; letöltés: 2018.03.28.

¹³ A new era for PYD in Europe. ANF News, 15 Jan 2018. <https://anfenglish.com/news/a-new-era-for-pyd-in-europe-24191>; letöltés: 2018.03.28.

¹⁴ <http://pydrojava.net/kurdi/wp-content/uploads/2018/01/calaki-E280AB1E280AC-4.jpg>; letöltés: 2018.03.28.

Korábban, 2017 márciusában diplomáciai vizály robbant ki a két ország között, mert két török miniszter nem vehetett részt egy rotterdami kampányrendezvényen az elnöki rendszer bevezetéséről szóló április 16-ai törökországi népszavazás kapcsán. A kapcsolatok azóta sem javultak: Hollandia legutóbb visszahívta ankarai nagykövetét, emellett a holland parlament alsóháza népirtásnak nyilvánította az oszmán haderő örmények elleni első világháborús tetteit.

A leegyszerűsített logika szerint tehát Hollandia inkább pártolja a terroristákkal (PKK) szövetkező PYD-t, mint a NATO-tagként szövetséges Törökországot.

A hatodik részben az *Amnesty International* (AI) *We had nowhere else to go. Forced displacement and demolitions in Northern Syria* (Nem volt hová mennünk. Erőszakos kitelepítések és rombolások Észak-Szíriában) című 2015-ös tanulmányát¹⁵ közlik a kurdok által elkövetett atrocitásokról.

Az emberi jogi szervezet 2015. július–augusztusban végzett helyszíni felmérést az észak-szíriai kurd területeken, és interjúkat készítettek az iraki kurd területeken, valamint Dél-Törökországban is. A kutatómunka során megállapították, hogy azokon az észak-szíriai területeken, amelyek az ISIL/DAESH ellenőrzése alól felszabadultak, számos lakónak kellett elhagynia az otthonát, vagy lerombolták a házáat a PYD/YPG, illetve a kurd belbiztonsági erők (Asayish) fellépése következtében. Az érintett lakosság nagy része arab és turkomán, néhány esetben pedig kurd volt. A kurd adminisztráció azt állította, hogy a kitelepítéseket és rombolásokat a katonai műveletek érdekében kellett végrehajtani, de az AI ezt a kutatások alapján cáfolta. A nemzetközi szervezet egyben felszólította a kurd vezetést, hogy hagyja abba a kiürítéseket és a házrombolásokat, továbbá tegye lehetővé az elmenekültek visszatérését. A kurdok mellett a nemzetközi koalíciót is sürgették: gondoskodjon arról, hogy a katonai segítségnyújtást ne lehessen felhasználni a nemzetközi humanitárius jogok megsértésére.

Az interjúalanyok többsége arról számolt be, hogy házaikat akkor kellett elhagyniuk vagy rombolták le, gyújtották fel, amikor a harcok során a területüket az úgynevezett katonai zónába sorolták. Több esetben pedig azzal vádolták a kurd erők a lakosokat, hogy más szervezetet (például ISIL/DAESH, Nuszra Front,¹⁶ Szabad Szíriai Hadsereg) támogatnak.

Az AI megszólaltatta a YPG szóvivőjét is, aki elismerte, hogy néhány esetben telepítettek ki embereket, de szerinte főként azokat érte sérelem, akikről kiderült, hogy a terrorizmust támogatják.

A török dokumentumgyűjtemény utolsó részében egy másik nemzetközi szervezet, a *Human Rights Watch* (HRW) *Under Kurdish Rule. Abuses in PYD-Run Enclaves of Syria* (Kurd uralom alatt. Visszaélések a PYD által irányított szíriai

¹⁵ 'We Had Nowhere Else to Go.' Forced Displacement And Demolitions In Northern Syria. Amnesty International, London, October 2015.
https://www.amnestyusa.org/wp-content/uploads/2017/04/syria_nowhere_to_go_english-final.pdf;
letöltés: 2018.03.28.

¹⁶ 2016 júliusában a nevét Szíriai Győzelmi Frontra (Jabhat Fateh al-Sham) változtatta.

enklávékban) című 2014-es tanulmánya¹⁷ szerepel. Az elemzés rögzíti, hogy az adott szíriai kurd területeken (Afrin, Kobáni, Dzsazíra) – irányító szervezetként – a PYD a felelős a jogrend fenntartásáért és a nemzetközi jogok betartásáért, ugyanakkor kifogásolja, hogy a PYD önkényesen tartóztatott le vagy tüntetett el ellenzékhez tartozó személyeket. Ezenkívül több esetben nem adták meg a jogszerű tárgyalások lehetőségét, illetve visszaéléseket követtek el a fogva tartás során is (verték a rabokat). A vádak szerint az igazságszolgáltatás átpolitizált, a bíróságok nem függetlenek és hiányoznak a képzett jogi személyek. Voltak olyanok, akiket bírósági ítélet nélkül is börtönbe küldtek. Nem megfelelőek a börtönökben a körülmények, ezenkívül egyes aktivisták azzal vádolták a PYD-t, hogy titkos büntetés-végrehajtási intézményekkel rendelkezik, amit azonban a HRW nem tudott megerősíteni.

Az írás alapján a YPG elismerte, hogy üzemeltet börtönöket, de állítja, hogy a letartóztatottakat hadifogolyként tekintik és a Genfi Egyezmény előírásai szerint kezelik. A tanulmányban megemlítik azt is, hogy a YPG nemcsak ellenőrző pontokon és laktanyákban, hanem a fegyveres küzdelemben is alkalmaz 18 év alatti fiúkat és lányokat katonai célokra.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a kiadott török információs anyag része a török kormány átfogó diplomáciai és médiakampányának, az abba csomagolt üzenetek nemcsak a vele szemben álló kurd félnek és az ISIL/DAESH terrorszervezetnek, hanem az Amerikai Egyesült Államoknak és nyugati szövetségeseinek is szólnak. A propaganda legfontosabb üzenetei közé tartozik, hogy a török haderő jogosan lépett fel Afrin kantonban, a szemben álló kurdok – hasonlóan az ISIL/DAESH-hez – terroristák, továbbá a Nyugat hibát követ el, amikor a kurdokat támogatja.

A török információs kampánynak négyes célja lehet:

- a török haderő tevékenységét érintő negatív információk semlegesítése;
- az afrini művelet jogosságának alátámasztása;
- a szemben álló kurd fél hiteltelenítése;
- a Nyugat elítélése a kurdok pártfogása miatt.

Véleményem szerint a török haderő vonatkozásában sikerült bizonyítani, hogy a közösségi médiában megjelent képek egy része nem az afrini művelettel összefüggésben készült, ugyanakkor azt nem cáfolták, hogy lettek volna civil áldozatok és haditechnikai veszteségek. Hozzá kell tenni azt is, hogy az internetre feltett képek újrafelhasználása, más címkékkal, feliratokkal való ellátása megszokott dolog a mai virtuális világban, aminek a célja a hatáskeltés és a célközönség figyelmének egy bizonyos témára történő ráirányítása. Ez a gyakorlat nem követi a tudományos írásművekkel szemben támasztott követelményeket (például hivatkozás szabályai).

¹⁷ Under Kurdish Rule. Abuses in PYD-run Enclaves of Syria. Human Rights watch, June 19, 2014. <https://www.hrw.org/report/2014/06/19/under-kurdish-rule/abuses-pyd-run-enclaves-syria>; letöltés: 2018.03.28.

A készítőik igyekeztek precízek, alaposak lenni és mértékadó publikációkat felmutatni a török szempontból jogosnak vélt álláspontok alátámasztására, a török érdekek védelmére. Hiába kéri számon azonban a kurdokon a demokráciát és a jogállamiságot, a nyugati világban elfogadott standardokat nehéz alapul venni és alkalmazni egy olyan bonyolult etnikai, vallási, történelmi, politikai, katonai helyzetben, mint ami jelenleg a közel-keleti Szíriában uralkodik.

Feltehetően a szíriai kurdok is igyekeztek felhasználni a háborút saját (nemzeti) céljaik elérésére, és ahol lehetett, megpróbálták minél nagyobb befolyásra szert tenni – Irakhoz hasonlóan – Szíriában is. Ebben segítségükre lehetett, hogy a Nyugat kevésbé a kurdok térfoglalására, mint inkább az ISIL/DAESH-ellenes harc eredményeire koncentrált. Utólag nem bizonyítható, hogy a kitelepített, házrombolásokban érintett lakosság valójában pártolta-e a szemben álló háborús felet (például az ISIL/DAESH-t), mindenesetre a kurdok érzékenysége, adott esetben a helyzet túlreagálása abban a hadihelyzetben érthető.

Véleményem szerint a török információs kampány kissé erőltetettnek tűnik, és valószínűleg nem rezonál mélyen a semleges olvasóknál. De vélhetően nem tudja eloszlatni azokat a nézeteket sem, amelyek szerint Törökország saját érdekei mentén kezdte meg – az „Eufrátesz Pajzsa” után – a második műveletét Szíriában, eközben pedig háttérbe szorította a nemzetközi koalíció, főként az Amerikai Egyesült Államok prioritásait az ISIL/DAESH elleni küzdelemben, és még bonyolultabbá tette a szíriai rendezést célzó elképzeléseket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A new era for PYD in Europe. ANF News, 15 Jan 2018. <https://anfenglish.com/news/a-new-era-for-pyd-in-europe-24191>; letöltés: 2018.03.28.
- A török kormány információs anyaga (nyomatott verzió).
- AYDOGAN, Merve: Turkish military rejects propaganda against Afrin op. Civilians, innocent people not being targeted, says Turkish Armed Forces. Anadolu Agency, 07.02.2018. <https://aa.com.tr/en/turkey/turkish-military-rejects-propaganda-against-afrin-op/1056905>; letöltés: 2018.03.28.
- CAVUSOGLU, Mevlut: America Has Chosen the Wrong Partner. The New York Times, Jan 28, 2018. <https://www.nytimes.com/2018/01/28/opinion/us-turkey-syria-allies.html>; letöltés: 2018.03.28.
- CORDESMAN, Anthony H.: The Islamic State War: Strategic Communications Require A Strategy. In: The Islamic State and Information Warfare: Defeating ISIS and the Broader Global Jihadist Movement. Threat Knowledge Group Special Report, January 2015. pp. 12–26. <http://www.censa.net/Resources/Documents/TKG%20Report%20-%20DEFEAT%20ISIS%20Info%20War%20v2.pdf>; letöltés: 2018.03.28.
- FRANTZMAN, Seth J.: America’s Distracted Syria Policy Is on the Rocks. The National Interest, March 18, 2018. <http://nationalinterest.org/feature/americas-distracted-syria-policy-the-rocks-24965>; letöltés: 2018.03.28.

- GAMBHIR, Harleen: The Virtual Caliphate: ISIS's Information Warfare. Institute for the Study of War, December 2016.
<http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISW%20The%20Virtual%20Caliphate%20Gambhir%202016.pdf>; letöltés: 2018.03.28.
- Hollandia hivatalosan visszahívja törökországi nagykövetét. MTI, 2018.02.05.
<http://www.origo.hu/nagyvilag/20180205-hollandia-visszahivja-hivatalosan-is-torokorszagi-nagykovetet.html>; letöltés: 2018.03.28.
- <http://pydrojava.net/kurdi/wp-content/uploads/2018/01/calaki-E280AB1E280AC-4.jpg>;
letöltés: 2018.03.28.
- Küszöbön a török-kurd háború? A tüzéség folyamatosan lövi Afrint. MTI, 2018. január 20.
http://hvg.hu/vilag/20180120_Kuszobon_a_torokkur_d_haboru_A_tuzerseg_folyamatosan_lovi_Afrint; letöltés: 2018.03.28.
- MANŞÊT, Nûçe: Partî û nûnerên tevgerên Kurd, Erebi û biyanî PYD'ê pîroz kirin.
<http://pydrojava.net/kurdi/2018/01/parti-u-nuneren-tevgeren-kurd-erebi-u-biyani-pyde-piroz-kirin/>; letöltés: 2018.03.28.
- ORTON, Kyle: The Forgotten Foreign Fighters: The PKK in Syria. The Henry Jackson Society, London, 2017.
<http://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2017/08/3053-PYD-Foreign-Fighter-Project-1.pdf>; letöltés: 2018.03.28.
- PÉNZVÁLTÓ Nikolett: Délkelet-Törökország újra lángol. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Elemzések 2016/8. http://archiv.netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2016-8-delkelet-torokorszag-ujra-langol-penzvalto-n.original.pdf; letöltés: 2018.03.28.
- Republic of Turkey Office of the Prime Minister Directorate General of Press and Information: Disinformation Campaigns Against Operation Olive Branch Carried out by Members of Terrorist Organization and Its Supporters on Social Media (A terrorist szervezet tagjai és támogatói által a közösségi médiában folytatott dezinformációs kampányok az Olajág művelet ellen).
<http://www.byegm.gov.tr/uploads/docs/INGILIZCEIC.pdf>; letöltés: 2018.03.28.
- Under Kurdish Rule. Abuses in PYD-run Enclaves of Syria. Human Rights watch, June 19, 2014.
<https://www.hrw.org/report/2014/06/19/under-kurdish-rule/abuses-pyd-run-enclaves-syria>; letöltés: 2018.03.28.
- 'We Had Nowhere Else to Go.' Forced Displacement and Demolitions in Northern Syria. Amnesty International, London, October 2015.
https://www.amnestyusa.org/wp-content/uploads/2017/04/syria_nowhere_to_go_english-final.pdf; letöltés: 2018.03.28.

A humán biztonság¹

A humán biztonság fogalmának kialakulását az ENSZ egykori főtitkára, Butrosz Butrosz-Gáli² 1992-ben bemutatott Béképrogramjából eredeztetik. Ebben azt fogalmazta meg, hogy az ENSZ-nek és a tagállamoknak nagy közös célja az emberiség biztonságának elérése, amihez átfogó megközelítésre van szükség. Így azonosíthatóvá válnak azok a kiváltó okok, amelyek a konfliktusokat, a gazdasági, a szociális és a politikai problémákat okozzák.³

A hidegháború lezárásával, valamint az 1980-as évek végén, az 1990-es évek elején végbement változásokkal a különböző konfliktusok, etnikai ellentétek, környezeti katasztrófák révén előtérbe helyeződtek az egyének. Az Egyesült Nemzetek Fejlesztési Program (United Nations Development Program – UNDP) által kiadott 1994-es Emberi Fejlődési Jelentés⁴ (Human Development Report – HDR) fogalmazta meg, hogy mit is értünk pontosan emberi biztonság alatt, illetve melyek azok az aspektusok, amelyek az egyén számára a biztonságot jelenthetik. A jelentés rámutatott arra, hogy az azt megelőző 50 évben kizárólag a nukleáris biztonság és az államközi konfliktusok határozták meg a biztonságfelfogást. A nemzetközi rendszer változásával azonban észre kell venni azt, hogy a veszélyek és a konfliktusok szintje átalakult, az államok közötti szint helyett egyre többször jelenik meg az államokon belüli konfliktus.

Az új értelmezés szerint a biztonság fogalma az egyén köré épül fel, és a mindennapi élet olyan kérdései határozzák meg, mint például van-e elég élelem a családjának, lesz-e munkája, milyen szintű a bűnözés az otthona körül, neme, származása, vallása miatt éri-e majd negatív megkülönböztetés vagy kirekesztés. Ezeket a kérdéseket a korábbi, elsősorban katonai biztonságra épülő szemlélettel nem lehet megoldani.

A jelentés szerint a humán biztonságnek négy fő jellemzője van. A humán biztonság egy *univerzális* kérdés. Bár mértékében különbözik, de egyes aspektusai, mint például a munkanélküliség, a bűnözés, a környezetszennyezés vagy az emberi

¹ GAZDAG Ferenc (szerk.): Biztonsági Tanulmányok – Biztonságpolitika. ZMNE, Budapest, 2011. pp. 83–84.

² Butrosz Butrosz-Gáli: egyiptomi politikus, 1992 és 1996 között az ENSZ hatodik főtitkára volt. <https://www.un.org/sg/en/content/formersg/boutros-boutros-ghali>; letöltés: 2017.12.09.

³ A Béképrogramról röviden: Az ENSZ békefenntartó képességeinek hiányosságai, az 1990-es évek változásai és a korábbi tapasztalatok alapján Butrosz-Gáli 1992-ben hozta nyilvánosságra a Béképrogramot. A program alapján az ENSZ bővítette a békeműveleteit, amelyek kiterjednek a konfliktusmegelőzés, a béketeremtés és a békefenntartás területeire is.

BOUTROS-GHALI, Boutros: Béképrogram – Preventív diplomácia, béketeremtés és békefenntartás. An Agenda for Peace – Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping. 17 June 1992. <http://www.un-documents.net/a47-277.htm>; letöltés: 2017.12.09.

⁴ Human Development Report 1994. Oxford University Press, New York, 1994. http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf; letöltés: 2017.12.09.

jogok függetlenek kontinenstől, országtól, vagyoni helyzettől. A biztonság összetevői *összefüggenek egymással*. A humán biztonság szempontjából vizsgált elemek nem kötöttek országhatárokhöz, könnyen átívelnek azokon, összekapcsolódnak a szomszédos problémákkal. Így hatásuk is világszerte érződhet, gondoljunk akár a kalózkodás miatti gazdasági-kereskedelmi problémákra, vagy épp azokra a kötelezettségekre, amelyeket a menekültek ellátása jelent a befogadó országokban. A *megelőzés jóval olcsóbb*, mint az utólagos beavatkozás. A jelentés a HIV vírus, illetve az AIDS terjedését említi példaként, amelynek világszintű járványa megakadályozható lett volna néhány milliárd dollárnyi egészségügyi fejlesztéssel és megfelelő tájékoztatással, oktatással. Ezzel szemben csak az 1980-as években 240 milliárd dollárt emésztett fel a betegség kezelése. Végül a negyedik jellemző az *emberközpontúság*. A humán biztonság mértékét az határozza meg, hogy az emberek mennyire szabadon tudnak élni, milyen mértékben jutnak hozzá a szociális, gazdasági vívmányokhoz, és főként, hogy békében tudnak-e élni.

A biztonság újfajta megközelítése beépült az ENSZ tevékenységi körébe, és fontos szempontként jelenik meg a különböző programokban, fejlesztési irányokban. Kofi Annan⁵ ENSZ-főtitkár egyaránt felhívta a figyelmet a humán biztonság elemeinek fontosságára az ENSZ Millenniumi Nyilatkozatában,⁶ továbbá a Millenniumi Fejlesztési Célok⁷ (Millennium Development Goals) meghatározásában is fontos szerepet kaptak. „*Mi, a népek*” – az ENSZ szerepe a 21. században című írásában pedig kiemeli, hogy nincs annál fontosabb a gondolkodásmódunk és a cselekvésünk megváltoztatásában, hogy minden cselekedetünk középpontjába az embert kell helyeznünk.⁸ A Nyilatkozatban és a Fejlesztési Célokban is egyértelműen megjelenik az igény, hogy mind a félelemtől mentes (freedom from fear), mind pedig a nélkülözéstől mentes (freedom from want) életet biztosítani kell.

A koncepció gyakorlatban történő megjelenésére Kanada és Japán példája említhető elsőként, mert ezek az országok úttörők voltak annak alkalmazásában. Kanada elsősorban a félelemmentes biztonságkonceptiót alkalmazta, amelynek megvalósítását már 1996–2000 között elkezdték. Tevékenységük egyik eredményeként 1997-ben Ottawában elfogadtak egy egyezményt a gyalogsági aknák használatának, raktározásának és átadásának tiltásáról, valamint megsemmisítéséről (Ottawai Egyezmény). A gyalogsági aknák betiltása egyértelműen illeszkedik a humán biztonság koncepciójába, hiszen e fegyverek alkalmazása rendkívüli fenyegetést jelent a civil lakosság számára a konfliktusos területeken.

⁵ Kofi A. Annan: ghánai politikus, 1997 és 2006 között az ENSZ hetedik főtitkára volt. 2001-ben a szervezettel közösen Nobel-békedíjat kapott.

<http://www.kofiannanfoundation.org/kofi-annan/biography/>; letöltés: 2017.12.09.

⁶ Az ENSZ Millenniumi Nyilatkozata.

<http://www.menszt.hu/index.php/layout/set/print/content/view/full/116>; letöltés: 2017.12.09.

⁷ Millenniumi Fejlesztési Célok: Az ENSZ átfogó programja, amelyet 2000-ben fogadtak el, és kiterjedt a szegénység elleni küzdelemre, a nemek közötti diszkrimináció megszüntetésére, az oktatás és az egészségügy javítására világszerte.

<http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/topics/2013/mdg.html>; letöltés: 2017.12.09.

⁸ „*No shift in the way we think or act can be more critical than this: we must put people at the centre of everything we do.*” ANNAN, Kofi A.: „We the peoples” – The role of the United States in the 21st century. United Nations, New York, 2000. p. 7.

https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/We_The_Peoples.pdf; letöltés: 2017.12.09.

Japán a kanadai gyakorlatnál átfogóbb koncepciót hozott létre, amely egyaránt tartalmazza a félelemtől és a nélkülözéstől mentes irányt, azzal együtt, hogy abban elsősorban a nélkülözéstől mentes megközelítés kapott nagyobb hangsúlyt. Ennek keretében új segélyezési politikát kezdtek alkalmazni, valamint az ENSZ vezetésével támogatták a Humán Biztonság Pénzügyi Alap (Trust Fund for Human Security), majd a Humán Biztonság Bizottság (Commission of Human Security – CHS) létrehozását is.⁹

A nemzetközi közösség számára a ruandai népirtás és a délszláv háború során tapasztalt emberiség elleni bűntettek jelentős kudarcot jelentettek, és egyúttal ráébresztették arra, hogy nincs kialakítva megfelelő megoldás a hasonló helyzetek megakadályozására. Az emberközpontú biztonságfelfogás egyik fontos mérföldköve a védelmezés felelősségének (Responsibility to protect – R2P) koncepciója lett, amelyet a kanadai kormány dolgozott ki.¹⁰ Annak elfogadásával az államok fontos lépést tettek, mivel elismerték a humanitárius jogok elsődlegességét, és lehetővé tették a beavatkozást az emberi biztonság védelme érdekében az állam biztonságának garantálása előtt.¹¹

A humán biztonság harmadik fontos eleme a jövő nemzedékek védelme és számukra az élhető környezet biztosítása. Ennek köszönhetően a humán biztonság részeként vizsgálható a fenntartható fejlődés, a környezettudatos termelés és a természeti kincsek megőrzése.

A humán biztonság kritikája

A humán biztonság elméletével, annak szükségességével sokan nem értenek egyet. A kritikusok egy része szerint a definíció túl széles körben jelöli meg a vizsgált összetevőket, így nehéz azonosítani a konkrét célterületeket, illetve a pontos vizsgálandó témákat. Ezáltal az elmélet nem használható a gyakorlatban, így megkérdőjeleződik annak létjogosultsága. Szintén kritika éri a koncepciót amiatt, hogy túlzottan morális szempontok határozzák meg a humán biztonságot, ezáltal azt átültetni a való életbe nem lehet.¹²

A legjelentősebb kritika pedig azért éri az elméletet, mert az a vizsgálat tárgyaként kizárólag az egyént jelöli meg. Az állam szerepét azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni, hiszen az egyén biztonságának elsődleges garantálója az állam kell, hogy legyen. Az állam teremti meg a közbiztonságot, látja el a szociális biztonság rendszerét, és összességében az állam feladata, hogy biztosítsa azokat az alapvető szükségleteket, amelyeket a humán biztonság körében is vizsgálunk.

⁹ PÉCZELI Anna: A humán biztonság elmélete és gyakorlata, Kanada és Japán példáján. http://www.grotius.hu/doc/pub/ESLRKT/2011_243_peczeli_anna_a_human-biztonsag_elmelete_es-gyakorlata.pdf; letöltés: 2017.12.09.

¹⁰ The Responsibility To Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. December 2001. http://responsibilitytoprotect.org/ICISS_Report.pdf; letöltés: 2017.12.09.

¹¹ Responsibility to protect. <http://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.html>; letöltés: 2017.12.09.

¹² OWEN, Taylor: Human Security – Conflict, Critique and Consensus: Colloquium Remarks and a Proposal for a Threshold-Based Definition. Security Dialogue, vol. 35, no. 3, September 2004. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.525.6821&rep=rep1&type=pdf>; letöltés: 2017.12.09.

Nem lehet azt sem figyelmen kívül hagyni, hogy sok esetben az állam az, amely a humán biztonság ellen tesz kirekesztő politika vagy épp erőszak útján.¹³

A humán biztonság területei¹⁴

Az ENSZ Human Security Unit a humán biztonságot hét területre osztotta és részletesen bemutatta, hogy ezen a hét területen melyek a lehetséges veszélyforrások, azokat milyen stratégiákkal, milyen szükséges erőforrásokkal lehet elkerülni, illetve megoldani.

A gazdasági biztonságra a legfőbb veszélyt a tartós szegénység és a munkanélküliség jelenti. Hatásaik csökkentése érdekében elsőként biztosítani kell a hozzáférést egy alapbevételhez. Ehhez egyaránt szükséges a magán- és a közszféra által foglalkoztatottak számának növelése, illetve a különböző részidejű foglalkoztatás, a bér munka, illetve a vállalkozás lehetőségének megteremtése. Ahol szükséges, ott az államnak létre kell hoznia egy szociális védőhálót, továbbá diverzifikálni kell az ipari és a mezőgazdasági tevékenységeket, így csökkentve a külső hatások kockázatait. Mindezek megteremtéséhez szükség van gazdasági és humán tőkére, megfelelő államháztartási háttérre és megtakarításokra.

Az élelmiszer-biztonság megteremtéséhez alapvetően két út van. Egyfelől lehetőséget kell biztosítani arra, hogy az emberek megtermelhessék maguknak a szükséges élelmiszert, másfelől elérhetővé kell tenni számukra a piacon annak beszerzését. Ahol ezt nem lehet biztosítani, ott közétkeztetési rendszert kell kialakítani. Ennek biztosításához rendkívül fontos a több lábon álló mezőgazdasági termelés kialakítása, valamint az állam megfelelő helyi és nemzeti szintű élelmiszerhálózatának a létrehozása. Ha az élelmiszerbiztonságot nem lehet fenntartani, annak könnyen éhezés, illetve tömeges méretben éhínség lehet a következménye.

Az egészségbiztonság területén számos veszélyforrást lehet azonosítani, így például a halálos kórok, járványok terjedése, az alultápláltság, a nem biztonságos tápanyagok fogyasztása, illetve az egészségügyi alapszolgáltatások elérésének hiánya. Az egészségügyi rendszer fenntartásának egyik alapeleme a társadalombiztosítási struktúra kialakítása és a terhek megosztása lenne. Emellett ki kell alakítani egy egészségügyi alapellátást biztosító struktúrát. Ha ezek rendelkezésre állnak, akkor a különböző szervezetek összekapcsolásával lehetőség van arra, hogy egy előrejelző rendszer létrejöhessen, amely segít megakadályozni a különböző fertőzések, betegségek terjedését. Az egészségbiztonság fenntartásának fontos eleme az egészséggel kapcsolatos általános oktatás, a helyben ismert hagyományos és a modern technikák alkalmazása, valamint a tudás átadása.

¹³ GAZDAG Ferenc (szerk.): Biztonsági Tanulmányok – Biztonságpolitika. ZMNE, Budapest, 2011. pp. 85–86.

¹⁴ Human Security in Theory and Practice. United Nations, Human Security Unit, Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), 2009.
<http://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf>; letöltés: 2017.12.09.

A *környezeti biztonság* legfőbb veszélyeztető elemei a környezetszennyezés, a természeti katasztrófák, a természet erőforrásainak kimerítése és a környezet pusztulása. E területen fel kell készülni az emberi tevékenységből eredő és a természet okozta veszélyekre is. A környezeti biztonság fenntartásához elengedhetetlen a fenntartható termelési formák kialakítása, amelyek segítségével megállítható lenne a folyamatos erdőirtás vagy épp az elsivatagosodás. Emellett fontos lenne a korai előrejelző rendszerek kialakítása, ami segítséget nyújtana a természeti csapások és az ember okozta katasztrófák elkerülésében és megfelelő kezelésében is. E területen szintén fontos lenne a megfelelő oktatás, az ismert tradicionális megoldások alkalmazása, a biológiai sokféleség fenntartása, a természet önmegújító képességének támogatása.

A *személyes biztonság* veszélyeit elsősorban a fizikai erőszak, a bűnözés, a terrorizmus, a családon belüli erőszak és a gyermekmunka jelentik. Ezek megakadályozására főként a jogállamiság biztosítása jelenthet megoldást az emberi jogok egyértelmű és hatékony érvényesítése mellett.

A *közösség biztonsága* egyfelől magában foglalja a törzsi, etnikai identitás megőrzésének területét, de egyaránt e témakörbe tartoznak az elnyomó hagyományok, például a nőkkal szembeni vagy az etnikai, a vallási csoportok és a menekültek hátrányos megkülönböztetésének veszélyei. Ezek kezelésében fontos, hogy a helyi körülményekhez alkalmazkodó megoldásokat kell alkalmazni. Nem szabad megengedni, hogy a korábbi humanitárius katasztrófák feledésbe merüljenek, azokból tanulni kell, és emléküket át kell adni. A biztonság fenntartásában szerepet kell adni a helyi nem kormányzati, akár tradicionális szervezeteknek is.

A *politikai biztonság* körének fő fenyegetései a politikai elnyomás és az emberi jogi visszaélések. A témakörben tehát a legfőbb feladat, hogy az egyéneket megóvjuk a különböző emberi jogi elnyomó módszerekkel szemben, megakadályozzuk a katonai diktatúrák kialakulását, azok uralmát a lakosság felett, és védelmet kell nyújtani a politikai vagy állami elnyomás, a kínzás, a jogtalan fogva tartás és bebörtönzés ellen. Ehhez fontos egy jó állami struktúra kialakítása, a megfelelő bizalomépítési mechanizmusok végrehajtása, valamint az erkölcsi minimumok meghatározása, betartatása.

Ahogy azt az egyes területek vizsgálata is mutatja, a humán biztonság valóban egy rendkívül összefüggő terület, ami hálózatként is értelmezhető. Egy egyszerű példa: ha egy adott térségben sikerül növelni a mezőgazdaságban foglalkoztatottak számát, növelve ezzel az előállított élelmiszer mennyiségét, akkor eredményt értünk el az élelmiszerbiztonság területén, ami hatással lesz az egészségbiztonságra is, és visszahat a termelékenységre, a gazdasági biztonságra, ha pedig mindezt összekapcsoljuk új, fenntartható módszerekkel, akkor a környezeti biztonság mértéke is növekedni fog.

Humán biztonság Afrikában¹⁵

A humán biztonság elméletének megismerését követően a fő kérdés, hogy hogyan lehet átültetni azt a gyakorlatba, miként lehet hasznosítani a világnak egy olyan, konfliktusokkal és kihívásokkal teli részén, mint például az afrikai kontinens.

Afrika a világ legösszetettebb kihívásaival szembenező területe. Egyaránt megtalálhatóak itt a fegyveres konfliktusok, polgárháborúk, terrorizmus, bűnözés, továbbá a szegénység, a járványok, a környezetváltozás, az elsivatagosodás, a szárazság, az éhezés és az ivóvíz hiánya. Mindezekről függetlenül jelentős népességnövekedés figyelhető meg, a demográfiai problémák pedig súlyos következményekkel járnak, és a jövőben is nagyban befolyásolni fogják a humán biztonság egyes aspektusait.

A humán fejlettségi mutató (HDI¹⁶) szerint Afrika országainak kétharmada az alacsony fejlettségű országok közé tartozik. Bár a HDI nem csupán a humán biztonságot foglalja magában, de a humán biztonság elengedhetetlen feltétele a humán fejlettség elérésének, így pedig fontos része lett az ENSZ millenniumi fejlesztési céljainak is. Ahogy korábban már említettem, a humán biztonság az egyénekre koncentrál, de a biztonság elsődleges létrehozója továbbra is az állam, így az egyes biztonsági kihívások megoldása is elsősorban az állami szereplők feladata.

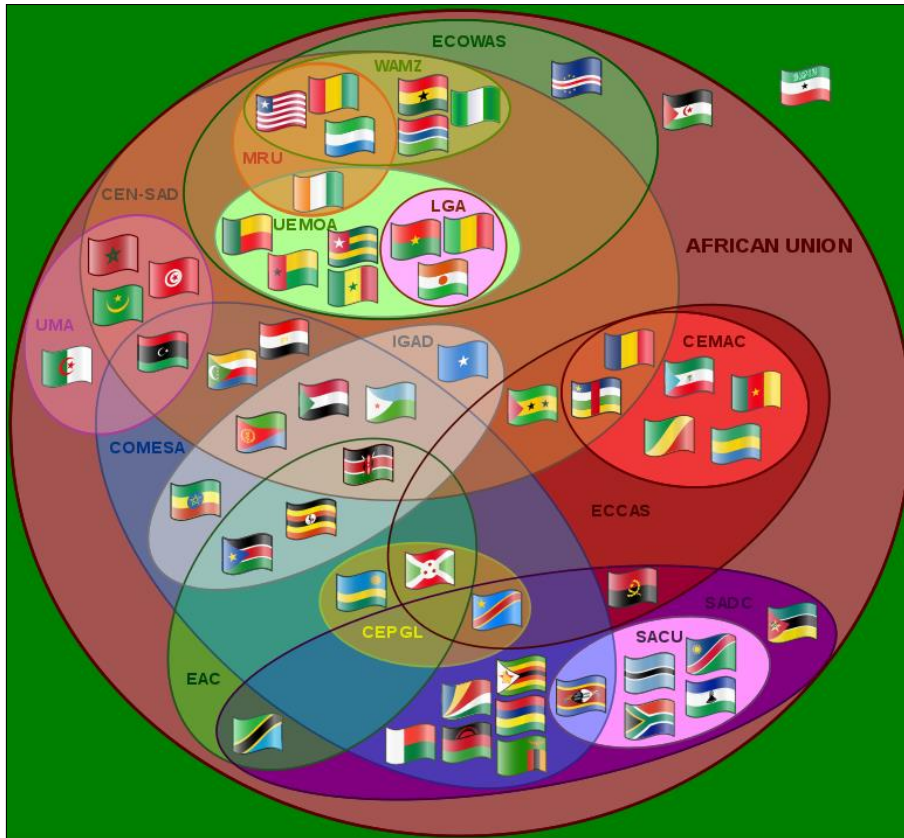
Afrika esetében azonban a problémák megoldása sokszor nem lehetséges állami szinten, mivel számos helyi problémával kell szembenézni. Az egyik legfőbb ok például az, hogy az afrikai államok határait elsősorban a korábbi gyarmattartók jelölték ki, így azok nem igazodnak a hagyományos törzsi területekhez, etnikai határokhoz. Ez tovább erősíti a humán biztonság határokon átvívelő hatásait ezen a területen, illetve különösen államközívé teszi a problémák megoldásának keresését a kontinensen. Részben ebből fakadó probléma, hogy az egyes biztonságot veszélyeztető hatások könnyen átjutnak az egyik állam területéről a másikra, mivel az állami határok sokak számára nem bírnak jelentőséggel. A kontinensen továbbá rendkívül magas a menekültek száma is, akik az éhínség, a járványok vagy a (polgár)háborúk elől menekültek el. Részben a gyarmati örökségre lehet visszavezetni a bukott államok számát is, mivel a mesterségesen létrehozott államalakulatok sokszor nem képesek ellátni az állam szerepét, garantálni az állampolgárok számára a megfelelő körülményeket és fenntartani a biztonságot.

A humán biztonság erősítésének kulcsa Afrikában az lehet, ha létrejövő regionális szervezeteken keresztül a nemzetközi közösség eredményeket tudna elérni. Ahogy azt például az Európai Unió esetében is láthatjuk, egy alapvetően gazdasági együttműködés miatt létrejött szervezet képes szociális, társadalmi, kulturális, politikai vagy szűken értelmezett biztonsági kérdésekben is együttműködést elérni a tagjai között. Afrika esetében azonban összetett a feladat,

¹⁵ LANGENHOVE, Luk van: Regionalising Human Security in Africa, United Nations University, 2004. <http://cris.unu.edu/sites/cris.unu.edu/files/O-2004-8.pdf>; letöltés: 2017.12.09.

¹⁶ HDI – Human Development Index: A humán fejlettségi mutatót az ENSZ azért hozta létre, hogy az egyes államok fejlettségi szintjét egy, a gazdasági teljesítőképességnél összetettebb mérőszám alapján lehessen összehasonlítani. Így a mutatóban a gazdaságra vonatkozó adatok mellett egészségügyi vagy épp az oktatásra vonatkozó adatokat is vizsgálnak.

mivel a viszonylag még mindig fiatal afrikai országokban egyszerre kell kialakítani a nemzettudatot és az államiságot annak érdekében, hogy az előzőekben bemutatott problémákkal magasabb szinten tudjanak szembenézni. Másrészt ezzel párhuzamosan kellene erősíteni a regionalizáció folyamatát, hogy a regionális szervezetek határokön átívelő megközelítésével lehessen kezelni a problémákat. Harmadrészt pedig szükséges lenne a globalizáció pozitív hatásait becsatornázni, mivel gazdasági-kereskedelmi tekintetben ennek elmulasztása további leszakadáshoz vezethet.

6. ábra. Nemzetközi szervezetek Afrikában¹⁷

¹⁷ Nemzetközi szervezetek Afrikában.
https://en.wikipedia.org/wiki/International_organisations_in_Africa#/media/File:Supranational_African_Bodies-en.svg; letöltés: 2017.12.09.

Ahogy az az 1. ábrán is látható, Afrikában számos nemzetközi szerv található. Közülük a legnagyobb az Afrikai Unió, amely egy kivétellel – Szomáliföld – minden afrikai államot tagjai között tud. A szervezetek elsősorban gazdasági, kereskedelmi, monetáris együttműködésre jöttek létre, de van közöttük olyan (például ECOWAS), amelyik katonai együttműködésre is kiterjed. Látható tehát, hogy az afrikai államok hajlandóak az együttműködésre. Az ilyen szervezeteken keresztül kellene elérni például azt, hogy a határok újragondolása helyett, ami az államok érdekében ellentétes, a határokat jelentéktelenítsék el. Fontos azonban megjegyezni, hogy a humán biztonság növekedéséhez nem minden regionális integráció fog hozzájárulni, hiszen lehetnek olyan szervezetek is, amelyek célja az aktuális politikai vezetés fenntartása. A regionális megközelítés akkor lehet sikeres, ha a nemzetközi civil társadalom ideájával társul. Ez segítheti elő az informális kapcsolatok kialakulását, az alulról felfelé építkező kezdeményezéseket és a regionális identitás létrejöttét.

Humán biztonság a Száhel-övezetben¹⁸

A Száhel-övezet, ahogy azt az EU Száhel-stratégiája¹⁹ is írja, a világ egyik legszegényebb régiója. Ahol egyaránt jelen vannak a törekény államok, az extrémizmus és a radikalizmus, a szegénység, a gyakori élelmiszerhiány, az illegális kereskedelem vagy épp a terrorizmus veszélyei. A Száhel-övezetben továbbá szembe kell nézni olyan kihívásokkal is, mint például a vallási határvonal az iszlám és a keresztény vallás között. A régió népességének nagy része iszlám vallású, de például Csád és Dél-Szudán esetében a lakosság legalább fele keresztény, emellett mindenhol jelen vannak a törzsi eredetű vallások is. További probléma, hogy – mint azt korábban említettem – az államhatárok e térségben sem követik a hagyományos törzsi területeket.

A nemzetközi szervezetek kiemelt figyelmet fordítanak a térségre. Az EU mellett az ENSZ is több programot indított már a Száhel-övezetben. A tokiói ENSZ Egyetem (United Nations University) a Barcelonai Autonóm Egyetem (Universitat Autònoma de Barcelona) együttműködésével a CLICO-projekt²⁰ keretében széleskörű kutatást folytatott a humán biztonság összetevőiről a mediterráneum, a Közel-Kelet és a Száhel-övezet térségeiben. A kutatás²¹ célja elsősorban annak megállapítása volt, hogy a klímaváltozás és a vízbiztonság milyen kapcsolatban állnak a humán biztonsággal, illetve milyen mértékben játszanak szerepet a humán biztonság fenntartásában.

¹⁸ A Száhel-övezet a Szaharától délre fekvő félsivatagos terület, amely Szenegáltól Szudánig keresztülszeli Afrikát. A terület átmenetet képez a Szahara sivataga, illetve a csapadékosabb szavanna között. A Száhel-övezet a világ egyik legszegényebb régiója. Itt található Szenegál, Mauritánia, Mali, Burkina Faso, Niger, Csád, Szudán, valamint érinti Nigéria, Dél-Szudán, Algéria és Eritrea bizonyos részeit (a továbbiakban a térség államaiként csak az első csoportba tartozó országokat értem).

¹⁹ European Union External Action Service: Strategy for Security and Development in the Sahel. http://eeas.europa.eu/archives/docs/africa/docs/sahel_strategy_en.pdf; letöltés: 2017.12.09.

²⁰ Climate Change. Hydro-conflicts and Human security. <http://www.clico.org/>; letöltés: 2017.12.09.

²¹ KLOOS, Julia – GEBERT, Niklas – ROSENFELD, Therese – RENAUD, Fabrice G.: Climate change, water conflicts and human security: regional assessment and policy guidelines for the Mediterranean, Middle East and Sahel. UNU-EHS Report, Bonn, 2013. <http://collections.unu.edu/view/UNU:1848>; letöltés: 2017.12.09.

A vizsgálat során számos esettanulmányt készítettek a kutatás tárgyát képező területek különböző pontjain. A Száhel-övezeten belül Etiópia (Gambella National Regional State), Szudán és Dél-Szudán, Niger (Tahoua Region) példáját vizsgálták. A kutatás alaptézise az ENSZ humán biztonság fogalmára épül, amely szerint a környezeti biztonság fontos eleme a klímaváltozás, amely közvetlen befolyással van többek között az élelmiszerbiztonságra és a vízbiztonságra, illetve közvetett módon hathat más elemekre, mint például a politikai biztonságra vagy a bűnözésre. A klímaváltozást, hatásai miatt, kockázatonövelő tényezőként vizsgálták.

A kutatás eredményeként megállapították, hogy a klímaváltozás – bár hatással van rá – mégsem tekinthető a humán biztonság elsődleges veszélyforrásának. A jelenlegi környezeti hatásoknak, a társadalmi, gazdasági és politikai viszonyoknak ugyanis sokkal nagyobb a befolyásoló erejük, mint a környezetváltozásnak. A hatását elemezve pedig azt állapították meg, hogy a vizsgált területek sajátosságai alapján nem azonos mértékben van jelen a környezetváltozás veszélye, mivel azt a társadalmi berendezkedés, a népesség szokásai, a gazdasági hatások mind befolyásolják. Ennek példája a vízbiztonsággal kapcsolatos megállapítás, miszerint a demokratikus országokban nagyobb az esély víz miatti konfliktus kialakulására, az autokratikus országokban viszont, ahol kisebb az esély, a kialakuló konfliktusok sokkal erőszakosabbak lehetnek.

Bár a kutatás fő szempontja a környezetváltozás hatásainak vizsgálata volt, látható, hogy a humán biztonság fenntartása szempontjából elsődlegesen a politikai, a társadalmi és a gazdasági biztonság feltételeit kell biztosítani. A megoldások során nem lehet általánosítani, regionálisan szükséges vizsgálni a helyi problémákat, mivel a helyi hagyományokból, törzsi szokásokból eredően egyes veszélyek különböző intenzitással jelentkezhetnek. Egy eredetileg is sivatagi környezethez szokott beduin törzs számára például a környezetváltozás jóval kisebb hatással van, mint egy földművelő vagy városi népesség számára.

A különböző kihívások leküzdésében kiemelt fontosságú az adaptáció képessége, amelynek feltétele a tudás átadása, befogadása és a nyitottság. A kutatás rámutatott, hogy a kihívásokkal szembeni alkalmazkodás, a tervezés és a fejlődés hatásosabb, ha minél szélesebb perspektíva kerül vizsgálatra. Ha azonban az egyes csoportok csak néhány szempont alapján néznek szembe a kihívással, akkor könnyen manipulálhatóvá válnak. A regionális együttműködés a tudáscsere és az oktatás területén tehát az adaptációs képesség növelésének kulcsa lehet.

A Száhel-övezetben kiemelt probléma, hogy számos olyan terület van, amely perifériára kerül az állami politika szempontjából, nem jutnak oda kellő források, nem történnek fejlesztések, vagy egyszerűen nem érvényesül az állam intézményi szerepe. Ezeken a területeken könnyedén befolyásra tehetnek szert a radikális és a terrrorszervezetek munkát, megélhetést, biztonságot ígérve a helyi törzseknek, kihasználva őket saját illegális tevékenységük gyakorlásában.

Ezek egyfelől erősítik a regionális, határokon átvívelő megoldás fontosságát. Az al-Kaida helyi szervezete (Al Qaeda in the Islamic Maghreb – AQIM) meghatározó szereplő a térségben, az államok gyengeségét kihasználva jelentős kereskedelmet folytat a Száhel-övezeten keresztül. Ellene egy-egy állam önállóan nem tudja felvenni a versenyt. Másrészt viszont ismét felmerül, hogy a humán biztonság szempontjából az állam nem megkerülhető szereplő, mivel az alapvető biztonság feltételeit az államnak kell megteremteni teljes területén. Ha nem képes az egész országban biztosítani az azonos lehetőségeket, nem garantál egyforma szociális és egészségügyi ellátást és nem segít a különböző veszélyekkel szemben, akkor a lakosság könnyebben fordul a radikalizmus irányába.²²

Humán biztonságról – összefoglaló

A humán biztonság fogalma több mint 20 éve megjelent már az ENSZ programjában, és folyamatosan fejlődő területként egyre nagyobb hangsúlyt kap a nemzetközi közösség tevékenységében. Az ENSZ rendszeresen elkészíti a Human Development Report című jelentését, bemutatva az emberi fejlődés előrehaladását. E jelentésben visszatérő motívum, hogy a világ minden pontján megkérdőjeleznek különböző embereket arról, hogy mit jelent számukra a humán biztonság.

Az 1994-es jelentésben²³ többek között az alábbi válaszok jelentek meg:

„Biztonságban érezhetem magam, ha tudom, hogy éjjel sétálhatok az utcán anélkül, hogy megerőszkolnak” – ghánai iskolás lány.

„Ha van elegendő ételük a gyerekeknek, boldogok vagyunk és biztonságban érezzük magunkat” – thai cipőjavító.

„Azt gondolom, egy lány nem érezheti biztonságban magát addig, amíg nem házasodik meg és nem függhet valakitől” – iráni nő.

Néhány válasz a 2016-os jelentésből:²⁴

„Emberi lényként nem érezhetjük biztonságban magunkat, ha saját egzisztenciánk nem megalapozott és nem ismerik el, annak ellenére sem, hogy minden alapvető lehetőség rendelkezésre áll” – mauritániai közgazdász.

„A humán biztonság azt a jogot jelenti, hogy szabadon járhatasz a városodban anélkül, hogy félelmeid lennének, hogy sértetlenül és megalázás nélkül hazaérsz” – brazil tanárnő.

²² BOUKHARS, Anouar: Corridors of Militancy: the Sahel-Sahara Border Regions. http://fride.org/download/PB206_Corridors_of_Militancy.pdf; letöltés: 2017.12.09.

²³ Human Development Report 1994. Oxford University Press, New York, 1994. http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf; letöltés: 2017.12.09.

²⁴ Human Development Report 2016. UNDP, New York, 2016. http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf; letöltés: 2017.12.09.

Ha alaposan megnézzük a jelentésekben lévő válaszokat, akkor egyfelől megállapítható, hogy bár az emberek a világ különböző területein különböző aspektusból közelítik meg a humán biztonság kérdését, mégis látható belőlük, hogy minden társadalomban jelen vannak a humán biztonságot veszélyeztető hatások. Másfelől az is látható, hogy 20 év elteltével nem nagyon változtak a félelmek és a vélemények, hiszen a megélhetés fontossága, a személyes biztonság kérdése, a nemi megkülönböztetésből adódó sérelmek mind visszatérő elemek.

Összegezve elmondható, hogy a humán biztonság egy állandóan fejlődő terület. Az ENSZ folyamatosan bővíti az ezzel foglalkozó szerveit és bővíti tevékenységét ezen a területen. Folyamatosan jelennek meg különböző kutatások a humán biztonságról, de a legfőbb kérdés továbbra is az, hogy hogyan lehet gyakorlatban hasznosítani az elméleteket, hogyan lehet a megfelelő regionális együttműködéseket kialakítani, és az olyan térségek, mint például a Száhel-övezet hogyan fogja tudni felhasználni a válság megoldásában.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ANNAN, Kofi A.: „We the peoples” – The role of the United States in the 21st century. United Nations, New York, 2000. p. 7.
https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/We_The_Peoples.pdf; letöltés: 2017.12.09.
- Az ENSZ Millenniumi Nyilatkozata.
<http://www.menszt.hu/index.php/layout/set/print/content/view/full/116>;
letöltés: 2017.12.09.
- BOUKHARS, Anouar: Corridors of Militancy: the Sahel-Sahara Border Regions.
http://fride.org/download/PB206_Corridors_of_Militancy.pdf; letöltés: 2017.12.09.
- BOUTROS-GHALI, Boutros: Békeprogram – Preventív diplomácia, béketeremtés és békefenntartás. An Agenda for Peace – Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping. 17 June 1992.
<http://www.un-documents.net/a47-277.htm>; letöltés: 2017.12.09.
- CILLIERS, Jakkie: Human Security in Africa. A conceptual framework for review. African Human Security Initiative, 2004.
<https://issafrica.s3.amazonaws.com/site/uploads/AHSIMONO1.PDF>; letöltés: 2017.12.09.
- Climate Change. Hydro-conflicts and Human security. <http://www.clico.org/>;
letöltés: 2017.12.09.
- European Union External Action Service: Strategy for Security and Development in the Sahel.
http://eeas.europa.eu/archives/docs/africa/docs/sahel_strategy_en.pdf;
letöltés: 2017.12.09.
- GAZDAG Ferenc (szerk.): Biztonsági Tanulmányok – Biztonságpolitika. ZMNE, Budapest, 2011.
- <http://www.kofiannanfoundation.org/kofi-annan/biography/>; letöltés: 2017.12.09.
- <http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/topics/2013/mdg.html>; letöltés: 2017.12.09.

- <https://www.un.org/sg/en/content/formersg/boutros-boutros-ghali>; letöltés: 2017.12.09.
- Human Development Report 1994. Oxford University Press, New York, 1994.
http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf; letöltés: 2017.12.09.
- Human Development Report 2016. UNDP, New York, 2016.
http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf; letöltés: 2017.12.09.
- Human Security in Theory and Practice. United Nations, Human Security Unit, Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), 2009.
<http://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf>; letöltés: 2017.12.09.
- Human Security in West Africa: Challenges, Synergies and Action for a Regional Agenda. Sahel and West Africa Club/OECD, Lome (Togo), 26 to 28 March 2006.
<https://www.oecd.org/swac/events/38522363.pdf>; letöltés: 2017.12.09.
- KLOOS, Julia – GEBERT, Niklas – ROSENFELD, Therese – RENAUD, Fabrice G.: Climate change, water conflicts and human security: regional assessment and policy guidelines for the Mediterranean, Middle East and Sahel. UNU-EHS Report, Bonn, 2013.
<http://collections.unu.edu/view/UNU:1848>; letöltés: 2017.12.09.
- LANGENHOVE, Luk van: Regionalising Human Security in Africa. United Nations University, 2004.
<http://cris.unu.edu/sites/cris.unu.edu/files/O-2004-8.pdf>; letöltés: 2017.12.09.
- Nemzetközi szervezetek Afrikában.
https://en.wikipedia.org/wiki/International_organisations_in_Africa#/media/File:Supranational_African_Bodies-en.svg; letöltés: 2017.12.09.
- OWEN, Taylor: Human Security – Conflict, Critique and Consensus: Colloquium Remarks and a Proposal for a Threshold-Based Definition. Security Dialogue, vol. 35, no. 3, September 2004.
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.525.6821&rep=rep1&type=pdf>; letöltés: 2017.12.09.
- PÉCZELI Anna: A humán biztonság elmélete és gyakorlata, Kanada és Japán példáján.
http://www.grotius.hu/doc/pub/ESLRKT/2011_243_peczeli_anna_a_human-biztonsag_elmelete_es-gyakorlata.pdf; letöltés: 2017.12.09.
- Responsibility to protect.
<http://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.html>; letöltés: 2017.12.09.
- The Responsibility To Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. December 2001.
http://responsibilitytoprotect.org/ICISS_Report.pdf; letöltés: 2017.12.09.
- VARGA Márton: A Száhel-övezet válsága. Hadtudomány, XXVI. évfolyam, elektronikus szám, 2016. pp. 70–82.
http://mhtt.eu/hadtudomany/2016/2016_elektronikus/vargamarton.pdf; letöltés: 2017.12.09.

SIPOSNÉ PROF. DR. KECSKEMÉTHY KLÁRA EZREDES –
DR. GERENCSÉR ÁRPÁD

A KASZPI-MEDENCE GEOSTRATÉGIAI JELENTŐSÉGE

A Kaszpi-medence

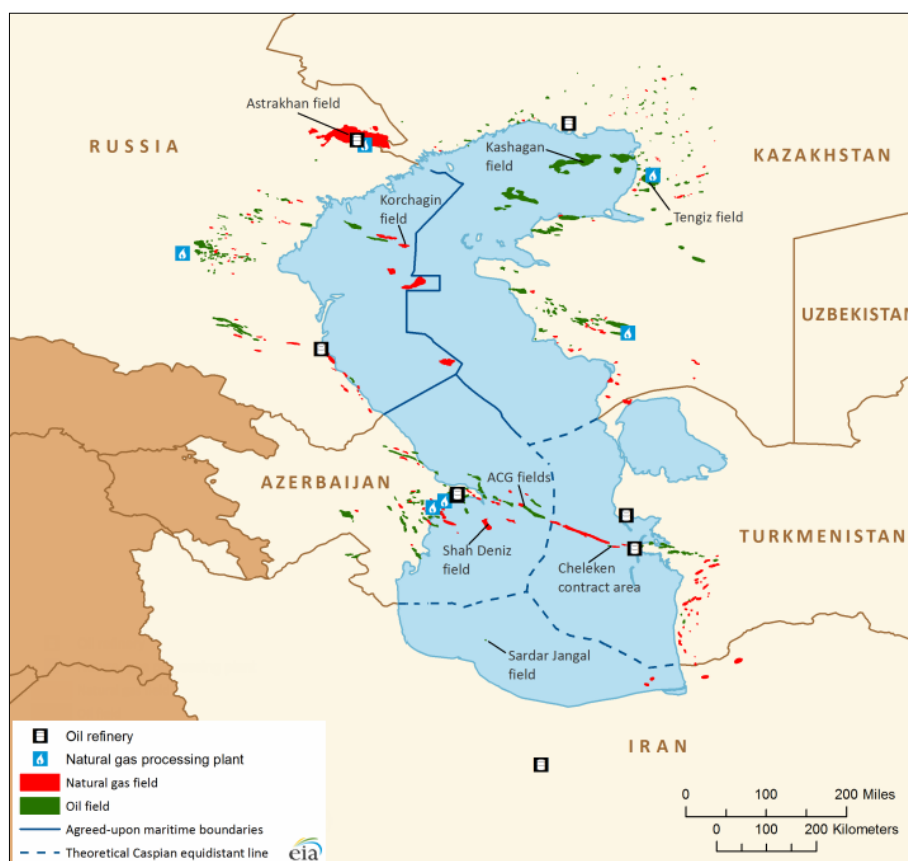
A Kaszpi-medence a Kaszpi-tengert is magában foglalja, amely egy beltenger. A tenger jelentősége nagy, mivel egyre növekvő szerepe van az energetikában. A tengerhez tartozó környezet közel 14 millió ember otthona. Területe öt ország között oszlik meg: Oroszország, Kazahsztán, Azerbajdzsán, Türkmenisztán és Irán. A Kaszpi-tenger felosztása a medence déli szektorában ma is vita tárgyát képezi. A határok csak Oroszország, Kazahsztán és Azerbajdzsán között egyértelműek (1. ábra).

A posztsovjet térségben történő energiahordozó-kitermelést megnehezíti az a tény, hogy a Kaszpi-tengerrel határos országok nem tudnak megállapodni a tengerfenék jogi státuszáról, vagyis a határok kérdése nem rendezett. A vita tárgyát és alapját a Kaszpi-tenger státusza képezi, hogy jogilag tengernek vagy tónak minősül-e a kérdéses vízterület, ami politikai és gazdasági következményekkel jár. A Kaszpi-tenger környékén és alatt található kőolajforrások gazdasági, a hozzáférés és a tulajdonjog pedig politikai kérdéssé teszik.¹

Ha a vízterületet tónak tekintenénk, akkor szuverén országok között a kijelölt középső elválasztó vonal mentén történő felosztás elve érvényesülne. Ha tenger, akkor az ENSZ tengerjogi egyezménye szerint a parttól 12 tengeri mérföldig parti tenger, 200 tengeri mérföldig pedig kizárólagos gazdasági övezet (Exclusive Economic Zone – EEZ).² Tekintettel azonban a Kaszpi-tenger földrajzi kiterjedésére, illetve méreteire, ha a kérdéses területet tengernek minősítik, akkor a tengerfenék kincseiből közös együttműködésekkel keresztül mind az öt part menti ország egyformán részesülhetne. 2003 májusában Oroszország, Azerbajdzsán és Kazahsztán felosztotta egymás között a Kaszpi-tenger 64%-át kitevő északi részt.

¹ ZIMNITSKAYA, Hanna – GELDERN, James von: Is the Caspian Sea a sea; and why does it matter? *Journal of Eurasian Studies*, Volume 2, Issue 1, January 2011. pp. 1–14.

² H/5558. számú országgyűlési határozati javaslat az Egyesült Nemzetek Montego Bayben 1982. december 10-én aláírásra megnyitott Tengerjogi Egyezménye megerősítéséről, valamint XI. Részének végrehajtásával kapcsolatos, New Yorkban 1994. július 24-én aláírásra megnyitott Megállapodáshoz történő csatlakozásról. <http://www.parlament.hu/irom36/5558/5558.htm>; letöltés: 2017.12.03.

1. ábra. A Kaszpi-tenger területén található határok és a szénhidrogén-lelőhelyek³

A tenger legnagyobb szélessége 435 km, legkisebb szélessége 200 km, észak–déli kiterjedése több mint 1030 km. Területe 371 ezer km², partjának hossza megközelítőleg 6820 km. A tengerben mintegy 78 200 km³ víz van. Legnagyobb mélysége 1025 m, a meder déli irányban mélyül. A víz sótartalma is északról dél felé növekszik. Vízének legnagyobb sótartalma – a déli részén – mintegy harmada a világ tengerei sótartalmának.⁴

³ Oil and natural gas production is growing in Caspian Sea region. U.S. Energy Information Administration, Sept 11, 2013. <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=12911>; letöltés: 2017.10.28.

⁴ SZALAY, Jessie: Caspian Sea: Largest Inland Body of Water. Live Science, February 24, 2017. <https://www.livescience.com/57999-caspian-sea-facts.html>; letöltés: 2017.10.28.

Bár közel 130 folyó táplálja a Kaszpi-tengert, a befolyó víz 90%-a öt nagy folyótól és a vízgyűjtőterületéről származik: Volga (évi vízhozama 241 km³), Kura (13 km³), Terek (8,5 km³), Ural (8,1 km³) és Sulak (4 km³).⁵ A tenger vízszintje folyamatosan ingadozik. A Kaszpi-medence három szektorra osztható: északi, középső és déli (2. ábra).

2. ábra. A Kaszpi-medence területe⁶

A tenger szintje az 1880 és 1977 között végzett mérések alapján átlagosan 27 m-rel van a világtengerek szintje alatt. Keleti részén, Türkmenisztán területén található a Kara Bogaz-lagúna, amelyet a tengertől egy homoksáv választ el. A világ egyik legnagyobb lagúnájában található a Föld egyik legsósabb vízkészlete.

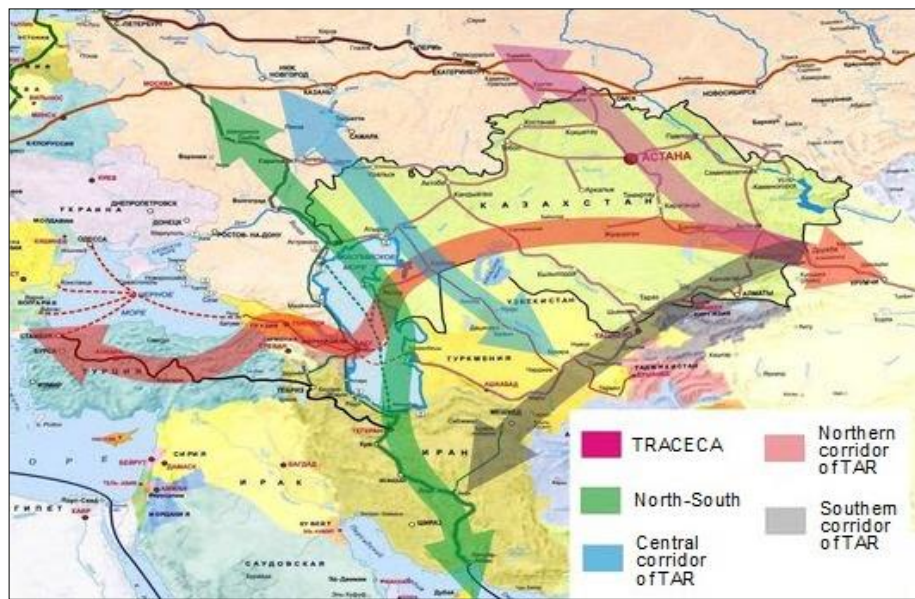
⁵ Tehran Convention. Caspian Sea Region. <http://tehranconvention.org/index/cop1/spip.php?article94>; letöltés: 2017.12.15.

⁶ RWE, SOCAR team on Caspian Sea exploration study. May 7, 2014. <http://www.pennenergy.com/articles/pennenergy/2014/05/e-p-rwe-socar-team-on-caspian-sea-exploration-study.html>; letöltés: 2017.12.04.

Közlekedéshálózat és kapcsolatok

A Kaszpi-medence kiemelt prioritású térség az Európa és a Távol-Kelet közötti kereskedelemben. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy Peking a Kína–Európa folyosó közlekedési beruházással kapcsolatban tanulmányokat készített és tett közzé. A közlekedési vonalak a régi „selyemút” vonalát követik, amelyek az európai kezdeményezésű TRACECA (Transport Corridor Europa-Caucasus-Asia – Európa–Kaukázus–Ázsia közlekedési folyosó) és a Kelet-Kína–Európa folyosót kötik össze, amely találkozási pontja pontosan a Kaszpi-tenger térsége. Az 1993-ban elindított TRACECA-programmal kapcsolatban azonban problémát jelent, hogy az 14 országot érint, ráadásul földrajzilag hatalmas távolságokat ölel fel.

A Kaszpi-medence az észak–déli és a kelet–nyugati kereskedelmi és közlekedési vonalak találkozási pontjában helyezkedik el. A térség helyzete lehetővé teszi, hogy olyan fontos kereskedelmi útvonalak haladjanak keresztül a területén, amelyek elkerülik Oroszországot.

3. ábra. A Kaszpi-tenger térsége és Közép-Ázsia fontos kereskedelmi folyosói⁷

⁷ International Transport Corridors in Kazakhstan: Study.
<https://en.tengrinews.kz/opinion/75/>; letöltés: 2017.11.27.

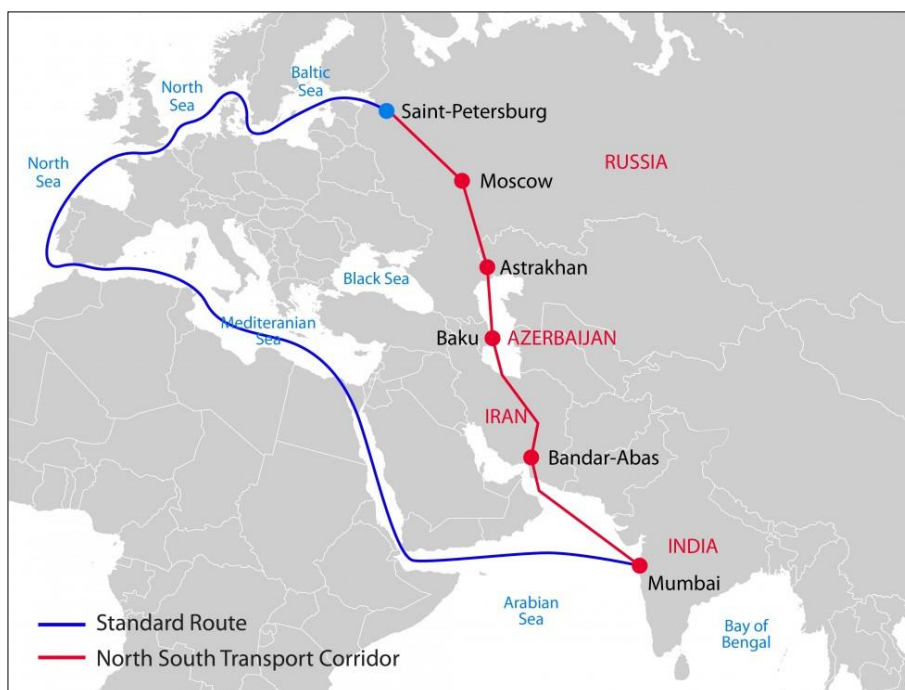
A térségen négy fő nemzetközi kereskedelmi közlekedési folyosó halad keresztül (3. ábra).

1. A transzázsiai vasút (Trans Asian Railway – TAR) északi folyosójának Nyugat-Európa–Kína/Korea–Japán útvonala áthalad az Oroszországi Föderáción és Kazahsztánon. A kazah területen vezető útvonal Dostik–Aktogaj–Szajak–Mojinti–Asztana–Petropavl.

2. A transzázsiai vasút déli folyosója Délkelet-Európa–Kína és Kína–Délkelet-Ázsia útvonala áthalad Törökországon, Iránon és a közép-ázsiai országokon. A kazah területen vezető útvonala: Dostik–Aktogaj–Almati–Su–Arisz– Szariagas.

3. A TRACECA Kelet-Európán, Közép-Ázsián, a Fekete-tengeren, a Kaukázuson és a Kaszpi-tengeren halad keresztül. A kazah területen vezető szakasza: Dostik–Almati–Aktau.⁸

4. Az észak–déli folyosó Észak-Európából Oroszországon, Iránon, Kazahsztánon a Perzsa (Arab)-öböl országain keresztül Mumbaiig halad (4. ábra).

4. ábra. Az észak–déli közlekedési folyosó⁹

⁸ International Transport Corridors in Kazakhstan. i. m.

⁹ North South Transport Corridor. <http://container-news.com/wp-content/uploads/2017/06/north-south-transport-corridor.jpg>; letöltés: 2017.12.01.

A Kaszpi-medence szempontjából az észak–déli folyosó a lényeges. A folyosó jelenleg elsősorban az Oroszország és Irán közötti kapcsolattartásban játszik fontos szerepet. Ha Kazahsztán és Türkmenisztán javítja a kereskedelmi kapcsolatait Kínával és a Közel-Kelettel, akkor ez a közlekedési és kereskedelmi folyosó számukra is kedvező lehetőségeket kínál. Az Iránnal szemben feloldott embargó következtében a kereskedelmi folyosó jelentősége tovább fog növekedni.

A Kaszpi-tenger térsége földrajzi helyzetéből fakadóan kiváló lehetőséget teremt arra, hogy Afganisztánt is bekapcsolja a nemzetközi árukereskedelemben a TRACECA-n keresztül (5. ábra). A TRACECA egyik fontos csomópontja Azerbajdzsánban van. A Baku melletti Szumgait kikötőjéből két kereskedelmi útvonal (6. ábra) indul, az egyik Kazahsztán, a másik Türkmenisztán irányába.

5. ábra. A TRACECA türkmén folytatása¹⁰

A Kazahsztánon át vezető kereskedelmi útvonal azért is fontos, mert a nyugat-kínai területekhez csatlakozik, amelyen keresztül Kína az Európába irányuló kereskedelmét bonyolítja.¹¹ Az útvonal fejlesztésébe Kína óriási pénzeket fektet be.¹² A TRACECA egyik szakasza a Fekete-tengeren keresztül vezet, majd Bulgáriából és Romániából vasúton halad Nyugat-Európa felé.

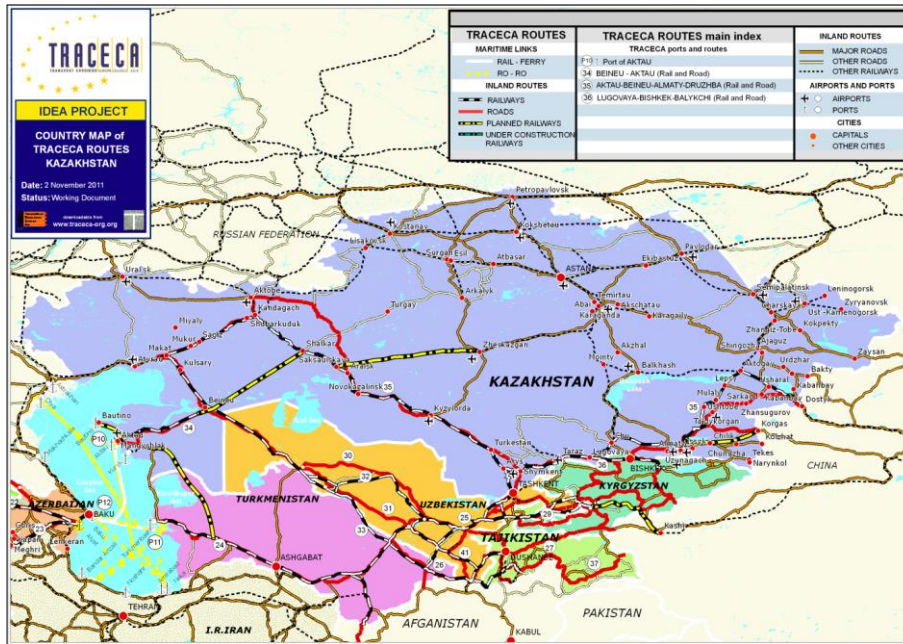
¹⁰ KAZIMBEYLI, Yaver: Afghan Economy Expected To Pick Up With Launch Of New Trade Corridor Joined By Turkmenistan & Azerbaijan. November 20, 2017.

<https://caspiannews.com/news-detail/afghan-economy-expected-to-pick-up-with-launch-of-new-trade-corridor-joined-by-turkmenistan-azerbaijan-2017-11-18-14/>; letöltés: 2017.11.27.

¹¹ The Caspian Sea is the best option for „One Belt, One Way. September 19, 2017.

<http://www.maritimeherald.com/2017/caspian-sea-best-option-one-belt-one-way/>; letöltés: 2017.12.01.

¹² A közlekedési folyosó egyik fontos eleme – ami nem tartozik a témához, csak érdekességképpen említjük meg – a Budapest–Belgrád vasútvonal fejlesztése.

6. ábra. A TRACECA kazah szakasza¹³

Közép-Ázsia nagy felvevőpiacnak tekinthető, és a szénhidrogének mellett hatalmas ásványvagyonnal is rendelkezik. A kereskedelmi kapcsolatok fejlesztése nagyon fontos, a térség világkereskedelemben történő bekapcsolása pedig nagy lehetőségeket rejt magában. A térség instabil (például a Fergánai-medence bonyolult biztonsági helyzete és az iszlám szélsőséges mozgalmak miatt), de a stabilizációs politika jelentős kereskedelmi előnyhöz vezethet.

A Kaszpi-medence szénhidrogénkészletei

A Kaszpi-medence olajvagyonáról már a 7. században is említést tettek. A Közel-Keletre a 14. századtól kezdve jelentősebb mennyiségben szállítottak olajat, a térség szénhidrogénvagyonának feltárásának igazán nagy lendületet azonban a mobilizáció adott. 1841-ben a Baku melletti Bibi Ejjatban fúrták az első olajkutat termelési céllal. 1890-ig Oroszország kőolajtermelésének 95%-át az azeri mezők adták. A Nobel testvérek 19. századi beruházásainak köszönhetően az azeri olajipar jelentősen megváltozott, új technológiák érkeztek. Baku kikötőjét modernizálták, és egy ideig a világ egyik legforgalmasabb kikötője volt: csővezetékek épültek, valamint jelentős külföldi tőke áramlott be az országba (például a Rothschildok révén).¹⁴

¹³ Transport Corridor Europe Caucasus Asia.
http://www.traceca-org.org/fileadmin/fm-dam/TAREP/58jh/EXPERT_GROUP_MODEL_GIS/KAZAKHSTAN_07_11_2011_300DPI.png; letöltés: 2017.11.27.

¹⁴ BARNES, Alice J. – BRIGGS, Nicholas S.: The Caspian oil reserves. EDGE Winter 2003. pp. 2–4.
[https://web.stanford.edu/class/e297a/Caspian Oil Reserves.pdf](https://web.stanford.edu/class/e297a/Caspian%20Oil%20Reserves.pdf); letöltés: 2017.11.23.

A Kaszpi-medence a szénhidrogénvagyona miatt vált a világ egyik legfontosabb térségévé. A kutatások folyamatosan zajlanak, a készletek nagyságával kapcsolatban eltérő becslések állnak rendelkezésre, és a becsült értékek is állandóan változnak. Az amerikai Energiainformációs Hivatal (US Energy Information Administration – EIA) 2003-as adatai és becslései alapján a Kaszpi-medence 48 Mrd hordó kőolaj- és 8,27 ezer Mrd köbméter földgáztartalékkal rendelkezik. Összehasonlításként: a Perzsa (Arab)-öböl kőolajkészleteit 803 Mrd hordóra, földgázkészleteit 80 ezer Mrd köbméterre becsülik. Türkmenisztán rendelkezik a világ második legnagyobb földgázmezőjével (Galkinis vagy Dél-Jolotany–Oszman), amely a becslések szerint 0,776 ezer Mrd köbméter földgázkészletet tárol.¹⁵ A türkmén gáztermelés a következő évtizedben nagy lendületet vesz, tekintettel a távol-keleti nagy érdeklődésre.

Azerbajdzsán

Azerbajdzsánban jelentős szénhidrogén mezők húzódnak a Kaszpi-tenger alatt. A feltárások napjainkban is tartanak, és jelentős készleteket fedeznek fel. Az ország legfontosabb szénhidrogénmezői az alábbiak.

A **Sah Deniz** a Föld nagyobb földgázmezői között van. 1999-ben fedezték fel, megközelítőleg 1000 Mrd köbméter földgázt tárol. A mező Bakutól délkeletre mintegy 70 km-re található, ahol a víz mélysége 50–600 m. A mintegy 22 km hosszú gázmező a vízfelszíntől számított 1000 m-es mélységben van. A Sah Deniz 1 állomáson a kitermelést 2006-ban kezdték meg. A gázkitermelés üteme évente 7,36 Mrd köbméter, így már több mint 80 Mrd köbmétert termeltek belőle. Hét év alatt összesen 700 km gázvezetékét építettek, hogy a mezőről származó gázt eljuttassák a fogyasztókhoz. 2006-tól megbízható forrást nyújt Azerbajdzsán, Grúzia és Törökország szükségleteinek kielégítéséhez.¹⁶ A mező jelenlegi földgázkitermelő kapacitása napi 30 millió, illetve évi 10,9 Mrd köbméter. A Sah Deniz 2 program egy olyan gigaprojekt, amely Azerbajdzsánból Európába és Törökországba juttatja majd el a földgázt. Ez javítja majd az európai piac gázellátását, és jelentősen megnöveli az energiabiztonságát az új déli földgázfolyosón (Southern Gas Corridor) keresztül, amely a világ egyik legnagyobb gázkitermelő beruházása.¹⁷

Azeri–Csirag–Gjunyesli (ACG) tenger alatti óriás kőolajmező csiragi szakaszán 1997-ban kezdődött a kitermelés. A mező a parttól 120 km-re keletre található. Ez volt az első azeri tenger alatti kőolaj-kitermelés. A mező magában foglalja a központi-, a nyugati és a kelet-azeri, valamint a nyugat-csiragi és a gjunyesli szakaszokat. 2016 végén összesen 100 olajkút volt a területen, emellett 49 kutat használtak gázkitermelésre, illetve víz injektálására.¹⁸ A kitermelés a vízpumpás módszerrel sokat javult. A kitermelt kőolajat 236 km hosszú vezeték

¹⁵ STELLETTI, Lello: The Caspian Basin, great opportunities but high costs. Aug 25, 2017. https://www.abo.net/en_IT/topics/caspian-basin-eng.shtml; letöltés: 2017.11.23.

¹⁶ Shah Deniz Stage 1. https://www.bp.com/en_az/caspian/operationsprojects/Shahdeniz/SDstage1.html; letöltés: 2017.12.01.

¹⁷ BP Azerbaijan, Sustainability Report 2016. <https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/sustainability-report/country-reports/bp-sustainability-report-2016-azerbaijan-english.pdf>; letöltés: 2017.12.01.

¹⁸ BP Azerbaijan, Sustainability Report 2016. i. m.

szállítja a szárazföldre. Az ACG mezőről 2016-ban naponta átlag 630 ezer hordó, 1997–2016 között pedig összesen 3 Mrd hordó kőolajat termeltek ki.

Az **Araz–Alov–Sarg** még kutatás és fejlesztés alatt álló kőolajmező. Az 1400 km² területű mező 120 km távolságra található Bakutól délkeletre, az olajtartalékok 300–800 m közötti mélységben találhatóak. Szakértők véleménye szerint 2500–6500 m mélységben még nagyobb készletek találhatóak.¹⁹

Kazahsztán

Kazahsztán a világ tíz legnagyobb földgáz- és kőolajtartalékával rendelkező ország egyike. A hatalmas tengeri **Kasagan** olajmezőt 2000 júliusában fedezték fel. A Kaszpi-tenger északi partján lévő Atirautól 80 km-re délre található, kiterjedése 75×45 km. A kezdeti szakértői vélemények az olajmező készletét 11 Mrd hordóra becsülték, de a jelenlegi becslések már 38 Mrd hordónál tartanak, ebből 13 Mrd gázinjekciós módszerrel termelhető ki. Más szakértői vélemények szerint a készletek meghaladják az 50 Mrd-ot, ami a szaúd-arábiai Gavar után a második legnagyobb a világon.²⁰ A Kaszpi-tenger keleti partjánál található Tengiz mező folytatásának tekinthető Kasagan mezőn 2013. szeptember 11-én kezdődött a kőolaj-kitermelés.²¹

A **Tengiz** olajmező a Kaszpi-tenger északkeleti partján található, területe 2500 km², magában foglalja a kisebb Koroljov mezőt is. Az 1979-ben felfedezett Tengiz olajmező föld alatti kiterjedése 19×21 km, 1991 óta áll művelés alatt. A Tengiztől 350 kilométerre északra fekvő Atirau város a tengizi olaj fő közlekedési csomópontja. Számos ország vesz részt a nagy geopolitikai versenyben, hogy hozzáférhessen ehhez az olajforráshoz.²² A Tengiz olajmező készlete mintegy 3650 méter mélyen található, így a világ legmélyebben fekvő és működő olajmezeje. Az olajmező 24 Mrd hordó kiváló minőségű és 9 Mrd hordó még hasznosítható kőolajat tartalmaz.²³ A mező területén naponta 480 ezer hordó kőolajat és évente 430 Mrd köbméter földgázt hoznak felszínre.

A **Karacsaganak** szárazföldi mező 1985 óta áll művelés alatt, 2000 óta erőteljesebben fejlesztik. A kitermelés jelenleg átlagosan napi 230 ezer hordó kőolaj és 26 millió köbméter földgáz. A mező földgázkészletét 1300 Mrd köbméterre becsülik.

¹⁹ JAVANSHIR, Rashid: Azerbaijan Oil Contracts.

http://www.azer.com/aiweb/categories/magazine/63_folder/63_articles/63_socar_alov.html;
letöltés: 2017.12.01.

²⁰ Kashagan oil field development.

<http://pmworldjournal.net/wp-content/uploads/2016/02/160304-Askarova-Kashagan-Oil-Field.pdf>;
letöltés: 2017.12.01.

²¹ ELLIOTT, Stuart: The history of the Kasagan oil field.

<https://www.platts.com/news-feature/2013/oil/kashagan-oil-field/kashagan-timeline>; letöltés: 2017.12.01.

²² Kazakhstan's fields riches come with a price. October 23, 2001.

https://web.archive.org/web/20131228125654/http://www.sptimes.ru/index.php?action_id=2&story_id=5705; letöltés: 2017.12.01.

²³ Tengiz oilfield. <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/tengiz/>; letöltés: 2017.11.24.

A **Kurmangazi** mező a Kaszpi-tengeren, a Buzacsi-félszigettől 120 km-re nyugatra, a kijelölt orosz–kazah határ térségében található. Ez a harmadik legnagyobb kazah kőolajmező, 7–10 Mrd hordónyi készlettel rendelkezik, és komoly fejlesztés alatt áll.²⁴

Türkmenisztán

A nagy **Dovletabad-Donmez** szárazföldi földgázmező az Amu-Darja medencéjében, a türkmén–iráni határ közelében található. 1957–1960 között fedezték fel, a kitermelés 1982-ben kezdődött. Készletét mintegy 50 Mrd köbméterre becsülik. A Dél-Jolotany–Oszman gázmező felfedezéséig Türkmenisztán legnagyobb ismert földgázmezője volt.²⁵

A **Cselekbaj** tengeri olajmező 1950 óta áll művelés alatt, napi 74 ezer hordó olaj kitermelésére alkalmas.

Oroszországi Föderáció

A **Jurij Korcsagin** szénhidrogénmezőt a LUKoil 2000-ben fedezte fel, 2010 óta áll művelés alatt. A mezőből 2016-ban napi több mint 28 ezer hordó kőolajat termeltek ki.²⁶ A mező kőolajkészletét 29 millió hordóra, földgázkészletét 64 Mrd köbméterre becsülik.

Az **Asztrahány** térségében található szénhidrogénmező becslések szerint 6000 Mrd köbméter földgáz- és 1 Mrd tonna kőolajkészlettel rendelkezik.²⁷

A Kaszpi-medence legfontosabb kőolaj- és csővezetékei

A jelenlegi adatok alapján a világ szénhidrogénkészleteinek 7%-a található a Kaszpi-medencében. Oroszország kőolajtermelésének 1%-a, földgáztermelésének 2%-a származik a térségből. A kitermelt kőolaj mennyiségének 35%-a, a földgázénak 22%-a származik a tengeri mezőkről, ami a költségeket ugyan jelentősen megnöveli, de óriási készletek vannak a mélyben.²⁸

A térségből számos kőolaj- és földgázvezeték indul Európa, valamint Dél- és Kelet-Ázsia irányában (1. és 2. táblázatok, 7. ábra).

²⁴ A „KazMunayGas” kazah vállalat hivatalos honlapja.
<http://www.kmg.kz/eng/page.php>; letöltés: 2017.12.03.

²⁵ CLARKE, James W. – KLESHCHEV, Konstantin: Dauletabad-Donmez Filed – Commonwealth of Independent States (Former USSR) Amu-Dar'ya Basin, Turkmenistan/Uzbekistan.
<http://archives.datapages.com/data/specpubs/fieldst4/data/a025/a025/0001/0250/0285.htm>;
letöltés: 2017.11.24.

²⁶ Lukoil's Caspian fields hit output milestone. <https://www.offshoreenergytoday.com/lukoils-caspian-fields-hit-output-milestone/>; letöltés: 2017.12.16.

²⁷ Overview of oil and natural gas in the Caspian Sea region.
<https://www.eia.gov/beta/international/regions-topics.cfm?RegionTopicID=CSR>; letöltés: 2017.11.24.

²⁸ Overview of oil and natural gas in the Caspian Sea region. i. m.

Csővezeték	Kapacitás	Kezdő és végállomás	Kőolaj- és földgázmezők
Baku–Tbiliszi–Ceyhan (BTC) kőolajvezeték	1 000 000 hordó/nap	Kazahsztán–Azerbajdzsán–Georgia–Törökország	ACG, Sah Deniz, Tengiz
Caspian Pipeline Consortium (CPC) kőolajvezeték	684 000 hordó/nap	Kazahsztán–Oroszország	Tengiz
Uzen–Atirau–Szamara kőolajvezeték	600 000 hordó/nap	Kazahsztán–Oroszország	Tengiz
Baku–Novorosszijszk (Northern Route Export Pipeline) kőolajvezeték	100 000 hordó/nap	Azerbajdzsán–Oroszország	Szangacsal
Central Asia–Center Gas Pipeline system (CAC) földgázvezeték	keleti ág: 62 Mrd m ³ /év nyugati ág: 3,4 Mrd m ³ /év	Türkmenisztán–Üzbegisztán–Kazahsztán–Oroszország	Dovletabad
Baku–Tbiliszi–Erzurum (BTE, dél-kaukázusi csővezeték) földgázvezeték	8 Mrd m ³ /év	Azerbajdzsán–Georgia–Törökország	Sah Deniz
Kazakhstan Caspian Transportation System (KCTS) tervezett kőolajvezeték	800 000 hordó/nap	Kazahsztán–Azerbajdzsán	Tengiz

1. táblázat. A Kaszpi-medence legfontosabb kőolaj- és földgázvezetékei az európai piacok irányába²⁹

A kaszpi-tengeri kőolaj és földgáz hagyományosan közvetlenül a szovjet csővezetékrendszeren keresztül jutott el Oroszországba, majd onnan a nyugati piacokra. A kaszpi-tengeri fő kőolaj- és földgáztermelők nem rendelkeztek az exportáláshoz szükséges elegendő infrastruktúrával, éppen ezért többfajta módszert fejlesztettek ki a nemzetközi export elősegítése és a piacok elérése érdekében. Egyrészt együttműködnek és közösen fejlesztik a kitermelő kapacitásokat, másrészt igyekeznek a nemzetközi beruházások számára vonzóak lenni, így megszerezve a nemzetközi tőkét a saját útvonaluk létrehozásához. Kazahsztán és Azerbajdzsán sikeresen fejlesztette az olajkiviteli kapacitást, a Baku–Tbiliszi–Ceyhan és a Kaszpi Csővezeték Konzorcium vezetékei a Kaszpi-medence kőolajexportjának a fő tranzitútvonalaiivá váltak.³⁰ Kína energiaszükséglete növekedésével nőtt a kőolajfogyasztása is, ezért elkezdett beruházni a kaszpi-medencei kőolaj- és földgáztermelésbe. Az orosz kelet-szibériai régióból származó kőolajtól való függés csökkentése volt a kitűzött cél.³¹

²⁹ Overview of oil and natural gas in the Caspian Sea region. i. m.

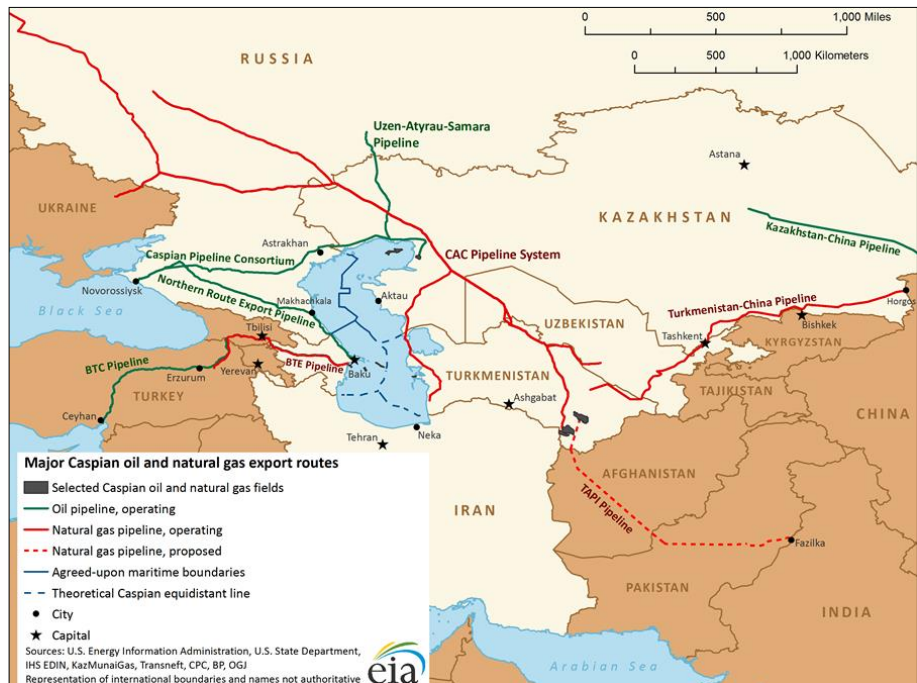
³⁰ SEBŐ László – SIPOSNÉ-KECSKEMÉTHY Klára: Energy security and the Caucasus region. AARMS, 2009. Volume 8, Issue 3 (2009). pp. 403–412.

<http://www.zmne.hu/aarms/docs/Volume8/Issue3/pdf/02sebo.pdf>; letöltés: 2017.11.27.

³¹ Overview of oil and natural gas in the Caspian Sea region. i. m.

Csővezeték	Kapacitás	Kezdő és végállomás	Kőolaj- és földgázmezők
Kazahsztán–Kína kőolajvezeték	240 000 hordó/nap	Kazahsztán– Kína	Tengiz, Zsanazsol
Türkmenisztán–Kína földgázvezeték	40 Mrd m ³ /év	Türkmenisztán– Üzbegisztán– Kazahsztán– Kína	Dél-Jolotany (Galkinis), Karacsaganak, Tengiz, Kasagan
Iran Oil Swap kőolajvezeték	200 000 hordó/nap	Kazahsztán– Türkmenisztán– Azerbajdzsán– Irán	n/a
Türkmenisztán–Afganisztán– Pakisztán–India (TAPI) tervezett földgázvezeték	28 Mrd m ³ /év	Türkmenisztán– Afganisztán– Pakisztán–India	Dél-Jolotany (Galkinis), Dovletabad

2. táblázat. A Kaszpi térség legfontosabb kőolaj- és földgázvezetékei a kelet-ázsiai és a dél-ázsiai piacok irányába³²

7. ábra. A Kaszpi-medence és környezetének legfontosabb kőolaj- és földgáz-vezetékei³³

³² Overview of oil and natural gas in the Caspian Sea region. i. m.

³³ Overview of oil and natural gas in the Caspian Sea region. i. m.

Indiában és Pakisztánban is folyamatosan növekszik az energiafogyasztás és az energiaigény. A Türkmenisztán–Afganisztán–Pakisztán–India csővezeték (TAPI) a kaszpi-tengeri földgázt szállítja Türkmenisztánból Afganisztánon keresztül Pakisztánba és Indiába. A projekt megvalósítása Türkmenisztánban 2015. december 13-án elkezdődött.³⁴ A csővezeték várhatóan 2019-ben már továbbít földgázt. Támogatói a projektet a „selyemút” modern folytatásaként tartják számon.

Környezetszennyezés

Ökológiai szempontból a Kaszpi-medence egyedülálló, számos endemikus faj él itt, ahol egy sajátos ökoszisztéma alakult ki, amelyre nagy veszélyt jelent a környezetszennyezés.

A Szovjetunió fennállása során a környezetvédelemre, a környezet állapotának fenntartására nem sok figyelmet fordítottak. A Kaszpi-medence a katonai és a nehézipari jelentősége miatt komoly terhelésnek volt kitéve, a világ egyik legszennyezettebb térsége lett.

A Kaszpi-medence intenzív kőolaj- és földgázkitermelése, az ehhez kapcsolódó infrastruktúra fejlesztése komoly víz-, levegő- és talajszennyezési problémákat okoz. Mindez a természeti erőforrások fokozott kimerülését, az ökoszisztéma sérülését, elsivatagosodást, valamint a biológiai sokféleség elvesztését okozta. A levegő- és vízszennyezés oka elsősorban az olajszennyezés, a part menti ipari és kommunális szennyvíz és szemét, valamint a vegyi anyagok hulladéka. Évente mintegy 1 millió köbméter kezeletlen ipari szennyvíz kerül a Kaszpi-tengerbe.³⁵ Az emelkedő tengerszint áradásokat okoz, amelyek érintik a part menti területek petrokémiai iparához kapcsolódó létesítményeket, így a szennyezés a belső területekre is eljut. A tengeri és a part menti fűrészek során évente 15–20 millió tonna széndioxid kerül a levegőbe. A tenger felszínén olajszármazékokból keletkezett filmréteg lebeg, és a tengerfenéken lévő üledékből is folyamatosan emelkednek a víz felszínre különböző szennyeződések.

A szovjet időszak alatt Szumgait és Baku városok az iparosítás fő színterei voltak. Ma a környező terület és a vizek ökológiailag halott övezetek. A talajt terméketlen síksággá változtatta az ipari tevékenység. Külön szólni kell arról is, hogy a Kaszpi-medence üzemei nagy mennyiségű, naponta megközelítőleg 4,5 millió köbméter kártékony légszennyező anyagot bocsátottak ki. Az Apseron-félszigeten – ahol a főváros, Baku is található – nehézfémek és különböző kénés üledékekből származó vegyületek szennyezték el a talajt.³⁶

³⁴ Turkmenistan starts work on gas link to Afghanistan, Pakistan, India. December 13, 2015. <https://uk.reuters.com/article/turkmenistan-gas-pipeline/turkmenistan-starts-work-on-gas-link-to-afghanistan-pakistan-india-idUKKBN0TW05Q20151213>; letöltés: 2017.12.04.

³⁵ AMINMANSOUR, Morteza: Ecosystem and environment Caspian Sea. http://www.parstimes.com/environment/caspian_ecosystem.html; letöltés: 2017.12.04.

³⁶ BARNES, Alice J. – BRIGGS, Nicholas S.: The Caspian oil reserves. EDGE Winter 2003. pp. 5–8. <https://web.stanford.edu/class/e297a/Caspian%20Oil%20Reserves.pdf>; letöltés: 2017.11.23.

A térség szennyezettségére vonatkozó egyik legmegrázóbb adat a tokhal állományának a csökkenése. A tokhal ikrájából készül az orosz kaviár. 1985-ben még 30 ezer tonna kaviárt állítottak elő, 1990-ben már csak 13 300 tonna, 1994-ben pedig már csak 2010 tonna volt a termelés. A szennyezés következtében kazah munkások az évek során közel 11 ezer elhullott foka tetemét égették el.

A környezeti károk súlyos egészségügyi problémákat okoztak a Kaszpi-tenger menti országok lakói számára. A problémát jól mutatja, hogy Kazahsztánban a Kaszpi-tenger mellett élő lakosság születéskor várható átlagéletkora öt évvel kevesebb, mint az országos átlag, és az itt élők háromszor nagyobb környezeti ártalomnak vannak kitéve, mint az ország többi részén élők. És mindez úgy, hogy Kazahsztán volt a Szovjetunió atom-, vegyi- és biológiai fegyverekkel végrehajtott kísérleteinek egyik legfontosabb színtere!

Összegzés

A Kaszpi-medence kiemelt geostratégiai fontosságú terület. Földrajzi adottságai, természeti erőforrásai, kőolaj- és földgázkészletei hihetetlenül gazdaggá tehetik a térség országait. A szénhidrogénekben hihetetlen gazdag terület kiaknázására, a nemzetközi piacokhoz történő eljutásra mindenképpen hatással van/lesz az országok egymás közötti viszonya, a térség etnikai konfliktusai, a kitermelt energiahordozók szállítási útvonalai, valamint a Kaszpi-tenger nemzetközi jogi státuszának tisztázása, rendezése. Ehhez járul hozzá a globális felmelegedés, a klímaváltozás, az elsivatagosodás, az ökológiai egyensúly megbomlása.

A térség kőolaj- és földgázvagyonán Oroszország, Kazahsztán, Azerbajdzsán, Türkmenisztán és Irán osztoznak, viszont számos közeli (Ukrajna, Törökország, Georgia, Örményország, Üzbegisztán, Afganisztán) és távoli (Románia, Bulgária, Görögország, Pakisztán) ország is érdekelt az erőforrások hasznosításában, és jelen vannak geopolitikai játékosok is (Kína, India, az Amerikai Egyesült Államok és az Európai Unió).

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A „KazMunayGas” kazah vállalat hivatalos honlapja.
<http://www.kmg.kz/eng/page.php>; letöltés: 2017.12.03.
- ALIEVA, Leila – SHAPOVALOVA, Natalia:
Energy security in the South Caucasus: views from the region.
www.cascade-caucasus.eu/wp-content/uploads/2015/12/CASCADE-D8.3-Working-paper-Energy-Security.pdf; letöltés: 2017.11.16.
- AMINMANSOUR, Morteza: Ecosystem and environment Caspian Sea.
http://www.parstimes.com/environment/caspian_ecosystem.html; letöltés: 2017.12.04.
- Azeri-Chirag-Deepwater Gunashli.
https://www.bp.com/en_az/caspian/operationsprojects/ACG.html; letöltés: 2017.12.01.
- BARNES, Alice J. – BRIGGS, Nicholas S.: The Caspian oil reserves. EDGE Winter 2003.
[https://web.stanford.edu/class/e297a/Caspian Oil Reserves.pdf](https://web.stanford.edu/class/e297a/Caspian%20Oil%20Reserves.pdf); letöltés: 2017.11.23.

- BP Azerbaijan, Sustainability Report 2016.
<https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/sustainability-report/country-reports/bp-sustainability-report-2016-azerbaijan-english.pdf>; letöltés: 2017.12.01.
- CLARKE, James W. – KLESHCHEV, Konstantin: Dauletabad-Donmez Filed – Commonwealth of Independent States (Former USSR) Amu-Dar'ya Basin, Turkmenistan/Uzbekistan.
<http://archives.datapages.com/data/specpubs/fieldst4/data/a025/a025/0001/0250/0285.htm>;
letöltés: 2017.11.24.
- ELLIOTT, Stuart: The history of the Kasagan oil field.
<https://www.platts.com/news-feature/2013/oil/kashagan-oil-field/kashagan-timeline>;
letöltés: 2017.12.01.
- GERENCSÉR Árpád: A Kaukázus térség biztonságföldrajzi elemzése.
PhD-értékezés, NKE HDI, 2017.
- H/5558. számú országgyűlési határozati javaslat az Egyesült Nemzetek Montego Bayben 1982. december 10-én aláírásra megnyitott Tengerjogi Egyezménye megerősítéséről, valamint XI. Részének végrehajtásával kapcsolatos, New Yorkban 1994. július 24-én aláírásra megnyitott Megállapodáshoz történő csatlakozásról.
<http://www.parlament.hu/irom36/5558/5558.htm>; letöltés: 2017.12.03.
- International Transport Corridors in Kazakhstan: Study.
<https://en.tengrinews.kz/opinion/75/>; letöltés: 2017.11.27.
- JAVANSHIR, Rashid: Azerbaijan Oil Contracts.
http://www.azer.com/aiweb/categories/magazine/63_folder/63_articles/63_socar_alov.html;
letöltés: 2017.12.01.
- Kashagan oil field development.
<http://pmworldjournal.net/wp-content/uploads/2016/02/160304-Askarova-Kashagan-Oil-Field.pdf>; letöltés: 2017.12.01.
- Kazakhstan's fields riches come with a price. October 23, 2001.
https://web.archive.org/web/20131228125654/http://www.sptimes.ru/index.php?action_id=2&story_id=5705; letöltés: 2017.12.01.
- KAZIMBEYLI, Yaver: Afghan Economy Expected To Pick Up With Launch Of New Trade Corridor Joined By Turkmenistan & Azerbaijan. November 20, 2017.
<https://caspiannews.com/news-detail/afghan-economy-expected-to-pick-up-with-launch-of-new-trade-corridor-joined-by-turkmenistan-azerbaijan-2017-11-18-14/>; letöltés: 2017.11.27.
- Lukoil's Caspian fields hit output milestone.
<https://www.offshoreenergytoday.com/lukoils-caspian-fields-hit-output-milestone/>;
letöltés: 2017.12.16.
- North South Transport Corridor.
<http://container-news.com/wp-content/uploads/2017/06/north-south-transport-corridor.jpg>; letöltés: 2017.12.01.
- Oil and natural gas production is growing in Caspian Sea region.
U.S. Energy Information Administration, Sept 11, 2013.
<https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=12911>; letöltés: 2017.10.28.

- Overview of oil and natural gas in the Caspian Sea region.
<https://www.eia.gov/beta/international/regions-topics.cfm?RegionTopicID=CSR>;
letöltés: 2017.11.24.
- RWE, SOCAR team on Caspian Sea exploration study. May 7, 2014.
<http://www.pennenergy.com/articles/pennenergy/2014/05/e-p-rwe-socar-team-on-caspian-sea-exploration-study.html>; letöltés: 2017.12.04.
- SEBŐ László – SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY Klára: Energy security and the Caucasus region. AARMS, 2009. Volume 8, Issue 3 (2009).
<http://www.zmne.hu/aarms/docs/Volume8/Issue3/pdf/02sebo.pdf>; letöltés: 2017.11.27.
- Shah Deniz Stage 1.
https://www.bp.com/en_az/caspian/operationsprojects/Shahdeniz/SDstage1.html;
letöltés: 2017.12.01.
- STELLETTI, Lello: The Caspian Basin, great opportunities but high costs. Aug 25, 2017.
https://www.abo.net/en_IT/topics/caspian-basin-eng.shtml; letöltés: 2017.11.23.
- SZALAY, Jessie: Caspian Sea: Largest Inland Body of Water. Live Science, February 24, 2017.
<https://www.livescience.com/57999-caspian-sea-facts.html>; letöltés: 2017.10.28.
- Tehran Convention. Caspian Sea Region.
<http://tehranconvention.org/index/cop1/spip.php?article94>; letöltés: 2017.12.15.
- Tengiz oilfield.
<http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/tengiz/>; letöltés: 2017.11.24.
- The Caspian Sea is the best option for „One Belt, One Way. September 19, 2017.
<http://www.maritimeherald.com/2017/caspian-sea-best-option-one-belt-one-way/>;
letöltés: 2017.12.01.
- Transport Corridor Europe Caucasus Asia.
http://www.traceca-org.org/fileadmin/fm-dam/TAREP/58jh/EXPERT_GROUP_MODEL_GIS/KAZAKHSTAN_07_11_2011_300DPI.png; letöltés: 2017.11.27.
- Turkmenistan starts work on gas link to Afghanistan, Pakistan, India. December 13, 2015.
<https://uk.reuters.com/article/turkmenistan-gas-pipeline/turkmenistan-starts-work-on-gas-link-to-afghanistan-pakistan-india-idUKKBN0TW05Q20151213>;
letöltés: 2017.12.04.
- ZIMNITSKAYA, Hanna – GELDERN, James von: Is the Caspian Sea a sea; and why does it matter? Journal of Eurasian Studies, Volume 2, Issue 1, January 2011.

**A KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK
MEGNÖVEKEDETT SZEREPE AZ ASZIMMETRIKUS
KONFLIKTUSOK BEFEJEZŐ SZAKASZÁBAN¹**

Bevezető

Az aszimmetrikus konfliktusok – hasonlóan a hagyományos háborúkhöz – nem tartanak örökké, egyszer befejeződnek. Ez általában nem az egyik pillanatról a másikra történik, hanem egy hosszan tartó folyamat eredménye. Itt általában nem lehet klasszikus értelemben vett békekötésről beszélni, amelyben a szemben álló felek vezetői megállapodnak egymással és másnap vége az ellenségeskedésnek. Az aszimmetrikus konfliktusok befejezése egy folyamat, amely lassan, az emberek gondolkodásának a megváltozásával, az egyik fél kimerülésével, vagy a nemzetközi erők valamilyen ok miatti fokozatos kivonulásával megy végbe.

A konfliktus befejezése több módon történhet. Ilyen lehet, ha a külső hatalom fokozatosan kivonja csapatait a műveleti területről, és a biztonság garantálását átadja a helyi kormányzat és a biztonsági erők részére. Ezt tapasztaltuk a közelmúltban Irakban és Afganisztánban. Történhet a „gyengébb” fél² kimerülésével, vagy pont ellenkezőleg, a kezdetben gyengébb fél egyre erősebb lesz, átveszi a kezdeményezést, és politikailag/katonailag győzelmet ér el.

A konfliktus befejezését, illetve az utána következő időszakot döntően befolyásolja az, hogy az „erősebb” fél milyen tervekkel és szándékokkal rendelkezik. Ennek magában kell foglalnia a kiépítendő kormányzati rendszert, amihez meg kell teremteni a szükséges erőforrásokat, biztosítani kell a mérsékelt ellenállóknak a re-integráció lehetőségét, be kell indítani a gazdaságot és az újjáépítést, biztonságot, életfeltételeket, munkahelyeket kell teremteni, megnyerve így a lakosság támogatását.³

A helyi kormányzati és közigazgatási rendszer kiépítése, a biztonsági erők egyre jobb felkészítése és a feladatok átvétele megköveteli, hogy az ezekkel kapcsolatos tevékenységet a helyi szervezetek végezzék el. A műveleti környezet folyamatos módosulása változásra kényszeríti a felderítő- és hírszerző erőket is. Egyre nagyobb figyelmet kell fordítani a bizonyítékalapú felderítésre, ami azt jelenti, hogy a műveleteket már csak „kézzel fogható” bizonyíték megléte esetén lehet végrehajtani vagy a helyi erőkkel végrehajtatni, míg korábban elég volt a megerősített forrásból származó, emberi erővel folytatott felderítés (Human Intelligence – HUMINT) során

¹ A témát komplexebb környezetben kifejtettem „A felderítés és hírszerzés jellegzetességei és kihívásai az aszimmetrikus konfliktusokban” című diplomamunkámban. Nemzeti Közszerzési Egyetem, Nemzetbiztonsági szak (MSc), Budapest, 2016.

² Az „erősebb” fél a konfliktust hagyományos oldalról, míg a „gyengébb” fél a nem hagyományos oldalról közelíti meg.

³ SOMKUTI Bálint: A negyedik generációs hadviselés – az érdekvédelem új lehetőségei. Doktori (PhD-) értekezés. Nemzeti Közszerzési Egyetem, Budapest, 2012. p. 103.
<http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/handle/11410/9570?show=full>; letöltés: 2015.02.11.

megszerzett információ is.⁴ Az új rendszer demokratikusabbá, de ez által lassabbá és körülményesebbé teszi a műveletek végrehajtását.

A nemzetközi erők kivonásával csökken a klasszikus értelemben vett felderítőképesség, mivel az erők kivonásával párhuzamosan csökken az adatszerző erők és szervek létszáma. A katonai nemzetbiztonsági szolgálatok azonban továbbra is képesek információszerzésre: a helyszínen, katonadiplomáciai úton, hazai bázisról,⁵ illetve partnerszolgálati együttműködés keretében. A szolgálatok által megszerzett, alapvetően már elemzett és értékelt információkat kell a műveleti területen lévő parancsnokokhoz eljuttatni, akik így kiegészíthetik a saját csökkenő felderítőképességeiket. Ez a folyamat azt jelenti, hogy az aszimmetrikus konfliktusok befejező szakaszában megnövekszik a szolgálatok szerepe. Jelen munkámban ezt a megnövekedett szerepet kívánom bemutatni, de mindezt általános jelleggel, nem egyetlen nemzet vagy a Magyar Honvédség (Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat) tevékenységét elemezve.

Az első részben végigveszem azokat a fontosabb sajátosságokat, amelyek – véleményem szerint – a felderítés/hírszerzés oldaláról nézve az aszimmetrikus konfliktusok befejező szakaszára jellemzőek. A második részben bemutatom a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok megnövekedett feladatrendszerét és az információk eljuttatásának lehetőségét a műveleti területen lévő parancsnokokhoz.

Tanulmányomban a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok hírszerző tevékenységére fogok fókuszálni, és tevékenységüket úgy mutatom be, hogy az „erősebb” oldal a közelmúlt iraki és afganisztáni háborúiban jelen lévő nemzetközi közösséget jelenti.

Műveletek befejező szakaszának sajátosságai

Erősödő ellenérdekelt nem hagyományos tevékenység

A gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy a művelet befejező fázisában számolni kell az ellenérdekelt fél tevékenységének erősödésével. Ez annak tudható be, hogy az ellenség több szempont miatt ki akarja használni a megváltozott műveleti helyzetet. Ennek része, hogy az „erősebb” fél katonai erejének csökkenése után az ellenállók harcászati sikerekből kiindulva hadműveleti (katonai) eredményeket kívánnak elérni. Ennek jó példája 2014-ben, 2015-ben és 2016-ban az afganisztáni Kunduz tartományban a tálibok offenzívája, amely során gyakorlatilag a tartomány főbb pontjait sikerült tartósan az ellenőrzésük alá vonni.⁶ Az ilyen

⁴ COYNE, John – NEAL, Stuart – BELL, Peter: Reframing Intelligence: Changing The Cold War Intelligence Doctrine in Information Age. International Journal of Business and Commerce, Vol. 3, No. 5: Jan 2014[53-68]. <http://www.ijbcnet.com/3-5/IJBC-14-3510.pdf>; letöltés: 2015.02.21.

⁵ KIS-BENEDEK József: A felderítés szerepe a béketámogató műveletekben. Felderítő Szemle, 1. évfolyam, 2. szám, 2002. december. p. 104. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2002-2.pdf>; letöltés: 2015.02.16.

⁶ RAHMANI, Waliullah: Taliban Devise New Strategy in Afghanistan: Territorial Control and War on Afghan Intelligence Headquarters. The Jamestown Foundation, Publication: Terrorism Monitor Volume: 12 Issue: 18. September 26, 2014. p. 1. <https://jamestown.org/program/taliban-devise-new-strategy-in-afghanistan-territorial-control-and-war-on-afghan-intelligence-headquarters/>; letöltés: 2015.02.18.

jellegű sikereket felhasználják a pszichológiai műveleteik során, amelyek célja meggyőzni a közvéleményt és a legális kormányzatot a saját erejük nagyságáról, illetve bizonyítani a helyi kormányzat működésképtelenségét és annak bel- és külföldi támogatóinak kudarcát. Ezzel azt akarják elérni, hogy a lakosság félelemből vagy meggyőződésből őket támogassa, és forduljon el a legális államhatalomtól. Személyesen tapasztaltam Afganisztánban, hogy ez igen sikeres propagandamódszer.

A nemzetközi erők kivonulása során kérdés, hogy a helyi államhatalom mennyire lesz képes átvenni a feladatokat, és mennyire tudja ellátni az állam különböző funkcióit. A gyakorlat azt mutatja, hogy az állam általános működtetését sikerül megoldani, aminek minősége természetesen függ a külföldi anyagi támogatás mértékétől, mert az első időszakban önfenntartásra nem képes. Én azonban úgy látom, hogy a helyi kormányzat az információs hadviselés során egyre jobban lemarad a szemben álló féltől, nem képes lépést tartani a propagandájuk minőségével és mennyiségével. Ez két okra vezethető vissza: az egyik, hogy a lakosság a vidéki területen kevésbé érzi a fejlesztések hatásait (oktatás, egészségügy, választási rendszer, infrastruktúra), illetve az egyre inkább elektronikus médiában terjesztett propaganda egyszerű fizikai korlátok miatt nem jut el az emberekhez. Ezzel szemben a helyszínen lévő ellenállók hagyományos módokon (mecsetekben agitálások, szórólapok terjesztése, nyilvános kivégzések, igazságszolgáltatás átvétele) sokkal látványosabban és gyorsabban eljuttatják az emberekhez a mondanivalójukat. A másik ok, hogy a nagyvárosokban, ahol az internet, a televízió és a rádió már probléma nélkül elérhető, a kormányzat nem képes hatékonyan felhasználni és ellenőrizni az úgynevezett horizontális médiát, vagyis a blogokat, a közösségi „chatsobákat” és egyéb, információtovábbításra és szervezkedésre alkalmas internetes felületeket.⁷ Összefoglalva elmondható, hogy az ellenállók az előbb említett okok miatt könnyen stratégiai előnybe kerülhetnek a kiválóan működtetett és szervezett információs tevékenységüknek köszönhetően.

A kivonulás közben a felderítőrendszer feladata az ilyen ellenérdekelt tevékenységek időbeni felfedése és olyan ellentevékenységek kidolgozása és végrehajtásának elősegítése, amelyek képesek csökkenteni az ellenállók lakosságra vetített információs tevékenységének hatását. A felderítőrendszer önmagában nem képes kezelni a kialakult helyzetet, hiába várja ezt a katonai és a politikai vezetés. Minden civil és katonai területnek ki kell vennie a részét az ellentevékenységek megvalósításában.

Kialakuló hatalmi vákuumok

A nemzetközi erők kivonulása során elkerülhetetlenül hatalmi vákuum keletkezik. Ekkor „versenyfutás” kezdődik, hogy ezt az ellenállók vagy a helyi kormányzat töltsék-e be. Természetesen a mi célunk az államhatalom segítése és támogatása. Első lépés (lenne) már a művelet megindítása előtt olyan működő terv kialakítása, amely elképzelést tartalmaz a művelet utáni helyzetre vonatkozóan. Ez azért (lenne) fontos, mert a felderítőrendszer a művelet során és annak befejező fázisában már a főerőkifejtés irányát erre mozdítaná, és így képes lenne hatékonyan

⁷ SZÁNTÓ Zoltán – TÓTH István György: A társadalmi hálózatok elemzése. p. 8. http://www.socialnetwork.hu/cikkek/szanto_toth_cikk.pdf; letöltés: 2015.06.19.

támogatni az elérendő célt. Sajnos ennek hiányára az egyik legjobb példa a 2003-as iraki invázió, mert az Amerikai Egyesült Államoknak semmilyen használható elképzelése nem volt a katonai siker utáni helyzetre.⁸ Az eredményét mindenki ismeri. De hasonló helyzet alakult ki Líbiában is. A Kadhafi-rezsim külső segítséggel történő megdöntése után a jogrendszer összeomlott, a bűnözés erősödött és polgárháborús helyzet alakult ki.⁹

Nagyon fontos, hogy a hatalmi vákuumokat ki tölti be. Minél nagyobb lesz a káosz, vagy lassan halad a rendezési folyamat, annál inkább kedvez az ellenállóknak, mert bizonyítani tudják az államhatalom és a támogatóik sikertelenségét, ami a lakossági támogatottságuk növekedéséhez vezet. A felderítőrendszer feladata – hasonlóan az előző alfejezetben leírtakhoz képest – olyan jellegű információk megszerzése, amelyek ezt a folyamatot megakadályozzák. Például: az ellenérdekelt fél kommunikációs hálózatának felderítése és megszakítása, vezetők hitelességének csökkentése, külföldi támogatási útvonalai elvágása, a helyi kormányzat diplomáciai elismertségének segítése.

Az információigények rendszerének megváltozása

Az erők kivonásával párhuzamosan folyamatosan változik a parancsnok információigénye, az információigénylések rendszerének szerkezete és szervezeti felépítése is. A megszokott horizontális és vertikális információáramlás rendje is ennek megfelelően módosul. Új összevont szervezetek alakulnak, illetve régieket számolnak fel. A felderítő- és a hírszerző szervek új parancsnoki struktúráról kapnak igényeket, amely során újból meg kell ismerni azok jellegzetességeit, sokszor a nyelvezetét is. Ugyanez vonatkozik a felderítők által megfogalmazott igényekre is, mert az együttműködő adatszerző és elemző szervezetek is változnak, áttelepülnek, a megváltozott megnevezésük miatt nehéz újból felvenni velük a kapcsolatot, új formanyomtatványokat használnak stb. Sokszor a gyakorlatban ezek miatt egy új rendszert kell kialakítani és működtetni.

A saját tapasztalatom az, hogy a rendszer bonyolultabb és körülményesebb lesz. Szerintem azért, mert egyre több idejük van az érintett szervezeti egységeknek arra, hogy új dolgokat találjanak ki, például új felületet az informatikai rendszeren, új formanyomtatványokat és eljárásrendeket vezetnek be, növelve a bürokráciát.

2013-ban és 2014-ben is szolgáltam Afganisztánban, ezért láttam a különbségeket: a második alkalommal sok dolgot újra kellett tanulnom, mert teljesen máshogy működött a rendszer. Ez nemcsak a felderítőrendszerre, hanem más területekkel kapcsolatos ügyintézésekre is vonatkozott. Sajnos ez sok időt vont el a hasznos munkaidőből, főleg a misszió első részében.

⁸ BOOT, Max: More Small Wars. Counterinsurgency Is Here to Stay. Foreign Affairs, November/December 2014 Issue. p. 2.

<https://www.foreignaffairs.com/articles/libya/more-small-wars>; letöltés: 2015.02.15.

⁹ ELMANGOUSH, Najla: Customary Practice and Restorative Justice in Lybia. Unites States Institute of Peace, June 2015. p. 1.

<https://www.usip.org/sites/default/files/SR374-Customary-Practice-and-Restorative-Justice-in-Libya-A-Hybrid-Approach.pdf>; letöltés: 2015.06.13.

A felderítés és a hírszerzés jellegének megváltozása

A művelet befejezésének közeledtével annak jellege is változik. A kezdeti többnyire kinetikus feladatok után egyre inkább át kell térni a stabilizációs tevékenységre, a helyi kormányzat támogatására és a biztonsági erők kiképzésére, mentorálására. E tevékenységek másfajta információigényeket eredményeznek. Ennek megfelelően kell a forráshálózatot átirányítani/átképezni, a rádióelektronikai felderítésnek (Signals Intelligence – SIGINT) új célcsoportokat kijelölni, és a nyílt forrású információszerzés (Open Source Intelligence – OSINT) számára is bővíteni kell a társadalmi hálózatokkal kapcsolatos feladatait.

A felderítőrendszer számára a legnagyobb kihívást a csökkenő képességek jelentik. A művelet befejezése során az erőket és az eszközöket fokozatosan vonják ki a műveleti területről. Ez azt jelenti, hogy kevesebb HUMINT-csoport fog működni, ami miatt kevesebb forrás fog jelentést tenni. A SIGINT és a képfelderítés (Imagery Intelligence – IMINT) eszközeinek csökkenő darabszáma miatt kevesebb produktum készül, illetve az informatikai rendszeren lévő adatbázisok frissítése is lassabban fog haladni. A felderítőrendszer egyéb, nem szervezetszerű adatszerzői (tűzszerészek, civil-katonai együttműködési csoportok, pszichológiai hadviselést folytató csoportok stb.) is kevesebb információt fognak átadni. Ez akkor jelent komoly problémát, ha az erőket nem a biztonsági helyzet javulásának ütemében, hanem annál gyorsabban vonják ki.

Az információigények azonban nem csökkennek, sőt a megváltozott körülmények között nagyobb feladatot jelentenek a még működő felderítő- és hírszerző képességek számára.

A fentiek miatt az adatszerzők kénytelenek nagyobb hangsúlyt fektetni a prioritások felállítására, vagyis meghatározni, hogy az igényeket milyen sorrendben elégítsék ki. Sokkal nagyobb hangsúlyt kell fektetni a hírszerzés, megfigyelés, felderítés (ISR¹⁰) tervezésére, mert a korlátozott képességek elosztása bonyolult feladat. Jelentkezhetnek nem várt feladatok is, akkor a terv módosítása válik szükségessé.¹¹

Ezzel a folyamattal párhuzamosan az információt igénylőknek/felhasználóknak is meg kell érteniük a megváltozott helyzetet és az ebből adódó nehézségeket. Munkájuk során számolniuk kell azzal, hogy a kért adatok később fognak rendelkezésükre állni, az igényeiket esetleg nagyobb arányban fogják elutasítani.

A műveleti területről történő csapatkivonás elméletileg akkor lehetséges, ha a kormányzati és a biztonsági szektorral kapcsolatos feladatokat a helyi erők és szervezetek át tudják venni.¹² Ennek megfelelően a csökkenő felderítőképeségekre

¹⁰ Intelligence, surveillance, reconnaissance.

¹¹ RISSINGER, Todd – LA JOIL, Will – VANCLEAF, Jessica: ISR in the Joint and Coalition Environment. Ground Combat & Tactical ISR. September 2014, Volume 5, Issue 4. pp. 4–6. https://issuu.com/kmi_media_group/docs/gct_5-4_final; letöltés: 2015.02.23.

¹² BARAKAT, Sultan – SMITH-WINDSOR, Brooke: Post-ISAF Afghanistan: The Early Months. Brookings Doha Center, February 2015. p. 5. www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2015/05/bdc-afghanistan-nato-report/bdc-nato-event-report.pdf, letöltés: 2015.05.18.

a megoldás az lenne, ha a feladatokat egyre nagyobb arányban és megfelelő minőségben a helyi erők vennék át. Ez azonban nem megy egyszerűen.

A helyi felderítő- és hírszerző erők kiképzést és felszerelést kapnak a nemzetközi közösségtől. A feladatokat fokozatosan veszik át a kiképzők ellenőrzése és mentorálása mellett. Ennek előnye, hogy ők jobban ismerik a helyi viszonyokat, képesek eligazodni a bonyolult törzsi és egyéb kapcsolati rendszerekben, illetve beszélnek a nyelvjárástól. Hátránya, hogy ellenőrzésük nehezen megoldható, emiatt megbízhatóságuk megkérdőjelezhető. Nem tudni, hogy a helyiek milyen érdekekkel rendelkező kapcsolati rendszerek tagjai, kiknek a befolyása alatt állnak, mennyire zsarolhatóak és akarják-e hamis információkkal manipulálni a mentorálást végzőket. A helyi források egy része sem bíz meg bennük. Az előbb felsorolt okok miatt a nemzetközi erők nem adnak át részükre kifinomultabb SIGINT- és IMINT-eszközöket, nehogy ellenük használják őket. Emiatt természetesen nem képviselnek olyan harcértéket, mint a nemzetközi közösség szervezetei.

A helyi felderítőerőktől érkezett információk hitelességét a szükséges mértékű fenntartással kell kezelni. Nemcsak a szándékos dezinformálás, hanem a szakmai hibák miatt is. Ezt figyelembe vevő elemzéssel azonban ezeket az információkat is fel lehet használni a jelentőtevékenység során.

Természetesen a konfliktusok befejező fázisában is szükség van elemző-értékelő tevékenységre, de ez is egyre nagyobb kihívást jelent, mert a csapatcsökkentések érintik az elemzéssel foglalkozó állomány létszámát is. Így egyre kevesebb személyi állománnyal kell a feladatot végrehajtani. Afganisztánban ezt a helyzetet a nemzetközi erők vezetése úgy próbálta megoldani, hogy több feladat- és területspecifikus elemzőközpontot hozott létre. Ilyen volt például a Kabuli Elemzőközpont, amely a főváros biztonsági helyzetéről állított elő elemzéseket. Ez a szervezet hozzáfért a számára releváns összes információhoz, és tevékenységét a beérkező információigények kielégítésére fókuszálta. Véleményem szerint az elemzőközpontok létrehozása inkább duplikálta a munkát, mintsem megoldotta volna a képességbeli hiányokat. Ennek oka, hogy a felelősségi területek nem voltak egyértelműen meghatározva (földrajzi terület és témakör tekintetében egyaránt), ami párhuzamos feladat-végrehajtást eredményezett.

A műveleti területen lévő erőknek további segítséget nyújtanak a hátszói elemzőközpontok, mint például a NATO Intelligence Fusion Center (NICF). Ezek a szervezetek általában nem rendelkeznek önálló adatszerző képességgel, hanem a tagországok által megküldött vagy nyílt forrásból összegyűjtött adatokból állítanak elő elemzéseket.

A katonai nemzetbiztonsági szolgálatok megnövekedett szerepe

Fokozódó adat- és információhiány

A művelet befejező fázisára jellemző a fokozódó adat- és információhiány, ezt a csökkenő adatszerző képességek okozzák. Emiatt az elemzők is kevesebb adatot és háttér-információt tudnak felhasználni a jelentéseik elkészítéséhez.

A csapatkivonások miatt megjelennek a műveleti környezetben a „fehér foltok”. Ezek olyan földrajzi területek, ahol már nincs állandó nemzetközi jelenlét, vagyis az információk kizárólag a helyi kormányzati és rendvédelmi szervezetektől származnak, és emiatt azok megbízhatósága megkérdőjelezhetővé válik. 2013-ban és 2014-ben Afganisztánban már számos ilyen tartománnyal és járással találkoztunk, ami komoly probléma elé állította az elemzőket, mert az ezeken a területeken zajló folyamatok befolyással voltak a még ellenőrzött országrészekre és településekre, és gyakran nem értettük meg a folyamatok hátterét. „Fehér foltok” nemcsak földrajzi területek lehetnek, hanem folyamatok is, amelyek meg nem értése negatívan befolyásolja a műveleti környezet alakulását.

Ezeket a jelenségeket úgy lehet áthidalni, hogy minél szorosabb és hitelesebb együttműködésre próbáljuk rábírní a helyi szervezeteket, illetve a tőlük kapott információkat megfelelő elemzéssel és értékeléssel használjuk fel. Azt meg kell értetni a parancsnokokkal, hogy a „fehér foltról” a felderítőrendszer nem lesz képes olyan minőségű és megbízható információkat előállítani, mint az korábban megszokott volt.

A nemzetbiztonsági szolgálatoknak ezeket a „fehér foltokat” kell kitölteniük, valamint biztosítaniuk, hogy minél kevesebb legyen belőlük a műveleti területen. A megváltozott műveleti környezetben is biztosítani kell a helyszíni parancsnokok számára a döntéseik meghozatalához szükséges információkat, és ebben egyre nagyobb szerepet töltenek be a nemzetbiztonsági szolgálatok. De hogyan?

Forráshálózat átvétele, átképzése

Az elmúlt évek aszimmetrikus konfliktusaiban jelentős szerep hárult a felderítő/hírszerző HUMINT-erőkre. Tevékenységük során egy adott művelet felderítőtörzseinek szakmai irányításával dolgozó HUMINT-csoportok hatékony forráshálózatot építettek ki a felelősségi területükön. A felderítőerők kivonása érinti a HUMINT-csoportokat is. Felmerül a kérdés, hogy mi legyen a hosszú idő alatt és kemény munkával kiépített forráshálózatukkal. A legkézenfekvőbb megoldás, hogy egy adott hálózat vagy annak egy részének kezelését átveszik a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok, amelyek képesek folytatni velük a korábban megkezdett szakmai munkát. Ezt természetesen több tényező is befolyásolhatja, mint például a személyes kötődés, de általában meg lehet találni a motivációt a további együttműködést illetően.

A források átvétele magával vonja az átképzésüket is. Ugyanis valószínűleg új összeköttetési módot és rendszert kell kiépíteni velük, újból meg kell szervezni a kommunikációs csatornákat. Mint azt korábban már említettem, változnak az információigények is, amelyek kielégítésére szintén fel kell készíteni a forrásokat.

A katonai nemzetbiztonsági szolgálatoknak megvan a képességük és a lehetőségük a források további kezelésére, amit ki kell használni, mert sokkal könnyebb a meglévők átvétele, mint egy teljesen új hálózat kiépítése.

A forráshálózat további foglalkoztatása során szövetségi rendszerben kell gondolkodni. Egyáltalán nem biztos, hogy „X” nemzet HUMINT-csoportja csak a saját országa katonai nemzetbiztonsági szolgálatának adhatja át a forrásokat.

Lehetséges, hogy „Y” szövetséges ország szolgálata sokkal jobb helyzetben van, így a források szakmai használatát jobban meg tudja oldani, ezért mérlegelni kell a részükre történő átadás lehetőségét is. Ehhez azonban felső vezető szintű döntés szükséges. Fontos, hogy a források információszerző lehetőségeit továbbra is kihasználjuk.

Katonadiplomáciai tevékenység

Általában a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok valamilyen formában érintettek az adott nemzet katonadiplomáciai feladatainak végrehajtásában. Ez információszerző lehetőséget jelent számukra, mert a Bécsi Szerződés¹³ értelmében a katonadiplomáciában tevékenykedő szakemberek tájékoztatást kérhetnek a fogadó országban. Ez azt jelenti, hogy a műveleti területre vonatkozó információigényeket adhatnak át, és ezekre joggal várhatnak olyan válaszokat, amelyek relevánsak lehetnek a katonai parancsnokok számára. Az így megkapott információkat a szolgálat kijuttathatja a műveleti területen lévő saját parancsnokainak, akik ezeket is felhasználhatják vezetői tevékenységük során.

Partnerszolgálati együttműködés

Partnerszolgálati együttműködésnek nevezzük, amikor egy nemzetbiztonsági szolgálat hivatalos együttműködést folytat egy külföldi nemzetbiztonsági szolgálattal. Ennek egyik területe lehet a kölcsönös információátadás a megfogalmazott igényekre. Ezek az igények természetesen vonatkozhatnak a műveleti területre is. A megkapott információkat szintén ki lehet küldeni a katonai parancsnokokhoz tevékenységük támogatása céljából. Mind a katonadiplomáciai, mind a partnerszolgálati úton megkapott és kiküldött információk felhasználásánál figyelemmel kell lenni arra, hogy a másik nemzet rajtunk kívül is kiküldheti az információt a műveleti területre, így a parancsnokok más úton is hozzájuthatnak, de mégsem szabad azt megerősítésnek tekinteniük. Ezt megfelelő elemzőmunkával lehet megvalósítani.

Felértékelődik a partnerszolgálati együttműködés a műveleti területen lévő hírszerző elemek/szervezetek között. A közvetlen információcsere felgyorsítja a hatékony munkavégzést.

Helyi nemzetbiztonsági szolgálatokkal történő együttműködés

A nemzetközi művelet során a külföldi katonai szolgálatoknak szoros együttműködést kell kialakítaniuk a helyi szolgálatokkal. Ez az együttműködés felértékelődik a kivonás során, mert egy plusz információszerző képességként kell tekintenünk rájuk, és el kell érni, hogy az általuk megszerzett információkat megosszák a külföldi szolgálatokkal.

¹³ 1965. évi 22. törvényerejű rendelet a diplomáciai kapcsolatokról Bécsben, 1961. április 18-án aláírt nemzetközi szerződés kihirdetéséről. 3. cikk.
<http://www.net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc2.cgi?docid=96500022.TVR>; letöltés: 2018.01.14.

Folytatni kell a helyi szervezetek kiképzését és egyéb logisztikai támogatását is, mert annak bizalomerosító hatása van. Ez a bizalom garantálja az információmegosztás minőségét. Figyelemmel kell lenni azonban arra, hogy ez a támogatás ne „atyáskodó” stílusban, hanem a kölcsönös tisztelet jegyében történjen.

Hazai bázisú technikai információszerző képesség felhasználása

A katonai nemzetbiztonsági szolgálatok képesek lehetnek hazai bázisról folytatott technikai információszerzésre, mint például SIGINT, IMINT, OSINT és kiberhírszerzés (Cyber Intelligence – CYBINT). Az ezekkel a lehetőségekkel megszerzett információkat is ki kell küldeni a műveleti parancsnokoknak, mert nagymértékben járulhatnak hozzá helyes döntések meghozatalához.

Hazai bázisról foglalkoztatott forráshálózat

A katonai nemzetbiztonsági szolgálatok hazai bázisról is foglalkoztathatnak olyan forráshálózatot, amely adatszerző képességgel rendelkezik az adott műveleti terület vonatkozásában. A forráshálózat kiépítése általában már a művelet folyamán megkezdődik olyan források toborzásával, amelyeknek valamilyen ok miatt nincs lehetőségük arra, hogy együttműködjenek a műveleti területre telepített hírszerző erőkkel. Így foglalkoztatásuk hazai bázisról történik. Emellett a művelet befejezése során a műveleti területről kivonuló hírszerző és HUMINT-erők „magukkal vihetik” a forrásaik egy részét, és további foglalkoztatásuk hazai bázisról történhet a jövőben.

Az így megszerzett információk felhasználásának két formája lehetséges. Az adott nemzetbiztonsági szervezet felhasználja azokat a saját elemzéseikhez, majd komplett jelentések formájában küldik meg a műveleti területre. Lehetséges azonban a megszerzett adatok műveleti területre történő közvetlen megküldése is, és akkor azok elemzése ott történik.

Hazai bázisú elemzőképesség erősítése

A felderítőképesség fokozatos kivonása eredményezi a helyszíni elemzett produktumok mennyiségi és minőségi csökkenését. Segítségét jelenthet a hazai bázisú elemzőképesség erősítése, hogy a műveleti területen tevékenykedő erők már elemzett információkat kapjanak a hazai hírszerző szervezetektől vagy a felderítőrendsztől. Ez úgy jöhet létre, hogy a hazai bázison lévő hírszerző erők fokozzák az adat- és információszerző tevékenységüket, valamint a megszerzett adatok feldolgozását. A megkapott adatokból készített elemzett információkkal próbálják meg kielégíteni a műveleti területen lévő parancsnokok információigényeit. Ehhez a hírszerző szervezet humán erőforrás-politikája, valamint képesség- és kapacitásnövelése is szükséges.

A kabuli norvég NIC parancsnoka már 2013-ban arról tájékoztatót, hogy csökkentik a műveleti területen lévő elemzőkapacitásukat, ezért az adatszerzőik által megszerzett adatokat hazaküldik, majd elemzett információkat kapnak vissza. Ez azért előnyös, mert az elemzőket nem kell kiutaztatni a műveleti területre, és otthon, biztonságos körülmények között végzik el a munkájukat. Természetesen ez már csak a művelet befejező fázisában járható út, mert a művelet folyamán a helyszíni munka a kapcsolatrendszer és a gyorsaság igénye miatt nem helyettesíthető.

Az információk továbbításának lehetősége

A katonai nemzetbiztonsági szolgálatok következő fontos feladata az információ műveleti területre történő kijuttatása. Ez nem új feladat, mert a művelet során ez már működött. Véleményem szerint a legjobb módszer a már a műveletek kezdetétől a hadszíntéren lévő nemzeti hírszerző elem (NIC¹⁴) további működtetése. A szolgálatok általában hazai védett összeköttetéssel rendelkeznek a NIC-ek felé, ami biztosítja az információk biztonságos továbbítását. Az adott nemzetbiztonsági szolgálat által megszerzett vagy előállított információt kiküldi a saját NIC-jének, amely azt megosztja az illetékes helyszíni parancsnokokkal, illetve a nemzetközi együttműködőkkel.¹⁵ A NIC-en keresztül jut el az információigény is a műveleti területen lévő parancsnokoktól a hazai szolgálathoz. Ezzel a NIC-ek információt továbbító/megosztó szerepe tovább nő a művelet befejező szakaszában.

Emiatt a NIC-eket a nemzeti szerepvállalás utolsó pillanatáig működtetni kell, mert szerepük rendkívül fontos.

Összefoglalás, következtetés

A művelet utolsó fázisát és a végleges befejezése utáni helyzetet jelentősen befolyásolja, hogy a nemzetközi közösség milyen tervekkel kezdte meg a szerepvállalását. Fontos továbbá, hogy a művelet során mennyire sikerült felkészíteni a helyi kormányzatot és a biztonsági erőket a feladatok önálló ellátására, illetve a gazdaság képes-e önerőből finanszírozni az állam működését. Ezeket 2014-ben Afganisztánban nem sikerült maradéktalanul elérni, ami a biztonsági helyzet romlását vonta maga után.¹⁶

A biztonsági helyzetet befolyásolja, hogy a régi rendszer erőszak szervezeteit mennyire sikerül a becsületük megtartása mellett felosztatni vagy átalakítani. Az egyértelmű, hogy a régi formában nem működhetnek tovább, de teljes felosztatásuk vagy kollektív bűnösségük kikiáltása nem célravezető. Hasonló helyzet volt Irakban, amikor a Szaddám-rendszer megdöntése után az amerikaiak az összes biztonsági szervezetet feloszlatták, és több százezer becsületét vesztett kiképzett munkanélküli ember került az utcára.¹⁷

¹⁴ National Intelligence Cell.

¹⁵ KRISTOFFERSON Eirik: A Requirement for a National Intelligence Support Team in Direct Support of Special Operations Forces Task Groups in Multinational Operations. Master of Military Studies, April 2009. pp. 13–14.
<http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a509219.pdf>; letöltés: 2015.02.18.

¹⁶ ERDŐS Attila: A felkelés elleni hadviselés Afganisztánban. Honvédségi Szemle, 142. évfolyam 4. szám, 2014. p. 25. <http://docplayer.hu/1277636-Honvedsegi-szemle-142-efvolyam-2014-4-szam-a-magyar-honvedseg-kozponti-folyoirata.html>; letöltés: 2015.02.15.

¹⁷ KEMÉNY János: Az iraki hadsereg feloszlata (2003. május). Hadtudomány, XX. évfolyam 1–2. szám, 2010. április. p. 9.
http://mhtt.eu/hadtudomany/2010/1_2/2010_1_2_Kemeny.pdf; letöltés: 2015.02.14.

A művelet befejező szakaszát jellemző csapatkivonások csökkentik a felderítőképességet is, egyfajta vákuumot előidézve.¹⁸ Emiatt egyre kevesebb információ áll a parancsnokok rendelkezésére, ami a felderítőknek fel kell őket készíteni. A hazai bázisú elemzőképesség növelésével és az információk műveleti területre történő kijuttatásával segítséget lehet nyújtani a műveleti területen lévő felderítők, parancsnokok számára. Ez ismét a hírszerzést helyezi előtérbe, mert az ügynöki és a külkapcsolati információszerzés működtetése az ő feladatuk.

A nemzetközi erők teljes kivonulása után sem lehet megfedkezni a műveleti területről. Ebben az esetben is a hírszerzés a főszerep, mert továbbra is az képes információt szerezni az adott országról, viszonyairól. Információigényeket ismét elsősorban a politikai vezetők fognak megfogalmazni, mert ők tervezik a diplomáciai és a gazdasági kapcsolatok fenntartását az adott országgal. Hírszerzés szempontjából a munka nem ér véget.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1965. évi 22. törvényerejű rendelet a diplomáciai kapcsolatokról Bécsben, 1961. április 18-án aláírt nemzetközi szerződés kihirdetéséről. 3. cikk.
<http://www.net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc2.cgi?docid=96500022.TVR>;
letöltés: 2018.01.14.
- BARAKAT, Sultan – SMITH-WINDSOR, Brooke: Post-ISAF Afghanistan: The Early Months. p. 5. Brookings Doha Center, February 2015.
www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2015/05/bdc-afghanistan-nato-report/bdc-nato-event-report.pdf; letöltés: 2015.05.18.
- BOOT, Max: More Small Wars. Counterinsurgency Is Here to Stay. Foreign Affairs, November/December 2014 Issue. p. 2.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/libya/more-small-wars>; letöltés: 2015.02.15.
- COYNE, John – NEAL, Stuart – BELL, Peter: Reframing Intelligence: Changing The Cold War Intelligence Doctrine in Information Age. International Journal of Business and Commerce, Vol. 3, No.5: Jan 2014[53-68].
<http://www.ijbncet.com/3-5/IJBC-14-3510.pdf>; letöltés: 2015.02.21.
- ELMANGOUSH, Najla: Customary Practice and Restorative Justice in Lybia. Unites States Institute of Peace, June 2015. p. 1.
<https://www.usip.org/sites/default/files/SR374-Customary-Practice-and-Restorative-Justice-in-Lybia-A-Hybrid-Approach.pdf>; letöltés: 2015.06.13.
- ERDŐS Attila: A felkelés elleni hadviselés Afganisztánban. Honvédségi Szemle, 142. évfolyam 4. szám, 2014. p. 25.
<http://docplayer.hu/1277636-Honvedsegi-szemle-142-efolyam-2014-4-szam-a-magyar-honvedseg-kozponti-folyoirata.html>; letöltés: 2015.02.15.

¹⁸ SHALIZI, Hamid – DANIEL, Frank Jack: Afghan spy chief laments intelligence vacuum as foreign troops leave. Reuters, December 17, 2014.
<https://www.reuters.com/article/us-afghanistan-security/afghan-spy-chief-laments-intelligence-vacuum-as-foreign-troops-leave-idUSKBN0JV1SC20141217>; letöltés: 2015.02.08.

- KEMÉNY János: Az iraki hadsereg feloszlata (2003. május).
Hadtudomány, XX. évfolyam 1–2. szám, 2010. április. p. 9.
http://mhht.eu/hadtudomany/2010/1_2/2010_1_2_Kemeny.pdf; letöltés: 2015.02.14.
- KIS-BENEDEK József: A felderítés szerepe a béketámogató műveletekben.
Felderítő Szemle 1. évfolyam, 2. szám, 2002. december. p. 104.
<http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2002-2.pdf>; letöltés: 2015.02.16.
- KRISTOFFERSON Eirik: A Requirement for a National Intelligence Support Team in Direct Support of Special Operations Forces Task Groups in Multinational Operations.
Master of Military Studies, April 2009. pp. 13–14.
<http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a509219.pdf>; letöltés: 2015.02.18.
- RAHMANI, Waliullah: Taliban Devise New Strategy in Afghanistan: Territorial Control and War on Afghan Intelligence Headquarters.
The Jamestown Foundation, Publication: Terrorism Monitor Volume: 12 Issue: 18. September 26, 2014. p. 1.
<https://jamestown.org/program/taliban-devise-new-strategy-in-afghanistan-territorial-control-and-war-on-afghan-intelligence-headquarters/>; letöltés: 2015.02.18.
- RISSINGER, Todd – LA JOIL, Will – VANCLEAF, Jessica: ISR in the Joint and Coalition Environment. Ground Combat & Tactical ISR, September 2014, Volume 5, Issue 4. pp. 4–6.
https://issuu.com/kmi_media_group/docs/gct_5-4_final; letöltés: 2015.02.23.
- SHALIZI, Hamid – DANIEL, Frank Jack: Afghan spy chief laments intelligence vacuum as foreign troops leave. Reuters, December 17, 2014.
<https://www.reuters.com/article/us-afghanistan-security/afghan-spy-chief-laments-intelligence-vacuum-as-foreign-troops-leave-idUSKBN0JV1SC20141217>;
letöltés: 2015.02.08.
- SOMKUTI Bálint: A negyedik generációs hadviselés – az érdekérvényesítés új lehetőségei.
Doktori (PhD) értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2012. p. 103.
<http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/handle/11410/9570?show=full>;
letöltés: 2015.02.11.
- SZÁNTÓ Zoltán – TÓTH István György: A társadalmi hálózatok elemzése. p. 8.
http://www.socialnetwork.hu/cikkek/szanto_toth_cikk.pdf; letöltés: 2015.06.19.

SÁFRÁN JÓZSEF

**AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK
ÉS MAGYARORSZÁG NEMZETBIZTONSÁGI
SZERVEZETRENDSZERÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÓ
ELEMZÉSE**

Bevezetés

A Szovjetunió felbomlása után a nemzetbiztonsági szervezeteknek – ugyanúgy, ahogy Magyarországon – az Amerikai Egyesült Államokban is szembe kellett nézniük a világrend átalakulásával, és ezáltal az új típusú kihívások megjelenésével. Az aszimmetrikus és a hibrid hadviselés térnyerése indokoltá teszi az összehasonlító elemzés elvégzését a címben szereplő két ország között. Tanulmányomban megvizsgálom a viszonyokat, továbbá rávilágítok arra, hogy Magyarország átvehet bevált módszereket, ezzel is erősítve saját hírszerzésének erejét.

Rengeteg eltérés figyelhető meg a két ország társadalmi, gazdasági és védelmi ereje koordinációjának alakulása során, ám a 21. századra immár szövetségesként és az egész világpolitikai folyamatokba bekapcsolódva az egyéni célokon kívül a közös kihívások, fenyegetések és veszélyek is fókuszba kerültek. Jelen írás célszágai azonban nemcsak geostratégiai helyzetük miatt léptek sok esetben külön fejlődési pályára, hanem rengeteg egyéb okból is. Az eltérések mellett azonban számtalan közös tulajdonságuk is van. A nemzeteken belül és kívül zajló események kölcsönhatása jellemző a globális világrendre, amelyet rendszerkörnyezet megközelítéssel tárgyalunk. További fejlődésüket és szervezeti átalakulásait természetesen erősen befolyásolni fogják a jövő eseményei, azonban lépést lehet tartani velük. Elemzésemben felfedem a két ország hírszerzésének történelmi vonatkozású differenciáit, azonosságait, eltolódásait, majd a 21. századi időtérben lévő fő irányvonalait, feladataikat és szervezeti felépítésüket vizsgálom. Feltárom a fő világszemléleti, látásmódi különbségeket. Lényeges az Amerikai Egyesült Államok és Magyarország nemzetbiztonsági intézményrendszerének mélyreható tanulmányozása, az egyezések keresése, a tévutak megtalálása, ezáltal az elkövetkezendő évekre komperatív elemzésekkel esetleges strukturális-kompetencia javaslatok letétele.¹ A szerző elfogadja Alexis de Tocqueville metodológiáját, amely axióma szerint rendszerek csak egymáshoz viszonyítva érthetőek meg, más nemzetek múltjának, jelenének és tapasztalatainak összevetése sajátjainkkal optimálisabb felfogást tesz lehetővé és kritikusabb gondolkodásra készíti. Más ország értékeinek feltárása alternatív megoldásokat biztosít számunkra saját rendszereink tekintetében, és jobb, lehetőségekkel telibb politikát biztosít számunkra.²

¹ ALMOND, Gabriel A. – POWELL, G. Bingham: Összehasonlító politológia. Osiris Kiadó, Budapest, 1999. pp. 21–35.

² DE TOCQUEVILLE, Alexis: Selected Letters on Politics and Society. University of California Press, Berkeley, 1985. p. 59., 191.

Az Amerikai Egyesült Államok és Magyarország hírszerzéstörténetének legfőbb állomásai

Nem célja a tanulmánynak az országok hírszerzéstörténetének minden állomásán végigmenni, de a fontosabb pontokat szükséges érinteni, összehasonlítani. A két ország hírszerzésének története 1945-ig teljesen külön pályán mozgott. Hazánk esetében gyakorlatilag nem lehet nemzeti hírszerzésről beszélni a második világháborút lezáró békéig. Az Osztrák–Magyar Monarchia működtette a Nyilvántartó Irodát (Evidenzbüro), amely főképp katonai hírszerzéssel foglalkozott. Magyar politikusoknak szinte semmi beleszólása nem volt a működésébe, vezetői között kizárólag osztrák emberek álltak. Az önálló magyar hírszerzés kizárólag az elszakadás, illetve a trianoni béke után volt elkezdhető.³ A második világháború alatti, illetve közvetlen a háborút lezáró időszakot rendkívül nehéz kutatni, mivel tudományos szerzők alig foglalkoztak a témával, eredeti források is alig maradtak fenn, sokszor megsemmisítették őket, valamint kevés dokumentumban hivatkoznak rájuk. 1954-ig legfőképpen a folyóiratokból, feljegyzésekből, visszaemlékezésekből szerezhetünk tanúbizonyságot, de sokszor forráskritikával illehetjük eme írásokat. A hírszerzés 1962-ig abszolút nem volt egységesnek mondható, a különböző részei különböző kormányzati szervekhez tartoztak, ezáltal a „sejtek” akár azonos témában is különböző véleményeket fogalmaztak meg, vagy a kialakulásuk történetében nem tudtak megállapodni.

A magyar hírszerzés megalakulásának 1948-at, a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztály (ÁVO) létrejöttét jelölhetjük meg, mivel itt már egységes vezetése volt az akcióknak, nem pedig az államvédelmi szervek különböző egységei foglalkoztak a maguk igénye szerint információszerezéssel, a belügyminiszter felügyelte és koordinálta a tevékenységet, és a hírszerzési ciklus is teljesült. Ezen okokból az 1950-es évek előtti időszak szervezeti kérdéseiből nem lehet megfelelő minőségű szervezeti rajzot összeállítani, a történészek kizárólag a néhány közös pontból tudnak némi információt kinyerni.⁴ Véleményem szerint az ÁVO előtt is jelen voltak a hírszerzési módszerek és eszközök a magyar rendszerben, ám az egységes irányítás nélkül nem beszélhetünk konkrét hírszerzési struktúráról, ezért történeti összehasonlításra az Amerikai Egyesült Államok rendszerével csak a második világháborút követően van lehetőség.

A viszonyítás 1945 előtt nemcsak Magyarország miatt nem szempont, hanem az Amerikai Egyesült Államok hírszerzésének állapota miatt sem. A kémkedést a polgárok nagyrésze elutasította, visszatetsző tevékenységnek tartották, ami csorbítja a nehezen kivívott alapvető emberi jogokat és a szabadságot. Így a politikusok és a katonai vezetők sem erőltették túl a hírszerzési eszközök és módszerek alkalmazását. Az ország elhelyezkedése miatt sem volt szükség erős rendszer kiépítésére: se északról, se délről nem volt veszélyeztetve, keletről és nyugatról tengeren pedig valószínűsíthetetlen volt egy életképes támadás. Természetesen folytattak mai értelemben vett információszerző tevékenységet és létrejöttek kezdetleges intézmények is, de

³ PETHŐ, Albert: *Agenten für den Doppeladler. Österreich-Ungarns Geheimer Dienst im Weltkrieg.* Leopold Stocker Verlag, Graz 1998. ISBN 3-7020-0830-6.

⁴ TÓTH Eszter: *A politikai hírszerzés szervezettörténeti vázlata, 1945–1990.* http://epa.oszk.hu/01200/01268/00018/pdf/EPA01268_betekinto_2011_2_toth_e.pdf; letöltés: 2017.12.28.

reformokra a rendszer hiányosságaira rámutató nemzeti sokkok – 1941. december 7. Pearl Harbor, 2001. szeptember 11. terrortámadás – utánig kellett várni. Az Osztrák–Magyar Monarchiához hasonlóan kezdetben a katonai információszerzés volt releváns, de a hozzá tartozó szervezeteket inkább az Európától való lemaradás miatt hozták létre.

1882-ben a Haditengerészeti Hírszerző Iroda megalapításával már az volt a cél, hogy más országok tengerészeti egységeibe beszivároghatva megszerezzék azok technológiai terveit és dokumentációit, ezáltal fejlesztve saját haderejüket. Nyilvánvalóan nem akartak a szárazföldi erők sem lemaradni, ezért ugyanezzel a tevékenységi körrel 1885-ben megalakították a Katonai Hírszerző Osztályt. Az Amerikai Egyesült Államok nemzetbiztonsági rendszerének fragmentáltsága jól láthatóan már az 1900-as évek előtt elkezdődött, és csak a 2004. évi hírszerzési reformtörvény után vált centralizáltabbá. A széttagoltság a folyamatosan létrejövő ügynökségekkel csak fokozódott. Bár már maga Franklin D. Roosevelt elnök is belátta, hogy az egymástól függetlenül működő egységek – főleg az 1935-ben létrejött Federal Bureau of Investigation (FBI) és a katonai hírszerzés – nem működnek együtt, egymásra dolgoznak. A létrehozott, koordinációra predesztinált Coordinator of Information beosztás azonban nem érte el a kellő sikert, és 1941-ben, a Pearl Harbor-i japán támadás teljesen felkészületlenül érte az amerikai haderőt, rávilágítva a helyzet tarthatatlanságára.⁵

Az Amerikai Egyesült Államok rájött, hogy a japánok kommunikációs kódjának feltörésével elkerülhető lett volna a tragédia, így offenzív rádióelektronikai hírszerzésbe (Signals Intelligence – SIGINT – jelhírszerzés) kezdett, amelynek egyik legjelentősebb példája a Szovjetunió ellen folytatott Project Venona volt 1943 és 1980 között. A koordinálás elősegítése érdekében létrehozták a központi hírszerzési igazgató posztját (Director of Central Intelligence – DCI), továbbá az 1947-ben meghozott nemzetbiztonsági törvénnyel létrehozták a Központi Hírszerző Ügynökséget (Central Intelligence Agency – CIA) és a Nemzetbiztonsági Tanácsot (National Security Council – NSC).⁶

A hidegháború, majd az öbölháború befejeződésével beköszöntött a Francis Fukuyama által ismertetett „történelem vége”.⁷ Ennek jegyében Bill Clinton – választási ígéretét betartva – 20%-kal csökkentette az Amerikai Egyesült Államok hírszerzésének költségvetését.⁸ A 2001. szeptember 11-én elkövetett terrortámadások azonban ismét sokként érték az államokat, és a védelmi rendszerük fundamentális átgondolására kényszerült. A 2001. évi „Patriot Act” hazafias törvénnyel létrehozták a Belbiztonsági Minisztériumot (Department of Homeland Security – DHS), mellyel a terrorellenes munka hatékonyságát kívánták növelni. Ennek érdekében több

⁵ JENSEN, Carl J. – MCELREATH, David H. – GRAVES, Melissa: Bevezetés a hírszerzésbe. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017. p. 38.

⁶ Uo. pp. 45–48.

⁷ FUKUYAMA, Francis: A történelem vége és az utolsó ember. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2014.

⁸ JEHL, Douglas: Clinton and Congress: Intelligence; Budget cut likely for intelligence. <http://www.nytimes.com/1993/06/18/us/clinton-and-congress-intelligence-budget-cut-likely-for-intelligence.html>; letöltés: 2018.01.03.

meglévő ügynökséget is beleolvasztottak a hatékonyabb működés érdekében.⁹ A 2004-es hírszerzési reformtörvény (Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004 – IRTPA) által létrejött a központi hírszerzési igazgató tisztségéből a Nemzeti Hírszerzési Igazgató (Director of National Intelligence – DNI) posztja, amely ernyőszervezetként koordinálja az alá tartozó önálló ügynökségek, kabinetszintű minisztériumok és katonai ügynökségek munkáját.¹⁰ Eme törvény már a 2018-as állapotokra reflektál, az Amerikai Egyesült Államok és Magyarország jelenlegi hírszerzési intézményrendszerét külön fejezetben fogom összehasonlítani.

Hazánkban 1948-tól 1962-ig rendkívül sok szervezeti átalakítás, feladatvándorlás zajlott. Alapvető ismertetőjegye rendszerünknek az volt, hogy az Amerikai Egyesült Államok ügynökségei szinte teljesen szabadon tevékenykedhettek, a „világ csendőrének” szerepében a világ minden táján jelen voltak, külső befolyás nem hatott rájuk. Ezzel szemben a Magyar Népköztársaság nemzetbiztonsági rendszere több szempontból is különbözött. Elsősorban abszolút nem volt önálló: a Szovjetunió Magyarország számára hírszerzési irányokat jelölt ki, amelyeket priorizálni kellett. Jugoszlávia közelsége miatt a külutast politikát folytató Titok-kormányzatra, a Jugoszláv Néphadsereg létszámának folyamatos számon tartására, a hadfelszerelésük nyilvántartására, fejlesztéseik és hálózataik megismerése, lehetőségeik elemzésére jelentős erőforrásokat kellett elkülöníteni. A szovjetek ezen kívül Izraelt, a Vatikánt, az Amerikai Egyesült Államokat és Nyugat-Németországot¹¹ jelölték ki számunkra.¹²

1962-ben a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségén belül a III/I-es Csoportfőnökség alábbi osztályai léteztek: III/I-1. osztály – AEÁ politikai, gazdasági hírszerzés és nemzetközi szervezetek; III/I-2. osztály – külföldi elhárító szolgálatok; III/I-3. osztály – NSZK politikai, gazdasági hírszerzés; III/I-4. osztály – Vatikán és a cionista szervezetek elleni hírszerzés, papi emigráció; III/I-5. osztály – tudományos-műszaki hírszerzés; III/I-6. osztály – tájékoztató, értékelő; III/I-7. osztály – aktív intézkedések, fellazítás, emigráció; III/I-8. osztály – illegális hírszerzés; III/I-9. osztály – operatív dokumentációs szolgálat; III/I-10. osztály – személyügy, kiképzés, módszertan; III/I-11. osztály – harmadik országos és hazai bázison folyó hírszerzés; III/I-12. osztály – legális rezidentúrákkal összeköttetés, izgatás; III/I-13. osztály – rejtjeltechnika; III/I-X önálló alosztály – operatív összeköttetés; III/I-Y önálló alosztály – külképviseletek biztonságtechnikai szerve.¹³

Másodsorban, mivel már a szocializmusban is tisztában voltak vezetőink azzal, hogy kis országban kis hírszerzés a megvalósítható, nem lehetnek globális résztvevők, mint az Amerikai Egyesült Államok, így próbáltak elsődleges területeket kijelölni a saját és a Varsói Szerződés érdekének figyelembe vételével.

⁹ KOZMA Tibor: Az amerikai Belbiztonsági Minisztérium. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/kozma_tibor-az_amerikai_belbiztonsagi_ministerium.pdf; letöltés: 2017.01.03.

¹⁰ Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004. <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-108publ458/pdf/PLAW-108publ458.pdf>; letöltés: 2018.01.03.

¹¹ Német Szövetségi Köztársaság – NSZK.

¹² TABAJDI Gábor: Budapest a titkosszolgálatok hálójában. Jaffa Kiadó, Budapest. 2015. p. 176.

¹³ A hármas ügyosztályok szervezeti felépítése. https://gondola.hu/cikkek/13017-A_harmas_ugyosztalyok_szervezeti_felepitesi.html; letöltés: 2017.12.28.

Ilyen volt a csempészet elleni fellépés, a gazdasági információk gyűjtése, a hitelpolitikai hírszerzés,¹⁴ valamint a North Atlantic Treaty Organisation,¹⁵ a Central Intelligence Agency, a Bundesnachrichtendienst¹⁶ lázító, illetve bomlasztó tevékenységeinek leleplezése. Az egész időszakot végig jellemzi, hogy a magyar hírszerző tisztek erős bázist építettek ki a külföldre emigrált magyarok között, és sok esetben támaszkodtak is rájuk.

A harmadik eltérés, hogy a nagymértékben önálló amerikai ügynökségekkel ellentétben a magyar nemzetbiztonsági rendszer nem volt fragmentált. 1962 után a belügyminiszter irányítása alatt működő III. Főcsoportfőnökség alá helyezték az eddig önállóan működő szervezeteket. A felépítés a következő volt: III./I. Hírszerző Csoportfőnökség, III./II. Kémelhárító Csoportfőnökség, III./III. Belső reakció és Szabotázselhárító Csoportfőnökség, III./IV. Katonai Elhárító Csoportfőnökség, III./V. Operatív Technikai Csoportfőnökség.¹⁷ Mint látható, a Kádár-korszak centralizációja jelen volt a nemzetbiztonsági szervezetrendszerben is, nem hagyott akkora önállóságot az egységeknek, mint az Amerikai Egyesült Államok esetében, mivel szerették volna az információszerzést a lehető legközelebb tudni a nómenklatúrához. Cserébe viszont a lehetőségeik behatároltak voltak és a szervezetek szigorú politikai irányítás alatt álltak. A Magyar Szocialista Munkáspárt a Koordinációs Bizottságon keresztül 1957 és 1988 között nemcsak a nemzetbiztonsági ügyeket vitatta meg, hanem akár konkrét döntéseket is hozhatott. Titkos információgyűjtés folytatott még a Honvédelmi Minisztérium Vezérkar Felderítő Csoportfőnöksége, szoros együttműködésben a Belügyminisztérium szárnyai alatt működő szervekkel.¹⁸

Végző eltérésként a magyar rendszer saját állampolgárai ellen is folytatott tevékenységet, Magyarország számára egyik legsötétebb korszakát hozta el, és az 1962-es átalakulás után is erős volt a bizonytalanság, legfőképp a III./III. Csoportfőnökség irányában. Munkájuk, ügynökeik, módszereik a rendszerváltás után is még lezáratlan politikai viták tárgyai. Az Amerikai Egyesült Államokban is előfordultak túlkapasok, jogtalan megfigyelések, ámde közel sem olyan mértékben, mint hazánkban. A botrányokat okozó esetekben (például Palmer Raids, Operation CHAOS, Wikileaks, Snowden-botrány) ugyan gyakran váltottak ki erőteljes ellenállást és bizalmatlanságot a lakosság körében a nemzetbiztonsági szervekkel szemben, az amerikai lakosság mégsem lett megosztott a kérdésben.¹⁹

¹⁴ BANK Barbara: Hírszerzés és gazdasági manipuláció az 1980-as évek végén.
http://www.hamvasintezet.hu/uploads/assets/files/bank_beliv.pdf; letöltés: 2017.12.28.

¹⁵ Észak-atlanti Szerződés Szervezete vagy NATO.

¹⁶ Bundesnachrichtendienst vagy BND. Angolul Federal Intelligence Service, Németország külföldi hírszerző szerve.

¹⁷ A hármas ügyosztályok szervezeti felépítése.
https://gondola.hu/cikkek/13017-A_harmas_ugyosztalyok_szervezeti_felepitesi.html; letöltés: 2017.12.28.

¹⁸ NYESTE Péter: A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei. p. 91.
<http://m.ludita.uni-nke.hu/repoitorium/bitstream/handle/11410/10877/Teljes%20sz%C3%B6veg%21?sequence=1&isAllowed=y>; letöltés: 2017.12.28.

¹⁹ IVÁN András – NYILAS Gergely: Minden, ami Snowden.
https://index.hu/kulfold/2013/07/22/minden_ami_snowden/; letöltés: 2017.12.29.

Történelmi összességképpen elmondható, hogy Magyarország nemzetbiztonsági szervei nem voltak önállóak a rendszerváltásig, mivel kénytelenek voltak rendszereiket, eszközeiket és megszerzett tudásukat megosztani a Szovjetunióval, és az érdekszférájába eső szocialista államokkal. Rendkívül nehéz volt a tevékenységüket megszervezni, hiszen kötelező volt együttműködni olyan államokkal, akik ellen (például Románia) szerettek volna a magyar döntéshozók intenzív tevékenységet folytatni. 1961-ig gyakorlatilag csak a klasszikus hírszerző funkciók kialakulásáról beszélhetünk, folyamatosan a nyugati országok nyomában loholva. A fontos átrendeződések 1962-vel vették kezdetüket, amikor célirányosabbá vált az információszerzés. Ekkortól láthatjuk az egyezést az Amerikai Egyesült Államokkal. Megjelent a ma is elfogadott és alkalmazott vonalas, területi és objektumi elv alapján szerveződő hírszerzés és elhárítás. A szocialista országokkal való együttműködés kifejezetten jó volt, főképpen a közös határok nemzetbiztonsági védelmében nyilvánult meg. A rendszerváltásig folyamatosan bővült a hírszerzés feladata, megjelentek új célszágok és feladatok. Fontosabbá vált a gazdasági jellegű területek előretörése, de a technika és a tudomány is prioritást élvezett.²⁰

Elmondható, hogy a hírszerzés egyre nagyobb szerepvállalásából a politikai döntéshozásban nyilvánvaló vált az a cél, hogy a magyar külpolitikát a lehető legönállóbbá tegyék. Habár ez nem mindig sikerült, azt el kell ismerni, hogy a hírszerzés fejlettsége mindig lépésekkel a nyugati minták után járt, és általában akkor került valami a rendszerbe, amikor az nyugaton már evidensnek számított.²¹ Megállapítható, hogy mindkét ország esetében a sajátos történelmi fejlődés határozta meg a nemzetbiztonsági szervek számát, illetve a fontosabb történelmi események (például rendszerváltás, botrányok, terrorizmus megjelenése stb.) idéztek elő változást.

A nemzetbiztonsági szolgálatok jellege

A nemzetbiztonsági rendszer típusait legjobban a Dr. Vida Csaba által felvázolt lista alapján lehetne csoportosítani. Megkülönböztetünk polgári és katonai szolgálatokat, és mindkét esetben erős hierarchikus felépítés valósul meg. Kezdetben szinte csak a katonai berkeken belül működött a hírszerzés, majd különvált a polgári hírszerzés, hiszen a demokráciák virágzásával egyre jobban elkezdte érdekelni a politikai vezetőket a másik politikai vezetőnek a gondolatai, jövőbeni tervei. A különféle egységek munkájuk során olyan információkhoz juthatnak, amelyek egy másik intézmény hatáskörébe esnek, vagy érdekelheti őket, megoszthatják velük különféle utakon keresztül, amelyekről a szervezeti részben esik szó.

Osztályozásuk szerint lehetnek hírszerző, elhárító, technikai adatszerző, koordináló-irányító, nyomozóhatósági jogkörrel ellátott, adatvédelmi, integrált hírszerző-elhárító funkcióval ellátott szervezetek. A felsoroltak kombinációja is előfordulhat, sőt az összes egy intézményben való megjelenése is.

²⁰ VÁRHALMI Miklós: Gondolatok a magyarországi titkosszolgálatok újszerű szervezésének, irányításának egy lehetséges modelljéhez. p. 116.
http://www.varhalmi.hu/cucc/361114_4.pdf; letöltés: 2017.12.27.

²¹ TÓTH Eszter: A politikai hírszerzés szervezettörténeti vázlata, 1945–1990.
http://epa.oszk.hu/01200/01268/00018/pdf/EPA01268_betekinto_2011_2_toth_e.pdf; letöltés: 2017.12.28.

A két vizsgált ország tekintetében a nemzetbiztonsági rendszert a következőképp lehet szemléltetni:²²

		Amerikai Egyesült Államok	Magyarország
Polgári	Hírszerzés	CIA, INR	IH
	Elhárítás	CGI	AH
	Koordináció	ODNI	–
	Nyomozó hatóság	FBI, ONSI, OICI	–
	Adatszerző	NSA, NGA	NBSZ
	Adatvédelmi	–	–
	Egyéb	NRO, TFI, IA	TIBEK
Katonai	Hírszerzés	DIA, AFISRA, INSCOM, MCIA, ONI	KNBSZ
	Elhárítás		

Forrás: Dr. Vida Csaba összeállítása alapján készítette Sáfrán József

Klasszikus adatvédelmi feladatokat Magyarországon és az Amerikai Egyesült Államokban dedikált szerv nem lát el, de mindegyik intézmény védi a minősített információit és titkait különböző eszközökkel. Az adatvédelmi szervek olyan szervezetek, amelyek jogosulttá tehetnek egy személyt egy harmadik szervezet minősített irataiba való betekintésre. Általában ezt a feladatot maga az elhárítás látja el, ám főleg kisebb országokban és hírszerző közösségekben külön delegálják, hogy ezáltal tehermentesítsenek.

Az adatszerző szervek között alapvető különbség, hogy Magyarországon a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat nem folytat önálló adatszerző tevékenységet, a nemzetbiztonsági szervek megrendelésére dolgozik, illetve biztosít szolgáltatást (önálló kezdeményezésre saját állományának nemzetbiztonsági ellenőrzését végezheti el).²³ Az Amerikai Egyesült Államok ügynökségei ezzel szemben nem kizárólag megrendelésre dolgoznak, hanem például a VISION 2015 tanulmány által meghatározott fókuszpontoknak megfelelően saját gyűjtőtevékenységet is folytatnak, és azokat az adatokat, amelyekre szert tettek, megosztják a többi szervvel is.

²² Rövidítések: INR – Bureau of Intelligence and Research, IH – Információs Hivatal, CGI – Coast Guard Intelligence, AH – Alkotmányvédelmi Hivatal, ODNI – Office of The Director of National Intelligence, ONSI – Office of National Security Intelligence, OICI – Office of Intelligence and Counterintelligence, NSA – National Security Agency, NGA – National Geospatial-Intelligence Agency, NBSZ – Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, NRO – National Reconnaissance Office, TFI – Office of Terrorism and Financial Intelligence, IA – Office of Intelligence and Analysis, TIBEK – Terrorrelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ, DIA – Defense Intelligence Agency, AFISRA – Air Force Intelligence, Surveillance and Reconnaissance Agency, INSCOM – Army Intelligence and Security Command, MCIA – Marine Corps Intelligence Activity, ONI – Office of Naval Intelligence, KNBSZ – Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat.

²³ 2014. évi CIX. törvény, a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény, valamint egyes törvényeknek a nemzetbiztonsági ellenőrzéssel összefüggő módosításáról. <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a1400109.TV>; letöltés: 2018.01.08.

Hazánk nem rendelkezik olyan nemzetbiztonsági szervvel, amely nyomozó hatósági joggal bír. A Magyar Rendőrség és a Nemzeti Nyomozóiroda nyomozó hatóságok – használhatnak céljaiknak megfelelően, indokolt esetben titkos információgyűjtéshez szükséges eszközöket és módszereket –, de nem tekinthetők klasszikus értelemben nemzetbiztonsági szerveknek, és a hatályos törvények sem ebbe a szerepkörbe osztják be őket.

Az egyéb kategóriába tartozó szervek főleg a terrorizmus térnyerése miatt elkülönített, klasszikus kategóriákba nem sorolható, támogató egységek mindkét országnál. A National Reconnaissance Office (NRO – Nemzeti Felderítő Hivatal) megtervezi, megépíti, felbocsátja és működteti azokat a műholdakat, amelyeket hírszerzési célra használnak. Az úrból megszerzett információkkal főleg más szerveket szolgálnak ki, önálló célra nem jellemző a felhasználás, ezért hibrid szervként sorolhatóak az egyéb kategóriába.²⁴

Mindkét ország esetében a katonai szervek nem osztják fel külön intézményekre a hírszerzésüket és az elhárításukat. Mivel a katonai szektor szűkebb, behatárolhatóbb célterülettel rendelkezik, mint a polgári szolgálatok, ezért nem érdemes különválasztani a két feladatot, hanem azonos helyen végezni őket az információk hatékonyabb áramlásának és felhasználásának érdekében.

A koordináló szerv funkcióját az Amerikai Egyesült Államokban az ODNI tölti be, amelynek élén 2004 óta a Nemzeti Hírszerzési Igazgató áll, aki felügyeli az alá tartozó 16 ügynökséget, felelős a Nemzeti Hírszerzési Program kidolgozásáért, implementálásáért és felügyeletéért. Az elnököt a nemzetbiztonságot érintő ügyekben és kérdésekben közvetlenül, személyesen tájékoztatja.²⁵ A beosztás létrejöttét szintén a 2001. szeptember 11-i terrortámadás indokolta, célja a hírszerző közösség munkájának összefogása és hatékonyabbá tétele. Mivel viszonylag új ez a pozíció, ezért még nem teljesen tisztázott a teljes hatásköre, egyesek több jogosítványt akar az igazgatónak, mások szerint akkor túl erőssé válna,²⁶ és előnyben részesítene bizonyos szolgálatokat.²⁷

Magyarországon a hírszerzést a kormány irányítja, de nem közvetlenül, hanem különböző minisztériumok alá delegálva (A magyar nemzetbiztonsági rendszer, 1. ábra), egyszemélyi vezetéssel. A miniszterek a kormánynak jelentenek, illetve az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága és a Honvédelmi és Rendészeti Bizottsága, az Állami Számvevőszék, valamint a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal látják el az ellenőrzésüket, civil kontrolljukat.

²⁴ The Evolving Role of NRO. <https://fas.org/irp/nro/commission/evolving.htm>; letöltés: 2018.01.12.

²⁵ Director of National Intelligence. <https://fas.org/irp/dni/>; letöltés: 2017.12.23.

²⁶ JENSEN, Carl J. – MCELREATH, David H. – GRAVES, Melissa: Bevezetés a hírszerzésbe. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017. p. 82.

²⁷ Az elmúlt években az igazgatók katonák voltak, a hadsereg költségvetése a polgári szolgálatokénál sokkal önállóbb.

A hírszerzési ciklusok eltérései

A hírszerzési ciklus már a nemzetbiztonsági rendszerek fogantatásánál jelen volt, a nevét azonban csak a 20. század közepén kapta meg. Alapvető lényegét tekintve azt a folyamatot írja le, amely során a döntéshozók meghatározzák az információigényeiket, ezt leosztják a szolgálatoknak, majd azok különböző, csak rájuk jellemző speciális eszközökkel és módszerekkel megszerzik a szükséges adatokat, feldolgozzák, majd továbbküldik elemzésre és értékelésre. A végső „termék” ezt követően kerül a hírigényt megfogalmazó megrendelőhöz, aki szükség esetén reagál a kapott anyagra (visszacsatolás).²⁸ Az említett kör a hírszerzési ciklus klasszikus változatát írja le, természetesen országonként lehet eltérés ettől.

Az eltérés azonban nem csak nemzetspecifikus. Az információs társadalom okozta technológiai robbanás az eredeti hírszerzési ciklust erősen modifikálta, főleg a munkafolyamatok feldarabolása vált jellemzővé. A témát kutató jelentős tudósok közül Julian Richards, Robert M. Clark, Arthur Hulnick, Mark M. Lowenthal is kritikával élt a körfolyamat 21. századra való kivetítésével, miszerint klasszikus formában már sehol nincs jelen, annyira összetett folyamattá vált, hogy akármelyik folyamati lépésnél több más szál is becsatlakozhat.

A hírszerzési ciklus modern kori problematikája az Amerikai Egyesült Államoknál és Magyarországnál is megegyezik, csak szervezetrendszeri eltérések lehetnek, amelyekről a későbbiekben még lesz szó. Léteznek azonban olyan különleges akciók, amelyek a cikluson belül értelmezhetőek, mégsem hoznak létre olyan terméket, amely a végső felhasználó számára az információigénye kielégítésére szolgál. Példaként hozható olyan eset, amikor egy külföldi nagykövetségre delegált, fedésben lévő hírszerző tiszt nemcsak információkat gyűjt, hanem próbálja saját országa előnyei szempontjából a másik felet – főleg politikai döntéshozót vagy nemzetbiztonsági tisztet – számára előnytelen, hamis információkkal ellátni (dezinformálás). Eme fedett információgyűjtés beletartozik a hírszerző ciklusba, attól függetlenül, hogy az elhárító feladatrendszerbe vagy a nem hírszerző tevékenységhez kapcsolható.²⁹ A hírszerzési források is különböző helyeken kapcsolódhatnak be, amelyek négy alaptípusa megegyezik: emberi kapcsolatok felhasználásával folytatott hírszerzés, műszaki hírszerzés, nyílt források és nemzetközi kapcsolatok.

Mindkét országban visszacsatoló rendszerként működik a hírszerző ciklus. Az elemei között kétirányú útnak kell lennie, azaz a visszacsatolásnak a hírigény felhasználója és a hírigény teljesítője között léteznie. Kölcsönös kommunikáció nélkül nincs előrelépés és fejlődés, és feszültségeket szülhet a körfolyamat tagjai között. Valószínűleg a politikai döntéshozók elfoglaltsága miatt nagyon ritkán küldenek vissza kommentárt vagy értékelést, ha mégis, az általában negatív jellegű. A leterheltség miatt az elemzők az Amerikai Egyesült Államokban és Magyarországon is a „bottom line up front” (BLUF) megoldást alkalmazzák, vagyis a hírszerző jelentés

²⁸ DR. VIDA Csaba alezredes: Létezik-e még a hírszerző ciklus? (Miről szól a hírszerzés?). Felderítő Szemle, XII. évfolyam 1. szám, 2013. szeptember–október. p. 46. <http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-1.pdf>; letöltés: 2017.12.28.

²⁹ HULNICK, Arthur S.: What's wrong with the Intelligence Cycle? In: Strategic intelligence 2. Praeger Security International, London, 2007. p. 1–22.

első oldalára kerülnek a fő gondolatok és a következtetések. A felhasználók általában a dokumentum végén található értékelőben küldhetik vissza a szolgáltatnak a megjegyzéseiket, értékelésüket.

Fontos úgy tekinteni a hírszerzési ciklusra, mint egy olyan általános elméletre, amely minden szolgálatra igaz, de specifikálva elvesztené univerzális mivoltát, és intézményenként egyedi hipotéziseket eredményezne. Úgy gondolom, országonként lebontva folyamatábrával be lehet mutatni teljes spektrumon a hírszerzési folyamatot a szolgálatok különleges mellékágaival együtt. Ezen kívül mátrixalapú táblázati bemutatás is könnyebben értelmezhetőbbé tenné a feladatok sokszínűségét. Lehetnek olyan helyzetek, amikor kizárólag az információ kinyerésére kell erőt összpontosítani, mivel annak megszerzése előnyt élvez a többi hírszerzési akcióval szemben. Ilyen esetben a vállalatfejlesztési módszerek közül át lehetne venni a japán Hoshin Kanri módszerét, amely stratégiai szinten indikálja az információigény kiszolgáltatását, minimalizálja a mellékágakat. Így csak a fókuszpontokra lehet koncentrálni, az irányok megfelelően vannak kommunikálva az egész szervezet számára, a vezetők pragmatikusan, célirányosan döntenek, és minden résztvevő tisztában van a terv sikerességének elemeivel. Fontos lenne egy ilyen letisztult stratégia megalkotása az indokolt esetekben, egyetértve Dr. Vida Csabával, aki szerint is specifikus eljárásmodot eredményezne bármilyen eltérés az eredeti elmélettől, de a mai modern szerteágazó nemzetbiztonsági rendszer már nem írható teljesen le vele.³⁰

Fókuszpontok

Lázár János Miniszterelnökséget vezető miniszter Európa legerősebb hírszerzését szeretné létrehozni hazánkban, ám ehhez még több feltételnek kell teljesülnie. Kontinensünk vezető hírszerzéseként az egész világon jelen kellene lennünk, ugyanúgy, mint Amerikának, viszont jelenleg csak a prioritizált területekre tudunk koncentrálni, a szervezetek kis mérete miatt a teljes körű lefedettségre nincs lehetőség. A prioritizálás azonban nem hátrány, és mindkét ország alkalmazza is, bár különböző okokból. Magyarországon a korlátozott erőforrások miatt kell szűkíteni a területeket, amelyekről származó információkra a döntéshozásnak a legnagyobb szüksége van. Ahogy a Kádár-korszakban, manapság is jelentős erőforrásnak tekintjük a külföldi magyarokat és azok környezetét. Területi elven közvetlen szomszédjaink, Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország, Szlovákia érdekelnék minket a legjobban, illetve Németország, Törökország, Oroszország és az Európai Unió. Az utóbbi években az egyre növekvő gazdasági ereje miatt Kína is felkerült az új célpontok közé. Vonalas elven főleg a gazdasági területeken, illetve a terrorizmuson, migráción van a fókusz. A jelentős emberhiány miatt a nemzetbiztonsági szerveink intenzív felvételi eljárásokat folytatnak, hogy feltöltsék soraikat.³¹ Példaként véve az Információs Hivatal 700–800 fős állománya éppen csak elég a felsorolt területek lefedésére, egyéb fókuszokra nincs kapacitás.

³⁰ DR. VIDA Csaba alezredes: Létezik-e még a hírszerző ciklus? (Miről szól a hírszerzés?). Felderítő Szemle, XII. évfolyam 1. szám, 2013. szeptember–október. p. 54. <http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-1.pdf>; letöltés: 2017.12.28.

³¹ PAPP Zsolt: Magyarországot támadják – ezek az ellenségeink a hírszerzés szerint. https://www.napi.hu/magyar_gazdasag/magyarorszagot_tamadjak_ezek_az_ellensegeink_a_hirszerzes_szerint.600323.html; letöltés: 2017.12.28.

Ellentétben hazánkkal, az Amerikai Egyesült Államok igyekszik mindenhol jelen lenni, és a világ minden történéseire reagálni, ők is rendelkeznek azonban kiemelt területekkel. 2007 óta a Nemzeti Hírszerzési Igazgató terveket ad ki 100-tól 500 napig, amelyben felvázolja az új fókuszpontokat és irányt mutat a nemzetbiztonsági szervezeteknek. A VISION 2015 implementálja a terveket. A tanulmány szerint a következő pontokra kell az Amerikai Egyesült Államoknak fókuszálnia: világűr, pénzügyek, klímaváltozás, kibertevékenység, proliferáció, bukott államok, Amerika-ellenes államok, felkelések, új hatalmak, terrorizmus, kábítószer, energia, kémelhárítás, bűnözés, migráció.³² Rendkívül intenzív a terrorizmus elleni harc, amely ellen külön erőket csoportosítottak át más területekről.³³ Ez hazánkban is kiemelt fontosságú biztonsági területnek számít, a kormány létre is hozta a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központot (TIBEK), ám konkrét operatív hírszerzést nem folytat, az Alkotmányvédelmi Hivataltól (AH) vett át feladatokat, ám ez nem volt zökkenőmentes. A többi szerv is önállóan dolgozik a terrorizmus ellen, azonban az információmegosztás a külön irányítás miatt hagy kívánni valót maga után, illetve konfliktust szül a szolgálatok dolgozói között. Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája sokat merít a VISION 2015 koncepciójából, mondhatni annak magyar nyelvre fordított változata, ám belátható, hogy a legtöbb területre nagyságánál fogva egyszerűen nem képes hatni. Természetesen, ha szövetségi együttműködést kér az Amerikai Egyesült Államok, vagy munkájuk során bukkannak mellékinformációkra, akkor azokat felhasználják és szükség esetén megosztják egymással.³⁴

Országunkban a hírszerzés alapvetően az emberi forrásból (Human Intelligence – HUMINT) megszerezhető információkra, a technikai hírszerzésre (Technical Intelligence – TECHINT), illetve a magyar hírszerzési köznyelvben gyakran SIGINT-nek hívják összefoglaló néven a technikai hírszerzést, tévesen), a nyílt forrásból megszerezhető adatokra (Open Source Intelligence – OSINT) és a nemzetközi kapcsolatokra támaszkodik.³⁵ Az Amerikai Egyesült Államoknál több ponton is eltérés tapasztalható. Nincs összefoglaló technikai hírszerzés, hanem több szakterületre bomlik le. Külön kezelik a TECHINT helyett a geoinformációs hírszerzést (Geospatial Intelligence – GEOINT), a mérési és jelmeghatározói hírszerzést (Measurement and Signature Intelligence – MASINT), és a rádióelektronikai felderítést (Signals Intelligence – SIGINT). Az atomizáció történelmi és anyagi eltérések miatt létezik. Az OSINT és a HUMINT mindkét országnál megegyezik.³⁶

³² Vision 2015.
https://www.dni.gov/files/documents/Newsroom/Reports%20and%20Pubs/Vision_2015.pdf; letöltés: 2017.12.28.

³³ JENSEN, Carl J. – MCELREATH, David H. – GRAVES, Melissa: Bevezetés a hírszerzésbe. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017. p. 71.

³⁴ Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája, 2012.
http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf; letöltés: 2017.12.28.

³⁵ Az Információs Hivatal honlapja. http://www.mkih.hu/hivatal_hirszerzes.shtml; letöltés: 2017.12.28.

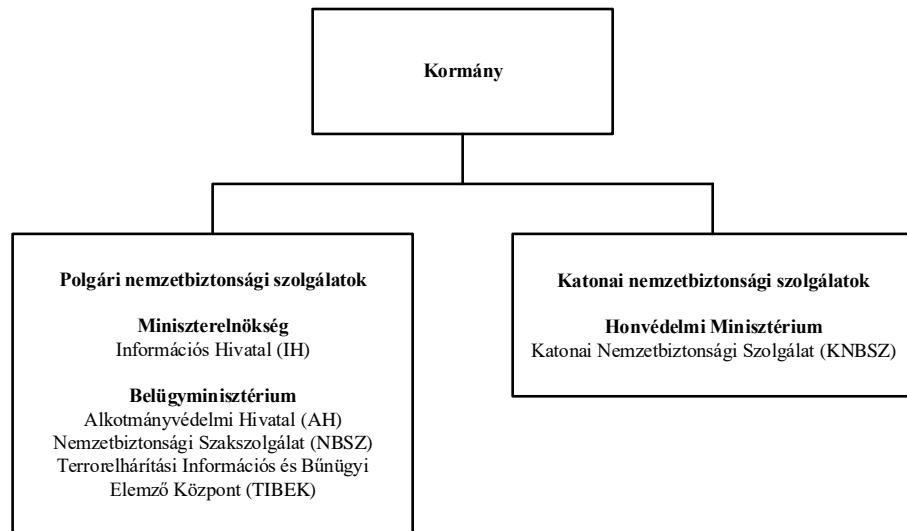
³⁶ JENSEN, Carl J. – MCELREATH, David H. – GRAVES, Melissa: Bevezetés a hírszerzésbe. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017. p. 190.

A VISION 2015 dinamikusabbá tette a hírszerzési ciklust, jobban körülhatárolja a célpontok körét és hogy mire kell több erőforrást biztosítani. Habár a ciklus így sem marad meg a klasszikus értelmezésnél, mégis letisztultabb képet kaphatunk, ha magának a hírszerzésnek a körforgását és annak mellékágait akarjuk feltérképezni tudományos vagy politikai döntéshozói szinten.

Szervezeti felépítése

Magyarország nemzetbiztonsági szolgálatairól az 1995. évi CXXV. törvény, valamint módosítása, a 2014. évi CIX. törvény rendelkezik.³⁷ Az Amerikai Egyesült Államok hírszerző közösségének intézményi alapjait a Ronald Reagan által kiadott „Executive Order 12333” elnöki rendelet szabályozza.³⁸ A mai rendszer a 2004. évi, a hírszerzési reformról és a terrorizmus megelőzéséről szóló törvény alapján működik.³⁹

Az országok rendszerét a következő két ábra szemlélteti:

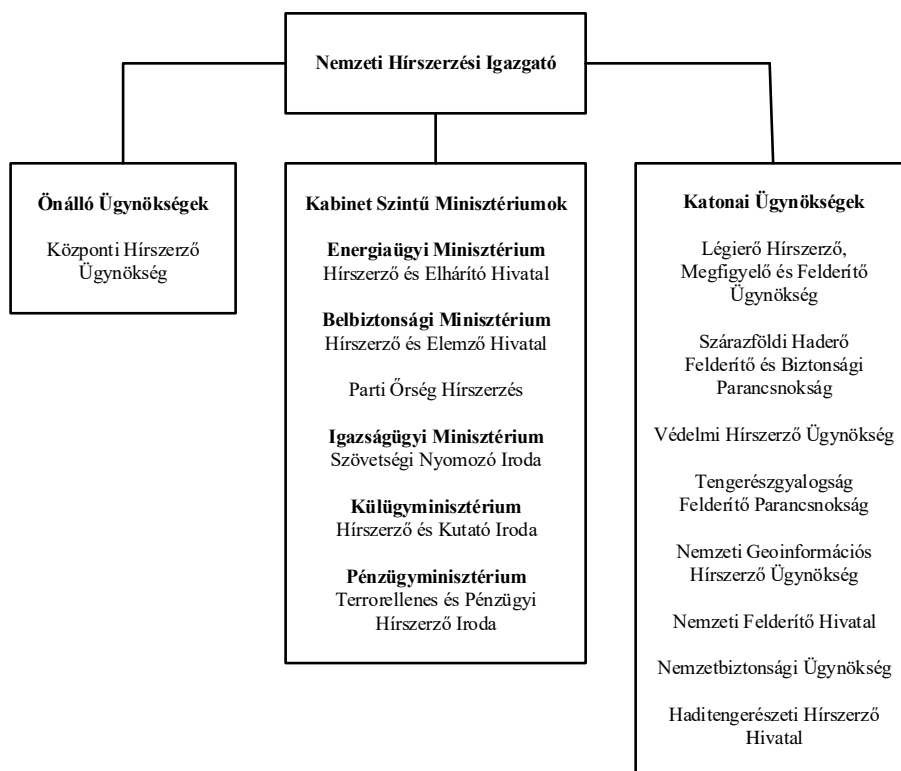

1. ábra. A magyar nemzetbiztonsági rendszer
Készítette: Sáfrán József

³⁷ A 2014. évi CIX. törvény, a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény, valamint egyes törvényeknek a nemzetbiztonsági ellenőrzéssel összefüggő módosításáról. <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a1400109.TV>; letöltés: 2018.01.08.

³⁸ Executive Order 12333. <https://www.cia.gov/about-cia/eo12333.html>; letöltés: 2018.01.08.

³⁹ CSÁNYI Csaba: 9/11-re adott lehetséges válaszok az Egyesült Államok és Németország példáján keresztül. <https://ojs.uni-nke.hu/index.php/achu/article/download/380/338>; letöltés: 2017.12.29.

2. ábra. Az Amerikai Egyesült Államok hírszerző közössége⁴⁰

Magyarország minisztériumok alá rendeli a nemzetbiztonsági szolgálatokat, míg az Amerikai Egyesült Államokban az ellenőrzés vegyes. A CIA közvetlenül a Nemzeti Hírszerzési Igazgatónak, ő pedig az elnöknek jelent. Hazánkban a rossz történelmi tapasztalatok miatt a szolgálatok szigorú minisztériumi ellenőrzés alatt vannak, kevés önállóságot hagyva így nekik.

Az Amerikai Egyesült Államok és Magyarország is működtet helyi kihelyezett szerveket, amelyek könnyebbé teszik egy területen a munkát. Az Amerikai Egyesült Államok szorosan együttműködik a helyi rendőrkapitányságokkal is, a főbb központokban megtalálhatóak az FBI és a CIA emberei is, hazánkban viszont ez nem jellemző. Véleményem szerint ennek szintén a szocializmus okozta negatív beágyazódás az oka, a polgárok szeretnék a nemzetbiztonsági kapcsolatokat a lehető legtávolabb tudni maguktól.

⁴⁰ JENSEN, Carl J. – MCELREATH, David H. – GRAVES, Melissa: Bevezetés a hírszerzésbe. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017. p. 80.

Az Amerikai Egyesült Államoknál a szövetségi és a helyi körökön túl létezik a magánügynökségek intézménye. A magánszektor hasonló feladatokat lát el, mint a kormányzati rendszer. Funkciójuk többretegű. Képesek gyorsabban reagálni bizonyos feladatokra, a munka végeztével pedig nem kell őket tovább foglalkoztatni. Lebukás esetén könnyebben mossa a nevét tisztára a magáncéggel leszerződő szolgálat. Hátrányuk, hogy nehezen elszámoltathatóak, és közvetlen kormányzati kontroll miatt tisztességtelen módszerekkel is juthatnak információhoz. A magánvállalkozások gyakran ugródeszkák a nagyobb ügynökségekhez történő bekerüléshez, az ezeknél a cégeknél szerzett tapasztalatokkal könnyebben kap munkát egy hírszerzőtiszt-aspiráns, valamint a már nyugdíjas munkatársak is folytathatják tevékenységüket az állami szektorban. Elmondható, hogy a magánügynökségek már teljesen beépültek az Amerikai Egyesült Államok nemzetbiztonsági rendszerébe, annak szerves részét képezik.⁴¹ Magyarországon nincs olyan hagyomány, hogy a magánszektor bármilyen módon is részt vegyen a nemzetbiztonsági munkában. Természetesen a szervek kérhetnek információt egy civil cégtől (például telefonszolgáltatótól egyének híváslistáját), illetve egymás segítségét igénybe vehetik. A civil szektor aktív munkája a nemzetbiztonsági szolgálatokkal a közeljövőben nem elképzelhető, mivel erre irányulóan semmilyen politikai szándék nincs, valamint a kormányok szeretik a szektor minden alkotóelemét a közelükben tudni.

Az Amerikai Egyesült Államok *fusion centereket* működtet, amelyekben a szolgálatok emberei egymás mellett dolgoznak azon, hogy a hírszerzési jelentések a lehető legtöbb forrásból megszerzett adatokat tartalmazzák. Szerették volna kiküszöbölni, hogy az ügynökségek „egymásra dolgozzanak”, és megfelelően hatékony legyen az információelosztás. A központok a terrorizmus elleni küzdelem okán születtek, ám idővel kiterjedt a hatáskörük más területekre is. Mivel gyakran olyan minősített adatokkal dolgoznak, amelyekből következtetni lehetne a forrásra, nyílt formában készítik el a jelentéseiket.⁴² Ez több polgári jogi szervezetnél is tiltakozást váltott ki.⁴³ A gyűjtőközpontok jellegük miatt a külföldi szolgálatok célkeresztjébe is kerülnek, mivel ömlesztett információkat tartanak egy helyen. Az Amerikai Egyesült Államok szerint sikeresnek mondhatóak a központok, habár erre vonatkozóan konkrét tényeket még nem ismerünk.⁴⁴

Hazánk még nem tart hasonló központok létrehozásánál. A magyar nemzetbiztonsági szolgálatok, ha olyan információ birtokába jutnak, amely a másik szolgálatot érdekelheti, megoszthatják egymással. Ám az Amerikai Egyesült Államok *fusion centerek* előtti korszakából is látható problémák országunkban is megjelennek, a szolgálatok egymásra dolgozhatnak, ugyanazt az ügynököt próbálhatják meg beszervezni, nem sikerül tisztázni a határaikat stb. Véleményem

⁴¹ Official website of the Department of Homeland Security. State and Major Urban Area Fusion Centers. <https://www.dhs.gov/state-and-major-urban-area-fusion-centers>; letöltés: 2017.12.28.

⁴² BARNOSKY, Jason: Fusion Centers: What's working and what isn't. <https://www.brookings.edu/blog/fixgov/2015/03/17/fusion-centers-whats-working-and-what-isnt/>; letöltés: 2018.01.10.

⁴³ JENSEN, Carl J. – MCELREATH, David H. – GRAVES, Melissa: Bevezetés a hírszerzésbe. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017. p. 100.

⁴⁴ Official website of the Department of Homeland Security. Fusion Center Success Stories. <https://www.dhs.gov/fusion-center-success-stories>; letöltés: 2017.12.28.

szerint elkerülhetetlen a jövőben a hatékony információelosztás és feldolgozás szempontjából Magyarországon egy hasonló funkcióval bíró központ létrehozása, ám mivel a szolgálatok létszámihiánnyal küzdenek, és a centrumok dolgozóinak fő részét a delegált tisztek adják, első körben fel kell tölteni az állományt.

Konklúzió

Az Amerikai Egyesült Államok és Magyarország nemzetbiztonsági rendszere sok a hasonlóság és a különbözőség is. Úgy vélem, hogy a rendszerváltás után a magyar hírszerzés sikeresen vette fel a nyugati mintákat, ám a folyamat még nem érkezett a végéhez. Nemcsak a szervek feladatainak megfelelő meghatározása, hanem a köztük lévő információcsere rendszerének központibb megszervezése is esedékessé vált, a *fusion centerek* példáját követve. Az Amerikai Egyesült Államokban és hazánkban is sokszor előforduló „egymásra dolgozást” elkerülendő kívánatos az egységek közötti szorosabb kapcsolat. Ehhez a Nemzeti Hírszerzési Igazgatóhoz hasonlóan szükséges egy olyan ernyőszervezet létrehozása, amely felügyeli, koordinálja és ellenőrzi a nemzetbiztonsági szervek munkáját. Jelenleg túlságosan erősen kötődnek a gazdaminisztériumukhoz. Ellenőrzést felettük politikai szinten az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága, valamint Honvédelmi és Rendészeti Bizottsága gyakorol. Az egységes szakmai vezetés hiánya nem teszi lehetővé az információs jelentések minőségének megfelelő garانتálását. Véleményem szerint a létrejött ernyőszervezethez a szolgálatok delegálhatnának tiszteket, így segítve a lehető legátfogóbb feldolgozását és továbbítását az információknak. A szakmai koordináció kidolgozása előtt fel kell tölteni a szervek állományát, meg kell hozni a megfelelő információbiztonsági intézkedéseket, valamint el kell fogadtatni a társadalommal ezt a bürokrácianövelő lépést.

A két ország szövetségesként erőteljes információcsere-t folytat, és eme jó viszony fenntartása az új típusú kihívások (például terrorizmus) egyre erősebb térnyerésével ez még inkább létfontosságúvá válik. A transznacionális kihívások képesek rövid idő alatt helyet változtatni, így a közös tevékenység elkerülhetetlen a siker érdekében. Emiatt a politikai vezetők szakmai képzése is elengedhetetlen, tudniuk kell, mit szabad mondaniuk és mit nem, ezáltal elkerülve a konfliktusokat. Ezen kívül a jó hírszerzés alapköve az egyértelműen megfogalmazott hírigény. A végső terméknek pedig olyannak kell lennie, amely egy dinamikus hírszerzési ciklust követ, a lehető legtöbb forrásból megszerzett adatokat tartalmaz, az ideális politikai (vagy katonai) döntések meghozatalára befolyással bír, illetve megerősíti azokat.

Korunk biztonsági kihívásai, kockázatai és veszélyei országokon átívelő jelenléttel bírnak. Az Amerikai Egyesült Államok és Magyarország is drasztikusan növeli a hírszerzésre fordított keretösszegét. Óriási fejlesztések szükségesek és mennek is végbe, mivel az ellenség is rendelkezhet a legmodernebb technológiával. A nemzetbiztonsági erő garانتálása esszenciális lehet az országok jövője szempontjából.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 2014. évi CIX. törvény, a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény, valamint egyes törvényeknek a nemzetbiztonsági ellenőrzéssel összefüggő módosításáról.
<https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a1400109.TV>; letöltés: 2018.01.08.
- A hármas ügyosztályok szervezeti felépítése.
https://gondola.hu/cikkek/13017-A_harmas_ugyosztalyok_szervezeti_felepitesi.html; letöltés: 2017.12.28.
- ALMOND, Gabriel A. – POWELL, G. Bingham: Összehasonlító politológia. Osiris Kiadó, Budapest, 1999. pp. 21–35.
- Az Információs Hivatal honlapja.
http://www.mkih.hu/hivatal_hirszerzes.shtml; letöltés: 2017.12.28.
- BANK Barbara: Hírszerzés és gazdasági manipuláció az 1980-as évek végén.
http://www.hamvasintezet.hu/uploads/assets/files/bank_beliv.pdf; letöltés: 2017.12.28.
- BARNOSKY, Jason: Fusion Centers: What’s working and what isn’t.
<https://www.brookings.edu/blog/fixgov/2015/03/17/fusion-centers-whats-working-and-what-isnt/>; letöltés: 2018.01.10.
- CSÁNYI Csaba: 9/11-re adott lehetséges válaszok az Egyesült Államok és Németország példáján keresztül.
<https://ojs.uni-nke.hu/index.php/achu/article/download/380/338>; letöltés: 2017.12.29.
- DE TOCQUEVILLE, Alexis: Selected Letters on Politics and Society. University of California Press, Berkeley, 1985. p. 59., 191.
- Director of National Intelligence.
<https://fas.org/irp/dni/>; letöltés: 2017.12.23.
- Executive Order 12333.
<https://www.cia.gov/about-cia/eo12333.html>; letöltés: 2018.01.08.
- FUKUYAMA, Francis: A történelem vége és az utolsó ember. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2014.
- HULNICK, Arthur S.: What’s wrong with the Intelligence Cycle?
In: Strategic intelligence 2. Praeger Security International, London, 2007. p. 1–22.
- Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004.
<https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-108publ458/pdf/PLAW-108publ458.pdf>; letöltés: 2018.01.03.
- IVÁN András – NYILAS Gergely: Minden, ami Snowden.
https://index.hu/kulfold/2013/07/22/minden_ami_snowden/; letöltés: 2017.12.29.
- JEHL, Douglas: Clinton and Congress: Intelligence; Budget cut likely for intelligence.
<http://www.nytimes.com/1993/06/18/us/clinton-and-congress-intelligence-budget-cut-likely-for-intelligence.html>; letöltés: 2018.01.03.

- JENSEN, Carl J. – McELREATH, David H. – GRAVES, Melissa: Bevezetés a hírszerzésbe. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017.
- KOZMA Tibor: Az amerikai Belbiztonsági Minisztérium. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/kozma_tibor-az_amerikai_belbiztonsagi_miniszterium.pdf; letöltés: 2017.01.03.
- Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája, 2012. http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf; letöltés: 2017.12.28.
- NYESTE Péter: A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei. <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10877/Teljes%20sz%C3%B6veg%21?sequence=1&isAllowed=y>; letöltés: 2017.12.28.
- Official website of the Department of Homeland Security. Fusion Center Success Stories. <https://www.dhs.gov/fusion-center-success-stories>; letöltés: 2017.12.28.
- Official website of the Department of Homeland Security. State and Major Urban Area Fusion Centers. <https://www.dhs.gov/state-and-major-urban-area-fusion-centers>; letöltés: 2017.12.28.
- PAPP Zsolt: Magyarországot támadják – ezek az ellenségeink a hírszerzés szerint. https://www.napi.hu/magyar_gazdasag/magyarorszagot_tamadjak_ezek_az_ellensegeink_a_hirszerzes_szerint.600323.html; letöltés: 2017.12.28.
- PETHŐ, Albert: Agenten für den Doppeladler. Österreich-Ungarns Geheimer Dienst im Weltkrieg. Leopold Stocker Verlag, Graz 1998. ISBN 3-7020-0830-6.
- TABAJDI Gábor: Budapest a titkosszolgálatok hálójában. Jaffa Kiadó, Budapest. 2015. p. 176.
- The Evolving Role of NRO. <https://fas.org/irp/nro/commission/evolving.htm>; letöltés: 2018.01.12.
- TÓTH Eszter: A politikai hírszerzés szervezettörténeti vázlata, 1945–1990. http://epa.oszk.hu/01200/01268/00018/pdf/EPA01268_betekinto_2011_2_toth_e.pdf; letöltés: 2017.12.28.
- VÁRHALMI Miklós: Gondolatok a magyarországi titkosszolgálatok újszerű szervezésének, irányításának egy lehetséges modelljéhez. http://www.varhalmi.hu/cucc/361114_4.pdf; letöltés: 2017.12.27.
- DR. VIDA Csaba alezredes: Létezik-e még a hírszerző ciklus? (Miről szól a hírszerzés?). Felderítő Szemle, XII. évfolyam 1. szám, 2013. szeptember–október. p. 43–57. <http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-1.pdf>; letöltés: 2017.12.28.
- Vision 2015. https://www.dni.gov/files/documents/Newsroom/Reports%20and%20Pubs/Vision_2015.pdf; letöltés: 2017.12.28.

PÁRKÁNYI CSONGOR
PÁPAI MAGYAR INTÉZET –
A MAGYAR SZOCIALISTA HÍRSZERZÉS
KIEMELT OBJEKTUMA I.

Bevezetés

Az 1960-as évek olyan számottevő változásokat hoztak a világpolitika alakulásában, hogy alapjaiban határozták meg a keleti tömb megszűnéséig tartó időszak egész történetét. Ez az állítás teljes egészében megállja a helyét a Magyar Népköztársasággal kapcsolatban is, amely a külföldre irányuló állambiztonsági hírszerzés vonalán ekkoriban kezdett komolyabb feladatokat ellátni, illetve ezzel összefüggésben ekkortájt alakultak ki a legfontosabb csatornái és operatív területei is. A tanulmány bevezető cikkét a történeti háttér bemutatásának szentelem, mivel véleményem szerint a korszak nem érthető meg a korszakban uralkodó viszonyok ismertetése és a terület szélesebb körbe történő beágyazása nélkül. A soron következő cikk fogja részletesebben ismertetni a Pápai Magyar Intézet működését, és az objektum magyar hírszerzés számára betöltött szerepét.

Előzmények

A második világháborút követő rövid átmeneti, néhány ország esetében kvázi demokratikus, illetve annak tűnő időszak után minden keleti blokkhoz került országban – ez alól Ausztria képez kivételt akkori többszörösen is különleges helyzete következtében – megkezdődött a gazdaság és ezzel szoros párhuzamban a politika szovjetizálása is. Ebből kifolyólag az 1940-es évek második, illetve az 1950-es évek első felét jellemző szovjet és szocialistának nevezett irányítású országok egyházpolitikája – a moszkvai iránymutatásoknak megfelelően – sok elemében igen hasonlóan alakult. Ezek az intézkedések három egymást követő pontban foglalhatók össze a legegyszerűbben:

1. Megtörni az egyházak gazdasági hatalmát.
2. Visszaszorítani az egyházak közéleti és politikai aktivitását.
3. Megszüntetni az egyházak oktatást és nevelést folytató intézményeit.¹

A végrehajtott pontokat kiegészítette többek között a Vatikánnal folytatott diplomáciai kapcsolat megszüntetése, amely együtt járt azzal a politikai vezetés számára lényeges eredménnyel, hogy a helyi katolikus vezetés elvesztette közvetlen kapcsolatát Rómával. Az eredetileg elérni kívánt cél – miszerint helyi nemzeti egyházakat hozzanak létre – végül nem valósult meg, ezért a vallási szervezetek minél átfogóbb világi kontrollja, és így gyakorolt felügyelete, irányítása vált megvalósítandó feladattá. Utóbbi vezetett az egyes országok egyházügyi hivatalainak létrehozásához,

¹ GÁRDONYI Máté: Túlélés – együttműködés – ellenállás. A katolikus egyház stratégiái a „népi demokráciában”. In: BALOGH Margit (szerk.): Felekezetek, egyházpolitika, identitás Magyarországon és Szlovákiában 1945 után. Kossuth Kiadó, Budapest, 2008. p. 150.

ami így történt 1951-ben a Magyar Népköztársaság esetében is Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) néven. Ugyan formálisan ezek a szervek az államot és az egyházat érintő közös ügyek intézésére jöttek létre, de gyakorlatilag az állami kontrollon keresztüli egyházakat irányító intézményszerű szervezet volt.²

Az 1956-os forradalmat és szabadságharcot³ követő megtorlásokat és leszámolásokat követően a berendezkedő új politikai elit Kádár János vezetése alatt sokat módosított az addig folytatott politikáján, így az egyházakkal és a vallásokkal kapcsolatos megnyilvánulásain is. A megvalósult szocializmus kommunista ideológiája következtében az állam továbbra is az egyházi szervezetek felszámolását⁴ tartotta szem előtt, de alkalmazott módszereiben komoly változást hozott magával: a korábbi eszközeihez képest sokkal inkább a meggyőzést, manipulálást, orientálást és az egyházszervezet belülről történő bomlasztását, illetve ezen keresztüli ellenőrzését tartotta fontosnak, szemben az 1950-es évekre jellemző azonnali felszámolást kitűző céljaival.⁵

Paradigmaváltás a Vatikánban

A Szentszék elsődleges reakciója a szovjet típusú rendszerek létrejöttére válaszul, hogy 1949-ben kiközösítésben részesítette a kommunistákat és általánosan befagyasztott mindenféle nyíltszíni kapcsolatot – így a diplomáciait is – az érdekszférájukba került államokkal.⁶ Mivel hamarosan fény derült a Vatikán elzárkózásának bizonyos negatív hatásaira a keleti blokk egyházaival kapcsolatosan, ezért pasztorális kötelezettsége miatt a Szentszék nem hagyhatta figyelmen kívül az ilyen sorsra jutott hittársait, aminek kényszerűen a Moszkvával történő tapogatózó kapcsolatfelvételt is magában kellett foglalnia. A reálpolitikai kényszer miatt az 1960-as évek elejétől kezdve előbb XXIII. János, majd utódja, VI. Pál pápa alatt újraindult a kapcsolatkeresés a Vatikán és a szovjet – illetve a befolyási övezetbe tartozó – felek között. Az ekkor kialakuló vatikáni ügynevezett „Ostpolitik” vagy „keleti politika” már máshogy közelítette meg a kérdést. Míg XII. Piusz pápa regnálása idején a katolikus egyház a feltétlen ellenállásra buzdított, és tiltott mindenféle kollaborációt, az Ostpolitik már nem bátorított nyílt szembeszegülésre az elnyomó államok ellen, sőt mi több, bizonyos mértékben elfogadta a velük történő pragmatikusan együttműködés elvét.⁷

² KÖPECZI BÓCZ Edit: Az Állami Egyházügyi Hivatal tevékenysége. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004. p. 26.

³ 1956 értékelése nem tartozik a cikk tárgykörébe, de a szerző fontosnak tartja kihangsúlyozni a „forradalom és szabadságharc” együttes szóhasználatát az 1956. évi októberi–novemberi eseményekkel kapcsolatban. Lásd: HORVÁTH Miklós: 1956 hadikronikája. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003.

⁴ A korábbi felfogástól eltérően a hatalom már nem gondolta úgy, hogy ez a lehető legrövidebb idő alatt történjen meg, hanem csak távlati elérendő célként tekintett rá.

⁵ FEJÉRDY András: Állam(biztonság)j játszámák a Pápai Magyar Intézet átvétele körül. In: SOÓS Viktor Attila – SZABÓ Csaba – SZIGETI László (szerk.): Egyházüldözés és egyházüldözők a Kádár-korszakban. Szent István Kiadó – Luther Kiadó, Budapest, 2010. p. 361.

⁶ Természetesen ez nem vonatkozik az államokhoz tartozó helyi katolikus egyházszervezetre. Utóbbiakat a Vatikán megpróbálta korlátozott lehetőségei szerint is a legjobban védeni.

⁷ GÁRDONYI Máté: Túlélés – együttműködés – ellenállás. A katolikus egyház stratégiái a „népi demokráciában”. In: BANKÚTI Gábor – GYARMATI György (szerk.): Csapdában. Tanulmányok a katolikus egyház történetéből, 1945–1989. ÁBTL – L’Harmattan, Budapest, 2010. p. 41.

A Vatikán részéről az Ostpolitikon keresztül folytatott engedékenységek megvolt a röviden vázolt reálpolitikai kényszere, amely a '60-as évekre már magát az egyházszervezetet érintette, mivel fontossá vált a püspökök kinevezésének problémaköre,⁸ amelynek szorgalmazása természetesen fakadt a helyi egyház fennmaradása iránt érzett felelősségből.⁹ Sosem szabad azonban szem elől téveszteni, hogy a Vatikán egyházi állami természete miatt a szekuláris állammodellek felől nézve egy nagyon archaikusnak tűnő, de végletekig komolyan vett szerepet tölt be: a Szentszéken keresztül minden katolikus hitbéli vezetését, amely feladatkörnek minden körülmények között az első helyen kell szerepelnie! Az állami létével kapcsolatos funkcióit csak ezt követően, és ennek a célnak alárendelve tölti be, és fordít rá kétségtelenül jelentős energiát. Természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényezőt sem, hogy a Szentszék és a keleti blokk tárgyalásainál a lelkipásztori igényen túl szerepet játszottak egyéb, a nagypolitika színterén történő pozíciószerezéssel összekapcsolódó elemek is, amelyek tárgyalása nem tartozik jelen írás keretei közé.¹⁰ Ugyanakkor a Vatikán esetében a hívek megtartása és vezetése gyakran kényszeresen együtt jár a külvilág felé mutatott, esetenként igen markáns politikai szerepkör felértékelődésével, amelyet kétségtelenül más megvilágításba helyezheti működésének gyakorlati értékelését. Különös tekintettel a diplomáciában betöltött jelentős pozíciója, és egyéb, elsődlegesen a karitatív szervezeteken, illetve a papjain keresztül fenntartott hálózataira, amelyek együttesen nemzetközi jelentőségű politikai szereplővé teszik.

A téma szempontjából nem kerülhető meg a Második Vatikáni Zsinat (1962. október 11. – 1965. december 8.) összehívását övező különleges légkör, amely megadta a morális alapját is a keleti blokkon belül egyedülálló eseménynek: egy részleges megállapodás létrejöttének a Szentszék és a Magyar Népköztársaság között. A Vatikán teljes körűen igényt tartott arra, hogy a szocialista országok püspökei is részt vehessenek a zsinaton, amihez viszont elengedhetetlen volt a küldő állam hozzájárulása. Ez már nyíltszíni lehetőséget adott arra, hogy a magyar és a vatikáni diplomácia óvatos tapogatódzásokat folytasson a másik irányába. Természetesen a hazai szervek minden lehetőségüket megpróbálták kihasználni, hogy minél jobb pozíciót harcoljanak ki a közelgő, nyílt titokként kezelt egyeztetések során.

⁸ 1945-öt követően a Vatikán sok egyházmegye élére nem helyezett püspököt/érseket, hanem vagy eltekintett az egyházkerületet vezető személy kinevezéstől, vagy úgynevezett apostoli kormányzót küldött az élére, így ezeknek a személyeknek sokkal korlátozottabb hatalmuk és lehetőségeik voltak, mintha főpapok lettek volna.

⁹ Erről így ír emlékirataiban Agostino Casaroli érsek, az Ostpolitik első számú diplomatája: *„Előfordult, hogy a Szentszékkel azzal vádolták, keleti politikája kizárólag a püspöki kinevezésekre szorítkozik. Ez nem igaz. Sok más kérdést, sőt az Egyház számára valamennyi életbevágóan fontos kérdést igyekezett folyamatosan a tárgyalások napirendjén tartani. Igaz azonban, hogy kötelessége is volt szinte a lehetetlenségig megsokszorozni erőfeszítéseit, hogy az egyházmegyék ne maradjanak legitim főpásztor nélkül, hiszen az Egyház felépítéséből következően ennek az isteni-emberi építménynek – amelynek évszázadok során az Evangélium és a keresztény élet hirdetését kell biztosítani az egész világban – legfőbb tartóoszlopai a püspökök. A történelem azt mutatja, hogy a világ számos helyén, ha túl sokáig hiányoztak a püspökök, az az Egyház gyöngülését, végül pedig eltűnését eredményezte, s ez nem csak az úgynevezett intézményes Egyház esetében volt így. Az a számtalan akadály, amelyet az ellenfelek ezen a területen élénk állítottak, már önmagában is azt mutatja, hogy a püspökök alapvetően fontosak.”* CASAROLI, Agostino: A türelem vértanúsága. Szent István Társulat, Budapest, 2001. pp. 130–131.

¹⁰ Erről lásd: PÁRKÁNYI Csongor: Egy közel fél évtizedes aktív intézkedés a Szentszék felé. In: *Hadtudományi Szemle* 10 (2017) 2. pp. 254–263.

A hivatalos, már tárgyalásként értékelhető kapcsolatfelvételle az újonnan megválasztott pápa, VI. Pál alatt került sor Agostino Casaroli érsek irányításával. Hivatalosan három alkalommal találkoztak a felek, amelyek a körülményekhez képest kifejezetten rövid idő alatt vezettek el a végső, de csak bizonyos elemekre kiterjedő megállapodásig. A pápa jóváhagyását követően 1964. szeptember 15-én került sor a részleges megállapodás aláírására Budapesten, amelyet magyar részről Pratner József, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke, illetve a Vatikán oldaláról Agostino Casaroli államtitkár-helyettes írtak alá. A dokumentum a következőkről rendelkezett: a püspöki kinevezések rendjéről,¹¹ a püspökkar állam előtt kollektívan teendő eskütételéről és a Pápai Magyar Intézet magyar állami tulajdonba kerüléséről.¹² Vitás – és a magyar állam szempontjából – kulcskérdésként azonban ekkor még megmaradt Mindszenty József hercegprímás ügye, aki még néhány évig – egészen 1971-ig – a magyarországi katolikus egyház vezetője maradt az Amerikai Egyesült Államok nagykövetségén tartózkodva.

A részleges megállapodás világpolitikai szinten fontos esemény, mivel más szocialista tömbbe tartozó állammal a Vatikán nem kötött sem korábban, sem később ehhez akár csak elemeiben is hasonlító szerződést.¹³ Magyarországi jelentőségét ezen túl jól érzékelteti az is, hogy ezzel a diplomáciai aktussal a magyar kormányzat elismerte a Vatikán de facto illetékességét a magyar katolikusokat érintő kérdésekben. Ebből következően végleg kikerült a magyar szervek által kezdeményezett nemzeti egyház leszakításának terve az állambiztonság repertoárjából.¹⁴ Hosszabb távon szemlélve a magyar állam stratégiai pozícióit alapjaiban javította, hogy a Pápai Magyar Intézet újból állami tulajdon és befolyás alá került, mivel így olyan operatív alaphoz jutott, amely a keleti tömbön belül egyedülálló módon tette lehetővé hálózati személyek folyamatos, rendszeresen változtatható, és egyben legális római tartózkodását. Stratégiai szempontból több területen vizsgálva ez tekinthető az 1960-as évekbeli magyar diplomácia egyik leghasznosabbá váló sikerének. Az így szerzett operatív pozíciót természetesen maradéktalanul meg is próbálták kiaknázni és sikerre vinni – tegyük hozzá gyorsan: komoly eredményekkel.¹⁵

Paradigmaváltás a keleti blokkban

1955. március 7–12. között Ivan Szerov vezérezredes, a KGB vezetője „meghívta” Moszkvába a szocialista országok rendvédelmi vezetőit egy állambiztonsággal foglalkozó összejevetelre. Már az első napon meghatározásra került, hogy az egyes államoktól milyen területen „várnak” együttműködést a szovjet társszervek, mivel „az imperialisták totális kémkedést szerveznek a

¹¹ A Szentszék ígéretet tett arra, hogy nem nevez ki olyan személyeket püspöknek, akikkel nem ért egyet az állam. Ennélfogva a feleknek a kinevezéseket megelőzően kellett konzultálniuk és megállapodniuk a lehetséges személyekről.

¹² FEJÉRDY András: Magyarország és a II. Vatikáni Zsinat 1959–1965. MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 2011. pp. 109–111.

¹³ SZABÓ Gyula: Az MNK és a Vatikán közötti kapcsolat az 1964-es megállapodás után. http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/SZGY_szemin_102.html; letöltés: 2017.12.07.

¹⁴ FEJÉRDY András: Magyarország és a II. Vatikáni Zsinat 1959–1965. MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 2011. p. 116.

¹⁵ Különösképpen az 1950-es évek eddig feltárt statisztikájával összevetve.

szocialista tábor országai ellen”. A felelős területek kijelölésekor „a fő ellenség [értsd: Amerikai Egyesült Államok] elleni harcból indultunk ki, figyelembe véve földrajzi és más lehetőségeket.”¹⁶

Az ekkor megfogalmazott és lefektetett elvek alapján – és nem melleleg a következő évtizedek felosztásában is – Magyarország beágyazottsága volt a legjobb a Vatikán irányában a keleti blokk országai között, ezért ekkortól már ez a terület vált a hazai hírszerzés (egyik) fő irányvonalává.¹⁷ A találkozón feladatul kapták a magyar szervek, hogy építsenek be hálózati személyeket a Vatikánba: „Tekintve, hogy a Magyar Népköztársaság nagy lehetőségekkel rendelkezik a Vatikánnal kapcsolatot tartó katolikus papság között, ügynöki beépülést kell végrehajtani a Vatikánba és szerveibe abból a célból, hogy megelőzzük Magyarország és a szocialista tábor többi országai ellen irányuló aknamunkájukat.”¹⁸

Meg kell említeni, hogy Moszkva ekkor még nem pontosította – illetve amennyiben mégis, akkor még a történészek nem találták meg a vonatkozó dokumentumot –, hogy ezt pontosan hogyan képzelte el a szovjet fél. Ugyanakkor biztosra vehető, hogy a Szentszék elleni hírszerzési területen történő akciók, illetve egyéb műveletek ki- és feldolgozását a magyar szerveknek kellett megoldaniuk,¹⁹ amely feladatkör komolyabb változtatás nélkül maradt meg a rendszerváltásig.²⁰

Fontos kitérni arra a tényezőre is, hogy az 1960-as évektől kezdve jelentős minőségi változások történtek a belügyminisztérium alárendeltségben szolgáló állomány körében. A korábbi, zömmel a PRO/ÁVO/ÁVH kötelékeiben – illetve egyéb szovjetunióbeli állambiztonsági szervben – szolgálatot kezdő hivatásosokat elkezdték felváltani a fiatalabb korosztály tagjai. Ők általánosságban belügyes vagy munkás háttérrel rendelkező családokból származtak, többségük szakmunkás végzettséggel rendelkezett, de ekkor már érzékelhető számban jelentek meg a gimnáziumot végzettek is. Az érettségizetteket általánosságban a különböző fegyveres szervezetekből emelték

¹⁶ BĀNKŪTI Gábor: A politikai rendőrség „új szakasza” és a szerzetesrendek (1953–1955). In: Soós Viktor Attila – Szabó Csaba – Szigeti László (szerk.): Egyházüldözés és egyházüldözők a Kádár-korszakban. Szent István Kiadó – Luther Kiadó, Budapest, 2010. pp. 387–388.

¹⁷ FEJÉRDY András: Állam(biztonság)i játszmák a Pápai Magyar Intézet átvétele körül. In: Soós Viktor Attila – Szabó Csaba – Szigeti László (szerk.): Egyházüldözés és egyházüldözők a Kádár-korszakban. Szent István Kiadó – Luther Kiadó, Budapest, 2010. p. 369.

¹⁸ OKVÁTH Imre: Jelentés a szocialista országok állambiztonsági vezetőinek titkos moszkvai tárgyalásairól 1955. március 7–12. Hadtörténelmi Közlemények 114 (2001) 4. p. 700.

¹⁹ A szűken vett Vatikánba lényegében később sem sikerült ügynököt telepíteniük, de komoly részsikereket igen gyakran értek el. Az 1970-es évek első feléről a Rómába telepített magyar hírszerző főrezidentúra rezidense beszámolójában arról olvashatunk, hogy ugyan évek óta sikertelen a beépítés a Vatikán Állam speciálisan zárt mivolta miatt, de ha más módszerekkel és pontosabban körülhatárolt területeken próbálkoznának, akkor lényegesen nagyobb eséllyel tudnának operatív szempontból értékes információkhoz jutni. Utóbbi azért állította ilyen magabiztossággal, mivel ekkorra már több, a szentszéki feladatokra bizalmas szinten rálátó, de nem a Vatikánban közvetlenül dolgozó kapcsolatuk volt. Velük több esetben sem tudtak kielégítő módon foglalkozni, mivel a központ által kiadott információigényeknek kellett eleget tenniük, de azokhoz sok esetben nem rendelkeztek kellő beágyazottsággal. Lásd: ÁBTL 3.2.7. Cs-2/8 „HONTALANOK” 219–225. Ezzel az állítással különösképpen érdekes összevetni azt a hírszerzési információt, miszerint a Vatikánba még a CIA is csak két személyt – akik nem melleleg az egyházi felsőklérus tagjai közül kerültek ki – tudott beépíteni, de ők is hamar dekonspirálódtak és eltávolítása kerültek az operatív lehetőségeik közeléből. Lásd: ÁBTL 3.2.5. O-8-552/12 „NÉRÓK” 94.

²⁰ ANDREW, Christopher – MITROHIN, Vaszilij: A Mitrohin-archívum. A KGB otthon és külföldön. Talentum, Budapest, 2000. p. 510.

ki és küldték állambiztonsági képzésre.²¹ Szerepük kiemeltként értékelendő, mivel ez a generáció aratja a Magyarországról irányított Vatikán elleni hírszerzés első jelentősebb sikereit, illetve alkotja meg – a szovjet minta továbbfejlesztésével – a területhez kapcsolódó módszertan alapjait. Hozzá kell azonban tenni, hogy a második nemzedéket követi majd néhány évvel később, az 1970-es években az a még sikereesebb generáció, amelynek tagjai közül már sokan egyetemest végeztek – gyakran szociológiát, pszichológiát is tanultak²² – és nagy számban már nyugat-európai nyelveken is beszéltek, illetve nyugati szemmel nézve kifogástalan modoruk volt. Pozíciójukat az is segítette, hogy jelentős szimpátiát értek el az 1968. évi társadalmi megmozdulások után, mivel az ekkor végbement és a nyugati értelmiséget is érintő baloldali ideológiai fordulat után igencsak divatos értékrendet mutattak kifelé: együttélés megvalósítását, túlzott egyházi konzervativizmus elítélését, a kelet–nyugati párbeszéd és a tárgyalások fontosságának hangsúlyozását.²³ Az állambiztonság szempontjából történt ilyen mértékű pozitív változások együttes segítségével már jelentősnek értékelhető eredményeket tudtak elérni a kitűzött operatív területeken.²⁴

Nem szabad megfeledkezni az 1960-as évek elején végbement magyarországi belpolitikai változásokról sem: a megszilárduló és az akasztások nagy részén már túllévő Kádár-rendszer 1962-ben kijelentette, hogy „sikeresen lerakták a szocializmus alapjait”. Utóbbival összefüggésben a felszínen megbocsátást mutatott, és részleges amnesztiát nyújtott az 1956-os forradalom és szabadságharc résztvevőinek. Így a „magyar kérdés” először is 1962-ben véglegesen lekerült az ENSZ állandó napirendjéről, illetve egy évvel később, 1963-ban vissza is állították a Magyar Népköztársaság ENSZ-tagságát. Ezt követően egyre több nyugat-európai ország javította, illetve emelte magasabb szintre Magyarországgal a diplomáciai kapcsolatát. 1963-ban az Egyesült Királyság, Franciaország és Belgium, 1964-ben Svédország, Olaszország, Svájc és Kanada emelte nagykövetségi szintre a magyarországi irodáját.²⁵

A Magyar Népköztársaság Szentszék elleni hírszerzési feladatainak új dimenziót adott az 1967. július 11–12. között megrendezett titkos állambiztonsági konferencia, amelyet azért hívtak össze, hogy megvitassák és összehangolják a szocialista országok Vatikán ellen folytatott offenzív lépéseit.²⁶ Az összejövétel

²¹ TABAJDI Gábor: Az egyházi elhárítás irányítói. In: SOÓS Viktor Attila – SZABÓ Csaba – SZIGETI László (szerk.): Egyházüldözés és egyházüldözök a Kádár-korszakban. Szent István Kiadó – Luther Kiadó, Budapest, 2010. pp. 131–132.

²² Erre igen jó példa Bárdos Gusztáv r. őrnagy, aki az ELTE szociológia szakjának elvégzését követően került az egyházi hírszerzés vonalára.
https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5:2648763598238292::NO:P5_PRS_ID:990580;
letöltés: 2017.12.10.

²³ BOTTONI, Stefano: Egy különleges kapcsolat története. A magyar titkosszolgálat és a Szentszék, 1961–1978. In: BÁNKÚTI Gábor – GYARMATI György (szerk.): Csapdában. Tanulmányok a katolikus egyház történetéből, 1945–1989. ÁBTL – L’Harmattan, Budapest, 2010. p. 263.

²⁴ PÁRKÁNYI Csongor: Az „ODÜSSZEUSZ” aktív intézkedési terv. In: Szakmai Szemle 14 (2017) 2. p. 118.

²⁵ SZABÓ Csaba – SOÓS Viktor Attila: „Világosság” – Az Állami Egyházügyi Hivatal és a hírszerzés tevékenysége a katolikus egyház ellen. Új Ember – Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány, Budapest, 2006. p. 18.

²⁶ A konferencián olyan kérdéseket vitattak meg, hogy milyen lépéseket tegyenek a Vatikán és támogatói lejáratására, illetve hogyan tudják kihasználni azokat a nézeteltéréseket, feszültségeket, amelyek egyrészt a Vatikánon belül, másrészt a pápai állam és a kapitalista országok között feszült. ANDREW, Christopher – MITROHIN, Vaszilij: A Mitrohin-archívum. A KGB otthon és külföldön. Talentum, Budapest, 2000. p. 510.

résztevői kivétel nélkül egyetértettek abban a KGB magas rangú tagjaival,²⁷ hogy fokozniuk kell a pápai állam elleni aktív operatív tevékenységet. Nem sokkal később, 1967. július 24–27. között újabb konferenciára került sor, ezúttal Budapesten. Az itt megfogalmazott kívánalmak a szovjet fél részéről továbbra is magas szinten elvárták a magyar társszervektől, hogy sikeresen építsenek be hálózati személyeket a Vatikánba és egyéb nagy létszámú, fontos egyházi – így többek között protestáns – világszervezetekbe is.²⁸

Miért éppen Magyarország?

Értelemszerűen felmerül a kérdés, hogy minek köszönhető a Magyar Népköztársaság ilyen mértékű kiemelt szerepe a Vatikán elleni, illetve az egyéb keresztény egyházak elleni hírszerzés vonalán. A válaszhoz először meg kell vizsgálni a magyar lakosság vallási összetételét.

Az utolsó rendelkezésre álló népszámlálási adat, amely relevanciával bír a korszakra vonatkozóan, az az 1949. évi. Magyarország lakossága akkor 9 204 799 fő volt. Ebből 67,8% vallotta magát római katolikusnak, 2,7% görög katolikusnak, 0,4% ortodoxnak (ezen belül nem tesz különbséget a különböző felekezetek között), 21,9% reformátusnak, 5,2% evangélikusnak, 0,2% baptistának, 0,1% unitáriusnak, 1,5% izraelitának, további 0,2% pedig egyéb vallást követett vagy nem tartozott vallási felekezethez.²⁹

Az adatokból egyértelműen kitűnik, hogy a katolikus népesség alkotja az ország lakosságának közel háromnegyedét, egészen pontosan 70,5%-át, amelyen belül található egy kicsi, de így is közel negyedmillió lélekszámú görög katolikus felekezetű kisebbség is. A protestánsok között ekkor elhanyagolható lélekszámban voltak jelen a baptisták és az adventisták, de a reformátusok és az evangélikusok együttesen a teljes lakosság több mint negyedét, 27,1%-át adták. Azaz az ország akkori lakosságának 97,6%-a tartozott valamilyen bevett keresztény felekezethez, ami természetesen nem jelentette, hogy ennyi ember gyakorolta volna ténylegesen aktívan is a vallását.

A kommunista-ateista világnézet erőltetése és az egyházzellenes intézkedések komolyan befolyásolták az 1949-et követő időszakot, de igazán gyökeres változást a vallási felekezetekhez való kötődés tekintetében nem okoztak az 1960-as évek végéig, így némileg torz eredménnyel, de kijelenthető, hogy a magyar lakosság többsége meg volt keresztelve, illetve ugyancsak gyakori volt a keresztény szertartás szerinti esküvő. A vallásukat tényleg gyakorlók száma nem mutatható ki pontosan, de 1970 előtt valamennyivel 50%-nál magasabb lehetett.³⁰ A statisztikai adatokból az látszik, hogy Magyarország ekkor közepesen számított vallásosnak és felekezetiileg is viszonylag

²⁷ Ivan Agajanc, Budrin Hamazjuk, Viktor Kulikov KGB-tábornokok, akik előadásokat is tartottak az egybegyűlteik számára.

²⁸ SZABÓ Csaba: A „Világosság” fedőnevű belső rezidentúra az Állami Egyháziügyi Hivatalban. In: BÁNKÚTI Gábor – GYARMATI György (szerk.): Csapdában. Tanulmányok a katolikus egyház történetéből, 1945–1989. ÁBTL – L'Harmattan, Budapest, 2010. pp. 209–211.

²⁹ http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_vallas; letöltés: 2017.12.17.

³⁰ VALUCH Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Osiris, Budapest, 2005. pp. 273–275.

megosztott volt, különösen összevetve Lengyelországgal, ahol akkoriban a lakosság 96%-a volt katolikus. De vajon miért nem rájuk osztotta Moszkva a Vatikánt érintő operatív feladatokat? Pontos választ nem tudunk erre jelenleg adni, de logikai szempontból több dologra is következtethetünk.

Nem tudjuk pontosan, hogy a lengyel állambiztonság pontosan milyen feladatot látott el akkortájt, tudomásunk szerint más vonalon volt foglalkoztatva a hírszerzésük. Ugyanakkor nem zárható ki az sem, hogy az általánosan katolikus lengyel társadalom iránt óvatosan közelítettek a szovjetek ezen a valláshoz kapcsolódó területen, mivel tudatában voltak, hogy tömegek identitására és mindennapi meggyőződésére van közvetlen kihatással a gyakorló katolicizmus, így vélhetően kevésbé számíthatnak volna minőségi és számukra megfelelő operatív munkára.

Csehszlovákia ugyan bizonyíthatóan kapott feladatokat a területtel kapcsolatban, de komoly sikereik eddig nem kerültek feltárára. Annyi bizonyos, hogy ha a feladat megkívánta, akkor volt a magyar és a csehszlovák társszervek között alkalmi információcsere. Ugyanakkor nem mehetünk el amellett, hogy az ország messze a legateistábnak számított a Szovjetunió kívüli befolyási övezeten belül, ezért lényegesen rosszabb egyházi kapcsolatokkal rendelkezett, mint a szomszédos államok.

Románia lényegileg alkalmatlan volt a Szentszék elleni reális aktív intézkedésekre, mivel a katolikus lakossága zömmel magyar volt, akikkel szemben az állam folytatólagosan ellenséges magatartást tanúsított. Tovább rontotta az ország feladatra való alkalmasságát, hogy erdélyi románok között népszerű görög katolikus felekezetet beolvasztották a román ortodoxiába, és nem ismerték el önálló rítusként. Ahol az eddigiekkel szemben viszonylag jó pozíciókkal rendelkeztek, az a német ajkú lakosság között népszerű evangélikus vonal lehetett volna, de mivel lényegében készpénzért kivásároltatták őket a Német Szövetségi Köztársasággal, ezért ez a lehetőség is megszűnt.

A keleti blokk országai közül így vélhetően a Magyar Népköztársaság maradt a legjobb választás: felekezeti szempontból jó kapcsolatot ápolt a római katolikus egyházzal, de lehetőségük volt igény esetén a görög katolikus vonal felmelegítésére is, továbbá a protestáns területen is aktív, élő beágyazottsággal és kapcsolatokkal bírt a nyugati református és evangélikus egyházak felé. Így egyszerre több egyházi vonal figyelésére is reális lehetőségük volt. Nem szabad elfelejteni azt sem, hogy az akkori magyar társadalom ugyan vallásosnak számított, de korántsem olyan mértékben, mint a lengyelek. Szintén fontos megemlíteni, hogy a kutatási tapasztalatok szerint sok magyarnál a vallásgyakorlat lényegesen pragmatikusabb alapokon állt, mint az említett lengyeleknél, mivel gyakran kevésbé elvi alapon viszonyultak a pártállammal való együttműködéshez. Utóbbi tényező így lényegesen több lehetőséget adott magyar hálózati személyek beszerzésére és felhasználására. További előnyként foghatta fel a szovjet vezetés, hogy Magyarország a megmaradt zsidó lakossága következtében akár az Izrael elleni vonalon is használható volt.³¹

³¹ SZABÓ Csaba: A „Világosság” fedőnevű belső rezidentúra az Állami Egyházügyi Hivatalban. In: BANKÚTI Gábor – GYARMATI György (szerk.): Csapdában. Tanulmányok a katolikus egyház történetéből, 1945–1989. ÁBTL – L'Harmattan, Budapest, 2010. p. 211.

A részleges megállapodás értékelésénél véleményem szerint nem hagyhatjuk figyelmen kívül ezeket a tényezőket sem, mivel a szovjet hírszerzés érdekei szerint ezek a vonalak kiemelt prioritással bírtak az egyházi területen.

Összegzés

A tanulmány első cikkében röviden megkíséreltem bemutatni, hogy a Vatikán és – a szocialista államok közül egyedülként – a Magyar Népköztársaság között milyen nemzetközi körülmények segítették hozzá a két felet az 1964. szeptember 15-én megkötött és aláírt részleges megállapodáshoz. Ehhez szükséges volt, hogy a világpolitikai események hatásai megjelenjenek a nemzetállami szinten is, amely így alapjaiban befolyásolta a katolikus egyházak mozgásterét a keleti blokk országain belül. A Vatikán nem tehette meg, hogy ne foglalkozzon a közép-európai katolikusok sorsával, de a püspöki kinevezések elmaradása egyházszerkezeti nehézségeket okozott számára. A túloldalon a magyar fél pedig a szovjet megrendeléseknek megfelelően operatív tevékenységet kezdeményezett a Vatikán és egyéb világegyházi szervezetek ellen. Mivel a felsorolt felek egymással sok tekintetben lényegében kiegyeztek, ezért Magyarország helyzete egyedülálló módon jó volt a vatikáni vonalon, és ezt megpróbálta a lehetőségei szerint maradéktalanul ki is használni. Ennek az egyik legjobban kimutatható területe a Pápai Magyar Intézetben folytatott hírszerzői munka volt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ANDREW, Christopher – MITROHIN, Vaszilij:
A Mitrohin-archívum. A KGB otthon és külföldön.
Talentum, Budapest, 2000.
- BÁNKÚTI Gábor: A politikai rendőrség „új szakasza” és a szerzetesrendek (1953–1955).
In: SOÓS Viktor Attila – SZABÓ Csaba – SZIGETI László (szerk.):
Egyházüldözés és egyházüldözők a Kádár-korszakban.
Szent István Kiadó – Luther Kiadó, Budapest, 2010.
- BOTTONI, Stefano: Egy különleges kapcsolat története.
A magyar titkosszolgálat és a Szentszék, 1961–1978.
In: BÁNKÚTI Gábor – GYARMATI György (szerk.):
Csapdában. Tanulmányok a katolikus egyház történetéből, 1945–1989.
ÁBTL – L’Harmattan, Budapest, 2010.
- CASAROLI, Agostino: A türelem vértanúsága.
Szent István Társulat, Budapest, 2001.
- FEJÉRDY András: Állam(biztonság)i játszmák a Pápai Magyar Intézet átvétele körül.
In: SOÓS Viktor Attila – SZABÓ Csaba – SZIGETI László (szerk.):
Egyházüldözés és egyházüldözők a Kádár-korszakban.
Szent István Kiadó – Luther Kiadó, Budapest, 2010.
- FEJÉRDY András: Magyarország és a II. Vatikáni Zsinat 1959–1965.
MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 2011.

- GÁRDONYI Máté: Túlélés – együttműködés – ellenállás. A katolikus egyház stratégiái a „népi demokráciában”. In: BALOGH Margit (szerk.): Felekezetek, egyházpolitika, identitás Magyarországon és Szlovákiában 1945 után. Kossuth Kiadó, Budapest, 2008.
- HORVÁTH Miklós: 1956 hadikronikája. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003.
- KÖPECZI BÓCZ Edit: Az Állami Egyházügyi Hivatal tevékenysége. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004. p. 26.
- OKVÁTH Imre: Jelentés a szocialista országok állambiztonsági vezetőinek titkos moszkvai tárgyalásairól 1955. március 7–12. In: Hadtörténelmi Közlemények 114 (2001) 4.
- PÁRKÁNYI Csongor: Az „ODÜSSZEUSZ” aktív intézkedési terv. In: Szakmai Szemle 14 (2017) 2.
- PÁRKÁNYI Csongor: Egy közel fél évtizedes aktív intézkedés a Szentszék felé. In: Hadtudományi Szemle 10 (2017) 2.
- SZABÓ Csaba – SOÓS Viktor Attila: „Világosság” – Az Állami Egyházügyi Hivatal és a hírszerzés tevékenysége a katolikus egyház ellen. Új Ember – Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány, Budapest, 2006.
- SZABÓ Csaba: A „Világosság” fedőnevű belső rezidentúra az Állami Egyházügyi Hivatalban. In: BÁNKÚTI Gábor – GYARMATI György (szerk.): Csapdában. Tanulmányok a katolikus egyház történetéből, 1945–1989. ÁBTL – L’Harmattan, Budapest, 2010.
- TABAJDI Gábor: Az egyházi elhárítás irányítói. In: SOÓS Viktor Attila – SZABÓ Csaba – SZIGETI László (szerk.): Egyházüldözés és egyházüldözők a Kádár-korszakban. Szent István Kiadó – Luther Kiadó, Budapest, 2010.
- VALUCH Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Osiris, Budapest, 2005.

Levéltári források

- ÁBTL 3.2.5. O-8-552/12 „NÉRÓK”
- ÁBTL 3.2.7. Cs-2/8 „HONTALANOK”

Internetes források

- SZABÓ Gyula: Az MNK és a Vatikán közötti kapcsolat az 1964-es megállapodás után. http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/SZGY_szemin_102.html; letöltés: 2017.12.07.
- https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5:2648763598238292::NO::P5_PRS_I D:990580; letöltés: 2017.12.10.
- http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_vallas; letöltés: 2017.12.17.

BOGNÁR ESZTER KATALIN

**ÚJ TECHNOLÓGIÁK A FELDERÍTÉSBEN:
A MODERN HÁLÓZATKÖZPONTÚ HADVISELÉS
ESZKÖZEI ÉS EÉJÁRÁSAI¹**

BEVEZETÉS

Az információs kor technikai vívmányainak köszönhetően számos változás következett be a hadügy területén. A korábban földön, vízen, levegőben és a kozmikus térben zajló háborúk új dimenzióval, az információs hadszíntérrel bővültek, amelyben a szemben álló felek információs fölényért folytatott küzdelme zajlik különböző információs műveletek által. Előtérbe kerültek az információ megszerzését és annak hatékony, valós idejű feldolgozását lehetővé tevő korszerű technológiák.

Az információs műveletekben rendkívül fontos szerepe van a felderítésnek. Egyre korszerűbb felderítési technikák és módszerek állnak rendelkezésre, amelyek által lehetővé válik, hogy közel valós időben, több forrásból származó adatok alapján szerezzünk információt az adott objektumról, azaz összadatforrású felderítést folytassunk. A több adatforráson alapuló döntéshozatal lehetővé teszi az információ pontosságának, objektivitásának és hitelességének növelését, a megtévesztő tevékenységek felismerését. A felderítéssel szemben támasztott alapvető követelmény a megfelelő mennyiségű és minőségű információ megfelelő helyre és időben történő továbbítása. Ez csak egy egységes, nagymértékben automatizált, a technológiai lehetőségeket maximálisan kihasználó korszerű felderítő- és adatelosztó rendszerben képzelhető el, ahol egy közös számítógépes hálózatban helyezkednek el az adatgyűjtést végző szenzorok és berendezések, valamint ugyanitt történik meg az adatok feldolgozása, értékelése és szétosztása.²

A katonai döntési ciklus az adatokból nyert információt helyezi a különböző katonai művelet középpontjába. Mivel minden tevékenység a megszerzett információ köré szerveződik, a védelmi szféra rendkívül nagy figyelmet fordít a legújabb technológiákra és eszközökre, amelyekkel fejleszteni tudja információs folyamatait, beleértve az információ megszerzését, feldolgozását és a megfelelő személyekhez történő továbbítását. Az egyik ilyen új technológia az IoT,³ valamint a combat cloud,⁴ amely a civil szférában már széles körű alkalmazásnak örvendő felhőalapú technológia katonai adaptációja.

Az új technológiák adaptációja számos nyitott kérdést felvet. Komoly, a rendszerek mélyreható megismerésére irányuló kutatásokra van szükség a lehetséges előnyök, hátrányok, katonai alkalmazási scenáriók azonosításához és az implementálási folyamat kidolgozásához.

¹ A tanulmány az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-17-3-I-NKE-20 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

² KOVÁCS László: Az elektronikai felderítés korszerű eszközei, eljárásai és azok alkalmazhatósága a Magyar Honvédségben. PhD-értekezés, ZMNE, Budapest, 2003.

³ IoT – Internet of Things – dolgok internete.

⁴ Combat cloud – harcászati felhő.

Cikkem célja, hogy ismertesse a korszerű összzadatforrású felderítő-elemző rendszerek esetében elérhető új technológiákat (szövetséges műveleti hálózatok, harcászati felhő, dolgok internete) és azok katonai alkalmazásának lehetőségeit, előnyeit.

ÖSSZADATFORRÁSÚ FELDERÍTÉS

A fejezet célja a napjainkra jellemző összzadatforrású felderítés korszerű eszközeinek és eljárásainak ismertetése, amihez kiváló alapot nyújt az AJP 2.0 NATO-doktrína,⁵ Kovács László doktori disszertációja,⁶ valamint Haig – Kovács – Ványa – Vass⁷ és Richard S. Deakin⁸ műve. A fejezet alapjául szolgáló publikációk részletesen ismertetik az új típusú hadviselés fogalomrendszerét, a 21. századi katonai műveletek kihívásaira választ adó korszerű eszközöket és eljárásokat.

Információ, a 21. század fegyvere

A modern hadviselés kapcsán leginkább szembetűnő változás az információ mint fegyver megjelenése. A katonai műveletek alapját a megszerzett információ révén elérhető helyzetértékelési képesség adja. A harctér kibővült az információs dimenzióval, a szenzorok, a különböző fegyverrendszerek és a platformok közötti koordináció erősokszorozó képességekkel bír. Az információs technológia nemcsak a katonai eszközökben hozott változást, nagy befolyással van a katonai vezetésre és irányításra is.

A korszerű technológia révén nagy pontosságú, közel valós idejű helyzetkép érthető el a harcterről, valamint az ott állomásozó ellenséges és saját csapatokról. Ez a változás nagymértékben megnövelte a szükségletet azok iránt a technológiák iránt, amelyek lehetővé teszik a nagy mennyiségű információ megszerzését, feldolgozását és elosztását. Az információs fölényt különböző információs műveletek koordinált irányítása és végrehajtása révén érhetjük el. Az információs műveletek célja befolyásolni az ellenség információs folyamatait és információs rendszereit a saját információs folyamatok és rendszerek megóvása mellett.

Az információs dimenzió uralmának megszerzéséért számos kulcsfontosságú elvet kell szem előtt tartani. Ezek közül a legjelentősebbek:⁹

- **hatékony felderítés:** az időszerű ellátottság információval az ellenség elhelyezkedésére, képességeire, erőire, ellátmányára vonatkozóan;
- **perzisztencia:** a szükséges felderítési információk folyamatos biztosításának képessége;

⁵ NATO AJP-2.0 Allied Joint Intelligence, Counterintelligence and Security Doctrine. 2003.

⁶ KOVÁCS László: Az elektronikai felderítés korszerű eszközei, eljárásai és azok alkalmazhatósága a Magyar Honvédségben. PhD-értekezés, ZMNE, Budapest, 2003.

⁷ HAIG Zsolt – KOVÁCS László – VÁNYA László – VASS Sándor: Elektronikai hadviselés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014.

⁸ DEAKIN, Richard S.: Battlespace Technologies – Network-Enabled Information Dominance. Artech House, Boston, 2010. ISBN: 978-1-59693-337-8

⁹ Uo.

- **agilitás:** gyors reagálás az eseményekre, az aktuális fenyegetettségnek megfelelően;
- **rugalmasság:** új lehetőségek megragadása a harctér feletti dominancia eléréséhez;
- **precizitás:** a kívánt hatás elérése minimális erőforrás felhasználással, a járulékos károk csökkentésével;
- **sebesség:** gyors döntéshozatal a rendelkezésre álló információk alapján;
- **hozzáférhetőség:** a megfelelő információ megfelelő időben megfelelő helyre történő továbbítása;
- **összekapcsoltság:** az információ megosztása közös formátum használata segítségével különböző hálózatok között.

A fent felsorolt elvek együttes, összehangolt alkalmazása szükséges ahhoz, hogy hatékonyan használjuk az információt, ezzel hatékonyabb lesz a döntéshozatal és végül információs fölény vívható ki.

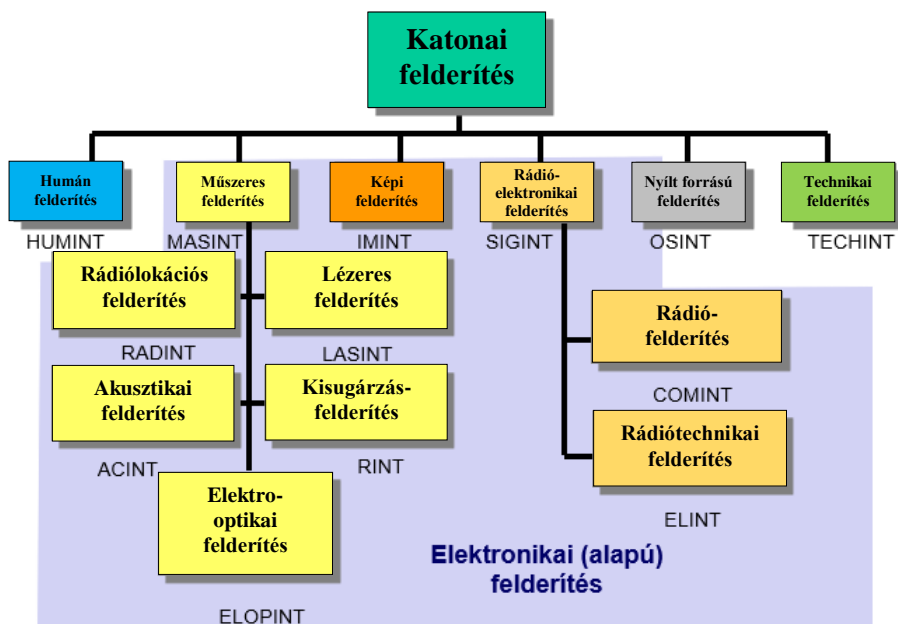
Összadatforrású felderítés és a felderítési ciklus

Manapság a katonai műveletek során nem elsősorban az információ megszerzése jelenti a fő kihívást, sokkal inkább az, hogy az adatokból kinyerjük a releváns információt, amelyet a parancsnoki döntéshozatal számára hasznos felderítési adattá, tudássá konvertáljunk. Az információ megszerzésére irányuló tevékenységeknek mindig az adott szituáció felderítési igényéhez kell igazodniuk. Az újonnan megjelent modern hadviselési módok (digitalizált harcmező, digitális katona, aszimmetrikus hadviselés, információs műveletek, digitalizált high-tech fegyverrendszerek, az elektromágneses spektrum kiterjesztett alkalmazása) miatt a felderítés egyre komplexebb műveletté vált. Rövidebb lett az adatok kiértékelésére rendelkezésre álló idő, miközben az elérhető információ mennyisége exponenciálisan növekedett. Sokkal nehezebb meghatározni az ellenség következő lépését, szofisztikáltabb eljárások alkalmazása szükséges.

A felderítés forrásai rendkívül sokfélék lehetnek. A felderítési adatok jelentős részét az elektronikai felderítés szolgáltatja, azaz különböző elektronikai eszközökkel végzett, a mechanikai rezgések, valamint az elektromágneses spektrumon belül a rádió-, a fény-, illetve a részecskesugárzások tartományában végzett adatszerzés.¹⁰ További, az elektronikai felderítés által szolgáltatott adatok mellett a felderítés forrásai lehetnek még a humán és a technológia felderítés által szolgáltatott adatok. A felderítés különböző platformok és hordozóeszközök segítségével történhet (például UAV¹¹ által szolgáltatott képanyagok, radarok, felügyelet nélküli szenzorok stb.). A felderítés forrásait az 1. ábra szemlélteti.

¹⁰ KOVÁCS László: Az elektronikai felderítés korszerű eszközei, eljárásai és azok alkalmazhatósága a Magyar Honvédségben. PhD-értekezés, ZMNE, Budapest, 2003.

¹¹ UAV – Unmanned Aerial Vehicle – pilóta nélküli repülőgép.

1. ábra. A felderítés forrásai¹²

A felderítés sikere az információ megszerzésének és kiértékelésének a sebességén, valamint a feldolgozás/elemzés mélységén múlik. A felderítőrendszerek magját egy központi fúziós adatbázis adja, amelyben a különböző forrásból származó (ezért eltérő formátumú), adott objektumra, térbeli és időbeli eseményre vonatkozó adatok együttes tárolása, elemzése, szintetizálása történik. A fúziós adatfeldolgozás által teljesebb kép kapható az ellenség aktuális és a jövőben leginkább valószínűsíthető tevékenységére vonatkozóan. Ezzel jelentősen növelhető a felderítés pontossága, ugyanakkor technológiai kihívást jelent a különböző forrásból származó, eltérő formátumú adatok korrelációja. A problémára megoldást nyújthatnak a korszerű, Big Data¹³ technológiák: adatbányászati algoritmusok, valamint különböző, a gépi tanulás tárgykörébe tartozó eljárások alkalmazása, például a képek elemzése során alkalmazott automatikus mintafelismerési eljárások.¹⁴

¹² HAIG Zsolt: Elektronikai hadviselés. Egyetemi jegyzet, NKE, Budapest, 2017.

¹³ Big Data: nagy mennyiségű adathalmaz, amely nagyságából és összetettségéből fakadóan hagyományos adatfeldolgozó rendszerekkel nem kezelhető hatékonyan.

¹⁴ AMBRUS Éva: Összadatforrású felderítés és prediktív modellezés. Hadmérnök, XII. évfolyam 1. Különszám – 2017. július. pp. 180–189. http://hadmernok.hu/170k_14_ambrus.pdf; letöltés: 2018.01.07.

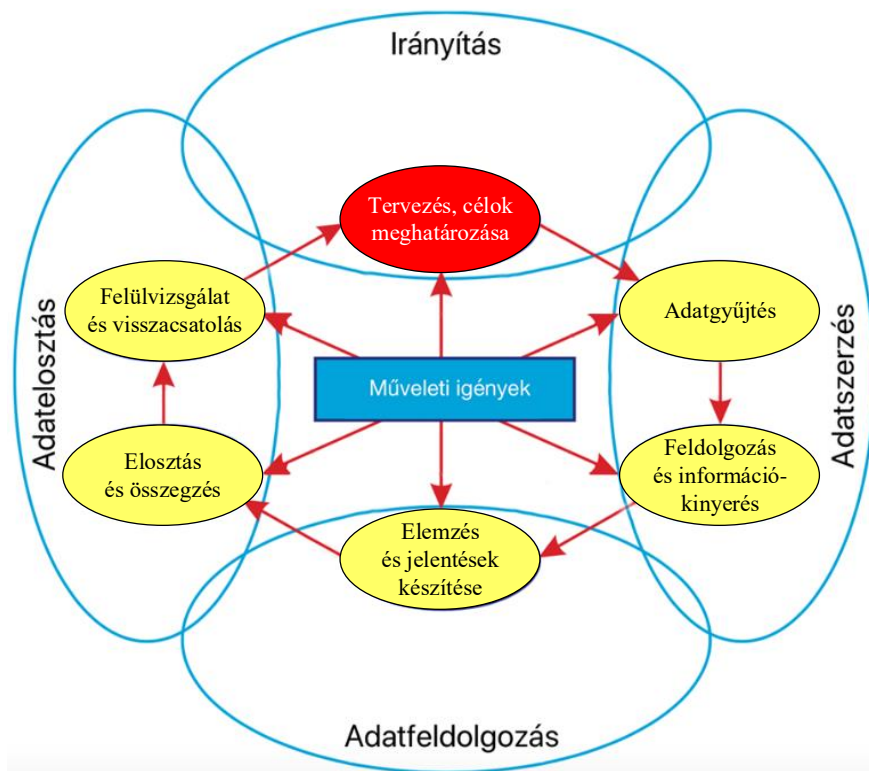
A felderítési ciklus írja le a folyamatot, amelyben az információt felderítési adattá konvertáljuk. A felderítési ciklus az AJP 2.0 NATO-doktrína szerint négy fő fázist foglal magában (irányítás, adatszerzés, adatfeldolgozás, adatelosztás), az amerikai JP 2.0 doktrína¹⁵ ezt a folyamatot hat fázisra osztva taglalja. Eszerint a felderítési ciklus lépései a következők:

- **tervezés, célok meghatározása:** a felderítési igények definiálása, a felderítésre használt architektúra létrehozása, a felderítés forrásainak meghatározása és a felderítési igények továbbítása az adatgyűjtő szervekhez;
- **adatgyűjtés:** az adatok megszerzése, ha lehet több forrás felhasználásával, az információ eljuttatása a feldolgozó egységekhez;
- **feldolgozás és információkinyerés:** az összegyűjtött adatok átalakítása olyan formátumra, hogy abból felderítési adatok lehessen kinyerni;
- **elemzés és jelentések készítése:** a feldolgozott információból felderítési adat létrehozása integrációval, elemzéssel, értékeléssel, felderítési jelentések készítése a felhasználói igényeknek megfelelően;
- **elosztás és összegzés:** a felderítési adatok eljuttatása megfelelő formátumban a felhasználóknak, a felderítési adatok felhasználása a katonai feladatok megfelelő végrehajtásához;
- **felülvizsgálat és visszacsatolás:** a felderítőtevékenységek folyamatos felülvizsgálata a felderítési ciklus minden fázisában, biztosítva a folyamatok igazodását a változó parancsnoki igényekhez, szükség esetén a hírszerző tevékenységek módosítása.

A felderítés középpontjában a műveleti igények állnak, ennek megfelelően történik a folyamat egyes fázisainak végrehajtása. A felderítés maga pedig egy ciklikus tevékenység, az időszerűség és a változó felderítési igények miatt a folyamatot mindig újra kell értékelni, pontosítani.

A folyamat lépéseit a 2. ábra szemlélteti.

¹⁵ Department of the Defense: Doctrine for Intelligence Support to Joint Operations. Joint Publication 2-0. Washington, D.C., 9. March 2000.

2. ábra. A felderítési ciklus¹⁶
(Fordította és szerkesztette a szerző)

A HÁLÓZATKÖZPONTÚ HADVISELÉS ELMÉLETE

A hálózatközpontú hadviselés,¹⁷ vagy más terminológiát használva hálózat által elérhető képességek¹⁸ egy olyan koncepciót takar, amely lehetővé teszi a különböző hálózatok, platformok közötti együttműködést annak érdekében, hogy közös ismerettel rendelkezve az adott célobjektumról és harctéri környezetről a kívánt hatás hatékonyabban megvalósítható legyen.

¹⁶ DEAKIN, Richard S.: Battlespace Technologies – Network-Enabled Information Dominance. Artech House, Boston, 2010. ISBN: 978-1-59693-337-8

¹⁷ Hálózatközpontú hadviselés – Network-Centric Warfare (NCW).

¹⁸ Hálózat által elérhető képességek – Network-Enabled Capability (NEC).

A hálózatközpontú hadviselés lényegét D. Alberts, J. Garstka és F. Stein a következőképpen definiálta: „*Információs fölényre alapozott műveleti koncepció, amely lehetővé teszi a harci képességek növelését az által, hogy számítógépes hálózatban köti össze a szenzorokat, döntéshozókat, harcoló alakulatokat, lehetővé téve a közös, megosztott helyzetértékelési képességek révén az információs folyamatok szinkronizálását, a parancsok gyorsabb kiadását, a műveletek gyorsabb végrehajtását, ez által nagyobb csapásmérő képességek és megnövekedett túlélési esélyek elérését.*”¹⁹

Ez a gondolkodásmód előirányozza a szükségletet egy közel valós idejű műveleti helyzetkép létrehozására, amelyhez technológiai oldalról szükségessé válik egy közös, az adatok fúzióját lehetővé tevő adatelosztó rendszer, szélessávú adatátviteli kapcsolat az adatok továbbításához, az adatok szinkronizálásának megvalósítása, valamint az adatkezelés és a döntéshozatali folyamatok automatizálása.

A hálózatközpontú hadviselés célja az információban rejlő lehetőségek kiaknázása, ami a következő funkciók megvalósítása révén érhető el:

- a szenzoradatok közel valós idejű elosztása;
- adatfúziós technológiák alkalmazása;
- automatikus célazonosítás és követés;
- pontos tér-idő referenciakeret kialakítása;
- geolokációs technológiák;
- adattovábbító hálózatok, amelyek képesek nagy mennyiségű adat kezelésére;
- önszerveződő, öngyógyító hálózatok;
- az adattovábbító és feldolgozási formátumok szabványosítása;
- döntéstámogató rendszerek, amelyek az adatot információvá alakítják, valamint a döntéshozatal szempontjából kritikus felderítési adatok továbbítása a megfelelő helyre megfelelő időben.

A fenti képességek birtokában hatékonyabbá válik a harcoló alakulatok közötti együttműködés, kommunikáció és koordináció.

Felderítés által támogatott integrált vezetési és irányítási rendszerek

A hálózati hadviselés koncepciója különböző felderítő-információszerző, vezetési és irányítási²⁰ rendszerek fejlesztési programjaiban manifesztálódik.²¹

¹⁹ ALBERTS, David S. – GARSTKA, John J. – STEIN, Frederick P.: Network Centric Warfare – Developing and Leveraging Information Superiority. CCRP Publication Series, Washington D.C., 1999. p. 2. (a szerző fordítása).

²⁰ Command and Control – C2.

²¹ RÓZSA Tibor: Az információs műveletek vizsgálata, különös tekintettel a befolyásolási képességek alkalmazásának lehetőségeire a Magyar Honvédség feladatrendszerében. PhD-értekezés, NKE, Budapest, 2016.

Az egyik ilyen felderítő-információszerző képesség az ISTAR,²² valamint az ISR²³ egyre szélesebb körben elterjedt katonai terminológia, amelyet az AJP-2.7²⁴ doktrína alapján Gulyás Attila fordításában a következőképpen definiált:

„Az ISTAR egy olyan eljárás, amely összekapcsolja (integrálja) a megfigyelő, a felderítő és a célokról adatot szerző (célfelderítő) rendszereket, valamint érzékelőket a műveletek és a csapásmérő eszközök irányítása érdekében. Magában foglalja az információgyűjtést, a műveleti és felderítő információk menedzsmentjét, helyzetjelentést, illetve helyzetértékelést biztosít a parancsnok és törzse részére a hadműveletek vezetése és a célmegjelölő eljárások támogatása érdekében. A műveleti felderítőtevékenység integrálja és szinkronizálja a tervezést, a felderítőeszközök és érzékelők alkalmazását, az információ feldolgozását és felhasználását, valamint a célmegjelölő és tájékoztató rendszereket közvetlenül támogatva a folyamatban lévő és jövőbeli műveleteket.”²⁵

A felderítő-információszerző, valamint a vezetési és irányítási rendszerek integrációjával jönnek létre a felderítés által támogatott számítógépes vezetési és irányítási (C4ISTAR²⁶ és C4ISR) rendszerek. A C4ISR-rendszerek biztosítják, hogy a vezetés egy számítógépes hálózaton keresztül közvetlenül hozzáférjen az egységes felderítő-információszerző rendszerek által szolgáltatott felderítési adatokhoz, és azokat felhasználja a tervezés, irányítás, végrehajtás során, lehetővé téve a folyamatos információfeldolgozás és továbbítást révén a parancsnoki döntéshozatal támogatását.²⁷

Az C4ISR-képességek birtokában az automatikus és folyamatos információfeldolgozás és továbbítás révén az alábbi képességek lesznek elérhetők:²⁸

- a támadások hatékonyabb felismerése;
- az információs rendszerek közötti átjárhatóság biztosítása;
- a hatékonyabb helyzetfelismerés;
- a kölcsönös együttműködés és támogatás;
- a veszteségek csökkentése;
- a harci képességek növelése.

A fenti képességek nélkülözhetetlenek a harcászati és a hadműveleti tevékenységek sikeres végrehajtásához.

²² ISTAR: Intelligence, Surveillance, Target Acquisition, and Reconnaissance – hírszerzés, megfigyelés, célazonosítás és felderítés.

²³ ISR: Intelligence, Surveillance and Reconnaissance – hírszerzés, megfigyelés és felderítés.

²⁴ NATO AJP-2.7 Allied Joint Doctrine for Reconnaissance and Surveillance. 2009.

²⁵ GULYÁS Attila: A nemzetközi különleges erők felderítő támogatása. Hadmérnök, VII. évfolyam 3. szám – 2012. szeptember. pp. 131–144. http://hadmernok.hu/2012_3_gulyas.pdf; letöltés: 2018.01.07. p. 3.

²⁶ C4: Command, Control, Communications and Computers – vezetés, irányítás, híradás és számítástechnika.

²⁷ KOVÁCS László: Az elektronikai felderítés korszerű eszközei, eljárásai és azok alkalmazhatósága a Magyar Honvédségben. PhD-értekezés, ZMNE, Budapest, 2003.

²⁸ WINKLER, Michael – STREET, Michael – TUCHS, Klaus-Dieter – WRONA, Konrad: Wireless Sensor Networks for Military Purposes. In: FILIPPINE, Daniel: Autonomous Sensor Networks – Collective Sensing Strategies for Analytical Purposes. Springer, Berlin, 2013. pp. 365–394.

Szövetséges Műveleti Hálózat és harcászati felhő

Fontos megjegyezni, hogy a C4ISR-képességek nemzeti hatáskörben állnak rendelkezésre. Az elmúlt évek katonai konfliktusai (például Afganisztánban), amelyekben általában többnemzeti koalíciós csapatok együttesen vesznek részt, felhívták a figyelmet arra, hogy a hálózatközpontú koncepció adaptálása nem csak a saját katonai rendszerek esetében kívánatos. A koalíciós csapatok közötti jóval hatékonyabb együttműködés biztosítása érdekében szövetséges műveleti hálózatokat kell kialakítani, azaz biztosítani kell az egyes nemzetek rendszerei közötti együttműködést, a problémamentes információcserét.

Egy ilyen új típusú kezdetleges szövetséges műveleti hálózat a NATO „Afghanistan Mission Network” (AMN²⁹) projektje volt. Az AMN révén olyan közös információmegosztó platform jött létre, amely szabványosított szolgáltatásokat nyújt a koalíciós partnerek közötti kommunikáció biztosítására, mint például e-mail, azonnali üzenetküldés, a közös műveleti helyzetkép, IP-telefonálás és különböző webes szolgáltatások dokumentumok megosztásához és alkalmazások integrálásához. A rendszer használata révén jelentős tanulságokat vontak le a szövetséges műveleti hálózatok jövőbeli kialakítására vonatkozóan.³⁰

Az AMN utódja a Szövetséges Műveleti Hálózat (Federated Mission Networking), a NATO legújabb projektje,³¹ amelynek célja a NATO-tagországok és a missziós partnerek különböző katonai informatikai rendszerei közötti interoperabilitás biztosítása, miáltal létrejön az egyes nemzetek C4ISR-rendszerei közötti kapcsolat, végeredményként pedig koherens, hatékony és eredményes együttműködési képesség a szövetségesek harcászati, hadműveleti és stratégiai céljainak eléréséhez, létrehozva az új generációs koalíciós C5ISR-rendszereket.³²

Harcászati felhő – combat cloud

A napjaink új típusú hadviselésére jellemző vezetési és irányítási (C2) paradigma a hálózatközpontú hadviselés elveinek kiterjesztésével létrejött harcászati felhő (combat cloud) koncepció, amelynek alapelvei a nagyfokú összekapcsoltság és ennek révén az információ folyamatos, gyors megosztása a harctér összes részvevője között. Egy kiterjedt érzékelőhálózatot kell elképzelni, amelyben a különböző érzékelőrendszerektől kezdve a fegyverrendszereken és a navigációs rendszereken át a döntéshozókig és a harctéren harcoló katonáig minden és mindenki hálózatba van kötve. A hálózat önszerveződő és öngyógyító, csomópontok kiesése vagy új csomópontok csatlakozása esetén képes újra strukturálni a csomópontok közötti kommunikációs linkeket. A csomópontok az általuk gyűjtött adatokat egy közös platformra töltik fel, ahol az fuzionálható, tárolható, és lehetővé teszi az információhoz való egyszerű hozzáférést a rendszer összes felhasználója számára, tehát automatikus

²⁹ NATO „Afghanistan Mission Network” (AMN) – a NATO afganisztáni műveleti hálózata.

³⁰ BOLAND, Rita: Changing the Course of Coalition Connectivity. Signal Magazine online. <https://www.afcea.org/content/changing-course-coalition-connectivity>; letöltés: 2018.01.07.

³¹ NATO Federated Mission Networking (FMN) Implementation Plan (NFIP) Volume I, approved by North Atlantic Council 29 January 2015.

³² C5: Coalition, Command, Control, Communication, Computers – koalíció, vezetés, irányítás, híradás és számítástechnika.

adatátviteli képességeket biztosít a harcoló alakulat, a döntéshozók és a különböző platformok között.

Az üzleti életben már népszerű felhőtechnológiához hasonlóan a harcászati felhőt is egy központi adattárként képzelhetjük el, amely minden csomóponttal kapcsolatban áll, adatot kap, így létrejön egy fuzionált közös, a harctérre vonatkozó sokkal szélesebb körű és pontosabb helyzetkép. A korábbi rendszerekben minden rendszer csak a saját érzékelői által gyűjtött adatokat látta, a combat cloud fuzionált adatbázisa azonban lehetővé teszi minden platform és döntéshozó számára, hogy hozzáférjenek az egymástól jelentős távolságban lévő rendszerek által gyűjtött adatokhoz. A felhő erőforrásait felhasználva az adatokat különböző adatbányászati és gépi tanulási algoritmusok segítségével elemezhetjük, fuzionálhatjuk, így sokkal pontosabb műveleti helyzetképet kapunk. A combat cloud alkalmazásával tehát egy sokkal rugalmasabb környezet alakítható ki, válaszul a napjainkra jellemző dinamikusan változó harctéri helyzetekre. A harcászati felhő koncepciója jelentősen hozzájárul az 5. generációs technológiák, például az F-35, F-22 és más modern harceszközök képességeinek maximális kihasználásához. Egy adott küldetést végrehajtó repülőgép helyett a hangsúly az adott feladatot ellátó repülőgépek csoportjára kerül, amelyek egymással biztonságos kapcsolaton keresztül összeköttetésben vannak a harcászati felhőben. A felhő használatával egy közös rendszerben lehetővé válik elsősorban az „ötödik generációs” repülőgépek, különösen az F-22 és az F-35 típusúak egymás közötti, valamint régebbi típusú repülőgépekkel történő kommunikációja, lehetővé téve a nagy hatótávolságú felderítést, megfigyelést, hírszerzést.³³

A felhőtechnológiák katonai alkalmazásának ugyanakkor speciális követelményei vannak, amelyek elsősorban a kommunikációs linkek minősége és az információbiztonsággal kapcsolatos kérdések köré csoportosulnak. A releváns küldetési adatok hálózatos kommunikációja harctéri környezetben sokkal nehezebb, hiszen harctéri környezetben nem mindig lehet biztosítani a gerinchálózattal való folyamatos kapcsolatot, a hálózati sávszélesség limitált és nagyobb késleltetések lehetnek az adattovábbításban. A másik jelentős problémát az információbiztonság adja. Mind az adatok, mind az információs útvonalak ki vannak téve a fizikai támadásoknak, elektronikus zavarásnak és számítógépes támadásoknak. A civil felhővel ellentétben itt sokkal szofisztikáltabb kommunikációs és adatvédelmi megoldások, valamint nagy fokú titkosítás szükségesek.^{34,35}

³³ ROBBIN, Laird: Why Air Force Needs Lots Of F-35s: Gen. Hostage On The 'Combat Cloud'. <https://breakingdefense.com/2013/01/why-the-air-force-needs-a-lot-of-f-35s-gen-hostage-on-the-com/>; letöltés: 2018.02.10.

³⁴ JANEZIC, Detlef: NCI Agency: FMN for Coalition Operations. https://www.afcea.de/fileadmin/user_upload/Sonderveranstaltungen/FA_mit_FueUstgKdoBw/13-NCIA-FMN1.pdf; letöltés: 2018.01.07.

³⁵ KISER, Aaron – HESS, Jacob – BOUHAFI, El Mustafa – WILLIAMS, Shawn: The Combat Cloud; Defence Technical Information Center research. <http://www.dtic.mil/get-tr-doc/pdf?AD=AD1042210>; letöltés: 2018.01.07.

A kihívások mellett természetesen a harcászati felhő jelenti a jövő technológiáját. Abban a korban élünk, amelyben minden művelet az adatok megszerzésén és hatékony felhasználásán múlik. A jövő C2-rendszerei számára nélkülözhetetlen, hogy az információ gyűjtése, szintetizálása, megosztása és hozzáférhetősége bárhol és bármikor minden arra jogosult számára elérhető legyen, ennek megvalósításához a harcászati felhő implementálásán keresztül vezet az út.³⁶

A mai dinamikusan változó műveleti környezet megköveteli a multinacionális képességek teljes spektrumát. A korábban ismertett Szövetséges műveleti hálózatok koncepciójához igazodva a combat cloud megoldást jelenthet a különböző nemzetek C4ISR-rendszerei közötti együttműködésre, platformfüggetlen információmegosztási és C2-képességeket nyújtva a koalíciós partnerek számára. A combat cloud révén megvalósított korszerű hálózatközpontú hadviselés révén pedig sokkal hatékonyabb döntéshozatal, jobb együttműködési képességek érhetők el. Denis Mercier, a NATO Legfelsőbb Szövetséges Transzformációs Parancsnokság (Supreme Allied Commander Transformation) vezetőjének szavait idézve: „*A jövő harcászati rendszere nem egy repülőgép, hanem egy C4ISR-rendszer felhőazonosítóval, illetve különböző hagyományos vagy pilóta nélküli platformok. Erre kell alapozni, ez az, amit a jövőben ki kell építeni és már most hozzá kell kezdeni.*”³⁷

A hatékony döntéshozatalhoz elengedhetetlen a felderítés során szerzett adatok valós idejű elemzése. A valós idejű kommunikáció ugyanakkor nem mindig lehetséges a hálózat leterheltsége vagy a rossz minőségű kapcsolat miatt. Az adatgyűjtő egységek és a felhő közti adatáramlás minősége pedig negatívan érintheti a felderítési és a döntéshozatali folyamatokat.

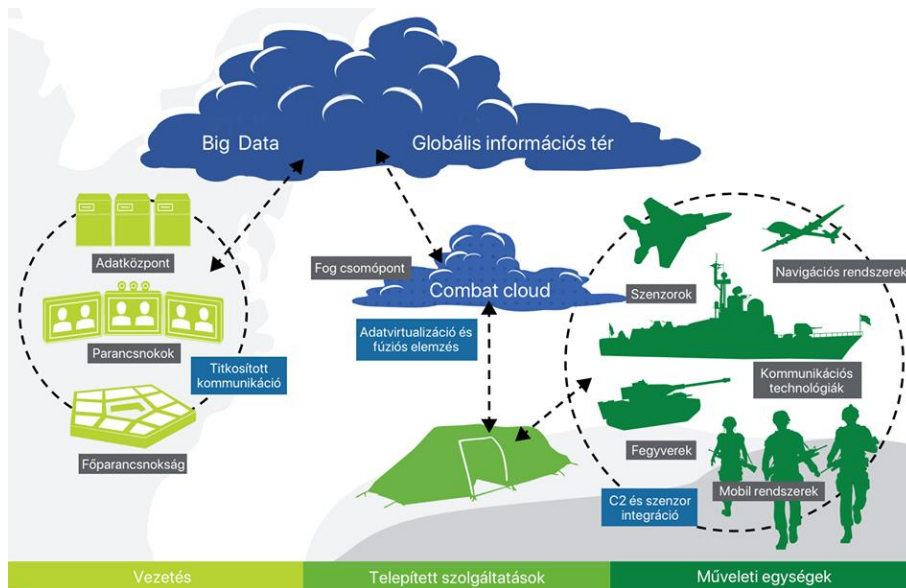
A késleltetés és a hálózati leterheltség problémáira olyan új technológiák nyújthatnak megoldást, mint például a „Fog Computing”. Lényege a hálózat „szélén” úgynevezett *fog* (kód) csomópontokon számítási és tárolókapacitást biztosítani a lokális adatok előfeldolgozásához, fúziós elemzéséhez és vizualizációjához, emellett pedig biztosítani a globális felhőhöz való hálózati csatlakozás lehetőségét. Egy intelligens platformot kell elképzelni, amely képes kezelni a kiterjedt felderítőinfrastruktúra valós idejű adatfeldolgozási igényeit. A harcászati felhő egy ilyen *fog* csomópont, az adott műveleti területen szerzett adatok először itt kerülnek közel valós időben feldolgozásra és tárolásra, innen pedig később a globális információs térbe jutnak, ahol az adatokon további korszerű Big Data elemzéseket futtatva a koalíciós műveletek tervezésének és végrehajtásának alapját képező információ nyerhető.³⁸

A combat cloud felépítését és alkotóelemeit a 3. ábra szemlélteti.

³⁶ KISER, Aaron – HESS, Jacob – BOUHAFIA, El Mustafa – WILLIAMS, Shawn: The Combat Cloud; Defence Technical Information Center research. <http://www.dtic.mil/get-tr-doc/pdf?AD=AD1042210>; letöltés: 2018.01.07.

³⁷ JANEZIC, Detlef: NCI Agency: FMN for Coalition Operations. https://www.afcea.de/fileadmin/user_upload/Sonderveranstaltungen/FA_mit_FueUstgKdoBw/13-NCIA-FMN1.pdf; letöltés: 2018.01.07. (a szerző fordítása)

³⁸ CISCO: Internet of Everything for Defense. https://www.cisco.com/c/dam/en_us/solutions/industries/us_government/resources/ioe-for-defense-aag.pdf; letöltés: 2018.01.07.

3. ábra. Combat cloud a felderítésben³⁹
(Fordította és szerkesztette a szerző)

DOLGOK INTERNETE A KATONAI MŰVELETEKBEN

Ahogy a korábbi fejezetekben látható, minden katonai művelet középpontjában az információ áll, ezért természetesen a hadsereg nagy figyelmet fordít azok iránt a technológiák és eszközök iránt, amelyekkel javíthatja az információ megszerzését, elemzését és szétosztását lehetővé tevő képességeit. A dolgok internete (IoT) pár éve megjelent terminológia, lényege röviden összefoglalva a különböző, szétszórtan elhelyezkedő elektronikus eszközök közös hálózatba történő csatlakoztatása, ezzel lehetővé téve a sokféle eszköz közötti automatizált információmegosztást. Az IoT számos technológiát ötvöz, mint például beágyazott rendszerek, számítógépes hálózatok, mobilhálózatok, kommunikációs technológiák, érzékelőrendszerek, energiahatékonyság, információmenedzsment, adatelemzés.

Az IoT rendkívül nagy előnyökkel kecsegtet a katonai adatvezérelt alkalmazások, így például a felderítés kapcsán.

³⁹ JANEZIC, Detlef: NCI Agency: FMN for Coalition Operations.
https://www.afcea.de/fileadmin/user_upload/Sonderveranstaltungen/FA_mit_FueUstgKdoBw/13-NCIA-FMN1.pdf; letöltés: 2018.01.07.

Az IoT létrejöttéhez négy fontos elem járult hozzá:

- a mikroelektronika fejlődése: egyre kisebb, ugyanakkor több erőforrással rendelkező eszközök megjelenése;
- a vezeték nélküli kommunikáció fejlődése;
- az adattárolási és -feldolgozási képességek növekedése;
- az adatfeldolgozást lehetővé tevő szoftverek megjelenése, beleértve a gépi tanulás, Big Data elemzés algoritmusait.

A hálózatközpontú hadviselés paradigma bevezetése a tradicionális katonai gondolkodást új irányokba terelte, megteremtve az alapot a kiterjesztett kommunikációs hálózatok révén a harctéri elemek összekapcsolására a döntéshozókkal. Az adatok megosztása révén mind a korábban alkalmazott eszközök, mind az új fejlesztések esetében lehetővé vált az erők megsokszorozása a hatékony információcsere révén.

A hálózatközpontú hadviselés paradigma három területet különít el:

1. fizikai domain: az adatok keletkezésének helye, ahol az események és a műveletek történnek;
2. információs domain: az összegyűjtött adatokat ide továbbítják, itt tárolják és itt dolgozzák fel;
3. kognitív domain: az információból itt keletkezik elemzés, korábbi adatbázisokkal történő összevetés után felderítési adat, amely felhasználható a döntéshozatalban.

Az IoT-technológiák a hálózatközpontú hadviselés paradigmába illeszkednek, annak kiterjesztési lehetőségét jelentik, ami jelentősen hozzájárult azok katonai berkekben való elfogadásához és az adaptálására vonatkozó igények megjelenéséhez. Bár a haderők a hálózatközpontú hadviselés koncepciója révén komoly célokat fogalmaztak meg az információs folyamatok korszerűsítésére, a valódi IoT-alkalmazások terén még lemaradásban vannak az üzleti szférához képest.⁴⁰

A technológia katonai területen történő megvalósításának legegyszerűbb módja a már civil területen sikeresen alkalmazott és kereskedelmi forgalomban elérhető eszközök és eljárások adaptálása a katonai problémákra. Kollár⁴¹ számos példát hoz azokra a területekre, ahol a civil élethez hasonló eszközök katonai célokra történő felhasználása is lehetséges. Ilyen eset például a rádiófrekvenciás azonosítók (RFID) alkalmazása a logisztika terén, vagy a katonák egészségügyi állapotának monitorozására szolgáló viselhető eszközök, a kiképzésben alkalmazható VR-megoldások. Az Amerikai Egyesült Államok hadseregének Nett Warrior programja

⁴⁰ FRAGA-LAMAS, Paula – FERNÁNDEZ-CARAMÉS, Tiago M. – SUÁREZ-ALBELA, Manuel – CASTEDO, Luis – GONZÁLEZ-LÓPEZ, Miguel: A Review on Internet of Things for Defense and Public Safety. In: Sensors, Vol. 16. Issue 10., 2016, 1644, doi:10.3390/s16101644, <http://www.mdpi.com/1424-8220/16/10/1644/pdf>; letöltés: 2018.01.07.

⁴¹ KOLLÁR Csaba: Az IoT katonai felhasználási lehetőségei és fejlesztés irányai. Hadmérnök, XII. évfolyam 4. szám – 2017. december. pp. 146–158. http://hadmernok.hu/174_15_kollar.pdf; letöltés: 2018.01.07.

például strapabíró Android eszközöket fejlesztett a hadsereg számára. Ezek az eszközök a kereskedelmi forgalomban elérhető Samsung Galaxy Note II okostelefon katonai változatai. Arra szolgáltak, hogy a harctéri katonáknak applikációk révén lehetőséget biztosítsanak a pontosabb információk megszerzésére: például Blue Force Tracking, 3D-s térképek, a célmeghatározást segítő applikációk. A kommunikációt Rifleman rádióval oldották meg, amelyhez az okostelefont USB-n keresztül lehet csatlakoztatni. Az eszközökön az Androidnak egy, az NSA által jóváhagyott verziója fut. A szélesebb körben való elterjedésüket számos dolog nehezítette: korlátozott használhatóság és funkcionalitás, illetve kommunikációs nehézségek.⁴²

Az IoT alkalmazása leginkább a C4ISR-rendszerek esetében kecsegtet nagy előnyökkel. A C4ISR-rendszerek több millió érzékelőt használnak számos platformon, hogy fejlett szituációs helyzetképet biztosítsanak. Mivel e rendszerek egyik legfontosabb eleme az adatgyűjtést végző szenzorhálózat, az IoT megvalósításával lényegesen több szenzor által gyűjthető adat, a szenzorok nagy számú alkalmazása mellett pedig sokkal nagyobb területi lefedettséggel, többféle forrásból gyűjthető adat, pontosabb szituációs helyzetkép érhető el a műveleti területről, ezért hatékonyabbá válhat a vezetés és irányítás. A mindent behálózó több millió érzékelőt tartalmazó hálózat (különböző platformokon, például pilóta nélküli járműveken elhelyezett szenzorok, radarok, videokamerák, aktív vagy passzív infravörös érzékelők, felügyelet nélküli földi szenzorok, katonák által viselhető eszközök) által a harcoló alakulatok és a döntéshozók számára szolgáltatott közel valós idejű adatok – amelyek mind integrálhatók és felhasználhatók a közös műveleti helyzetkép létrehozására – elősegítik a parancsnoki döntéshozást, a fokozott koordinációt és ellenőrzést a műveleti területen.^{43,44}

Az IoT katonai alkalmazásának kihívásai

Az IoT-eszközök implementálása terén az egyik legnagyobb nehézséget harctéri környezetben az energiefelhasználás optimalizálása jelenti. Ezek az eszközök elsősorban elemekkel vagy napenergiával, a viselhető eszközök esetében esetleg a katonák mozgásából előállított energiával működnek. Az eszközöknek ugyanakkor kiterjesztett élettartammal kell rendelkezniük, megkövetelve a minél energiatakarékosabb működést a megfelelő felhasználhatóság és a megbízható működés biztosítása mellett. Ugyanakkor nem egyszerű ezeket az eszközök tölteni, elemet cserélni bennük harctéri környezetben, a katonák felszereléséhez tartozó viselhető eszközök esetében pedig nem elvárható tartalék akkumulátorok cipelése az amúgy is súlyos felszerelés mellett. Fejlesztésekre van szükség a különböző hardverek, kommunikációs protokollok és szoftverelemek energiefelhasználásának optimalizálásához.

⁴² FRAGA-LAMAS, Paula – FERNÁNDEZ-CARAMÉS, Tiago M. – SUÁREZ-ALBELA, Manuel – CASTEDO, Luis – GONZÁLEZ-LÓPEZ, Miguel: A Review on Internet of Things for Defense and Public Safety.

⁴³ TORTONESI, M. et al.: Leveraging Internet of Things within the Military Network Environment – Challenges and Solutions. In: Proceedings of the 2016 IEEE 3rd World Forum on Internet of Things (WF-IoT), Reston, 2016. pp. 111–116.

⁴⁴ ZHENG, Denise E. – CARTER, William A.: Leveraging the Internet of Things for a More Efficient and Effective Military; A Report of the CSIS Strategic Technologies Program, Rowman & Littlefield, Lanham, 2015.

További kihívásként jelentkeznek, hogy az eszközök tervezése és működése során meg kell felelni a katonai eszközök felépítésére, átviteli képességeire vonatkozó szakteredeknek is (például a civil életben kommunikációra használt nagy sebességű 4G és 5G mobilhálózatok nem felelnek meg a harctéri környezetben elvárt biztonsági előírásoknak, ott titkosított kommunikációt, kis valószínűséggel felderíthető adásmódot stb. lehetővé tevő harcászati hálózatokra van szükség, amelyek sebessége azonban elmarad a mobilhálózatokétól).⁴⁵

A katonai hálózati infrastruktúra gyakran korlátozott. A kapcsolat megszakadhat, ingadozások lehetnek a rádiócsatorna minőségében. Ez jelentősen befolyásolhatja az érzékelők működését és korlátozza az adatátvitelt. A katonai IoT-hálózat harcászati rádiót használ, amelynek adatátviteli sebessége nem elég az IoT esetén jelentkező adatintenzív kommunikációhoz. Jelentős fejlesztések folynak szélessávú rádiós megoldások kidolgozására, amelyek sebessége megfelel az IoT nyújtotta követelményeknek. Ilyen például a Harris által elnyert projekt egy új generációs harcászati rádiórendszer elkészítésére.⁴⁶ A rendszer képes egyszerre akár 200 felhasználó egyidejű kiszolgálására, nagy adatátviteli sebességet tesz lehetővé, miközben megfelel a speciális katonai igényeknek, titkosítási követelményeknek. A kommunikációs infrastruktúra fejlesztése révén javul a szenzorok közötti összeköttetés minősége, a rendszer nagy mennyiségű adatot tud szolgáltatni, amely a kifinomult adatelemző eljárások révén végül a műveletek számára hasznos információvá konvertálható.

Az adatfeldolgozás tekintetében jelentős kihívást jelent az adatok nagy mennyisége és különböző típusai. Ha csak az egyik ilyen adattípust, a videót nézzük, több mint húsz különböző formátuma lehet, plusz emellett különböző kódolási technikák és eltérő képfriessítési sebességek használhatóak. Ezzel szemben a katonai alkalmazások ráadásul nemcsak videókat használnak, hanem képeket, elektromos jeleket, földi szenzorokat, harctéri írásos jelentéseket, térképadatokat és számos más adattípust. A különböző formátumú adatok hatékony aggregálásához szükségessé válik a közös szabványok kidolgozása.⁴⁷

Mivel jelenleg minden haderő saját infrastruktúráját használ a kommunikációra és az adatkezelésre, a különböző rendszerek közötti együttműködési képesség biztosítása rendkívül fontos. Erre kiváló megoldást jelent a már korábban ismertetett harcászati felhő, lehetővé téve a különböző rendszerek közötti problémamentes információáramlást, létrehozva egy globális információs hálózatot, amelyben az együttműködő felek mindegyike kiterjesztett helyzetképpel rendelkezik.

⁴⁵ FRAGA-LAMAS, Paula – FERNÁNDEZ-CARAMÉS, Tiago M. – SUÁREZ-ALBELA, Manuel – CASTEDO, Luis – GONZÁLEZ-LÓPEZ, Miguel: A Review on Internet of Things for Defense and Public Safety. In: *Sensors*, Vol. 16. Issue 10., 2016, 1644, doi:10.3390/s16101644, <http://www.mdpi.com/1424-8220/16/10/1644/pdf>; letöltés: 2018.01.07.

⁴⁶ HARRIS: US Special Operations Command Awards Harris Corporation \$255 Million IDIQ Contract for Next-Generation Manpack Radios. <https://www.harris.com/press-releases/2017/06/us-special-operations-command-awards-harris-corporation-255-million-idiq>; letöltés: 2018.01.07.

⁴⁷ MARIANI, Joe – WILLIAMS, Brian – LOUBERT, Brett: Continuing the march: The past, present, and future of the IoT in the military. <https://www2.deloitte.com/insights/us/en/focus/internet-of-things/iot-in-military-defense-industry.html>; letöltés: 2018.01.07.

Az IoT-eszközök alkalmazása során természetesen elengedhetetlen a biztonság kérdéskörének vizsgálata is. Az adatgyűjtő végpontok nagy száma, a kommunikációs hálózat és a központi adattároló-elemző rendszerek, különösen a felhőben történő adattárolás rendkívül sok sérülékenységet rejt magában, amelyeket Fraga-Lamas⁴⁸ és Kollár⁴⁹ részletesen ismertet.

ÖSSZEFOGLALÁS

A 21. század technikai vívmányainak köszönhetően bekövetkezett hadügyi változások új kihívások elé állítják a védelmi szektort. A korábbi hadszínterek kibővültek az információs dimenzióval, előtérbe kerültek az információ megszerzését és hatékony feldolgozását lehetővé tevő korszerű technológiák. A változások megértéséhez elengedhetetlen a korábban a témában született szakirodalmak mélyreható tanulmányozása, az információs műveletek, az elektronikai hadviselés és a rádióelektronikai felderítés alapfogalmainak és a köztük fellelhető kapcsolatrendszernek a mélyreható ismerete. A technológiai fejlődés megállíthatatlan, az 15–25 évvel korábban megfogalmazott elvek és kidolgozott eljárások napjainkra új lehetőségekkel bővültek.

A katonai műveletek esetében továbbra is az információ birtoklása jelenti a legnagyobb előnyt, a jövőben azonban nem lesz elég csak a saját rendszerek által gyűjtött adatokra támaszkodni, sokkal szélesebb körben folytatott adatgyűjtésre és kifinomultabb elemző megoldásokra lesz szükség a többi nemzet együttműködésével. A koalíciós csapatok közötti jóval hatékonyabb együttműködés biztosítása érdekében szövetséges műveleti hálózatokat kell kialakítani, biztosítani kell a különböző infrastruktúrák közötti átjárhatóságot, amelyre megoldást jelenthet a civil életben is elterjedt felhőarchitektúra. Magyarország a NATO tagjaként szintén részt kell, hogy vegyen ebben a folyamatban.

Az IoT-technológiák a hálózatközpontú hadviselés paradigmába illeszkednek, annak kiterjesztési lehetőségét jelentik, ennek megfelelően az elmúlt években számos projekt jött létre a technológia katonai felhasználására vonatkozóan. Ezek részben a kereskedelmi forgalomban elérhető megoldások adaptálásával, részben pedig új technológiák (például korszerű harcászati hálózat, katonai célra fejlesztett mobil eszközök) fejlesztésével kívánták megteremteni az alapot az IoT széles körű katonai felhasználásához.

Bár a hálózatközpontú hadviselés koncepciója nem új a hadsereg számára, a közös kommunikációs hálózatok, szabványok és a hatékony kommunikációt lehetővé tevő kommunikációs infrastruktúra és a kapcsolódó kiberbiztonság kérdése komplex feladat elé állítják napjaink katonai döntéshozóit.

⁴⁸ FRAGA-LAMAS, Paula – FERNÁNDEZ-CARAMÉS, Tiago M. – SUÁREZ-ALBELA, Manuel – CASTEDO, Luis – GONZÁLEZ-LÓPEZ, Miguel: A Review on Internet of Things for Defense and Public Safety. In: *Sensors*, Vol. 16. Issue 10., 2016, 1644, doi:10.3390/s16101644, <http://www.mdpi.com/1424-8220/16/10/1644/pdf>; letöltés: 2018.01.07.

⁴⁹ KOLLÁR Csaba.: Az IoT katonai felhasználási lehetőségei és fejlesztés irányai. *Hadmérnök*, XII. évfolyam 4. szám – 2017. december. pp. 146–158. http://hadmernok.hu/174_15_kollar.pdf; letöltés: 2018.01.07.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ALBERTS, David S. – GARSTKA, John J. – STEIN, Frederick P.:
Network Centric Warfare – Developing and Leveraging Information Superiority.
CCRP Publication Series, Washington D.C., 1999.
- AMBRUS Éva: Összadatforrású felderítés és prediktív modellezés.
Hadmérnök, XII. évfolyam 1. Különszám – 2017. július. pp. 180–189.
http://hadmernok.hu/170k_14_ambrus.pdf; letöltés: 2018.01.07.
- BOLAND, Ríta: Changing the Course of Coalition Connectivity. Signal Magazine online,
<https://www.afcea.org/content/changing-course-coalition-connectivity>;
letöltés: 2018.01.07.
- CISCO: Internet of Everything for Defense.
https://www.cisco.com/c/dam/en_us/solutions/industries/us_government/resources/ioe-for-defense-aag.pdf; letöltés: 2018.01.07.
- DEAKIN, Richard S.: Battlespace Technologies – Network-Enabled Information
Dominance. Artech House, Boston, 2010. ISBN: 978-1-59693-337-8
- Department of the Defense: Doctrine for Intelligence Support to Joint Operations. Joint
Publication 2-0. Washington, D.C, 9. March 2000.
- FRAGA-LAMAS, Paula – FERNÁNDEZ-CARAMÉS, Tiago M. – SUÁREZ-ALBELA, Manuel –
CASTEDO, Luis – GONZÁLEZ-LÓPEZ, Miguel: A Review on Internet of Things for
Defense and Public Safety. In: Sensors, Vol. 16. Issue 10., 2016, 1644,
doi:10.3390/s16101644,
<http://www.mdpi.com/1424-8220/16/10/1644/pdf>; letöltés: 2018.01.07.
- GULYÁS Attila: A nemzetközi különleges erők felderítő támogatása.
Hadmérnök, VII. évfolyam 3. szám – 2012. szeptember. pp. 131–144.
http://hadmernok.hu/2012_3_gulyas.pdf; letöltés: 2018.01.07.
- HAIG Zsolt – KOVÁCS László – VÁNYA László – VASS Sándor:
Elektronikai hadviselés. Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Budapest, 2014.
- HAIG Zsolt: Network-Centric Warfare and sensor fusion.
In: AARMS, 2. évfolyam 2. szám, 2003. pp. 245–256.
- HAIG Zsolt: Elektronikai hadviselés. Egyetemi jegyzet, NKE, Budapest, 2017.
- HARRIS: US Special Operations Command Awards Harris Corporation \$255 Million
IDIQ Contract for Next-Generation Manpack Radios.
<https://www.harris.com/press-releases/2017/06/us-special-operations-command-awards-harris-corporation-255-million-idiq>; letöltés: 2018.01.07.
- JANEZIC, Detlef: NCI Agency: FMN for Coalition Operations.
https://www.afcea.de/fileadmin/user_upload/Sonderveranstaltungen/FA_mit_FueUstgKd_oBw/13-NCIA-FMN1.pdf; letöltés: 2018.01.07.
- KISER, Aaron – HESS, Jacob – BOUHAFI, El Mustafa – WILLIAMS, Shawn:
The Combat Cloud; Defence Technical Information Center research.
<http://www.dtic.mil/get-tr-doc/pdf?AD=AD1042210>; letöltés: 2018.01.07.

- KOLLÁR Csaba: Az IoT katonai felhasználási lehetőségei és fejlesztés irányai. *Hadmérnök*, XII. évfolyam 4. szám – 2017. december. pp. 146–158. http://hadmernok.hu/174_15_kollar.pdf; letöltés: 2018.01.07.
- KOVÁCS László: Az elektronikai felderítés korszerű eszközei, eljárásai és azok alkalmazhatósága a Magyar Honvédségben. PhD-értekezés, ZMNE, Budapest, 2003.
- MARIANI, Joe – WILLIAMS, Brian – LOUBERT, Brett: Continuing the march: The past, present, and future of the IoT in the military. <https://www2.deloitte.com/insights/us/en/focus/internet-of-things/iot-in-military-defense-industry.html>; letöltés: 2018.01.07.
- NATO AJP-2.0 Allied Joint Intelligence, Counterintelligence and Security Doctrine. 2003.
- NATO AJP-2.7 Allied Joint Doctrine for Reconnaissance and Surveillance. 2009.
- NATO Federated Mission Networking (FMN) Implementation Plan (NFIP) Volume I, approved by North Atlantic Council 29 January 2015.
- ROBBIN, Laird: Why Air Force Needs Lots Of F-35s: Gen. Hostage On The 'Combat Cloud'. <https://breakingdefense.com/2013/01/why-the-air-force-needs-a-lot-of-f-35s-gen-hostage-on-the-com/>; letöltés: 2018.02.10.
- RÓZSA Tibor: Az információs műveletek vizsgálata, különös tekintettel a befolyásolási képességek alkalmazásának lehetőségeire a Magyar Honvédség feladatrendszerében. PhD-értekezés, NKE, Budapest, 2016.
- TORTONESI, M. et al.: Leveraging Internet of Things within the Military Network Environment – Challenges and Solutions. In: Proceedings of the 2016 IEEE 3rd World Forum on Internet of Things (WF-IoT), Reston, 2016. pp. 111–116.
- WINKLER, Michael – STREET, Michael – TUCHS, Klaus-Dieter – WRONA, Konrad: Wireless Sensor Networks for Military Purposes. In: FILIPPINE, Daniel: Autonomous Sensor Networks – Collective Sensing Strategies for Analytical Purposes. Springer, Berlin, 2013. pp. 365–394.
- ZHENG, Denise E. – CARTER, William A.: Leveraging the Internet of Things for a More Efficient and Effective Military; A Report of the CSIS Strategic Technologies Program, Rowman & Littlefield, Lanham, 2015.

Bevezetés

Az önálló magyar katonai hírszerzés és elhárítás létrejöttének közelgő századik évfordulója jó alkalom az egyes szakágak számára is, hogy visszatekintsenek a múltjukra. A katonai hírszerzés elemzés-értékeléssel foglalkozó szervezeti elemének 1945 utáni történetét Dr. Magyar István részletesen feldolgozta,¹ 1945 előtti időszakkal foglalkozó tanulmány azonban még nem készült.² Jelen írásmű szerzője arra vállalkozott, hogy bemutassa a két világháború közötti időszakban – a mai állapothoz hasonlóan egységes szervezet keretében – működő magyar katonai hírszerző és elhárító szolgálat, a VKF-2. osztály felderítő szakterületén elemzés-értékeléssel foglalkozó – és ugyancsak a mai állapotnak megfelelően az elhárító szakterület hasonló feladatot ellátó részlegétől elkülönült³ – Nyilvántartó alosztály (NYIL) szervezeti felépítését, feladatrendszerét és vezetőit.

A rendelkezésre álló forrásanyag szegényessége nagymértékben megnehezíti a VKF-2. osztály történetének tanulmányozását. Az irattár elpusztult vagy eltűnt, így a szervezeti felépítésre és a személyi állományra vonatkozó adatokat tartalmazó szabályzatok, utasítások, parancsok és más dokumentumok közül csak elenyésző számú maradt fenn. Ezért a témakörrel foglalkozó kutató főként a korszak prominens szereplőinek visszaemlékezéseire támaszkodhat, amelyek feldolgozhatóságát azonban a szerzők szubjektív szándéka és a művek elkészítése során felmerült objektív nehézségek egyaránt károsan befolyásolják.

A nyomtatásban megjelent önéletírások szerzői – korábbi VKF-2. osztályvezetők és katonai attasék – kis terjedelemben és bizonyos távolságtartással foglalkoztak pályájuk azon szakaszával, amelyet a katonai hírszerzésnél töltöttek el. Egyrészt, mert az efféle kérdések részletes boncolgatása hátrányosan érinthette volna az utódszervezetet, ezáltal életveszélynek téve ki őket,⁴ illetve egykori – különösen a név szerint említett – kollégáikat. Bővebben írtak tehát a VKF-2.

¹ Dr. MAGYAR István: A Tájékoztató Részlegtől az Elemző és Értékelő Igazgatóságig. I–II. Felderítő Szemle, XIV. évfolyam 4. szám, 2015. november. pp. 103–129., illetve Felderítő Szemle, XV. évfolyam 1. szám, 2016. április. pp. 204–228.

² A VKF-2. osztály szervezeti felépítését tárgyalja HOLLÓS Ervin: Rendőrség, csendőrség, VKF 2. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1971. című könyve (pp. 127–150.), valamint BÖLL Gábor A VKF-2. szervezettörténete az újabb kutatások tükrében című tanulmánya. In: OKVÁTH Imre: Katonai perek 1945–1958. Történeti Hivatal, Budapest, 2001. pp. 71–102. Ezek a művek azonban a NYIL történetével keveset és szűk forrásbázisra támaszkodva foglalkoznak, mert a szerzők fő erőfeszítése a Horthy-korszakbeli katonai elhárítás, a VKF-2. Defenzív Alosztály (DEF) működésének feltárására irányult.

³ A VKF-2. osztály Nyilvántartó alosztálya a Színház utca 7. szám alatt, a Vezérkari Főnökség épületének második emeletén települt, a DEF – és annak nyilvántartó részlege – pedig a Bartók Béla út 26. szám alatti Hadik Laktanyában.

⁴ A probléma a mai napig imminens, amire nézve elég Alekszandr Valterovics Litvinyenko ügyére gondolni. A szovjet KGB, majd az orosz FSZB polgári hírszerző szolgálatok egykori munkatársa Nyugatra távozott, majd 2006-ban, mindössze 43 évesen hunyt el tisztázatlan körülmények között.

osztályon teljesített szolgálatukat követő időszakról, figyelembe véve azt is, hogy a nevük többnyire annak során vált ismertté. Másrészt a katonai hírszerzésnél eltöltött évek kapcsán is szívesebben foglalkoztak az átlagos olvasó számára is érdekesebb, izgalmasabb katonadiplomáciai eseményekkel vagy „kémes ügyekkel”, mint a szervezet felépítésével, feladatrendszerével és személyi állományával. A rendelkezésre álló adatok kis mennyiségével és változó minőségével kapcsolatos problémák az elemző-értékelő szakággal kapcsolatos kutatómunka során fokozott mértékben merültek fel, mert a visszaemlékezők nem vagy csak rövid ideig szolgáltak a NYIL állományában, és emlékezetük sem őrzött meg a szervezettel kapcsolatban különös érdeklődésre számot tartó epizódokat.

Az önálló magyar katonai hírszerző és elhárító szervezet első három vezetője, Sztojakovics Demeter – 1935-től Sztójay Döme – (1918. november 1. – 1925. augusztus 30.), Böckl József (1925. szeptember 21. – 1928. november 15.) és Ruszkay Jenő (1928. november 15. – 1933. május 1.) irathagyatéka mindeddig nem került elő. A VKF-2. osztályt 1933. május 1. és 1937. augusztus 1. között vezető Hennyey Gusztáv emlékirata Németországban jelent meg,⁵ és a szerző csak dióhéjban, hangsúlyozottan Szálasi Ferenc személye kapcsán⁶ foglalkozott a szervezettel. Utódja, a beosztást 1937. augusztus 1. és 1939. május 1. között ellátó Andorka Rezső (Rudolf) az 1938. novemberétől 1940. decemberig, illetve az 1941. novemberétől 1943. ápriliséig tartó időszakot felölelő naplójegyzetei a szerző halálát követően láttak napvilágot,⁷ és nem tartalmaznak érdemi információkat a VKF-2. osztályra nézve. Az öt követő Ujszászy István 1948. augusztus 19. – szeptember 18. között az ÁVO/ÁVH⁸ fogságában írott feljegyzéseit tartalmazó kiadvány⁹ – valamint nem kis mértékben annak részletes, több levéltár adatait felölelő jegyzetapparátusa – már jól támogatta a NYIL történetének feltárására irányuló kutatómunkát, bár Ujszászy az alosztály működésére és személyi állományára csak marginálisan tért ki. Az osztályvezetői beosztást – Ujszászynak az újonnan létrehozott Államvédelmi Központ élére történt kinevezését követően – 1942. augusztus 1. és 1943. augusztus 1. között betöltő Vasváry József irathagyatéka nem maradt fenn. Utódja, Kádár Gyula, aki 1944. április 17-ig állt a VKF-2. osztály élén, terjedelmes emlékiratában részletesen taglalta a szervezet felépítését, de mivel a mű csonkított és szanitizált formában jelent meg,¹⁰ ezért célravezetőbbnek bizonyult az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL) őrzött eredeti kézirat használata. Az osztályvezetői beosztást Kádár után 1944. október 16-ig betöltő

⁵ Magyarul lásd HENNYEY Gusztáv: Magyarország sorsa Kelet és Nyugat között. Európa Kiadó – História folyóirat, Budapest, 1992.

⁶ A Párizsba, katonai attaséi beosztásba tervezett Szálasi 1934-ben, Hennyey osztályvezetősége alatt távolították el a vezérkarból politikai tevékenysége miatt. Lásd BINDER Tamás örmagy: Röder Vilmos szerepe és jelentősége a magyar hadtörténetben. Felderítő Szemle, XVI. évfolyam 1. szám, 2017. p. 102.

⁷ LŐRINCZ Zsuzsa (szerk.): Andorka Rudolf naplója. A madridi követségtől Mauthausenig. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1978.

⁸ A Magyar Rendőrség Államvédelmi Osztályát (ÁVO) 1948. szeptember 10-i hatállyal – éppen Ujszászy kihallgatása alatt – szervezték át a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságává (ÁVH).

⁹ HARASZTI György (szerk.): Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrmagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései. Corvina Kiadó, Budapest, 2007.

¹⁰ KÁDÁR Gyula: A Ludovikától Sopronkőhidáig. Magvető Kiadó, Budapest, 1978. A szanitizálás eredményeként – többek között – a legtöbb szereplő neve helyett csak a beosztása szerepel.

Kuthy László és utódja, a tisztséget a szervezet 1945. májusi megszűnéséig ellátó Zák András irathagyatéka mindeddig nem került elő. A katonai attaséi beosztásban is szolgált Hardy Kálmán,¹¹ Lakatos Géza,¹² Lengyel Béla¹³ és Stomm Marcel emlékirata¹⁴ a Nyilvántartó alosztályról nem tartalmaz érdemi információkat.¹⁵ A Magyar Királyi Külügyminisztérium fennmaradt iratanyagában¹⁶ fellelhetők ugyan a VKF-2. osztályhoz köthető dokumentumok, de azok – katonai attasék jelentései, valamint VKF-2. osztályvezetők külföldi tárgyalásaihoz kapcsolódó feljegyzések – nem foglalkoznak a szervezet bemutatásával.

Kutatómunkánk forrásbázisát az ÁBTL-ben őrzött, a VKF-2. osztályra vonatkozó iratanyag képezte. A dokumentumok többségét a szervezet egykori tagjainak feljegyzései alkotják, akik az ÁVO/ÁVH számára – titkos munkatárs vagy államellenes bűncselekményekkel vádolt őrizetes státusban – vetették papírra visszaemlékezéseiket. Az iratanyag kisebb részét az ÁVO/ÁVH, a Belügyminisztérium II. (Politikai Nyomozó) Főosztálya,¹⁷ illetve III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnöksége nyomozói készítették a VKF-2. osztály egykori munkatársainak vallomásai alapján. A feljegyzések kezdetben azzal a céllal készültek, hogy azonosítsák a szervezet személyi állományának tagjait, a Magyarországon maradtakat büntetőeljárás megindítása, a Nyugatra emigráltakat pedig esetleges beszerzésük céljából. Később a VKF-2. osztály tevékenységét feltáró munka fókuszába egyre inkább a szervezet struktúrájának, működésének és munkamódszereinek megismerése került, amely az utódszervezetek számára szolgált szakmai tanulságokkal. A fő hangsúlyt azonban az operatív módszerek megismerése jelentette, így a NYIL tevékenységének vizsgálata nem képezett prioritást, ráadásul csupán a visszaemlékezők egyike képviselte az elemző-értékelő szakágat.¹⁸

Az ÁBTL-ben őrzött iratanyag feldolgozása során a legtöbb problémát az adatok pontatlansága okozta. A különböző szakmai háttérrel és iskolázottsággal rendelkező, a VKF-2. osztály állományában eltérő időszakban szolgálatot teljesített visszaemlékezők memóriájában az osztály és azon belül a NYIL tevékenysége nagy vonalakban ugyanúgy őrződött meg, ezzel szemben egyes fontos részletkérdések – az átszervezésekkel és a vezetőkkel kapcsolatos dátumok, illetve a NYIL vezetőinek neve és kinevezésük sorrendje – esetében komoly eltérések adódtak. Jelen tanulmány szerzője nem tehetett mást, mint hogy a sok lehetséges változat közül a legvalószínűbbet¹⁹ alkotta meg. A személyek jellemrajzában elkészítéskor a lehetséges mértékig mellőzte a célszemély és a rá visszaemlékezők személyes viszonyából adódó szubjektív elemek megjelenítését. A terminológiai egységre és

¹¹ HARDY Kálmán: *Az Adriától Amerikáig – Hardy Kálmán altábornagy emlékiratai*. Kairosz Kiadó – HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 2008.

¹² LAKATOS Géza: *Ahogy én láttam*. Európa Kiadó – História folyóirat, Budapest, 1992.

¹³ LENGYEL Béla: *Európa forgószélében*. Digitális Kalamáris, Szarvas, 2011.

¹⁴ STOMM Marcel: *Emlékiratok*. Magyar Hírlap Könyvek, Budapest, 1990.

¹⁵ A felsorolt személyek (a VKF-2. osztályon töltött szolgálatuk alatti – amely többek esetében változott –, illetve a legmagasabb elért) rendfokozatának megjelenítését terjedelmi okokból mellőztük. Részletes életrajzukat lásd SZAKÁLY Sándor: *A 2. vkf. osztály*. Magyar Napló, Budapest, 2015.

¹⁶ *Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához I–V*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962–1970.

¹⁷ A főosztály 1956-tól a III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség 1962-es megalakulásáig működött.

¹⁸ A 21 gépelt oldal terjedelmű feljegyzését „Karikás” fedőnéven elkészítő személy 1922–1929 között teljesített szolgálatot a VKF-2. osztályon.

¹⁹ A matematikai statisztikában szokásos „maximum likelihood” módszert (legnagyobb valószínűség elve) követve.

egyszerűsége törekvés jegyében a magyar katonai hírszerző és elhárító szolgálat megnevezésére – a többször előfordult névváltozások nyomán követését mellőzve – a VKF-2. osztály, szervezeti elemeinek megnevezésére pedig az osztály–alosztály–részleg²⁰ kifejezéseket használta, a vezérkari képzettséggel rendelkező tisztek esetében pedig nem tett különbséget a vezérkari szolgálatot teljesítő (vkszt.) és a vezérkari (vk.) megnevezések²¹ között. Az ÁBTL által őrzött iratanyag esetében, tekintettel annak jellegére, elhagyta az egyenkénti forráshivatkozásokat, az írásmű végén azonban a használhatónak bizonyult dokumentumokat tételesen felsorolta.

A szerző köszönetét fejezi ki Szokolczainé Kovács Évának, aki az ÁBTL referenseként végzett áldozatos munkájával megteremtette a feltételeket a tanulmány elkészítéséhez.

A NYIL szervezeti felépítése és feladatköre²²

Az önálló magyar katonai hírszerzés és elhárítás születésnapjának 1918. november 1-jét tekintjük, amikor Sztojakovics Demeter vk. őrnagy vezetésével megalakult a Hadügyminisztériumnak a hadműveletek, a hírszerzés és a nyilvántartás irányításáért, valamint az elvi ügyek intézéséért felelős 1. osztálya. Az osztály kis személyi állomány mellett sokrétű ügköre nem tette lehetővé önálló elemző-értékelő (nyilvántartó) szervezeti elem létrehozását. A szervezet megnevezése és alárendeltsége a megalakulását követő zűrzavaros évben gyakran, vezetőjének személye és tevékenységének jellege azonban nem változott.

1919. november 17-én, már a konszolidáció jegyében, az osztály és a Horthy Miklós vezette nemzeti hadsereg hasonló feladatokat ellátó törzseleme összevonásával a vezérkari főnök alárendeltségében megalakult a 2. Csoportfőnökség (1920-tól Nyilvántartó Iroda, 1921-től Honvédelmi Minisztérium VI. Csoportfőnökség 2. osztály, 1938-tól VKF-2. osztály vagy 2. vkf. osztály). A változatlanul Sztojakovics vezette szervezet profilja letisztult, ügkörébe már kizárólag katonai hírszerzés és elhárítás tartozott. A hírszerző és az elhárító szakterület szétválása folyamatosan történt, az egy szakterülethez tartozó szakágak – így a hírszerző szakterületen belül a hírszerzés és a nyilvántartás – azonban egységes szervezetben működtek. A hírszerző szakterület fő erőfeszítése a három kisantant ország: Csehszlovákia („A” részleg), Románia („B” részleg) és Jugoszlávia („C” részleg) ellen irányult.

1927. március 31-i hatállyal megszűnt a Magyarországon települt, a trianoni békediktátum betartásának ellenőrzéséért felelős Katonai Ellenőrző Bizottság tevékenysége. A változás elősegítette a hírszerző szakterület fejlődését, például megkezdődött a katonaiattasé-szolgálat kiépítése.²³ A VKF-2. osztályon belül

²⁰ A visszaemlékezők egy része az osztály–alosztály–alcsoport, más része pedig az osztály–alcsoport–alosztály tagozódást használta, azt sem következetesen, amíg voltak, akik az alcsoport és az alosztály terminust egymás szinonimájaként alkalmazták.

²¹ A kétféle megnevezésre a trianoni békediktátum korlátozása miatt volt szükség. A két fogalom között lényeges tartalmi eltérés nincs.

²² A fejezet megírásában SZAKÁLY Sándor: Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása és működése a két világháború közötti Magyarországon, 1918–1945. című tanulmánya volt a segítségünkre. Felderítő Szemle, VII. évfolyam Emlékszám, 2008. november. pp. 19–45.

²³ Korábban a katonaiattasé-szolgálatot ellátó személyek fedésben (például mint a nagykövetségek katonai szakelőadói), lényegesen rosszabb körülmények között tevékenykedtek.

megalakult két alosztály, az operatív hírszerzésért felelős Központi offenzív alosztály (KOFFA) és a katonai elhárításért felelős Defenzív alosztály (DEF). Egységes nyilvántartó alosztály ekkor még nem jött létre, hanem négy különálló, az osztályvezető-helyettes közvetlen alárendeltségébe tartozó nyilvántartó részleg kezdte meg működését. A korábbi struktúra leképezésével az „a” részleg fő feladata Csehszlovákiára, a „b” részlegé Romániára, a „c” részlegé pedig Jugoszláviára vonatkozó adatok nyilvántartása volt.²⁴ A negyedik részleg, amelyet „o”, „h” és „n” megnevezéssel is illettek, főként baráti országokkal foglalkozott.

A nyilvántartó részlegek felelősségi köre a három kiemelt célországtól eltekintve gyakorta változott. A tárgyalt időszak nagy részében az „a” részleghez tartozott az Amerikai Egyesült Államok, Ausztrália, Franciaország, Lengyelország, Nagy-Britannia és a Távols-Kelet térsége. A „b” részleg Bulgáriával, Görögországgal, Oroszországgal, a három (ekkor önálló) balti országgal és a közeli-keleti térséggel is foglalkozott. Albánia, Olaszország és Észak-Afrika térsége a „c” részleghez tartozott, amíg az „o” részleg felelőssége Ausztriára, Belgiumra, Hollandiára, Németországra és a skandináv államokra terjedt ki. Egy ország/térség átsorolása az egyik részleg felelősségi köréből a másikéba az országhoz/térséghez tartozó akták átadás-átvétele vagy az országért/térségért felelős irányítást átvezénylése révén egyaránt történhetett.

Az „a”, „b” és „c” részlegek személyi állományát a részlegvezető (mindig vezérkari tiszt) és négy-öt irányítást (általában csapattiszt, elvétve vezérkari tiszt) alkotta. A részlegvezetők koordinálták a beosztottak munkáját, illetve referáltak az osztályvezető-helyettesnek. A részlegvezetőt a rangidős (gyakorta a részlegvezetőnél magasabb rendfokozatú, de vezérkari képesítéssel nem rendelkező) beosztott tiszt – aki legtöbbször a fő célországért felelt – helyettesítette korlátozott jogkörrel. A kiemelt célországgal mindhárom részlegen két irányítást foglalkozott, mégpedig egyikük a polgári területtel – főként védelempolitikával²⁵ és védelemgazdasági kérdésekkel²⁶ –, a másik pedig a szűkebb értelemben vett katonai szakkérdésekkel.²⁷ A részleg felelősségi körébe tartozó többi országot/térséget két-három irányítást között osztották szét, így egy irányításra általában több ország/térség is jutott. Az „o” részleg beosztott állományát mindössze két-három fő alkotta, mert annak felelősségi körébe nem tartozott kiemelt célország.

A nyilvántartás alapfeladatát a különböző forrásoktól érkező adatok feldolgozása és elemzés-értékelése képezte. Minden országhoz/térséghez két nyilvántartó könyv, egy iratgyűjtemény és egy nyilvántartó napló tartozott.

²⁴ A KOFFA szervezeténél megmaradt az „A”, „B”, „C” tagozódás, megkönnyítve a kiemelt célországok irányában tevékenykedő hírszerzők operatív és jelentőmunkájának összehangolt irányítását, aminek érdekében az „A”, „B”, „C” hírszerző részlegek munkatársai rendre az „a”, „b”, „c” nyilvántartó részlegek beosztottjaival egyeztettek.

²⁵ A védelempolitikát már a korszakban is bel-, kül-, gazdaság- és szociál(főként oktatás-)politikai jellemzők, katonai szaktudás és a propagandára vonatkozó ismeretek segítségével elemezték. Nem lehet nem párhuzamot vonni a napjainkban használatos PMESII értékelési rendszerrel.

²⁶ Védelmi költségvetés, védelmi ipar.

²⁷ Hadrend, haditechnikai eszközpark, kiképzési, illetve mozgósítási rendszer, felvonulási tervek, erődítés, valamint szervezési és elhelyezési kérdések.

A nyilvántartó könyvek egyike a katonapolitikai, a másik pedig a katonai híryanagot tartalmazta, és azokba minden, az adott országra/térségre nézve releváns információt – lehetőleg szó szerint – bejegyezték annak érkezési dátumával és forrásával együtt. Nagyobb terjedelmű híryanag (például ügynöki úton megszerzett eredeti dokumentum) esetében csak a fontosabb részeket másolták be a nyilvántartó könyvek valamelyikébe, magát az eredeti anyagot pedig az iratgyűjteménybe iktatták be. A nyilvántartási naplóba a nyilvántartó könyvekbe felvett híryanagok rövid kivonata került a célszerűségnek megfelelő, általában témakör vagy forrás szerinti csoportosítás alapján, ami megkönnyítette a valószínűleg igaz hírek megerősítését – ha azokhoz a nyilvántartás több különböző forrásból is hozzájutott –, illetve az újonnan érkezett megtévesztő vagy hamis információk kiszűrését a korábbi híryanaggal való ütköztetés révén. A nyilvántartó tevékenység alapelvét a folyamatosság jelentette, ezért az fáradságos, aprólékos munka volt, amelynek elvégzése nagy szorgalmat és odafigyelést igényelt.

Az irányítisztektől elvárták, hogy a felelősségi körükbe tartozó országokról vagy térségekről átfogó és időszerű helyzetértékelést tudjanak adni. A nyilvántartó munka folyamatosságának fenntartása érdekében törekedniük kellett arra, hogy utódjuk, illetve ideiglenes távollétük esetén az őket helyettesítő személy kiismerje magát az akták között, ami nemcsak tartalmi, hanem technikai szempontból is egységes nyilvántartási rendszer alkalmazását tette szükségessé. A kiemelt célországok esetében hadrendi vázlatok elkészítését is megkövetelték tőlük. Védelemgazdasági kérdések vonatkozásában a száraz adatokon kívül mélyebb elemzésre is igényt tartottak, például a katonai költségvetés sarokszámai mellett azt is tudni akarták, hogy az állami költségvetés valamely másik minisztériumhoz tartozó tétele nincs-e összefüggésben katonai célú fejlesztésekkel.

A rendszeres időközönként – a kiemelt célországok esetében általában kéthetente – elkészített helyzetértékelőket az VKF-2. osztályvezetőn keresztül a hadművelleti csoportfőnök, a vezérkar főnöke és annak helyettese, a honvédelmi miniszter és annak helyettese, a külügyminiszter, a miniszterelnök és – katonai irodája útján – Horthy Miklós kormányzó kapták meg. A fontos (a vezetői elhatározásra feltétlen és közvetlen befolyással bíró) és a sürgős (gyors vezetői döntést, intézkedést igénylő) hírekről soron kívül tájékoztatták az érintetteket. A külföldi partnerszolgálatok²⁸ számára híryanagcsere keretében továbbított, valamint a külszolgálatot teljesítő magyar katonai attasék tájékoztatása és eligazítása érdekében évente egyszer Budapesten szervezett attaséértekezleten elhangzott hírösszefoglalók és helyzetértékelők elkészítése ugyancsak a nyilvántartás feladatát képezte.

²⁸ A Horthy-korszakban a VKF-2. osztály volt az egyetlen magyar nemzetvédelmi (mai kifejezéssel nemzetbiztonsági) szolgálat, amely külföldi hírszerzéssel foglalkozott, ezért a hírszerző szakterületen nem volt hazai együttműködés. A VKF-2. osztály külföldi együttműködése főként Németország, Olaszország és Finnország irányában volt jelentős.

A nyilvántartó részlegek adatforrásait a katonai attasék felterjesztései, a KOFFA által megszerzett adatok,²⁹ a rejtjelfejtéssel foglalkozó X alosztály által a titkosított üzenetekből kinyert információk,³⁰ a Külügyminisztériumtól és a partnerszolgálatoktól hiranyagcsere keretében érkezett anyagok, nyílt információforrások (újságok, folyóiratok, könyvek, hivatalos kiadványok) és a csapatfelderítés adatai jelentették. A saját hírszerző erők által készített anyagokat az illetékes irányítisztek közvetlenül kapták meg, míg az együttműködésből származó jelentéseket az osztályvezető vagy gyakrabban az osztályvezető-helyettes szignálta ki a részlegvezetőkre, illetve esetenként az egyes irányítisztekre. Elvárták azonban azt is, hogy az irányítisztek a tudomásukra jutott, de számukra nem releváns információkat megosszák azon kollégáikkal, akik képesek lehetnek azok hasznosítására.

A nyilvántartó részlegek aktívan részt vettek a VKF-2. osztályon belüli kiképzési és oktatási tevékenységben. A külszolgálatokra felkészülő katonai attasék több hónapig tartó szakfelkészítésben részesültek azon a nyilvántartó részlegen, amelynek felelősségi körébe az akkreditálási országaik tartoztak. Az osztály állományába újonnan bekerült munkatársak számára szervezett szaktanfolyamokon szintén hangsúlyos szerepet kapott az elemző-értékelő ismeretek oktatása.

Az irányítisztek a külszolgálatra történő felkészítés során többségében megismert katonai attasék és a KOFFA nyílt állományú, a központban szolgáló tagjai számára rendszeresen adtak visszajelzést az azok által készített felterjesztések használati értékéről. Ezzel szemben szigorúan tilos volt közvetlen kapcsolatot tartaniuk a KOFFA operatív hírszerző állományának tagjaival.

A nyilvántartó részlegeknél dolgozók illetménye megegyezett a vezérkar más szakterületein ugyanolyan beosztás betöltő katonákéval, nem volt számukra rendszeresített szakszolgálati illetménypótlék. Az illetmény középosztálybeli életvitelt tett lehetővé.³¹ A tékozlást, adósságok felhalmozását biztonsági kockázatnak tekintették, ami az érintett személynek a VKF-2. osztály állományából történő eltávolítását is maga után vonhatta.

A nyilvántartó részlegeknél szolgálatot teljesítő katonáktól elvárták a felelősségi körükbe tartozó fontosabb célországok vonatkozásában a hivatalos nyelv ismeretét, a védelempolitikai és a katonai eseményekről való általános tájékozottságot, illetve a mélyebb – történelmi és kulturális – háttérismereteket is. Az idegennyelv-tanulás többnyire egyéni felkészülés formájában, önfinanszírozás mellett történt, csak a katonadiplomáciai szolgálatba vezényeltek részére szerveztek a korszakban a diplomáciai érintkezés nyelveként használt francia elsajátítását lehetővé tevő több hónapos intenzív nyelvtanfolyamokat Párizsban. Az irányítisztek általános tájékozottságának fenntartása érdekében korlátozás nélküli elérést

²⁹ 1927-től a KOFFA kizárólag a nyilvántartó részlegeken, illetve később a Nyilvántartó alosztályon keresztül jelentette az általa megszerzett információkat.

³⁰ Az X alosztály anyagai egyidejűleg kerültek az osztályvezetőhöz és a nyilvántartó részlegekhez. A rejtjelfejtésből származó információk jelentőségéről lásd BINDER Tamás őrnagy: A magyar katonai rejtjelfejtés két kiemelkedő sikere a 2. világháború időszakában. *Felderítő Szemle*, XIII. évfolyam 1. szám, 2014. március. pp. 112–125.

³¹ Ezzel szemben a katonaiattasé-szolgálat tagjainak illetménye felső osztálybeli életvitelhez is elegendő volt.

biztosítottak számukra a rendelkezésre álló információforrásokhoz, így a nyilvántartó részlegek irattáraihoz, illetve a vezérkar könyvtárához. Rendszeresen előfordult az is, hogy az illetményes szabadságuk terhére, de teljes költségtérítés mellett külföldi szolgálati utazásra küldték őket valamelyik, tartósan a felelősségi körükbe tartozó célszországba. A tanulmányutakat kifejezetten országismereti céllal szervezték a számukra, annak időtartamára operatív feladatot nem kaptak, jelentési kötelezettségük nem volt. Beosztásuk jobb ellátása érdekében biztatták őket a napi politikában való jártasság megszerzésére is, de a politikai szerepléstől tartózkodniuk kellett.

A nyilvántartó részlegek napi életében kevésbé érvényesült a Horthy-korszakbeli haderőben általánosan elterjedt kasztszellem, amely láthatatlan, de áthatolhatatlan válaszfal emelt vezérkari tiszt és csapattiszt, tényleges (hivatásos) és tartalékos állományú tiszt, illetve a különböző állománykategóriába tartozó katonák közé. A légkör baráti volt, lehetővé téve az eltérő szakmai álláspontok ütköztetését rendfokozatra való tekintet nélkül. Az iránytisztoktól elvárták, hogy helyzetmegítélésüket a viták során – akár előljáró ellenvéleményével szemben is – logikusan felépített érvekkel alá tudják támasztani. A szolgálatellátásban sem érvényesült a szokásos merevség, például magánjellegű „vis maior” esetén (rokon érkezése, betegség stb.) akár telefonon keresztül is engedélyezték a szabadság kiírását vagy a késedelmes beérkezést.

A VKF-2. osztály egésze, de főként a nyilvántartó részlegek tevékenységét hátrányosan érintette, hogy a korszakban az előléptetés vagy a magasabb beosztásba helyezés feltételeként a vezérkari tisztek számára különböző vezérkari beosztásokban, a csapattisztek számára pedig csapatbeosztásban történő, meghatározott időtartamú szolgálatteljesítést írtak elő. A rendelkezés eredményeként a nyilvántartó munka iránt kevés affinitással rendelkező vezérkari tisztek is kerültek néhány hónapi szolgálatra a nyilvántartó részlegekhez, ugyanakkor az azok állományába tartozó, már többéves szakmai tapasztalatot szerzett csapattiszteket hosszabb rövidebb időre csapatszolgálatba vagy csapattiszti tanfolyamra vezényelték. A nagy állománymozgás időnként felületességet okozott az elemző-értékelő munkában.

A VKF-2. osztály és azon belül az elemző-értékelő szakág életére nézve döntő fontosságú változást jelentett Gömbös Gyula szkv. (szolgálaton kívüli³²) gyalogsági tábornok³³, addigi honvédelmi miniszter 1932. október 1-jén miniszterelnökké történt kinevezése. Hitlernek közvetlenül a hatalomra kerülését³⁴ követően tett, az első világháborút lezáró békediktátumoknak a vesztes országok katonai erejének korlátozására irányuló rendelkezéseit negligáló intézkedései (például

³² Az állami szolgálatba rendelt nyugállományú katonatiszteket újra ténylegesítették, majd szolgálaton kívüli viszonyban vezényelték a beosztásuk ellátására.

³³ A Horthy-korszak kezdetén a békeidőszakban elérhető legmagasabb, a vezérezredesnek megfelelő rendfokozatot fegyvernemi – gyalogsági, tüzérségi, lovassági – tábornok vagy tábornagy névvel illették. 1941-től egységesen a vezérezredesi rendfokozatot használták helyettük. A legmagasabb, kizárólag harcéri érdemekért adományozható tábornagy rendfokozatot a Horthy-korszakban egyetlen magyar katona sem érte el.

³⁴ Hitler 1933. január 30-án kapott kancellári kinevezést.

a német légiere, a Luftwaffe megalakítása³⁵) a haderő fejlesztése iránt elkötelezett Gömböst hasonló lépésekre sarkallták. 1933–1934 során a VKF-2. osztály is nagyszabású átszervezésen ment keresztül, ennek eredményeként – valószínűsíthetően 1934 második felében³⁶ – a négy nyilvántartó részleg egyesítésével létrehozták a Nyilvántartó alosztályt. A VKF-2. osztály alárendeltségébe innentől a KOFFA, a DEF, a NYIL, a közigazgatási – főleg személy- és pénzügyi – kérdésekkel foglalkozó K, a mozgósításért felelős M, a Budapesten akkreditált katonai attasékkal kapcsolatot tartó Összekötő, a rejtjelfejtéssel foglalkozó X és a saját rejtjelezésért felelős Y alosztályok, a P alosztály néven működő segédhivatal, valamint három önálló részleg: a labor, az irattár és a rajzoló részleg tartozott.³⁷

A Nyilvántartó alosztály állománytáblájában 25 fő, az alosztályvezető (mindig vezérkari tisztt), 19 iránytisztt (akik vezérkari és csapattisztek egyaránt lehettek) és öt (kizárólag adminisztratív feladatokat ellátó) altiszt szerepelt, ami a VKF-2. osztály hírszerző szakterületén szolgálatot teljesített mintegy 70 fős központi állomány csaknem egyharmadát tette ki. A NYIL létszáma folyamatosan, az európai országok közötti konfliktusok eskalálódásával, majd a második világháború kitörésével párhuzamosan bővült, és 1942-re elérte a 45 főt. Ezzel egyidejűleg a részlegek száma is jelentősen növekedett, az egyes részlegek állományát azonban legfeljebb három-négy fő alkotta. Az „a” részleg hagyományosan Csehszlovákiáért (1938 után Szlovákiáért), a „b” részleg Romániáért, a „c” részleg pedig Jugoszláviáért felelt, de a korábbi időszaktól eltérően más országok nem tartoztak a három kiemelt részleg felelősségi körébe. A „d” részleg Bulgáriával, Görögországgal és Törökországgal,³⁸ az „e” részleg a Szovjetunióval és Finnországgal, az „f” részleg az angolszász országokkal (főként az Amerikai Egyesült Államokkal és Nagy-Britanniával), a „g” részleg Németországgal (és az általa sorra meghódított európai

³⁵ A németek nem hozták ugyan nyilvánosságra a Luftwaffe 1933. május 15-ei megalakítását, de az annak létrehozása érdekében tett (szakmai, jogi és pénzügyi) előkészületek nem maradhettek titokban.

³⁶ A Nyilvántartó alosztály megalakításának ideje körüli bizonytalanság jó példa a rendelkezésre álló adatok hiányosságával kapcsolatos problémára. Ujszászy István, aki 1926-ban került a VKF-2. osztály állományába, de 1938-ig nem a Központban szolgált, a Nyilvántartó alosztály létrejöttének éveként 1927-et adta meg, és a megalakuláshoz vezető eseménynek a hírszerző szakterület „A”, „B” és „C” részlegének egyesítését tekintette. Az 1922–1929 között a nyilvántartó szakágnál szolgálatot teljesített „Karikás” ezzel szemben nem írt a NYIL létrejöttéről a korszakban. Hollós Ervin – feltehetően a ma már az ÁBTL-ben őrzött dokumentumok alapján – 1932-t tekintette a Nyilvántartó alosztály megalakítását, egyben a HM VI. Csoportfőnökség Gömbös Gyula miniszterelnök által Honvéd Vezérkarrá történt átszervezése évének (az utóbbi esemény azonban 1938-ban történt, amikor Gömbös már nem volt életben). A szolgálatát a VKF-2. osztályon 1934. augusztus 1-jén kezdő Szentpétery György (a KOFFA, majd a DEF vezetője, később az AVO/ÁVH munkatársa) szerint a Nyilvántartó alosztályt 1935-ben, a VKF-2. osztálynál történt nagyobb szabású átszervezés keretében hozták létre, első vezetője pedig dr. Deseő László vk. alezredes volt. „Hegedüs Ede” megerősítette dr. Deseő nevét, de alosztályvezetői tevékenysége kezdeteként 1934-et adta meg. Szakály Sándor szerint dr. Deseő Lászlót 1934. május 1-jén léptették elő alezredessé. A felsorolt információk alapján a legésszerűbbnek a fenti scenárió tűnik.

³⁷ A VKF-2. osztály alosztályainak száma a későbbiekben is változott. Például a honvédségen belüli ideológiai nevelésért és az ellenséges országokkal szembeni szabotázscelemek végrehajtásáért felelős szervezeti elem 1939-ig VKF-5. osztályként működött, majd 1939–1941 között alosztályként a VKF-2. osztály alárendeltségébe tartozott, 1941–1943 között VKF-6. osztályként működött, végül 1943-tól alosztályként ismét visszakerült a VKF-2. osztály alárendeltségébe.

³⁸ A fontossági sorrendnek megfelelő számozás mutatja, hogy a magyar állami vezetés a Balkánt – egészen 1943 végéig – kiemelt fontosságú hadszíntérnek tekintette. Részletesen lásd BINDER Tamás őrnagy: A magyar katonai rejtjelfejtés két kiemelkedő sikere a második világháború időszakában.

országokkal), a „h” részleg Albániával, Olaszországgal, Portugáliával és Spanyolországgal, az általában egyetlen repülőtisztból³⁹ álló „i” részleg pedig a légierőt és a légvédelmet érintő kérdésekkel foglalkozott. 1940-ben a NYIL szervezetét vezérkari tiszt számára rendszeresített alosztályvezető-helyettesi beosztás, valamint az adminisztratív feladatok ellátásért felelős segédhivatal létrehozásával bővítették. A szervezet növekedése maga után vonta a működési feltételek javulását is, így például az irányítisztek számára lehetővé tették, hogy a VKF-2. osztályon belül szervezett nyelvtanfolyamok keretében sajátítsák el a fontosabb célszágok nyelvét. A NYIL létrejöttével a saját hírszerző erők irányítása is tervszerűbbé vált, ugyanis az alosztály éves feladattervet készített a KOFFA, a katonaiattasé-szolgálat és a hadtest-felderítőfőnökök számára, amelyet a VKF-2. osztályvezető hagyott jóvá.

Magyarország második világháborúba történt belépésével a NYIL jelentőmunkájában a védelempolitikai és védelemgazdasági helyzetértékelésekkel szemben túlsúlyba kerültek a szűkebb értelemben vett katonai helyzetértékelések. 1941-ben az alosztályon újabb részleget alakítottak ki, amely napi hírösszefoglalót készített a katonai felső vezetés részére. A címzettek – a VKF-2. osztályvezető, a hadművelési csoportfőnök és a vezérkari főnök, illetve helyetteseik – megjelölhették, hogy a napi hírösszefoglalóban kivonatolt melyik információ kapcsán akarnak látni részletes témaköri jelentést. A főbb célszágokról kéthetente átfogó helyzetjelentés készült. A hadszíntérré vezényelt csapatok számára a NYIL Járóutasítást adott ki, amely a várható ellenségről tartalmazott az erők megóvása szempontjából jelentőséggel bíró, harcászati szintű, főként a szemben álló fél hadrendjére, felszerelésére és harceljárásaira vonatkozó tudnivalókat. A hadtestek felderítőfőnökei számára szintén rendszeresen készültek hadművelési szintű információkat tartalmazó tájékoztatók a – kezdetben feltételezett, majd a háborúnak a magyar határ felé közeledésével valós – szemben álló félről. Az alosztály feladatkörébe az ellenérdekelt országok állami vezetésének megtévesztésére alkalmas dezinformatív híranyag előkészítése is bekerült.⁴⁰ A háborúba lépés nemcsak az információforrások megbízhatóságának, hanem azok számának csökkenését is maga után vonta. A katonaiattasé-szolgálat tevékenysége az egyre fogyó baráti és semleges országokra korlátozódott, valamint lényegesen szűkültek a KOFFA lehetőségei a fedett hírszerzők telepítésére és a külföldi hírszerző rezidentúrák működtetésére.

1942-ben a Nyilvántartó alosztályon belül törzsrészleget szerveztek, amelynek alárendeltségébe az alosztály segédhivatala, a korábban a VKF-2. osztályvezető közvetlen alárendeltségébe tartozó rajzoló részleg és a hírrostát végrehajtó segédtisztok kerültek. A háborús szükség által életre hívott hírrosta során az ellenérdekelt országok által terjesztett nyilvánvaló dezinformációkat szűrték ki az alosztályra érkezett híranyagból. A törzsrészleg felelősségi körébe tartozott az adattár és a könyvtár működtetése is. Ugyanekkor az alosztályvezető-helyettesi beosztás megszűnt.

³⁹ A tisztséget hosszabb időn át András Sándor (1899–1985) töltötte be őrnagyi rendfokozatban. A második világháborút követően újjászervezett magyar haderőben vezérőrnagyként csoportfőnöki beosztásban teljesített szolgálatot, majd 1946-ban elítélték a Magyar Közösség elleni perben.

⁴⁰ A feladatot a NYIL a VKF-1. (Hadművelési) osztállyal együttműködésben hajtotta végre. A dezinformációs anyagokat a KOFFA ügynökei igyekeztek eljuttatni az ellenséges hírszerzéshez.

A háborús készülődés, majd a hadi események nyomon követése révén összegyűlt tapasztalatok, a szervezeti és a létszámbeli bővülés, valamint az, hogy véget ért az 1920-as évek végét jellemző nagy személyi fluktuáció, kedvező hatást gyakorolt a NYIL tevékenységére, így az összességében egyre szakszerűbbé és céltudatosabbá vált. Külön említésre érdemel a három kiemelt célországról⁴¹ rendszeresen készített részletes helyzetájékoztatók magas színvonala. Az alosztály jelentőmunkájára ugyanakkor kedvezőtlenül hatott, hogy az alosztályvezetők többsége, illetve a beosztott állomány több prominens személyisége erősen németbarát, néhány pedig náci vagy nyilas szimpatizáns volt, ami jelentősen torzította a helyzetmegítélésüket. A német szemszögből túlzottan optimista, az ellenérdekelt hatalmak – főként a Szovjetunió – katonai képességét és hadművelleti lehetőségeit tendenciózusan alábecsülő értékelések nemcsak a magyar állami vezetésre, hanem partnerszolgálati híryanagcsere révén a szövetséges Németország, Olaszország és Finnország illetékes szerveire is megtevesztő hatást gyakoroltak, amit súlyosbított a hamis helyzetbeállításokat alátámasztó nagy tárgyi tudás.

1944 novemberétől⁴² a VKF-2. osztály központi elemei, így a Nyilvántartó alosztály is követték a nyugati határtérségbe, majd Németországba áttelepülő kormányt. A családotól, szekerekkel végrehajtott visszavonulás (menekülés) során folyamatos volt a szervezet dezorganizációja, a szakmai munka erodálódása, illetve a személyi állomány redukálódása (szökések), és minden valószínűség szerint a NYIL irattára is megsemmisült.⁴³

A NYIL vezetői⁴⁴

A Nyilvántartó alosztály létrejötte előtti időszakban ugyan nem beszélhetünk külön az elemző-értékelő szakágért felelős vezetőkről, néhány közismertté vált személy nevéét mégis érdemes megemlíteni, akik 1927-ig a közös hírszerző és nyilvántartó „A”, „B” és „C”, 1927–1934 között pedig az önálló nyilvántartó „a”, „b”, „c” és „o” részlegeket vezették. Lakatos Géza későbbi vezérezredes, aki 1944. augusztus 29. – 1944. október 16. között a miniszterelnöki tisztséget látta el, 1927–1928-ban töltött el rövid időt a Csehszlovákiával foglalkozó „a” nyilvántartó részleg élén, ahonnan Prágába került katonai attaséi szolgálatba. Hennyey Gusztáv későbbi vezérezredes, a Lakatos-kormány külügyminisztere 1926–1928 között vezette a Romániáért felelős „B” részleget, majd Belgrádba került

⁴¹ A Jugoszlávia elleni német támadást követően azonban a jelentőmunka színvonala romlott, ugyanis a megszállt országról csak német forrásból származó, nem megbízható adatok álltak rendelkezésre.

⁴² A VKF-2. osztály munkatársai 1944. november 5-én kaptak parancsot Budapest családtagjaikkal együtt történő elhagyására. Az osztály központi elemei – így az osztályvezető, az osztályvezető-helyettes és a Nyilvántartó alosztály – először a Bakonyban található Magyarpolányra, majd december 9-től Zsira határközségbe települtek át. Az ország elhagyására 1945. március 27-én kaptak parancsot, amelynek végrehajtását a családtagokkal együtt körülbelül 300 fő, az osztály személyi állományának töredéke kezdte meg.

⁴³ A DEF akkori vezetője részletesen leírta, hogy a menekülés során az irattárat – a szállítási kapacitás hiánya miatt – egy patakba dobálták. Feltételezhetően ugyanez történt a NYIL irattárával is.

⁴⁴ A szerző az életrajzok elkészítéséhez felhasználta HARASZTI György (szerk.): Vallomások a Holtak Házából és SZAKÁLY Sándor: A 2. vkf. osztály című művekben szereplő adatokat is.

katonai attaséi szolgálatba. Faraghó Gábor későbbi vezérezredes, aki 1944. október 11-én aláírta a Magyarország és a Szovjetunió közötti előzetes fegyverszüneti egyezményt, majd 1944. december 22. – 1945. július 21. között az Ideiglenes Nemzeti Kormányban a közellátási miniszteri tisztséget viselte, az 1920-as évek végén az „a” és a „c” alosztály vezetését is ellátta. Bakay Szilárd későbbi altábornagy, aki a Budapesten települt I. hadtest parancsnokaként kulcsszerepet kapott volna Horthy kiugrási tervében, ám a németek 1944. október 8-án éjjel, a nyílt utcán elrabolták, 1929–1933 között vezette az egyik – feltehetően a Jugoszláviáért felelős „a” – nyilvántartó részleget, amely beosztásból Belgrádba, majd Szófiába került katonai attaséi szolgálatba. Náday István későbbi vezérezredes, aki 1944. szeptember 22-én Horthy megbízásából Olaszországba repült a nyugati szövetségesekkel fegyverszünetről tárgyalni, rövid ideig az „o” részleg élén teljesített szolgálatot.

Az 1934-ben létrejött önálló Nyilvántartó alosztályt időrendi sorrendben a következő személyek vezették (zárójelben alosztályvezetői időszakuk):

- **Dr. Deseő László vk. alezredes (1934–1935)**

1893. június 26-án született Sárospatakon, eredeti neve Dezső László. Apja tanítóképző intézet igazgatója volt. A Ludovika Akadémián végzett tüzértisztként, majd a Magyar Honvédség kötelékében⁴⁵ főhadnagyi rendfokozatban végigharcolta az első világháborút. 1928-ban vezérkari törzstiszti vizsgát tett. 1932. szeptember 1-jén került a VKF-2. osztály állományába. 1933-ban doktori címet szerzett a Műszaki Egyetemen. 1934–1935-ben vezette az újonnan megalakult Nyilvántartó alosztályt, majd 1935. december 1-jétől katonai attaséi szolgálatba került Moszkvába. Külszolgálatát lejártával 1940. július 1-jétől tüzérparancsnoki beosztásokat látott el. 1943. február 3-án vezérőrnagyi rendfokozatban a III. hadtest tüzérségi parancsnokaként esett – Stomm Marcel altábornagy hadtestparancsnok szűkebb törzsével együtt – szovjet hadifogságba, ahonnan nem tért haza: 1948. június 25-én hunyt el a ma Oroszországhoz tartozó Krasznogorszkban.

Német, francia és orosz nyelvtudással rendelkezett. Egyetlen fia, László – akit sohasem látott, mert a szovjetunióbeli frontszolgálat alatt született – a külügyminisztérium állományában követte őt a diplomáciai pályán.

Kiválóan képzett, művelt, ugyanakkor csendes, szerény ember volt. Magyar származású és magyar érzésű lévén élesen elutasította a nemzetiszocialista és a hungarista eszméket egyaránt. Nem hódolt be a kommunizmusnak sem, így – több, vele együtt szovjet fogságba esett magyar katonatisztól⁴⁶ eltérően – nem tett vallomást a szovjet államvédelmi szervek számára.

⁴⁵ Az osztrák–magyar haderőt a közös Császári és Királyi (K. u. K.) Haderő, az Osztrák Császári Honvédség (Landwehr) és a Magyar Királyi Honvédség alkotta.

⁴⁶ Emiatt éles vitába bonyolódott egykori előljárójával, Ujszászy István vezérőrnaggyal.

- **Solymossy Ulászló vk. őrnagy (1935–1936)**

1897. június 30-án született a ma Csehországhoz tartozó Theresienstadt (Terezín) településen, eredeti neve Stanoilovic Ulászló. Apja szintén hivatásos katonatiszt volt, címzetes altábornagyi rendfokozatot ért el. A háború kezdetén a neves Mária Terézia Katonai Akadémián (a „Tereziánumban”) kapott gyorsított gyalogos tiszti képzést, majd a közös haderő kötelékében az olasz frontra, később olasz hadifogságba került. 1924–1926 között elvégezte a Ludovika Akadémia – hadiakadémiai végzettségnek megfelelő – tiszti tanfolyamát, amelyet követően különböző beosztásokban vezérkari szolgálatot teljesített. Nevét 1934-ben, vitézzé avatásakor magyarosította. 1935-ben került a VKF-2. osztály állományába, ahol a Nyilvántartó alosztályon előbb beosztott tisztként, majd a külszolgálat ellátásához szükséges felkészülését megkezdő dr. Deseő László távozása után alosztályvezetőként szolgált. 1936-ban – vk. alezredesi előléptetésével egyidejűleg – osztályvezető-helyettesé nevezték ki. Ezt követően 1938-tól Prágában, majd 1939-től 1941-ig Pozsonyban töltött be katonai attaséi beosztást. Hazatérését követően a III. hadtest vezérkari főnökévé nevezték ki. Ebben a beosztásában került 1942-ben a keleti frontra, ahol hamarosan átvette a 12. könnyű hadosztály parancsnokságát, amely súlyos veszteségeket szenvedett előbb a korotojaki hídfőért vívott harcokban, majd a szovjetek csucsjei áttörése során. 1943-ban a – főként a leventemozgalomért felelős – HM VIII. Csoporthőnökség élére tért haza, ahonnan 1944. október 1-jén vezérőrnagyi rendfokozatban nyugállományba vonult. 1944. november 15-én, a Szálasi-kormány alatt reaktiválták és országos erődítési parancsnokká nevezték ki. Nem tért haza a nyugati hadifogságból, 1960. szeptember 30-án hunyt el az ausztriai Gröbmingben.

Cseh, szlovák, német, francia és olasz nyelvtudással rendelkezett. Két leánygyermek született.

Vasszorgalmú, erélyes, ugyanakkor törtető ember volt. Nagy szerepet vállalt a cserkészmozgalomban, ennek révén barátjának tarthatta Teleki Pál miniszterelnököt és kisbarnaki Farkas Ferenc későbbi vezérezredest. Jó személyes viszonyt ápolt két közvetlen utódjával, Kudriczy Istvánnal és Aday Jánossal, osztályvezető-helyettesi beosztásában szorgalmazta kinevezésüket a NYIL élére. Barátságot kötött a tiszti tanfolyamot vele együtt elvégzett Szálasi Ferencsel, így 1936-ban belépett a nyilas mozgalomba, de az 1938-ban Andorka Rezső VKF-2. osztályvezető által ellene indított eljárás során sikerült elkerülnie a vezérkarból történő eltávolítását.⁴⁷ A második világháborúban harctéri szolgálatát nagy hozzáértéssel és személyes bátorsággal látta el, becsületes, nyíltszívű, bajtársias, erős nacionalista érzelmei és németbarátsága ellenére a magyar és a német katonai vezetéssel szemben egyaránt kritikus⁴⁸ előljárásként maradt meg alárendeltjei emlékezetében.

⁴⁷ A nyilaskeresztes mozgalom tagjainak a vezérkarból történő eltávolítását Röder Vilmos szkv. gyalogsági tábornok honvédelmi miniszter (1936. október 12. – 1938. május 14.) szorgalmazta. Röder távozását követően az eltávolított tisztek többsége ismét vezérkari beosztást kapott. Lásd BINDER Tamás őrnagy: Röder Vilmos szerepe és jelentősége a magyar hadtörténetben.

⁴⁸ „A visszavonuló orosz csapatok után (...) a németek akarnak elsőként bevonulni, mert ők akarják elsőnek megtekinteni a házak belsejét is.” GÖRGÉNYI Dániel: Signum Laudis. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1968. p. 140. „A III. magyar hadtest 7. könnyű hadosztálya nagy veszteségét annak köszönheti, hogy [ti. a németek] helytelenül tájékoztatták és magára hagyták. (...) Hozzátehetjük azért azt is, hogy a veszteségeinket bizony saját tapasztalatatlanságunknak és hiszékenységünknek is köszönhetjük.” Uo. p. 147.

- **Kudriczy István vk. őrnagy (1936–1937)**

1896. augusztus 29-én született a ma Szerbia területén található Pancsova (Pančevo) településen, eredeti neve Haiser István. Elvégezte a Ludovika Akadémiát és a Hadiakadémiát, majd a közös haderő gyalogos tisztjeként végigharcolta az első világháborút. Nevét 1922-ben, vitézzé avatásakor magyarosította. 1932–1935 között a Ludovika Akadémián tanított. 1935–1937 között szolgált a VKF-2. osztály Nyilvántartó alosztályának állományában, előbb jugoszláv irányítstként, majd a VKF-2. osztályvezető-helyettesé kinevezett Solymossy Ulászló távozását követően annak vezetőjeként. 1937-ben – Aday Jánossal beosztást cserélve⁴⁹ – az Országos Légvédelmi Parancsnokság vezérkari főnöke lett. 1938–1940 között a Hadiakadémián tanított. Ezt követően 1943-ig a leventemozgalomért felelős különböző szervezeti elemeknél teljesített szolgálatot. 1941-ig a VKF-6. osztályt, 1941–1942-ben a HM 40. osztályt vezette, ezt követően pedig a HM VIII. Csoportfőnökség csoportfőnök-helyettese, majd csoportfőnöke lett. 1943. augusztus 10-én ebből a beosztásából – amelyben Solymossy Ulászló követte, aki elődje volt a NYIL élén – a 10. hadosztály parancsnoki tisztségébe került. 1944. november 15-től a háború végéig altábornagyi rendfokozatban a II. hadtest parancsnokaként teljesített szolgálatot. Nyugaton esett hadifogságba, 1946-ban pedig kiadták a magyar hatóságoknak. Háborús bűnösneként 12 évi fegyházbüntetést kapott, ahonnan 1956-ban szabadult ki és az Amerikai Egyesült Államokba emigrált. A New Jersey állambeli Passaic városban hunyt el 1969. október 15-én.

Német nyelvtudással és a délszláv nyelvek ismeretével rendelkezett.

Az elkötelezett szélsőjobboldali és németbarát Kudriczy legközelebbi barátai Solymossy Ulászló és Aday János voltak. 1936-ban – velük együtt – belépett a nyilas mozgalomba, amiért 1937 közepén Andorka Rezső VKF-2. osztályvezető eltávolította őt a NYIL éléről. Ekkor helyzete Solymossy közbenjárásával, az Adayval történt beosztáscsere révén rendeződött. 1938 júniusában sikertelenül próbált visszatérni a VKF-2. osztályra, mert az általa is megpályázott DEF vezetői beosztásba Andorka egyik közeli híve került. Egykori kollégái közepes szellemi képességű, de dölyfös viselkedésű embernek ismerték.

- **Aday János vk. őrnagy/vk. alezredes (1937–1938)**

1898. április 10-én született a ma Romániához tartozó Temesváron (Timișoara), eredeti neve Adelman János. Apja ugyancsak katonatiszt volt. A Ludovika Akadémián 1916-ban gyalogos tisztként végzett, majd a magyar honvédség kötelékében teljesített szolgálatot. 1924–1927 között végezte el a tiszti továbbképző tanfolyamot, majd 1930-ban került a VKF-2. osztály állományába. A nyilvántartó részlegek egyikén dolgozott, 1934-től vezette is, de a NYIL létrejöttékor nem ő kapta az alosztályvezetői beosztást. 1935–1937 között az Országos Légvédelmi Parancsnokság vezérkari főnöke volt, ahonnan a Nyilvántartó alosztály élére, Kudriczy István megüresedett beosztásába tért vissza a katonai

⁴⁹ A vezetőváltás időszakában az alosztályvezetői teendőket időlegesen Makray Sándor vk. őrnagy (1898–1968), a Nyilvántartó alosztály rangidős vezérkari tisztje látta el. A gyalogos tiszt Makray szintén még 1936-ban csatlakozott a nyilas mozgalomhoz, ezért 1938-ban eltávolították a VKF-2. osztály állományából. 1944. november 1-jén vezérőrnaggyá és berlini katonai attasévá nevezték ki.

hírszerzéshez. Nevét 1938-ban magyarosította. 1938. május 1-jétől vk. alezredessé léptették elő,⁵⁰ majd az év végén a VKF-2. osztály bécsi kirendeltségének (Wiener Expositure – WEX) vezetőjévé nevezték ki. A képviselő német nyomásra történt bezárását követően, 1939-től Szófiában – Ankarába is átkredítálva – látott el katonai attaséi beosztást. 1941. március 1-jén nyugdíjazták, ezt követően már nem teljesített katonai szolgálatot. 1944. október 15-ével – csak papíron, utólagosan – ténylegesítették, majd november 1-jén ezredessé léptették elő, egyidejűleg ismételen nyugállományba helyezték. Bécsbe távozott, ahol a háború után a nyugati szövetségesek őrizetbe vették és átadták a magyar hatóságoknak. Mivel nem állapították meg háborús bűnösségét, szabadlábra került, amelyet követően Franciaországba távozott. Az emigrációban belépett a Nyugaton élő egykori horthysta katonatiszteket összefogó Magyar Harcosok Bajtársi Köösségébe (MHBK), valamint a francia hírszerzés szolgálatában állt. Az ÁVO/ÁVH – korábbi bajtársa révén, anyagiasságát kihasználva – megkönyékezte, így éveken keresztül általa szerzett információt a Nyugatra emigrált horthysta katonatisztek tevékenységéről.⁵¹ Az 1960-as években hunyt el Párizsban.

Német és francia nyelvtudással rendelkezett, de a nyilvántartó részlegeken teljesített szolgálata révén értett bolgár és cseh nyelven is. Kétszer nősült, második feleségétől egy fia született.

Képzett, művelt, okos – bár kissé fellengzős –, megnyerő modorú ember volt, aki bajtársaival szembeni viselkedésében mellőzte a vezérkari gögőt. Kiváló előadókészsége révén nagy hatást gyakorolt előljáróira, akik a VKF-2. osztálynál ritka kivételként elnézték neki könnyelmű, léha – italozó, kártyázó – életmódját és az annak következtében időről időre előfordult pénzzavarait. Nem rendelkezett szilárd elvi-politikai állásponttal, a nyilas mozgalomhoz főként személyes szimpátiái miatt, illetve gyorsabb előmenetele érdekében csatlakozott. Erkölcsei gátlások nélküli karrierizmusára jellemző, hogy az 1939-es származásigazoláskor elvált félig zsidó első feleségétől. Ezt követően felújította kapcsolatát a párizsi francia nyelvtanfolyam ideje alatt megismert, jómódú családból származó, francia állampolgárságú barátnőjével, majd rávette, hogy váljon el francia állampolgárságú diplomata férjétől, és menjen feleségül hozzá.

Barátjának tarthatta Solymossy Ulászlót és Kudriczy Istvánt, de Szálasi Ferencsel is jó személyes kapcsolatot alakított ki. Nyilas kötődése azt követően vált közismertté, hogy 1938 januárjában részt vett a később belügyi államtitkárként a magyarországi zsidóság deportálását megszervező dr. Endre László Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánjává történt megválasztása alkalmából a Gellért Szállóban rendezett díszvacsorán, amely a szélsőjobboldal politikai tüntetéseként nagy visszhangot váltott ki. 1940 decemberében fenytést kapott amiatt, hogy telefonbeszélgetést folytatott Szálasiival. 1941 februárjában rövid magyarországi

⁵⁰ Később az időpontot 1937. május 1-jére javították.

⁵¹ A „Nyakas” fedőnéven nyilvántartott Adayval a szófiai katonai attaséi beosztásában őt váltó Hátszeghy (Hatz) Ottó tartotta – rendszeres magánlevelezés és évi néhány személyes találkozó révén – a kapcsolatot. Aday nem volt tudatában annak, hogy Hátszeghyt az ÁVO/ÁVH foglalkoztatja.

szabadsága alatt találkozott az akkor közös pártban politizáló Ruskay Jenővel – aki a VKF-2. osztályon, majd az Országos Légvédelmi Parancsnokságon is közvetlen előljárója volt – és Szálasi Ferencsel, amit a Budapesti Rendőr-főkapitányság politikai nyomozói megfigyeltek. Jelentésükben a fenti tényeket összekapcsolva meggyőződéses nyilasként állították be Adayt, akinek a katonai szolgálatból történő eltávolítására Horthy Miklós kormányzó személyesen adott parancsot. A sértett Aday Magyarország német megszállását követően vallomást tett utolsó előljárója, a Gestapo által letartóztatott Ujszászy István ellen, a nyugati emigrációban pedig az MHBK legitimista szárnyához csatlakozott.

- **Hernády Rezső vk. alezredes (1938–1940)**

1897. április 16-án született a ma Ausztriához tartozó Kismartonban (Eisenstadt), eredeti neve Hahne Rudolf. Az 1. vegyesdandár (Budapest) sajtóosztályáról 1935-ben került a NYIL állományába. Az alosztályt 1938–1940 között csaknem két évig vezette, majd 1940 végén VKF-2. osztályvezető-helyettesé nevezték ki. 1941-ben kitétték a vezérkarból, és csapatszolgálatba, majd a 7. kerékpáros zászlóalj parancsnokaként a keleti frontra került. A hadszíntéren szerzett betegségébe halt bele 1942. március 13-án a ma Ukrajnához tartozó Uman településen.

Német nyelven beszélt. Nős volt, két gyermek apja.

Szerény, bajtársias viselkedésű ember volt, előljáróit – különösen Ujszászy Istvánt – tisztelte. Feltehetően egy sikertelen vizsga miatt távolították el a vezérkarból, ami nagy elkeseredést okozott neki, emiatt kérte a frontra vezénylését.

- **Fogarassy Béla alezredes (1940–1941)**

1899. március 10-én született a ma Romániához tartozó Nagyváradon (Oradea). Apja dr. Fogarassy Viktor katonaeorvos tábornok volt. 1916–1918 között végezte el a Ludovika Akadémiát gyalogos tisztként. 1936–1940 között a Magyar Honvédség Főparancsnokának szárnysegédje volt. A főparancsnoki beosztás 1940. március 3-ai megszüntetését követően először a kiképzéssel és továbbképzéssel foglalkozó VKF-4. osztály élére, majd rövidesen a VKF-2. osztály Nyilvántartó alosztály állományába került, ahol az újonnan létrehozott alosztályvezető-helyettesi beosztást töltötte be. Hernády Rezsőt a VKF-2. osztályvezető-helyettesi beosztásba történt kinevezését követően – a vezérkari minősítés hiánya ellenére – a NYIL vezetőjévé nevezték ki. 1941 őszén a IV. hadtest 10. könnyű hadosztály 36. gyalogezred 38/II. zászlóalj (Pálmonostora) parancsnoki beosztásába, majd a zászlóalj élén a keleti frontra került, ahol 1942. augusztus 7-én sebesülten szovjet hadifogságba esett az urivi hídfőnél. További sorsa nem ismeretes, de otthonába többé nem tért vissza. Feltehetően hadifogolytáborban hunyt el az 1950-es évek elején, egyidejűleg családjá Budapestről történt kitelepítésével.

Német, francia és angol nyelvtudással rendelkezett, de értett oroszul is. Nős volt, egy leány- és egy fiúgyermek apja.

Elöljárói különösen megbecsülték nagy szakmai hozzáértését, munkabírását és szorgalmát, ennek köszönhetően tölthetett be – ritka kivételként – csapattisztként vezérkari tiszti beosztást. Vezérkari minőségétől 1940-ben félig zsidó felesége miatt fosztották meg. Gerinces, önérzetes magatartására jellemző, hogy – Günther Krappe alezredes Budapesten akkreditált német katonai attasé felszólítása ellenére – nem vált el, inkább önként jelentkezett hadszíntéri szolgálatra. Angolszász beállítottsága ellenére hitt a német győzelemben. Legközelebbi barátja a későbbi VKF-2. osztályvezető Kádár Gyula volt, akivel együtt végezte a soproni katonai főreáliskolát és a Ludovika Akadémiát is. Alárendeltjei körében nagy megbecsülésnek örvendett, ezért hadifogságba esését követően a szovjet frontpropaganda Fogarassy nevében terjesztett a magyar katonákat átállásra felszólító röpiratokat.

• **Siegler Endre vk. százados/vk. őrnagy (1941–1942)**

1905. február 22-én született Szegeden. Apja Siegler Konrád nyugalmazott gyalogsági tábornok. Elvégezte a Ludovika Akadémiát, majd a Hadiakadémiát. 1936-ban került a Nyilvántartó alosztály állományába. 1940 végén az újonnan létrehozott alosztályvezető-helyettesi, majd 1941 ősztől a csapatszolgálatát megkezdő Fogarassy Béla utódjaként – 1942. március 1-jétől vk. őrnagyi rendfokozatban – az alosztályvezetői⁵² beosztást látta el. 1942-ben a VII. hadtest (Miskolc) állományába, majd a hadtesttel a keleti frontra került. 1944 áprilisától – már vk. alezredesként – visszatért a VKF-2. osztályra, ahol osztályvezető-helyettesé nevezték ki. 1944. november–decemberben saját kérésére ismét csapatszolgálatba helyezték át. Nyugaton esett hadifogságba, majd 1948-ig Németországban élt. Önként hazatért,⁵³ korábbi budapesti lakásába visszatérni nem tudván Felsőögdre költözött, ahol alkalmi szerelési munkákból élt. 1978. május 5-én hunyt el Budapesten.

Német, francia, olasz és angol nyelvtudással rendelkezett. Nős volt, két fiú- és három leánygyermek apja.

Művelt, okos, szorgalmas, szerény modorú, egyenes jellemű emberként maradt meg bajtársai emlékezetében. Németbarát volt, de nyilas vagy nemzetiszocialista kötődés nélkül, annak ellenére, hogy legközelebbi barátjának Kocsis László vk. ezredes, Beregfy Károly, a nyilas kormány honvédelmi miniszterének a vejét tartotta. A végsőkig hitt a német győzelemben. 1944. október 15-én Siegler adatta le⁵⁴ – Vörös János vezérezredes vezérkari főnök nevében, de kiadványozás nélkül – a Horthy rádiószózatát⁵⁵ visszavonó táviratot. Ezt követően heteken át ő vezette a VKF-2. osztályt, mert Kuthy László vk. ezredes, VKF-2.

⁵² Az alosztályvezető-helyettesi beosztást Sieglertől Lipcsey-Magyar Sándor vk. százados (1908–1975) vette át és látta el a tisztség 1942-ben történt megszűntetéséig. Lipcsey-Magyar 1941–1942-ben szolgált a Nyilvántartó alosztályon, majd 1942–1945 között vk. őrnagyként Pozsonyban látott el katonai attaséi szolgálatot. A háborút követően hazatért, a népbíróság felmentette a háborús bűnösség vádjától.

⁵³ Valószínűleg abban bízott, hogy nővére férje, a horthysta tábornokból 1947 végén a 2. honvéd kerület (Pécs) parancsnoki beosztásába reaktivált Kozma István altábornagy (1896–1951) segíteni tud a visszailleszkedésében. Kozmát azonban 1949 végén ismét nyugdíjazták, majd letartóztatták és kivégezték.

⁵⁴ A KOFFA alárendeltségében működő H részleg (rádiószolgálat) útján.

⁵⁵ A kiáltványban Horthy bejelentette, hogy előzetes fegyverszünetet köt. Annak végrehajtására nézve azonban parancsot nem adott, a katonákat csak a parancsnokaiknak való engedelmességre utasította.

osztályvezető a nyilas hatalomátvételt követően nem vállalta a beosztása ellátását. Letette és az osztály állományával is letette az esküt Szálásra. Bajtársiasságára jellemző, hogy ugyanekkor segített a szovjetekhez átment Dálnoki Miklós Béla vezérezredes, az 1. hadsereg parancsnoka és Kéri Kálmán vk. ezredes, az 1. hadsereg vezérkari főnöke Budapesten maradt családtagjainak megmentésében.

- **Molnár Károly vk. százados/vk. őrnagy (1942–1944)**

1910. március 2-án született a ma Ukrajnához tartozó Nagyszőlősön. Az 1940-es évek elején került a Nyilvántartó alosztály állományába, ahol 1941-ben a napi hírosszefoglaló elkészítéséért felelős részleg, majd 1942-től az alosztály vezetését látta el. 1943-ban vk. őrnaggyá léptették elő. 1944 tavaszán az 1. magyar hadsereg felderítőfőnökévé nevezték ki. Az 1944. október 15-ei kiugrási kísérlet ideje alatt elősegítette a magyar és a szovjet hadsereg-parancsnokság közötti kapcsolatfelvételt, megszervezte Dálnoki Miklós Béla és Kéri Kálmán átjutását a szovjet oldalra, ő maga ugyanakkor – időlegesen a hadsereg-parancsnokság rangidős tisztjeként⁵⁶ – a beosztásában maradt. Később szovjet hadifogságba került. 1945. július 1-jén – a romániai Focsány (Focșani) városban található gyűjtőtábor felé utaztában – a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Pusztapó vasúti megállóhelyen vesztette életét. Feltehetően a hadifoglyokat szállító vonatról leugorva szökést kísérelt meg, ám annak során lelőtték.

Német nyelvtudással rendelkezett. Nős volt.

Tehetséges fiatal tisztnek tartották. Jobboldali érzelmű, szovjetellenes beállítottságú volt, de nem rendelkezett nyilas vagy német kötődéssel. Alosztályvezetői időszakának első felében a nyilas mozgalom tagja, Vasváry József vezérőrnagy töltötte be a VKF-2. osztályvezetői tisztséget, aki Molnárt a keleti frontról érkező híryanag tendenciózus meghamisítására, valamint a jelentésekben a német és a magyar csapatok helyzetének a valóságosnál kedvezőbb bemutatására utasította. Vasváry utódja, a németellenes beállítottságú Kádár Gyula vk. ezredes ezért éles bírálattal illette a Nyilvántartó alosztály tevékenységét, hozzátéve, hogy Molnár a helyzetértékelésekben túlságosan nagy súllyal vette figyelembe a németektől híryanagcsere keretében kapott adatokat, és alulbecsülte a nyílt forrásokból származó információk jelentőségét.⁵⁷ A Szovjetunióval és a keleti fronttal kapcsolatos helyzetjelentéseket Molnár a nyilas kötődésű Hiday (Hajda) Kornél ezredes, a VKF-2. osztály legrégebbi beosztottja elemzés-értékelésére alapozta, aki a részleteket illetően széles körű tárgyi tudásával és két évtizedes tapasztalatával megkérdőjelezhetetlen szakmai tekintélynek örvendett a magyar katonai felső vezetés, valamint a partnerszolgálatok körében,⁵⁸ de politikai beállítottsága miatt az összképet – főként a háború végső kimenetelét – tekintve megtévesztette előljáróit és az együttműködő partnereket.

⁵⁶ A hadsereg parancsnoka és vezérkari főnöke – az alárendeltet vezetés nélkül hagyva – állt, Székely László vk. ezredes hadműveleti osztályvezető pedig lemondott a beosztásáról.

⁵⁷ Az MTI rádiófigyelő szolgálatának hírosszefoglalói alapján Kádár általában jobb előrejelzést készített a keleti front eseményeiről, mint amelyet a NYIL helyzetjékoztatói tartalmaztak.

⁵⁸ Például 1941 szeptemberében a németek – a Szovjetunió elleni katonai szerepvállalásra vonatkozó magyar készség fenntartása érdekében – hamis információkat közöltek a szovjet haderőről Szombathelyi Ferenc vezérezredes újonnan kinevezett vezérkari főnökkel, amelyeket Hiday adatai cáfoltak meg.

• **Barlay Béla vk. őrnagy/vk. alezredes (1944–1945)**

1910-ben született a ma Szlovákiához tartozó Kassa (Košice) városban. Apja Barlay János vezérőrnagy. Az 1940-es évek elején került a VKF-2. osztály állományába. 1943-ban a KOFFA alosztályvezetőjének nevezték ki, majd 1944 tavaszán átvette a NYIL vezetését. Beosztását a nyilas hatalomátvételt követően is ellátta, így ő irányította az alosztály Nyugatra települését. 1944. november–decemberben a Nyilvántartó alosztály vezetői tisztségét megtartva átvette az osztályvezető-helyettesi beosztást az ismét hadszíntéri szolgálatot vállaló Siegler Endrétől, egyidejűleg vk. alezredessé léptették elő. Zákó András vezérőrnagy, akkori VKF-2. osztályvezető hosszú távollétei miatt Barlay irányította a VKF-2. osztályt, záróakkordként annak Németországba történt kitelepülését is. A háborút követően Passau környékén kezelte a kihurcolt magyar javakat, majd megnősült és áttelepült Ausztráliába. További sorsa nem ismeretes.

Tehetséges és szorgalmas fiatal tisztként emlékeztek rá, aki nagy megértéssel irányította az alárendeltségébe tartozó, nála jóval idősebb csapatbiztosokat. Jobboldali beállítottságú volt, de nem kötődött sem a nyilas mozgalomhoz, sem a nemzetiszocialista politikai tömörülések valamelyikéhez. Legközelebbi barátja Molnár Károly volt, akitől átvette a Nyilvántartó alosztály vezetését.

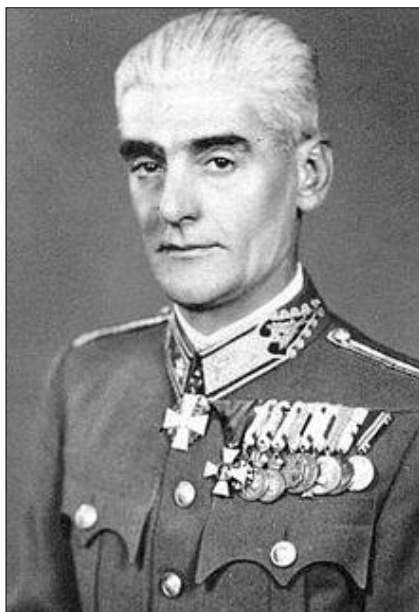
Az 1934–1945 közötti 11 évben a Nyilvántartó alosztályt kilenc katonatiszt vezette. Egyikük hősi halált halt, hárman szovjet hadifogságban veszítették életüket. A második világháborút követően hárman nyugati emigrációban maradtak, ketten viszont hazatértek, akik közül az egyik fegyházbüntetést, a másik pedig kitelepítést szenvedett el. Eddig egyetlen alosztályvezető irathagyatéka sem került elő.

A NYILVÁNTARTÓ ALOSZTÁLY VEZETŐI

Név	Rendfokozat	Időszak	Utolsó rendfokozat
dr. Deseő László	vk. alezredes	1934–1935	vezérőrnagy
Solymossy Ulászló	vk. őrnagy	1935–1936	vezérőrnagy
Kudriczy István	vk. őrnagy	1936–1937	altábornagy
Aday János	vk. őrnagy/vk. alezredes	1937–1938	vk. ezredes
Hernády Rezső	vk. alezredes	1938–1940	alezredes
Fogarassy Béla	alezredes	1940–1941	alezredes
Siegler Endre	vk. százados/vk. őrnagy	1941–1942	vk. alezredes
Molnár Károly	vk. százados/vk. őrnagy	1942–1944	vk. őrnagy
Barlay Béla	vk. őrnagy/vk. alezredes	1944–1945	vk. alezredes

A FELHASZNÁLT FORRÁSANYAGOK

ÁBTL-jelzet	A dosszié címe
2.5.2. 1398/1950.	Siegler Endre anyaga
3.1.9. V-123/519.	Lipcsey-Magyar Sándor vizsgálati dossziéja
3.1.9. V-168.	Sigetter Viktor s. k. írt vallomása
3.2.4. K-1265/1.	Aday János aktája
4.1. A-856.	A VKF/2-es beosztottakról jellemzés
4.1. A-856/1.	A VKF/2-es beosztottakról jellemzés
4.1. A-857.	A VKF/2-es beosztottakról jellemzés III.
4.1. A-858.	M. Kir. HM. VKF/2 Osztály
4.1. A-859.	M. Kir. HM. VKF/2 és a VKF/5 Osztály
4.1. A-860.	M. Kir. HM. VKF/2 osztály
4.1. A-860/1.	M. Kir. H. M. VKF/2 osztály
4.1. A-862.	M. Kir. HM. VKF/2. Osztály
4.1. A-863.	Tanulmány a kémelhárító és hírszerző osztályról
4.1. A-872.	M. Kir. HM. VKF/2 osztály (Szovjet áb.-tól átvett anyagok I.)
4.1. A-872/1.	M. Kir. HM. VKF/2 osztály (Szovjet áb.-tól átvett anyagok II.)

Dr. Deseő László vk. alezredes, a Nyilvántartó alosztály első vezetője

Kedves Barátom!

Több, mint huszonegy hónap óta szorongó szívvel lessük a híreket drága kis hazánkból, különösen nyugtalanok voltunk az olasz fegyverszünet óta, mert tudtuk, hogy ha az olaszokkal nem sikerült megnyerni a háborút, — nélkülök még kevésbé lesz az lehetséges. Mikor a kormányzó tudtul adta a világnak, hogy fegyverszünetet akar kötni, — kezdtünk fellelegezni. — Annál nagyobb megdöbbenést váltott ki belőlünk a hazaáruló Szálasi lázadása! Szálásin azonban nem csodálkoztam, hiszen tizenkét éve tudom, hogy az ő megbomlott agya és fékezhetetlen becsvágya csak az örvény szélére vezethet!

Következő meglepetésünk volt az a hír, hogy Miklós és Veress vezérezredek helyét László és Major vezérezredek vették át! Miért kellett előbbieknél távoznunk? Hiszen szolgálati idejük még nem telt le, — talán nem voltak elég jó magyarok? Vagy talán, mert ők nem tudták megállítani a Vörös Hadsereg előnyomulását, — és ti azt gondoljátok, hogy nektek ez sikerülni fog? — Szerény nézetem szerint egy hadvezérnek nem szabad elfogadni egy szerepet, amit nem tudhat megoldani az eszközök elégtelensége miatt!

Mindig nagyrabecsültem jellemedet, képességeidet, — biztam hát benned, — talán te fogod megmenteni, amit törvényes legfelsőbb vezetésünk gondtalanságból elvesztett: a béke lehetőségét! — S most, fájó szívvel látom, hogy komolyan tovább haladsz Szálasival hazánk teljes elvesztése felé!

Te szakítasz alkotmányunkkal és esküt tettél Szálásinak! De hogy állunk az erkölcsi felelősséggel? Vajjon te képes vagy meggyőződéssel, tiszta lelkiismerettel tovább ontani a magyar vért egy lázadó személyes ambíciójáért s egy téves, — most már pedig tisztán katonai szempontból is elvesztett — ügyért? Hiszen — emlékezzünk vissza Schredl harcászati-óráira — éppen te mindég ellene voltál a hiábavaló, kilátástalan katonai terveknek! Mindnyájunk által nagyrabecsült reális harcászati és hadászati voltál! Ilyen nagyot változott volna véleményed?

Aztán mit gondolkodsz a te magyarságodról!

Hát a névmagyarosítás s a vitézi rang semmit sem jelent, csak külszín volt, — s te inkább a német érdekekért harcolsz, mintsem hogy mentened a magyar vért, ami még megmenthető? Hiszen te egyike vagy a legrégebbi vitézeknek, — nem tettél esküt minden nemzetbontó kísérlettel szembezállni? Vajjon a

2

Dr. Deseő László vezérőrnagy levele a szovjet hadifogságból
Major Jenő vezérezredeshez

honvéd hadapródiskola, honvéd Ludovika Akadémia
hadiiskola kevés volt neked, hogy ellensúlyozza a hate-
szolgálatot s az „összmonarhia“ eszméjét? Avagy te is
Gaut akarsz csinálni Magyarországból, mint Szálasi?

• Gondolj a jövőre! Mit fogsz csinálni hadseregeddel, ha —
rövidesen — elvesztitek a Dunántúlt? Kiviszed ezredeidet Ausz-
triába és tovább ontod a magyar vért Hitler rémuralmának
meghosszabbítására? Hát ki marad Hazánkban a föld megmű-
velésére, asszonyaink, gyermekeink istápolására? De különben
is, — gondolod, hogy a magyar baka hajlandó elhagyni hazáját
egy kilátástalan ügy érdekében? — Mi már a magyar hadsere-
get nem tekintjük „magyar honvédségnek“, csak Hitler zsoldos
hadának! A Szálasinak tett eskü nem köti a magyar katonát,
mert az erkölcstelen és alkotmányellenes! Meg vagyok győ-
ződve, hogy minden értelmes magyar honvéd lemarad vissza-
vonulástok alatt a szlovák hegyekben, meg a Bakony erdőse-
geiben!

És mi lesz veled a háború után? Vajjon gondolod, hogy a
demokratikus nemzeti Magyarország nyugdíjat fog adni Szálasi
tábornokainak? — egyáltalában beenged téged az új hazába?
Vagy talán egy észretért Németország fog befogadni és ellátni,
mikor anélkül is meg lesz akadva lakossága élelmezésével?
Vagy talán te is Argentínába akarsz menni Hitlerékkal? —
Vigyázz, — épúgy becsapnak, mint mindég becsapták Ma-
gyarországot ezer év óta, s mint kihasználtak és azután gyalá-
zatosan otthagytak minket is Voronyezsnél! — Vagy ha haza-
kerülsz, — nem félsz a felelősségrevonástól, amit az új Ma-
gyarország alkalmazni fog minden háború-meghosszabbító haza-
árulóval szemben!

Neked ma még nagy hatalom van a kezekben és sok lehető-
ség! Aktiv befolyásod lehet nemcsak népünk sorsára, hanem az
egész világ szenvedésének megrövidítésére. Fordulj hadsereged-
del a németek ellen, — példádát követni fogják mások is, — és
kergessétek ki Hitler hadait hazánkból, mentsetek meg a ma-
gyar népet a végromlástól! Így történelmi nevet szerzel ma-
gadnak és érdemeiket a magyar néppel szemben, — ellenkező
esetben csak vesztés hadvezér lehetsz, kétes történelmi szerep-
pel és egy igen sötét jövővel.

Ha pedig nem tudsz átállani hadseregeddel együtt az ellen-
őrzés miatt, kövesd Vörös és Hatz példáját, és jöjj hozzánk, —
működjünk együtt a magyar függetlenség elérésére!

Sókáig nem tudjátok kihúzni a védekezést, legfeljebb egy
félévig. De hányan fognak elpusztulni — a hadseregen kívül

3

Dr. Deseő László vezérőrnagy levele a szovjet hadifogságból
Major Jenő vezérezredeshez

a békés magyarokból: éhen és fagytól! És mégis, hidd el, esanyádnak jobb dolga lesz az oroszok által megszállt Hátvanban, mint neked Németországban!

Mi hadifoglyok megtisztultunk már minden földi sallangtól, — nincsenek személyes ambícióink, — mi csak haza akarunk menni meghalni! De viszont talán tisztábban látunk; nem lévén zavarva az események forгатaga által. Mi már érezzük a költő igazságát: „a nagyvilágon e kívül nincsen számodra hely“ — te pedig ezt a helyet kockáztatod most magad számára!

Engedd meg, kedves Barátom, hogy továbbra is ugyanazt az ideált lássam benned, mint mindig a Ludovika Akadémia óta — s cselekedj! Mi hadifoglyok, hallgattunk október 16-ig, de Szálasi lázadása minden hadifoglyot szóra és cselekedetre bír, — sokan leszünk, sokat fogunk csinálni a fogságból is, — otthon is! Befolyást fogunk követelni hazánk sorsára! Ne helyezkedj szembe a nemzettel, — rázd le te is a német igát! Szerető szívvel várunk hadsereggeddel, — vagy ha úgy nem lehet, anélkül is! A hadsereg magától is jönni fog! Mentse meg Magyarországot!

Isten vezérelje lépteidet a magyar igazság útján s adjon Néked erőt a cselekvéshez!

Abban a reményben, hogy nem veszed zokon írásomat, s hogy igazat adva nekem, — cselekedni fogsz, — maradok a 35 éves tisztelettel és ragaszkodással

Őszinte híved:

László Deseó vezérőrnagy

DESEÓ LASZLÓ

a III. hdt. volt

Oroszország, 1944 november 16.

Dr. Deseó László vezérőrnagy levele a szovjet hadifogságból
Major Jenő vezérezredeshez

Bárcziházi Bárczy István miniszterelnökségi államtitkár fogadja Benito Mussolini olasz kormányfőt, Mussolini és Horthy István között a háttérben Kudriczy István vk. alezredes látható

1.	Családi és utónéve:	Molnár Károly	2.	Csapattest:		4.	Rendfokozat:	nk. kapitány
6.	Község, város:	Magyarszöllös	3.	Állománytétel:		7.	Atyjának	
	járás (hirdapostan körüli):		6.	Születési év:	1910	8.	Születésének helye:	Herzli Margit
	megye (közönségi nyelven):					9.	Házastársának helye:	Voick Edit
10.	Legközelebbi hozzátartozójának neve, lakóhelye és lakóhelye:							
11.	Gyermekeinek neve és születési éve:							
13.	Vallása:	nk.	14.	Foglalkozása (állása, alkalmazása):		15.	Okmánygyűjtő száma:	34.855
17.	Elesett, mikor, hol (év, hó, nap):							
18.	Meghalt, mikor, hol (év, hó, nap):	1945. VII. hónapban Budapestban						
19.	Eltemetett, mikor, hol (év, hó, nap):	all. helyen Budapestban						
20.	Megsebesült, mikor, hol (év, hó, nap):							
21.	Haltóságába jutott, mikor, hol (év, hó, nap):							
22.	Elhunyt, mikor, hol (év, hó, nap):							
23.	Sérült, mikor, hol (év, hó, nap):							
24.	Beteg, mikor, hol (év, hó, nap):							

Molnár Károly vk. őrnagy, a Nyilvántartó alosztály 1942–1944 közötti vezetőjének személyi adatlapja

Kovács Sándor (1922. Békéscsaba, Kudlák Ilona. — 625).

Huhn Lajos (1921. Ujszentiván, Kirchhoff Anna. — 625).

Szabó Zoltán (1909. Munkács, Beleznyai Sarolta. — 102) és

Petrik Ákos (1917. Nagytétény, Klein Ilona. — 117) tart. zászlósok;

a Német Sasrend Érdemkeresztjét a csillaggal és kardokkal:

(új elnevezése: Német Sasrend II. osztálya a kardokkal)

vitész **Sövényházi-Herdiczky Jenő** (1892. Kassa, Paulovszky Teréz. — 5) vezérőrnagy; és

vitész **Vándorfy Kálmán** (1893. Eger, Pápolczi Csorja Ilona. — 1) ny. á. vezérőrnagy;

a Német Sasrend Érdemkereszt I. fokozatát a kardokkal:

(új elnevezése: Német Sasrend III. osztálya a kardokkal)

vitész **Horkay Gyula** (1892. Aggtelek, nemes Pongó Erzsébet. — 781) ezredes,

Kisdéry Antal (1895. Eberhard, Steuringer Teréz. — 2) szaksz. ezredes,

Dóczy Lóránd (1905. Temesvár, feketeadói és nagytarnai Mayer Ada. — 604) és

Dékány Sándor (1904. Hódmezővásárhely, Kalina Janka. 1) hm. tk. alezredek,

Droppa Béla (1892. Penc, Berger Karolin. — 5) alezredek és

Nuridsány Ödön (1896. Szobot, Kibédi Ilona. — 2) szaksz. alezredek;

a Német Sasrend Érdemkereszt III. fokozatát a kardokkal:

(új elnevezése: Német Sasrend V. osztálya a kardokkal)

vitész **Barlay Béla** (1910. Kassa, Deitl Margit. — 2) vk. őrnagy;

a Német Népgondozási Díszjelvény III. fokozatát a kardokkal:

Isépy László (1905. Eperjes, Isépy Anna. — 961) orvos-őrnagy.

(Rendelet száma: 71.111/eln. 8/e. — 1944. évi október hó 19-én.)

Barlay Béla vk. őrnagy,
a Nyilvántartó alosztály utolsó vezetőjének kitüntetése

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BINDER Tamás őrnagy: A magyar katonai rejtjelfejtés két kiemelkedő sikere a 2. világháború időszakában. Felderítő Szemle, XIII. évfolyam 1. szám, 2014. március. pp. 112–125.
- BINDER Tamás őrnagy: Röder Vilmos szerepe és jelentősége a magyar hadtörténetben. Felderítő Szemle, XVI. évfolyam 1. szám, 2017. pp. 96–115.
- Dr. BLASSZAUER Róbert (szerk.): Az IHNETOV munkanaplója. Vitéz Béldy Lajos vezérezredek Hadtörténeti Levéltárban őrzött irataiból, 1941–1943. Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 2002. www.arcanum.hu; letöltés: 2017.12.29.
- BÖLL Gábor: A VKF-2. szervezettörténete az újabb kutatások tükrében. In: OKVÁTH Imre: Katonai perek 1945–1958. Történeti Hivatal, Budapest, 2001. pp. 71–102.

- Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához I–V. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962–1970.
- Fogarassy Miklós visszaemlékezése. <http://visszaemlekezések.hu/fogarassy-miklos>; letöltés: 2017.12.29.
- GÖRGÉNYI Dániel: Signum Laudis. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1968.
- HARASZTI György (szerk.): Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései. Corvina Kiadó, Budapest, 2007.
- HARDY Kálmán: Az Adriától Amerikáig – Hardy Kálmán altábornagy emlékiratai. Kairosz Kiadó – HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 2008.
- HENNYEY Gusztáv: Magyarország sorsa Kelet és Nyugat között. Európa Kiadó – História folyóirat, Budapest, 1992.
- HOLLÓS Ervin: Rendőrség, csendőrség, VKF 2. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1971.
- Honvédségi Közlöny, 1944. október 25. Digitális Törvényhozási Tudástár, letöltés: 2017.12.29.
- KÁDÁR Gyula: A Ludovikától Sopronköhidáig. Magvető Kiadó, Budapest, 1978.
- LAKATOS Géza: Ahogyan én láttam. Európa Kiadó–Historia folyóirat, Budapest, 1992.
- LENGYEL Béla: Európa forgószeleiben. Digitális Kalamáris, Szarvas, 2011.
- LŐRINCZ Zsuzsa (szerk.): Andorka Rudolf naplója. A madridi követségtől Mauthausenig. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1978.
- Dr. MAGYAR István ny. dandártábornok: A Tájékoztató Részlegtől az Elemző és Értékelő Igazgatóságig – I. Felderítő Szemle, XIV. évfolyam 4. szám, 2015. november. pp. 103–129.
- Dr. MAGYAR István ny. dandártábornok: A Tájékoztató Részlegtől az Elemző és Értékelő Igazgatóságig – II. Felderítő Szemle, XV. évfolyam 1. szám, 2016. április. pp. 204–228.
- Dr. REGÉNYI Kund Miklós – Dr. DOBÁK Imre: Hírszerzési és Kémelhárítási Szabályzat – a két világháború között. Nemzetbiztonsági Szemle, 2015/I. pp. 146–197.
- STOMM Marcel: Emlékiratok. Magyar Hírlap Könyvek, Budapest, 1990.
- SZAKÁLY Sándor: A 2. vkf. osztály. Magyar Napló, Budapest, 2015.
- Dr. SZAKÁLY Sándor: Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása és működése a két világháború közötti Magyarországon, 1918–1945. Felderítő Szemle, VII. évfolyam Emlékszám, 2008. november. pp. 19–45.

NAGY BIANKA

**AZ OROSZ NEM LINEÁRIS HADVISELÉS ÉS
AZ ELLENE IRÁNYULÓ ÖNVÉDELEM LEHETŐSÉGEI**

Bevezetés

*„A háború tehát az erőszak alkalmazása, aminek célja,
hogy az ellenfelet saját akaratunk teljesítésére kényszerítsük.”*
Carl von Clausewitz¹

Úgy gondolom, hogy a hadviselés generációinak egy teljesen új korszakába érkezünk. A hidegháborút követően, a nagy pontosságú fegyverek rohamosan növekvő világában még nehezen lehetett elképzelni mindazt, hogy a fegyveres küzdelmek szerepe napjainkra megváltozik és ma már csak támogató szerepet töltenek be. Az új típusú fenyegetéseknek köszönhetően az államoknak a következő években szembe kell nézniük a konfliktusok változó, kiszámíthatatlan jellegével és megjelenési formáival, függetlenül attól, hogy nyugati vagy keleti államról beszélünk. Azonban a nyugati negyedik és a keleti orosz (vagyis hatodik) hadviselési generációt vagy a kínai határok nélküli koncepciót folytató hatalmaknak és szövetségeseiknek a háborúban még ma is egy és ugyanaz a nem titkolt céljuk, hogy a számukra ellenséges vagy problémát okozó rezsimeket, kormányokat megfosszák legitimitásuktól. A korábbi háborúk szörnyűségeire reflektálva fontossá vált számukra, hogy céljaikat fegyveres háború indítása nélkül, vagyis kontakt nélküli módon érhék el, a legkevesebb anyagi és emberáldozati ráfordítással. Mindezen új katonai műveletek igényének köszönhetően létrehozták a hibrid hadviselési formát, ahol azé a következő lépés, akinek több információ van a birtokában. Tehát a technológia fejlődésének és a globalizáció hatásainak eredményeként kialakult hibrid hadviselés egyértelműen a nagyhatalmak sakk-matt-ja lett, amely vezető pozícióba emelte az Amerikai Egyesült Államokat, az Oroszországi Föderációt és a Kínai Népköztársaságot.

Jelen tanulmányomban a nagyhatalmak játéka szempontjából az orosz fél érdekeit szeretném bemutatni, hiszen az oroszok azok, akik tökéletesítették amerikai mintára a hibrid hadviselést, vagy ahogyan ők hívják, az orosz nem lineáris hadviselést. Mint tudjuk, az Oroszországi Föderációnak a Szovjetunió felbomlása után – mint jogutódnak – a hatalma gazdaságilag és katonailag is jócskán csökkent, aminek köszönhetően már képtelen lett volna felvenni a versenyt az Amerikai Egyesült Államokkal. Külső ellenségek tekintetében a geopolitikai koncepciójának magja az orosz nép maradt, amely egységes mind vallási, mind pszichológia és kulturális értelemben. S mindezen egységnek sem az Oroszországi Föderáció országhatára, de még az Eurázsia adta területi határok sem szabhatnak korlátot. Így legfőbb geopolitikai akaratuk a régi birodalom kiépítése lett.²

¹ CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról. HM Zrínyi Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. p. 39.

² NAGY Bianka: Törekvés az egyensúlyra (NATO–orosz viszony geopolitikai szemszögből). Szakmai Szemle, 2017. 2. szám. pp. 40–43.
http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2017_2_szam.pdf; letöltés: 2018.02.05.

Az Amerikai Egyesült Államok nyomasztó katonai fölényével szemben az Oroszországi Föderáció kénytelen volt egy új stratégiát kidolgozni. Ekkor alkotta meg vagy tökéletesítette Valerij Geraszimov orosz vezérkari főnök nyugati mintára a vér nélküli háborúk professzionális elméletét. Hiszen gondoljunk csak vissza a 2014-es polémiára, amikor az Oroszországi Föderáció egy hozzá mérten kisebb hatalomban fegyveres erő valós jelenléte nélkül tudott zavart okozni, és a Krím félszigetet Ukrajnától magához tudta csatolni. Ekkor dőlt el, hogy innentől a konfliktusok alapvetően a nagyhatalmak közötti, de nyíltan nem egymás ellen, hanem harmadik ország területén zajló konfliktusokról fognak szólni, amelyet éppen akkor, a sakktabla Ukrajna nevű kockáján játszottak. Itt azonnal fel is merül a kérdés, hogy vajon mi lesz az Oroszországi Föderáció következő lépése? Vagy egyáltalán melyik nagyhatalom kezében van most a kezdeményezés vagy a nyerő bábú?

A hibrid hadviselés

A hibrid hadviselés jelenlegi formájának bemutatását a történelmi előzményekkel kezdeném, hiszen e kontakt nélküli hadviselési forma kialakulásához hosszú út vezetett el, és az itt alkalmazott eljárások külön-külön nem új keletűek. Nincs tehát új a nap alatt.

A hadviselésnek két formáját különböztetjük meg. Az egyiket hivatalosan 1925-től, a genfi egyezményt követően kezdték el alkalmazni, és ez nem más, mint a reguláris, vagyis a hagyományos hadviselés.³ Ha azonban visszatekintünk, akkor megállapítható, hogy a hagyományos hadviselést szépen lassan, de folyamatosan felváltotta az irreguláris, vagyis a nem hagyományos hadviselés. Mindezen átalakulási folyamat annak volt köszönhető, hogy az államok felismerték azt a tényt, hogy egy háború sikerességét már nem csak a technológiai fejlettség határozza meg. Azon államoknak, amelyeknek nincsenek meg a megfelelő javaik a csúcstechnológias felszerelések kivitelezésére vagy megszerzésére, nincs más lehetőségük, mint hogy cselhez folyamodjanak. Tudatosult bennük, hogy egyre kevesebb anyagi ráfordítással is komoly károkat, veszteségeket tudnak okozni.⁴

Az irreguláris hadviselés legismertebb formái közé tartozik a félkatonai szervezetek, a magánhadseregek, a bünszervezetek alkalmazása, a gerilla-, a partizán-hadviselés és a terrorizmus.⁵ Az idő előrehaladtával az irreguláris hadviselés válfajai egyre komplexebb formát öltöttek. A mai konfliktusokban nagyon nehezen lehet különbséget tenni és szétválasztani mondjuk egy nemzetközi bünszervezet és terrorszervezet összefonódásából létrejött integrált irreguláris hadviselési elegyet, ezek mind szorosan egymásba ékelődnek és kiegészítik

³ Protocol for the Prohibition of the Use in War of Asphyxiating, Poisonous or Other Gases, and of Bacteriological Methods of Warfare (Geneva Protocol). Geneva, June 17, 1925. <https://www.state.gov/t/isn/4784.htm>; letöltés: 2018.02.06.

⁴ JOBBÁGY Zoltán: A háború antropológiája: primitív hadviselés, gerilla hadviselés és a szövetséges őszhaderőnemi műveletek sikere. *Hadtudományi Szemle*, 2015/3–4. szám. pp. 67–78.

⁵ BIDWELL, Sheldford: Irregular Warfare: Partisans, Raiders and Guerrillas. Taylor & Francis Online, *The RUSI Journal*, Volume 122, 1977 – Issue 3. <http://tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03071847709428744>; letöltés: 2018.02.08.

egymást.⁶ Az irreguláris szervezetek sikeressége abból eredeztethető, hogy pontosan tudatában vannak annak, hogy a velük szemben álló államhatalmak lényeges erőforrásfőlénnyel rendelkeznek. Éppen ezért indirekt megközelítési stratégiát alkalmazva semlegesítik az ellenfél erőforrásfőlényét. Erre az egyik remek módszer, hogy folyamatos káoszt tartanak fent az állam belső rendjében, tehát a társadalom szintjén alakítanak ki egy törést. A másik ennél sokkal drasztikusabb stratégia, amikor az államhatalom megdöntésével hatalomátvételre törekednek. Ha mindezen egyensúlytalanságot a társadalomban kellő ideig és kellő intenzitással tudják fenntartani, akkor az elégedetlenséghez és megosztottsághoz fog vezetni. Azt pedig mindenki tudja, hogy sokkal könnyebb egy belső problémákkal küzdő állam ellen harcolni, mint egy stabil államhatalommal bíró ország ellen.⁷ Az irreguláris hadviselést választó felek mindig arra törekednek, hogy a megszokottól eltérő módszereket alkalmazzanak, a meglepetés erejével hassanak, és így a hagyományos elveket valló hadviselő feleket a váratlan beavatkozással meggyengítsék, kifáraszták vagy akár megtöriék.⁸

A hibrid hadviselési forma napjainkra tökéletesen integrálta a fent leírt irreguláris és a már megszokott hagyományos hadviselési formát, így jóval komplexebb és hatékonyabb lett elődjénél.⁹ Tehát a fentiekből jól kivehető, hogy a hibrid hadviselési forma semmiképpen sem új keletű és nem az ukrán válság kapcsán alakult ki, csupán az az esemény játszott közre a hibrid hadviselési forma elterjedésében és felerősödésében. Ennek remek példája George Washington volt elnök, aki már az amerikai polgárháború után felhívta a figyelmet arra, hogy „*a hibrid hadviselés egy kombinációja a harcnak, amelyben a hatalmas sereg és a tisztességesen képzett milíciák harcolnak több fronton.*”¹⁰ Az orosz oldalról pedig Georgij Isszerszon ezredes nevét érdemes megemlíteni, aki az első világháború tapasztalataiból levonva azt állapította meg, hogy „*a háború általában nem egyszerű, és a kezdete sem az. Az erők mozgósításával, koncentrációjával indul, és észrevétlenül jutunk el a műveletekig, minden képesség felhasználásával. Minden háború egy egyedi eset, amely azt követeli a tábornoaktól, hogy ismerniük kell annak sajátos logikáját, annak egyediségét*”, vagyis ekkor már, az általuk használt nem lineáris hadviselési formára utalt.¹¹

⁶ LAWRENCE, Thomas Edward: Complex irregular warfare – the psychological component. *The Military Balance*, Volume 107, 2007. pp. 415–420.

⁷ PORKOLÁB Imre: Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős? *Hadtudományi Szemle*, 2015/3–4. szám. pp. 36–48. http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/3_4/2015_3_4_5.pdf; letöltés: 2018.02.10.

⁸ JONES, Seth G. – JOHNSTON, Patrick B.: *The Future of Insurgency*. Taylor & Francis Online, *Studies in Conflict & Terrorism*, Volume 36, 2013 – Issue 1. pp. 1–25. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/1057610X.2013.739077>; letöltés: 2018.02.12.

⁹ SALMONI, Barak: *The Fallacy of 'Irregular' Warfare*. Taylor & Francis Online, *The RUSI Journal*, Volume 152, 2007 – Issue 4. pp. 18–24. <http://tandfonline.com/doi/full/10.1080/03071840701574631>; letöltés: 2018.02.14.

¹⁰ NEWSON, Robert A.: *Why the US Needs a Strategy To Counter 'Hybrid Warfare'*. *Defense One*, October 23, 2014. <http://www.defenseone.com/ideas/2014/10/why-us-needs-strategy-counter-hybrid-warfare/97259/>; letöltés: 2018.02.15.

¹¹ ГЕРАСИМОВ, Валерий: *Ценность науки в предвидении. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий*. *Военно-промышленный курьер*, 26 февраля 2013. <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>; letöltés: 2018.02.16.

Maga a hibrid szó latin jelentésén a keverék, vagyis a keresztezett szervezetek, a sejtek genetikai keverékét, keveredését és a megkülönböztetését értjük. Mindez azt feltételezi, hogy a hagyományostól eltérő hadviselési forma ez, vagyis a katonai és a félkatonai szervezetek alkalmazásának egyidejű bevonásáról beszélhetünk.¹² A hadtudományi szakértők a hibrid hadviselés kifejezése kapcsán különböző megnevezéseket használnak. Ilyen a „szürke zóna stratégia”, a „konfliktustól távol eső verseny”, az „aktív intézkedés” és az „új generációs hadviselés”. A finom különbségek ellenére mindezen kifejezések a hibrid hadviselés elméletét jelentik.¹³

Az új kontakt nélküli hadviselési elmélet minden bizonnyal a háború egy új és halálösőbb formáját teremtette meg. A hibrid hadviselési elmélet átvette az irreguláris hadviselés minden előnyét és hihetetlenül gyors lefolyású lett, szinte nem is hagy időt válaszreakcióra. A fő szempont az emberi környezet befolyásolása lett. Éppen ezért az információnak minden esetben elsődlegesen letről, a társadalom felől kell érkeznie, és onnan áramolnia felfelé úgy, hogy közben széles körben és valós időben elérhető legyen minden szinten és mindenki számára.¹⁴ A stratégiai céljaink elérése érdekében a teljes emberi dimenziót befolyás alá kell vonnunk fizikai, tudati és erkölcsi szinten is, és ezeknek köszönhetően lehet az egész társadalmi rendszert meggyengíteni, majd megdönteni.¹⁵ Így egyszerre több dimenzióban folytatják tevékenységeiket annak érdekében, hogy kifárasztják és megtöriék a velük szemben technológiai és szervezeti fölényben lévő katonai erőket.¹⁶ Az így kialakított konfliktust már könnyen lehet a háttérből támogatni hagyományos eszközöket alkalmazva, hogy a polgárháború látszatát keltve, tényleges katonai beavatkozás nélkül, vagyis a háborús küszöböt át nem lépve sikereket érjünk el. A végcél pedig minden esetben az állam hatalmának és erejének széles körű meggyengítése, a kormány stabilitásának megingatása és tekintélyének megdöntése az országon belül és a nemzetközi dimenzióban egyaránt manipulálással és minden olyan eszközzel, ami nem számít hagyományos agresszióknak.¹⁷

¹² KOÓS Gábor – SZTERNÁK György: A katonai műveletek új formája – a hibrid műveletek. Szakmai Szemle, 2015. 1. szám. pp. 120–122. http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2015_1_szam.pdf; letöltés: 2018.02.16.

¹³ CHIVVIS, Christopher S.: Understanding Russian "Hybrid Warfare". And What Can Be Done About It. Rand Corporation, March 22, 2017. <https://www.rand.org/pubs/testimonies/CT468.html>; letöltés: 2018.02.16.

¹⁴ FLYNN, Michael T. – POTTINGER, Matt – BATCHELOR, Paul D.: Fixing Intel: A Blueprint for Making Intelligence Relevant in Afghanistan. Center for a New Security, Voices from the Field, January, 2010. http://online.wsj.com/public/resources/documents/AfghanistanMGFLynn_Jan2010.pdf; letöltés: 2018.02.17.

¹⁵ TREVERTON, Gregory F.: Intelligence for an Age of Terror. Cambridge University Press, New York, 2009. p. 24.

¹⁶ HOFFMAN, Frank G.: Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Potomac Institute for Policy Studies, Arlington, 2007. pp. 2–8.

¹⁷ KOÓS Gábor – SZTERNÁK György: A katonai műveletek új formája – a hibrid műveletek. Szakmai Szemle, 2015. 1. szám. pp. 122–126. http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2015_1_szam.pdf; letöltés: 2018.02.20.

Mindezekből jól kivehető, hogy a hibrid hadviselési elmélet a technológiai fejlődés és a globalizáció hatására új tartományokkal bővült ki, vagyis a harctér már nemcsak egy földrajzi határok közé szorított fogalom, hanem kibővült a kibertérre, a politikai, a gazdasági, a kereskedelmi, a kulturális és a társadalmi érintkezések más területeire is, teljesen komplex formát öltve. A konfliktusok módjai átfedik és keverednek egymással.¹⁸ Az egyik harctéren hagyományos műveleteket, a másikon pedig egyidejűleg a háttérben társadalmi, politikai és gazdasági nyomást alkalmaznak.¹⁹ A támadásokra nehéz időben válaszcsoportot mérni, hiszen az új és ismeretlen kihívásokkal szemben lerövidült a reakcióidő, a kombinált és nem várt események sokkal alaposabb vizsgálatot követelnek, mivel nehezebb, vagy sok esetben szinte lehetetlen a döntéshozóknak kellő időben és kellő hatékonysággal fellépni.²⁰

Éppen ezért én is, akárcsak a témában jártas számos szakértő, azon a véleményen vagyok, hogy a hibrid háborúknak, mivel ezek cseppet sem hagyományos jellegűek, katonai beavatkozással nem lehet véget vetni.²¹ A béke és a háború között elmosódott a határvonal. Éppen ezért felvetődik a kérdés, hogy egy hibrid támadás kapcsán milyen mértékben és milyen eszközöket felhasználva lehet fellépni? Vagy egyáltalán meg lehet-e állítani a hibrid támadások során mely terror-, gerilla-, bűnszervezet melyik hadviselő félhez tartozik? A legtöbb esetben alig visszakövethetőek ezek a szervezetek. Észre kell vennünk, hogy az eddigi klasszikus megközelítés már nem működik.

Az orosz nem lineáris (hibrid) hadviselés

A hibrid hadviselést, vagyis a nem lineáris hadviselést az Oroszországi Föderáció alkalmazza a leghatékonyabban, annak ellenére, hogy a kezdetekben élesen kritizálta a Nyugatot az aszimmetrikus jellegű hadviselés alkalmazása miatt. Az idő előrehaladtával azonban az oroszok egyértelműen elfogadták és finomították az elemeken, így nyugati mintára kialakítottak egy új és modern, részben katonai műveleti modellt.²²

Hogy miért volt elengedhetetlen az orosz katonai vezetőknek ennek az új hadviselési formának a megteremtése? A múltban a Szovjetunió, majd a jogutód Oroszországi Föderáció és a vele szövetséges államoknak a Nyugat által alkalmazott irányított káosz technológiákkal szemben új elméletet kellett kidolgozniuk. Rájöttek, hogy kevés esélyük lenne a NATO ellen egy elhúzódo,

¹⁸ KOÓS Gábor – SZTERNÁK György: A katonai műveletek új formája – a hibrid műveletek. Szakmai Szemle, 2015. 1. szám. p. 125. http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2015_1_szam.pdf; letöltés: 2018.02.20.

¹⁹ BALOG Fatime – FEKETE Csanád – NÉMETH András – NÉMETH József Lajos: A hibrid hadviselés különös tekintettel a mobil kommunikációra. Hadmérnök, X. Évfolyam 4. szám, 2015. december. pp. 130–131.

²⁰ PORKOLÁB Imre: Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős? Hadtudományi Szemle, 2015/3–4. szám. pp. 36–48. http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/3_4/2015_3_4_5.pdf; letöltés: 2018.02.10.

²¹ MURRAY, Williamson – MANSOOR, Peter: Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present. Cambridge University Press, Cambridge, September 27, 2012. pp. 25–28.

²² BRUUSGAARD, Kristin Ven: Crimea and Russia's Strategic Overhaul. RealClear Defense, November 21, 2014. https://www.realcleardefense.com/2014/11/22/crimea_amp_russia039s_strategic_overhaul_266208.html; letöltés: 2018.02.21.

hagyományos konfliktusban. Éppen ezért, arra kell törekedniük, hogy érdekeiket a katonai hatalmuk felhasználása nélkül tudják érvényesíteni. A 2012-ben kinevezett orosz vezérkari főnök és védelmi miniszterhelyettes, Valerij Geraszimov tanulmányát 2013. február 27-én publikálta, amelyben felhívta a figyelmet az úgynevezett színes forradalmak és az arab tavasz által átformált új hadviselési formára és annak megváltozott tartalmára. Ezek az események a háború körülményeit rendkívül nehezen megjósolhatóvá tették. Onnantól minden háború egy sajátos, különleges eset lett, amely egyedi forgatókönyvet igényel.²³ A háborúk régi, nagy szabályai megváltoztak. Már nem lehet egy konfliktust vagy háborút sablon szerint megnyerni. Ez a megközelítés máig megőrizte relevanciáját.²⁴

Geraszimov elméletének alapja, hogy a csatatér az elmében zajlik, vagyis a hagyományos hadviselést felváltotta az információs és a pszichológiai hadviselés.²⁵ Minden esetben a számítástechnikai eszközök használata áll a modell középpontjában. Jellemzője a tartósság, vagyis hogy a konfliktust folyamatosan fent kell tartani. Továbbá a lakosságcentrikusság, amikor a célország lakosságának befolyásolására törekednek információs műveletekkel a meglévő politikai és társadalmi kereteken belül az orosz célok további megvalósítása érdekében.²⁶ Mindezeknek köszönhetően azt érik el, hogy az ellenfél katonai és polgári lakossága támogatja a támadót saját kormányuk és országuk kárára, hiszen a végső cél az állam területének elfoglalása anélkül, hogy fölöslegesen hagyományos katonai erőt alkalmaznának, vagyis egy ürügy kreálása a nyílt, hagyományos katonai akcióra.²⁷

Most pedig elemezzük azt, hogy mindezt hogyan lesznek képesek megvalósítani, milyen mechanizmusok mentén érvényesítik akarataikat. A legismertebb és legalapvetőbb elem a már fent megemlített információs művelet. Ekkor az Oroszországi Föderáció stratégiai kommunikációt alkalmaz, amelynek remek eszközének bizonyult a Russia Today²⁸ vagy a Sputnik News.²⁹ Mindemellert az

²³ ГЕРАСИМОВ, Валерий: Ценность науки в предвидении. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий. Военно-промышленный курьер, 26 февраля 2013. <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>; letöltés: 2018.02.16.

²⁴ Uo.

²⁵ BERZINS, Janis: Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defence Policy. National Defence Academy of Latvia, Center for Security and Strategic Research, Policy Paper No 02, April 2014. p. 3. www.sldinfo.com/wp-content/uploads/2014/05/New-Generation-Warfare.pdf; letöltés: 2018.02.23.

²⁶ ГЕРАСИМОВ, Валерий: Ценность науки в предвидении. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий. Военно-промышленный курьер, 26 февраля 2013. <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>; letöltés: 2018.02.16.

²⁷ RENZ, Bettina – SMITH, Hanna: Russia and Hybrid Warfare – Going beyond the label. Aleksanteri Papers, 1/2016. Aleksanteri Institute, University of Helsinki, Finland. pp. 2–11. http://www.helsinki.fi/aleksanteri/english/publications/presentations/papers/ap_2016_1.pdf; letöltés: 2018.02.23.

²⁸ <https://www.rt.com/> – A Russia Today az Oroszországi Föderáció állami finanszírozású hírsatomája, amelynek célja, hogy az országon kívüli világ nézőit megnyerjék maguknak és ezzel növeljék az ország jó hírnevét.

²⁹ <https://sputniknews.com/> – A Sputnik News egy 2014-ben alakult orosz állami médiahálózat, amely magában foglalja a hírsatomnákat, weboldalakat, közösségi hálózatokat, mobilalkalmazásokat, rádióadásokat és multimédiás sajtóközpontokat is. Több székhellyel rendelkezik szerte a világban. Jelenleg 30 nyelven dolgoznak, és valójában a nap 24 órájában sugározzák az orosz érdekek mentén a politikai és a gazdasági híreket.

Oroszországi Föderáció támogatja az európai kutatóközpontokat a nézeteinek elfogadtatása érdekében és számos internetes trollt³⁰ is alkalmaz. Az információs műveleteknek az a célja, hogy belső politikai vitát alakítson ki, amely természetesen a Kreml javát fogja szolgálni.³¹

Mindezek mellett megjelenik a kibetér mint csatatér, hogy becsapják és manipulálják a nyugati információs rendszereket, értékes információkat gyűjtve. A titkok ellopása mellett fejlettebb számítógépes eszközöket alkalmaznak, hogy közvetlenül befolyásolják azokat az információs rendszereket, amelyekre a nyugati politikai folyamatok támaszkodnak. A nem lineáris hadviselés részeként hagyományos kémkedést hajtanak végre, megvesztegetve, zsarolva és egyéb módon megpróbálva befolyásolni a kiszolgáltatót politikai szereplőket az érdekeik további növelése érdekében.

A következő nagy mechanizmus, amit az oroszok a hibrid hadviselés mentén alkalmazni tudnak, azok a proxy csoportok. Az Oroszországi Föderációban számos érdekképviselő létezik, amelyek azonosulnak a Kreml céljaival és mindezt az országon kívül is hangoztatják, terjesztik. Remek példa erre az Éjszakai Farkasok orosz motoros klub.³² Putyin elnök mindemellett arra is törekszik, hogy felhasználja az európai tiltakozó mozgalmakat, de a befolyásolás eszköze lehet a még a szovjet időkben kiépített földgázvezeték-hálózatának és a növekvő arányú gázexportnak köszönhető gazdasági súlya, amellyel közvetlen és közvetett befolyással bír az európai politikára.³³

Összességében a konfliktusok három területen zajlanak: a konfliktus zónájában élő lakosság szintjén, a konfliktusban közvetlenül nem érintett lakosság körében, illetve a nemzetközi közösségek szintjén.³⁴ Az orosz nem lineáris hadviselés gyakorlati példája a Krím félsziget 2014-es elcsatolása.

³⁰ Az internetes troll egy olyan személy szlengbeli megnevezése, aki provokatív, ingerlő módon a tárgyhoz nem tartozó üzenetekkel próbál egy online közösséget manipulálni, provokálni vagy más módon zavarni, ellehetetleníteni a témába vágó eszmecsere.

LUMSDEN, Karen – MORGAN, Heather: Media framing of trolling and online abuse: silencing strategies, symbolic violence, and victim blaming. Taylor & Francis Online, *Feminist Media Studies*, Volume 17, 2017 – Issue 6. pp. 926–940.

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14680777.2017.1316755>; letöltés: 2018.03.06.

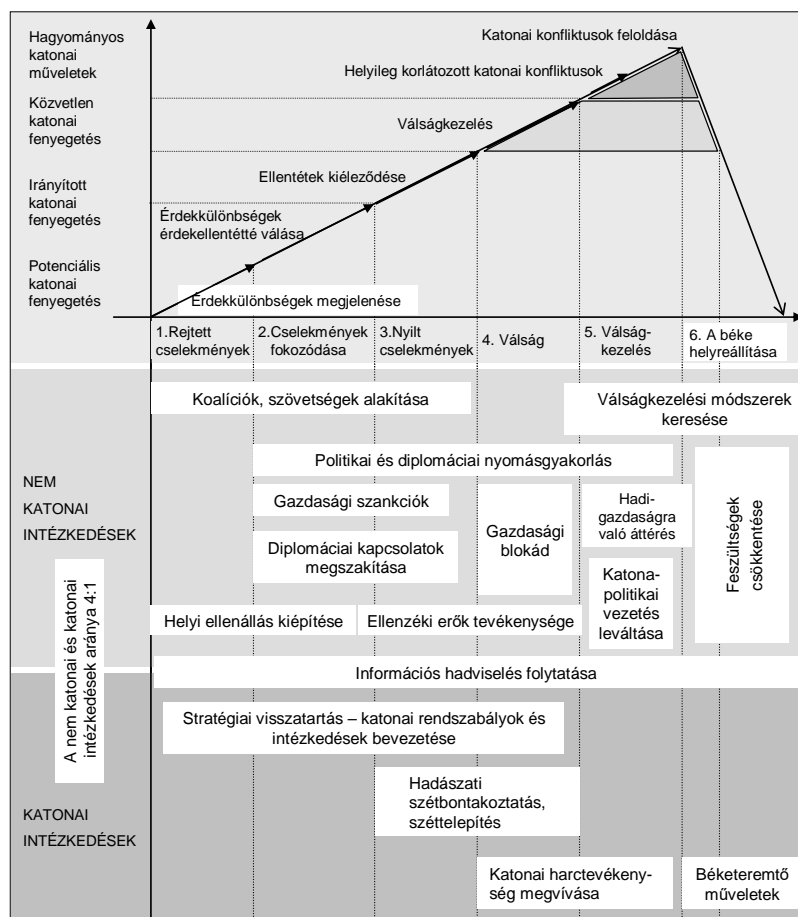
³¹ PAUL, Chris – MATTHEWS, Miriam: The Russian “Firehose of Falsehood” Propaganda Model. Why It Might Work and Options to Counter It. RAND Corporation, 2016.

<https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html>; letöltés: 2018.02.24.

³² <http://nightwolves.rs/> – Az Éjjeli Farkasok egy 1989-ben alakult orosz motoros klub, amely ma már egyértelműen Putyin elnök kötelékében áll, így ők nem mások, mint az orosz külpolitika eszközei. Mindezt mi sem bizonyítja jobban, hogy a szervezet egyik felvonulásán maga Putyin is részt vett és nem is akárhogy, hiszen saját motorjával vezette a bandát a városon keresztül. Mindemellett a motoros klub vezetőjét, Alekszander Zaldosztanovot Putyin elnök 2013-ban becsületrenddel tüntette ki az ifjúság hazafias neveléséért tett erőfeszítése miatt. A motoros klub azonban nemzetközileg nem arat hatalmas sikereket, hiszen az Amerikai Egyesült Államok és Lengyelország is már többször megtagadta a banda tagjainak az államukba való belépést, félve a nemzetbiztonsági kockázatoktól.

³³ CHIVVIS, Christopher S.: Understanding Russian “Hybrid Warfare”. And What Can Be Done About It. Rand Corporation, March 22, 2017. <https://www.rand.org/pubs/testimonies/CT468.html>; letöltés: 2018.02.16.

³⁴ KOÓS Gábor – SZTERNÁK György: A katonai műveletek új formája – a hibrid műveletek. Szakmai Szemle, 2015. 1. szám. p. 125. http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2015_1_szam.pdf; letöltés: 2018.02.20.

1. ábra. A nem katonai módszerek használata a válsághelyzetek kialakulása és kezelése során³⁵

Összességében megállapítható, hogy az Oroszországi Föderáció (többek között az új katonai doktrínájában is) az ellenség sérülékenységét elemzi és használja ki, mégpedig a katonai, a politikai, a gazdasági, az informatikai erő és egyéb nem katonai jellegű intézkedések integrált felhasználásával. Egyértelmű, hogy koncepciójuk jóval felülmúlta az eredeti, a nyugati hibrid hadviselést.³⁶ Az orosz katonai vezetők számára most már az információ elsőbbséget élvez a műveletekben,

³⁵ KOÓS Gábor – SZTERNÁK György: A fegyveres küzdelem jellemzői kutatásának fontossága, a hírszerzés és a felderítés jelentősége. Felderítő Szemle, XVI. évfolyam 3-4. szám, 2017. pp. 97–111. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2017-3-4.pdf>; letöltés: 2018.03.05.

³⁶ MATTSSON, Peter A.: Russian Military Thinking – A New Generation of Warfare. De Gruyter, Journal on Baltic Security, Volume 1, Issue 1 (Jun 2015). pp. 61–70. <https://www.degruyter.com/view/j/jobs.2015.1.issue-1/jobs-2016-0013/jobs-2016-0013.xml>; letöltés: 2018.02.28.

míg a hagyományos katonai erő csupáncsak támogató szerepet tölt be.³⁷ De a nagy pontosságú fegyverek innovációjának szükségességét továbbra sem vetik el, hiszen ez a katonai siker kulcsa.³⁸ A hibrid hadviselés orosz verziója nagyon hatékony lett.³⁹

A hibrid hadviselés értékelése

A nyugati hibrid hadviselést vagy az orosz nem lineáris hadviselést nézve megállapítható, hogy összességében mind a kettőről ugyanazt mondhatjuk el, annak ellenére, hogy milyen gondolkodásmód alapján jutottunk el ezen új hadviselési elméletek kidolgozásához. Itt már megjelenik a nem állami szereplők és a polgári erő bevetése. Módszerét tekintve pedig direkt és indirekt hadviselési elveket alkalmaznak. Ebben a háborúban a reguláris és az irreguláris erők reguláris és/vagy irreguláris erőkkel állnak szemben. A fő cél a társadalom akaratának kifárasztása, majd megtörése, az állam és katonai erejének működésképtelenné tétele, saját akaratuk rákényszerítése.⁴⁰ Az érintkezés nélküli hadviselés meghozta a vér nélküli háborúk korát, ahol az erő alkalmazása másodlagos szerepet játszik az ésszel szemben. A legfelsőbb kiválóság az ellenség ellenállása elleni küzdelemben rejlik.⁴¹ A kontakt nélküli háború egyértelműen a nagyhatalmak játék lett.

Az oroszok által bevetett nem lineáris fenyegetések ellen különösen nehéz a nyugati hatalmaknak védekezni, reagálni. Az érintkezés nélküli hadviselési koncepció tovább fogja bontani az így sem konfliktusmentes NATO–orosz kapcsolatokat, hiszen Putyin elnök álláspontja ellentétes a Nyugatéval. Azért azt se felejtsük el, hogy Geraszimov taktikája nem lesz mindenütt hatékony. Egyszer a globalizáció vesztes államai mentén össze fog ütközni egy másik nagyhatalommal.⁴²

³⁷ THORTON, Rod: The Changing Nature of Modern Warfare. Responding to Russian Information Warfare. Taylor & Francis Online, The RUSI Journal, Volume 160, 2015 – Issue 4. p. 37. <http://tandfonline.com/doi/full/10.1080/03071847.2015.1079047>; letöltés: 2018.03.01.

³⁸ CHEKINOV, S. G. – BOGDANOV, S. A.: The Nature and Content of a New-Generation War. Military Thought, 2013. p. 20. http://www.eastviewpress.com/Files/MT_FROM%20THE%20CURRENT%20ISSUE_No.4_2013.pdf; letöltés: 2018.02.28.

³⁹ RENZ, Bettina: Russia and 'hybrid warfare'. Taylor & Francis Online, Contemporary Politics, Volume 22, 2016 – Issue 3: Russia, the West, and the Ukraine Crisis. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13569775.2016.1201316?journalCode=ccpo20>; letöltés: 2018.02.28.

⁴⁰ SZTERNÁK György: A fegyveres küzdelem megvívása (Az új módszerek, formák háttere; a jellemzők vizsgálata). Hadtudományi Szemle, 2017. X. évfolyam 1. szám. http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2017/2017_1/17_1_hm_szternak.pdf; letöltés: 2018.02.28.

⁴¹ THORTON, Rod: The Changing Nature of Modern Warfare. Responding to Russian Information Warfare. Taylor & Francis Online, The RUSI Journal, Volume 160, 2015 – Issue 4. <http://tandfonline.com/doi/full/10.1080/03071847.2015.1079047>; letöltés: 2018.03.01.

⁴² BERZINS, Janis: Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defence Policy. National Defence Academy of Latvia, Center for Security and Strategic Research, Policy Paper no 02, April 2014. p. 3. www.sldinfo.com/wp-content/uploads/2014/05/New-Generation-Warfare.pdf; letöltés: 2018.02.23.

A nagyhatalmak sakkjátéka az Oroszországi Föderáció szempontjából

A biztonságpolitikai szakértők két élesen ellentétes csoportba tömörülnek a világunk hatalomközpontú felosztása mentén. Egy részük egypólusú világrendről beszél, ahol egyetlen szuperhatalomként az Amerikai Egyesült Államokat fogadják el. Mindezt a bipoláris világrend, avagy a Szovjetunió megszűnésével kapcsolják össze, hiszen ekkor Amerika maradt az egyetlen nagy játékos a sakktáblán. Úgy gondolom azonban, hogy napjainkra a globalizációnak és a technológia fejlődésének köszönhetően az Oroszországi Föderációnak és a Kínai Népköztársaságnak is sikerült kilépnie az Amerikai Egyesült Államok nyomasztó árnyékából. Ebből a véleményemből kiindulva én a másik nagy csoportba tartozom, vagyis a többpólusú világrendben hiszek, hiszen a tények és a realitások értékelésem szerint ebbe az irányba mutatnak.

Rangsor	Állam megnevezése	Teljesítményindex
1.	Amerikai Egyesült Államok	0,0857
2.	Oroszországi Föderáció	0,0929
3.	Kínai Népköztársaság	0,0945

1. táblázat. A világ legerősebb katonai hatalmai 2017-ben⁴³

Rangsor	Állam megnevezése	CINC-érték
1.	Kínai Népköztársaság	0,19858
2.	Amerikai Egyesült Államok	0,14215
...	...	
5.	Oroszországi Föderáció	0,03927

2. táblázat. CINC-index, avagy a nemzeti képességek összetett indexe⁴⁴

Rangsor	Állam megnevezése	GDP-index (millió dollár)
1.	Amerikai Egyesült Államok	19 745 323
2.	Kínai Népköztársaság	13 212 189
...		
8.	Oroszországi Föderáció	2 976 718

3. táblázat. Az államok bruttó hazai termékének listája 2017-ben⁴⁵

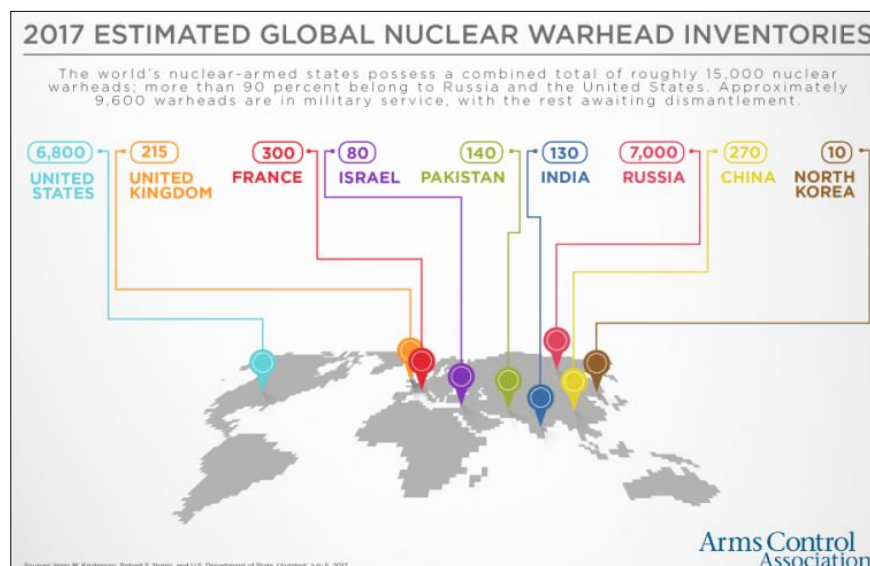
⁴³ 2017 Military Strength Ranking. The complete Global Firepower list for 2017 puts the military powers of the world into full perspective.

<https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>; letöltés: 2018.03.01.

⁴⁴ Index of National Power: How to Assess the Basic Capacity of a Nation.

<http://www.nationalpower.info/cinc/>; letöltés: 2018.03.01.

⁴⁵ International Monetary Fund. <http://www.imf.org/external/index.htm>; letöltés: 2018.03.01.

2. ábra. A nukleáris robbanófejek becsült készlete országonként 2017-ben⁴⁶

Ezekből az adatokból jól kivehető, hogy bár még mindig sok esetben az Amerikai Egyesült Államoké a vezető szerep, azért a globalizációnak köszönhetően sikerült a másik két államnak is felzárkóznia. Tehát a globalizáció eredményeként vannak olyanok, akik kiemelkedtek, és így vezető pozícióhoz jutottak, de vannak olyanok is, akik a globalizáció vesztesei lettek, hiszen ők a fokozódott egyenlőtlenségeknek köszönhetően még inkább lemorzsolódtak, illetve a nagyhatalmak irányából érkező gazdasági és információs-kommunikációs fenyegetések, esetleg a három állam irányából érkező hibrid támadások eredményeként további konfliktusoknak vannak kitéve. Az eddigieknél is hangsúlyosabbá váltak a civilizációk közötti konfliktusok. A keleti civilizációk megerősödtek és egyre markánsabban hangoztatják sajátosságaikat, a Nyugattól eltérő értékeiket. A keleti államok már nem képesek elfogadni, hogy a Nyugat diktáljon. Mindezt tovább bonyolította megerősödött a nem állami szereplők jelenléte is. Összességében a Vesztfália-típusú, az etatizmus logikáján, a nemzetállamok kizárólagosságán alapuló nemzetközi rendszerek megszűntek, a Nyugat pedig elvesztette döntő befolyását a világ felett.⁴⁷ Mindezen civilizációs konfliktusok közepette nem nehéz a nagyhatalmaknak érvényesíteniük akaratukat és azonnal belső konfliktusokat kialakítani a kis államokban.⁴⁸

⁴⁶ Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance.

<https://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat>; letöltés: 2018.03.01.

⁴⁷ ROSTOVÁNYI Zsolt: Civilizációk a civilizációk ellen? A hidegháború utáni nemzetközi rendszer antinómia. Külügyi és Külgazdasági Intézet, Külügyi Szemle, 2002. tavasz. pp. 39–52.

http://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2002_01_Civilizeciek_a_civilizeci_.pdf; letöltés: 2018.03.02.

⁴⁸ TAMMINGA, Oliver: Hybride Kriegsführung. Zur Einordnung einer aktuellen Erscheinungsform des Krieges. SWP-Actuell 27, März 2015. pp. 1–2.

https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/aktuell/2015A27_tga.pdf; letöltés: 2018.03.02.

A hibrid hadviselési formának remek példája a már említett 2014-es ukrajnai válság. Ekkor a hadüzenet nélküli modern háborút indító nagyhatalom, vagyis az Oroszországi Föderáció sikeresen meg tudta akadályozni Ukrajna nyugat-európai integrációs erőfeszítéseit.⁴⁹ Számos más területen is megfigyelhető azonban az orosz nem lineáris hadviselés jelenléte, amit természetesen Putyin elnök hangzatosan tagad. Példa az orosz nem lineáris hadviselés lehetséges megjelenésére az amerikai elnökválasztás befolyásolása.⁵⁰ A Kreml gyanúba keveredett már azzal is, hogy állandó jelleggel ürügyet kreálnak katonai akciók előkészítésére a balti államok ellen.⁵¹ Ámbar fontos megemlíteni, hogy ezek bizonyítására kész tények nem szolgálnak.

Ha az Oroszországi Föderációt nézzük, akkor a jövőben – orosz szakértők szerint – két irányból számolhatunk reális katonai fenyegetéssel. Az egyik irányból a régi nagy riválistól, a NATO felől, a másik oldalról pedig a szintén nagyhatalomnak számító Kínai Népköztársaságtól. Az összes többi szomszéd irányából még látens fenyegetés is aligha lenne elképzelhető számukra, legalábbis ezt állítják az orosz biztonságpolitikai szakértők.⁵² A két nagyhatalom között azonban több szempontból is partnerségi viszony áll fent. Mindketten tagjai az 1996-ban alapított Sanghaji Együttműködési Szervezetnek, emellett évente közös haditengerészeti gyakorlatot tartanak Joint Sea megnevezéssel. A két ország várhatóan további gyakorlatokkal fogja demonstrálni, hogy a partjaiktól távol is képesek közös haditengerészeti műveleteket folytatni.⁵³ A gazdasági együttműködést illetően pedig a Nicaraguai-szorost lehet megemlíteni. A beruházást Kína vezeti, de nem titkolta számos orosz befektető is érdekelt az építkezésben.⁵⁴

⁴⁹ THORTON, Rod: The Changing Nature of Modern Warfare. Responding to Russian Information Warfare. Taylor & Francis Online, The RUSI Journal, Volume 160, 2015 – Issue 4. p. 50. <http://tandfonline.com/doi/full/10.1080/03071847.2015.1079047>; letöltés: 2018.03.01.

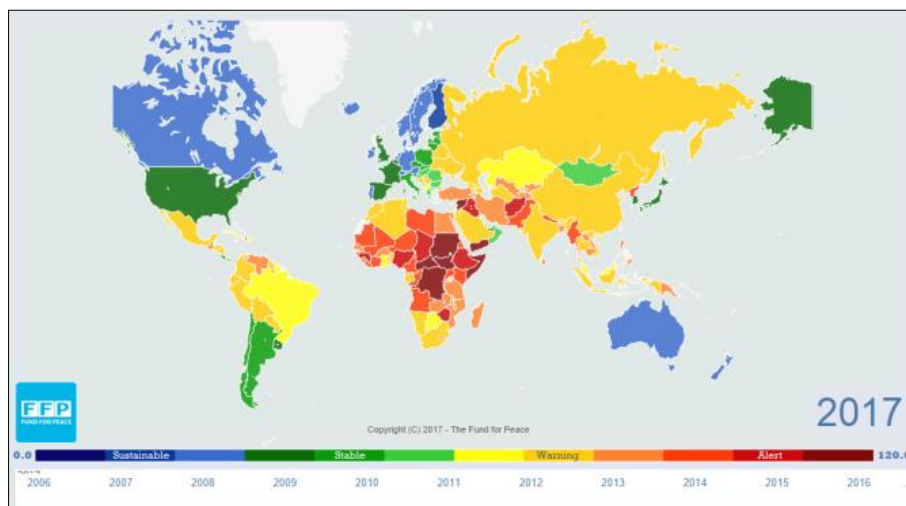
⁵⁰ KOVÁCS László – KRASZNAV Csaba: „Mert övék a hatalom”: Az internet politikát (is) befolyásoló hatása a 2016-os amerikai elnökválasztás során. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Elemzések 2017/9. 2017. március 30. http://archiv.netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2017-9-az-internet-politikat-is-befolyasolo-hatasa-a-2016-os-amerikai-elnokvalasztas-soran-kovacs-l-krasznav-cs.original.pdf; letöltés: 2018.03.01.

⁵¹ TAMMINGA, Oliver: Hybride Kriegsführung. Zur Einordnung einer aktuellen Erscheinungsform des Krieges. SWP-Actuell 27, März 2015. pp. 1–2. https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/aktuell/2015A27_tga.pdf; letöltés: 2018.03.02.

⁵² ГЕРАСИМОВ, Валерий: Ценность науки в предвидении. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий. Военно-промышленный курьер, 26 февраля 2013. <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>; letöltés: 2018.02.16.

⁵³ HIGGINS, Andrew: China and Russia Hold First Joint Naval Drill in the Baltic Sea. The New York Times, July 25, 2017. <https://www.nytimes.com/2017/07/25/world/europe/china-russia-baltic-navy-exercises.html>; letöltés: 2018.03.03.

⁵⁴ PARTLOW, Joshua: The Soviet Union fought the Cold War in Nicaragua. Now Putin’s Russia is back. The Washington Post, April 8, 2017. https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/the-soviet-union-fought-the-cold-war-in-nicaragua-now-putins-russia-is-back/2017/04/08/b43039b0-0d8b-11e7-aa57-2ca1b05c41b8_story.html?utm_term=.00b58e3109f5; letöltés: 2018.03.03.

FRAGILE STATES INDEX 2017

Select Year: 2017 Highlight a Specific Country: Highlight Country

Sort by Indicator: Hover your mouse at the top of the column you wish to sort and click the sort button.

Country	Rank	FSI	SA	FE	GG	EC	UD	HF	SL	PS	HR	DP	RD	EX
South Sudan	1st	113,9	10,0	9,7	9,7	10,0	8,9	6,4	10,0	10,0	9,5	9,9	10,0	9,8
Somalia	2nd	113,4	9,4	10,0	8,9	8,9	9,3	9,8	9,3	9,0	9,5	10,0	10,0	9,3
Central African Republic	3rd	112,6	9,0	9,7	9,1	9,1	10,0	7,5	9,7	10,0	9,7	9,0	10,0	9,8
Yemen	4th	111,1	9,8	9,5	9,3	9,3	8,2	7,3	9,7	9,6	9,7	9,3	9,4	10,0
Sudan	5th	110,6	9,0	9,7	10,0	8,5	7,4	8,9	9,8	8,9	9,6	9,3	9,8	9,7
Syria	5th	110,6	9,8	9,9	9,8	8,1	7,7	8,4	9,9	9,2	9,8	8,2	9,8	10,0
Congo Democratic Republic	7th	110,0	9,0	9,8	10,0	8,4	8,4	6,6	9,6	9,5	9,8	9,4	10,0	9,5
Chad	8th	109,4	9,4	9,8	8,0	8,5	9,1	8,8	9,1	9,7	9,1	10,0	9,6	8,3
Afghanistan	9th	107,3	10,0	8,6	8,4	8,3	7,5	8,2	9,1	9,9	8,5	9,3	9,8	9,7
Iraq	10th	105,4	10,0	9,6	9,6	6,6	7,3	7,7	9,5	8,2	8,7	8,6	9,9	9,7
Haiti	11th	105,3	7,7	9,6	6,5	8,7	9,8	8,8	9,7	9,7	7,6	9,5	7,7	10,0
Guinea	12th	102,4	8,8	9,6	8,6	9,2	7,7	7,4	9,6	9,5	7,7	8,7	8,2	7,4
Nigeria	13th	101,6	9,2	9,6	9,2	8,0	8,6	7,2	8,6	9,2	8,9	9,1	7,5	6,5
Zimbabwe	13th	101,6	8,1	9,8	7,3	8,6	8,5	7,9	9,2	8,9	8,2	9,1	8,5	7,5
Ethiopia	15th	101,1	8,4	8,7	9,1	7,0	6,5	7,6	8,2	8,8	9,0	9,8	9,3	8,7
Guinea Bissau	16th	99,6	8,9	9,6	5,2	8,3	9,1	8,1	9,2	9,4	7,5	8,6	7,3	8,3
Burundi	17th	98,9	8,8	8,2	7,9	8,0	7,2	6,3	8,8	8,0	8,8	9,3	8,6	9,0
Pakistan	17th	98,9	9,1	8,9	10,0	6,9	6,5	7,2	8,1	7,7	8,0	8,4	8,7	9,4
Eritrea	19th	98,1	7,2	8,1	7,1	8,1	7,8	8,3	9,3	8,4	9,0	8,8	8,3	7,7
Niger	20th	97,4	8,7	8,9	8,0	7,5	8,5	7,5	7,3	9,5	6,5	9,0	7,9	8,1

3. ábra. Az államok törékenységi indexe 2017-ben⁵⁵

⁵⁵ Fragile States Index 2017. The Fund For Peace. <http://fundforpeace.org/fsi/data/>; letöltés: 2018.03.04.

Az Oroszországi Föderáció nemzetbiztonsági stratégiája kiemeli az Amerikai Egyesült Államokat és a NATO-t is mint az ország nemzetbiztonságát fenyegető tényezőket, tehát az oroszok nem érzik magukat biztonságban. A NATO-ban pedig nagyon aggasztónak tartják az orosz nem lineáris tevékenységeket. A Szövetségnek a továbbiakban erősítenie kell a tagállamok közötti együttműködést és a felderítési tevékenységeket. Az a legfontosabb, hogy a NATO-tagországok közösen készüljenek fel az úgynevezett „zöld emberkék”, vagyis a felségjelzés nélküli egyenruhát viselő katonák megjelenésére, és próbáljanak meg közösen ellenstratégiákat kidolgozni.⁵⁶ A legnagyobb figyelmet szerintük egyértelműen a balti államokra kell fordítani, hiszen ezek az országok azok, amelyek az orosz nem lineáris hadviseléssel könnyűszerrel destabilizálhatóak.⁵⁷

S pontosan innen jön a nagy kérdés, hogy ha már az olyan erős államok, mint az Amerikai Egyesült Államok és Németország sem élveznek mentességet az orosz nem lineáris hadviselés alól, akkor milyen intézkedéseket tehetnek a globalizáció vesztes államai a hibrid hadviselés kivédésére?

Megelőzés és védekezés

A törekeny, illetve a globalizáció vesztes államainak a jövőben nagyon nehéz lesz felvenniük a harcot a vér nélküli pszichológiai támadásokkal, hiszen ezeknek a támadásoknak pont az a lényege, hogy az adott állam észre se vegye, hogy belülről bomlasztják őket. Éppen ezért – véleményem szerint – az államoknak időről-időre felül kell vizsgálniuk a saját belső működésüket. Itt elsősorban a kis államoknak azt kell tanulmányozniuk, hogy beleszól-e a belügyükbe külső nagyhatalom? Ha erre igen a válasz, akkor mindezt milyen módon teszik? Vagy mennyire károsak ezek a külső befolyásoló erők a nemzeti függetlenségre nézve, és mennyire veszélyeztetik azt? Mekkora az állam akaratérvényesítésének a mozgásteré? A megválasztott politikai vezetők ténylegesen az adott állam nemzetét képviselik, vagy csak a társadalom manipulálásával kerültek hatalmi pozícióba? Mennyire megbízható a biztonsági és a nemzetbiztonsági szolgálatok tisztjeinek nemzeti elkötelezettsége? Mindezek elemzése után érdemes az államoknak felkészülniük és tenniük a kontakt nélküli hadviselés ellen. A kérdés csak az, hogy hogyan?

Ha a jelen hatályos nemzetközi szerződéseket vesszük figyelembe, akkor összességében elmondható, hogy a hibrid hadviselés ellen jelenleg nem jogszerű a fegyveres önvédelem. A jelen értelmezés szerint az ENSZ Alapokmány 51. cikkelye szerint a jogos önvédelem akkor igényel fegyveres támadást, ha azt egy állam másik állam ellen követi el hagyományos úton. De ha ez nem teljesül, akkor valójában nincs mi ellen védekezni. Vagyis eszerint a hibrid agressziós cselekménnyel szemben nem lehet az 51. cikkelyt alkalmazni.⁵⁸

⁵⁶ KOÓS Gábor – SZTERNÁK György: A katonai műveletek új formája – a hibrid műveletek. Szakmai Szemle, 2015. 1. szám. pp. 120–122. http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2015_1_szam.pdf; letöltés: 2018.02.20.

⁵⁷ Meeting of NATO Foreign Ministers. Antalya, Turkey: 13-14 May 2015 – Media Advisory. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_118776.htm; letöltés: 2018.03.04.

⁵⁸ LATTMANN Tamás: A nemzetközi jog lehetséges szerepe az informatikai hadviselés területén. In: CSAPÓ Zsuzsanna (szerk.): Emlékkötet Herczegh Géza születésének 85. évfordulójára – A ius in bello fejlődése és mai problémái. Kódex Nyomda, Pécs, 2013.

Ugyanakkor ne feledjük, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsa bármikor engedélyezheti az erő alkalmazását az agresszorral szemben, így adott esetben lehet jogosan erőt alkalmazni önvédelmi célból úgy, hogy az jogilag ne önvédelemnek minősüljön, de mégis jogszerű legyen. A NATO 5. cikkelye a tagállamok kollektív védelméről is csak a hagyományos értelemben vett fenyegetésekkel számol, így ez sem alkalmazható jogszerűen a hibrid támadásokkal szemben. Bár én nem is használnék fegyveres erőt egy kontakt nélküli fenyegetés ellen, hiszen annak használata több szempontból is kérdéses számomra. Tudjuk, hogy a hibrid cselekményeket indirekt módon hajtják végre, vagyis valójában nagyon nehezen tudjuk bizonyítani, hogy ki volt a valós elkövető. Ha esetleg tudjuk is bizonyítani, akkor mi alapján döntjük el, hogy milyen mértékben alkalmazunk ellene hagyományos hadviselést, vagy egyáltalán mi az a küszöbérték, amire már tényleg fegyveresen kellene válaszolni? Bár ha az érme másik felét nézem, vagyis egy állam fennmaradásának veszélyeztetettségét, ami ellen nyilván minden nemzet a végsőkig harcolni fog, akkor talán elfogadható a hagyományos támadások bevetése, hiszen ez a vér nélküli hadviselési forma bebizonyította, hogy fegyveres támadás nélkül is tönkre lehet tenni egy államot. Az információ mára ténylegesen fegyverré vált.

Az államok belső jogrendjükre nem hivatkozhatnak, hiszen ahogyan már fent leírtam, az ütközhetne a nemzetközi jogi előírásokkal. Így az államoknak új módszereket kell kidolgozniuk saját védelmük érdekében. Véleményem szerint elsősorban a lakosság irányába kell óvintézkedéseket tenni, hiszen a támadásoknak ők lesznek az elsősorban célpontjai. A fiatalok nevelése prioritást kell, hogy élvezzen. Fel kell hívni a figyelmüket az infokommunikációs eszközök használatának a veszélyeire. Folyamatos és teljesen nyílt kommunikációval lehet javítani a lakosság „ellenállását” a tudatos manipulációval szemben. Érdemes erőfeszítéseket tenni a számítógépes rendszerek és a társadalom zavartalan működését biztosító rendszerek, szervezetek és objektumok védelmére. A szélsőséges vagy a terrorista csoportokat minden esetben el kell szigetelni és ki kell iktatni őket a lakosság biztonságának érdekében.

A hibrid támadások kivédésében a legfontosabb szerepet azonban a hírszerző és a felderítőszervek fogják betölteni. Ők azok, akik közvetve elősegítik az ellenséges propaganda vagy dezinformáció elleni védelmet, illetve a lakosság felkészítését és a tudatosan vállalt védelmét. A hírszerző és a felderítőszerveknek azonnal pontos válaszokat kell adniuk a tanulmányom bevezetésében felvetett kérdésekre, vagyis hogy ki, mikor, hol és hogyan fog támadni. Azt figyelembe kell venni azonban, hogy a biztonságot fenyegető veszélyek, kockázatok, válságok összetettek és nagyon gyorsan változnak, vagy a megszerzett információk gyorsan érvényüket veszítik, azonnal cselekedni kell. Márpedig a hírszerzés és a felderítés egyik alapvető feladata, hogy megakadályozzák a stratégiai szintű meglepetéseket. A jövőben pedig szükséges lehet a polgári és a katonai hírszerzés, felderítés együttes tevékenységére nemcsak állami, hanem szövetségi szinteken is.⁵⁹

⁵⁹ SIMON László: Az információ mint fegyver? Szakmai Szemle, 2016. 1. szám. pp. 34–38. http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2016_1_szam.pdf; letöltés: 2018.03.04.

Miért van szükség a szövetségi szintekre? Azért, mert a globalizációnak köszönhetően olyan új, eddig ismeretlen kihívások jelentek meg világunkban, amelyeknek kezelése egyre nyilvánvalóbban meghaladja az államok képességeit. Sokkal hatékonyabb nemzetközi összefogásra lesz szükség a jövőben, ahol nemcsak az ENSZ-re és a NATO-ra, hanem a különböző civil, vagyis a nem kormányzati szervekre és a kormányzati szervekre gondolok. Természetesen az ENSZ-nek és a NATO-nak is újra kell gondolnia majd saját ellentevékenységét, hogy hatékonyabban tudjanak reagálni a megváltozott fenyegetések által jelentkező kiszámíthatatlan biztonsági környezetre. Ebben az esetben a tagországoknak a védelmi rendszerüket kell hatékonyabbá tenniük. Itt elsősorban az előrejelzési képességek, valamint az ellenálló képességek fejlesztésére kell fektetni a hangsúlyt. Sőt itt is meg kell jelenjen a hírszerzési és a felderítési feladatok hatékonyabbá tételének és kialakításának igénye. Erre a NATO részéről már létre is jött két szervezet. Az egyik a Felmerülő Biztonsági Kihívások Osztálya (Emerging Security Challenges Division – ESCD), amely a nem hagyományos kockázatokat és kihívásokat elemzi és értékeli, tehát itt már megjelenik többek között a számítógépek elleni támadás, és azok védelmének kérdésköre is.⁶⁰ A másik nagy szervezet pedig az Egyesített Hírszerző és Biztonsági Osztály (Joint Intelligence and Security Division – JISD). Feladata, hogy a létező összes hírszerzési és felderítési forrásból információkat gyűjtsön és értékeljen ki, majd ezeket eljuttassa a NATO polgári és katonai vezetőinek szövetségi és tagállami szinten egyaránt.⁶¹

Összegzés

„A legmagasabb szintű kiválóság az ellenség ellenállásának harc nélkül való megtörésében rejlik.”

Szun-ce

Összességében megállapítható, hogy a globalizáció vesztes államai perifériára szorultak, hiszen teljesen átadták a saját területet a nagyhatalmak játéknak. Nemzetállami szinten sok esélyük nincs. Védelmi rendszerük megerősítése érdekében a tökéletes hírszerző és felderítőhálózatok kiépítésének prioritást kell élveznie. Másik lehetőség számukra, hogy megpróbálnak csatlakozni egy hibrid hadviselést folytató nagyhatalomhoz, ami természetesen a szuverenitásuk teljes elvesztésével járna. Itt fennáll azonban az a veszély is, hogy bár szövetségre lépnének egy nagyhatalommal, de az a nagyhatalom nem tart igényt a kooperációra. Vagy előfordulhat az is, hogy meg sem fordul a fejükben a szövetség, és ebben az esetben megpróbálnak eddigi szövetségeseikre, vagy a nyugati államok esetében a NATO-ra és az EU-ra, a keleti államok esetében pedig a Független Államok Közösségére vagy a Sanghaji Együttműködési Szervezetre támaszkodni. Következtetésképpen észre kell vennünk, hogy ha egy kis hatalom fenn akar maradni, vagyis sikeres akar lenni a jövő kihívásaiban és konfliktusaiban, akkor a hírszerző és felderítőszerveknek köszönhetően információs fölényre kell szert tennie.

⁶⁰ Emerging Security Challenges Division. <https://esc.hq.nato.int/default.aspx>; letöltés: 2018.03.05.

⁶¹ Joint Intelligence and Security Division. <https://www.nato.int/cps/en/natohq/107942.htm>; letöltés: 2018.03.05.

Magyarország jövőjére nézve csak egy apróbb kiegészítést tennék. Fontos lenne a migrációs hullám adta veszélyforrásokra nagyobb hangsúlyt fektetni, hiszen a nálunk maradó integrálhatatlan, kulturálisan és antropológiailag is idegen tömeg ellen a lehető leghamarabb cselekedni kell. Rajtuk keresztül ugyanis könnyen egy hibrid hadviselés keresztüztüzebe kerülhetünk, hiszen mindezen belső, kiaknázzható feszültségek remek táptalajul szolgálhatnak egy megalapozott kormányellenes propagandának, felkelésnek.

Ne feledjük, az információ az új pusztító fegyver!

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 2017 Military Strength Ranking. The complete Global Firepower list for 2017 puts the military powers of the world into full perspective.
<https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>; letöltés: 2018.03.01.
- BALOG Fatime – FEKETE Csanád – NÉMETH András – NÉMETH József Lajos: A hibrid hadviselés különös tekintettel a mobil kommunikációra. Hadmérnök, X. Évfolyam 4. szám, 2015. december. pp. 130–131.
- BERZINS, Janis: Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defence Policy. National Defence Academy of Latvia, Center for Security and Strategic Research, Policy Paper no 02, April 2014. p. 3.
www.sldinfo.com/wp-content/uploads/2014/05/New-Generation-Warfare.pdf;
letöltés: 2018.02.23.
- BIDWELL, Shelford: Irregular Warfare: Partisans, Raiders and Guerrillas. Taylor & Francis Online, The RUSI Journal, Volume 122, 1977 – Issue 3.
<http://tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03071847709428744>; letöltés: 2018.02.08.
- BRUUSGAARD, Kristin Ven: Crimea and Russia's Strategic Overhaul. RealClear Defense, November 21, 2014.
https://www.realcleardefense.com/2014/11/22/crimea_amp_russia039s_strategic_overhaul_266208.html; letöltés: 2018.02.21.
- CHEKINOV, S. G. – BOGDANOV, S. A.: The Nature and Content of a New-Generation War. Military Thought, 2013. p. 20.
http://www.eastviewpress.com/Files/MT_FROM%20THE%20CURRENT%20ISSUE_No.4_2013.pdf; letöltés: 2018.02.28.
- CHIVVIS, Christopher S.: Understanding Russian "Hybrid Warfare". And What Can Be Done About It. Rand Corporation, March 22, 2017.
<https://www.rand.org/pubs/testimonies/CT468.html>; letöltés: 2018.02.16.
- CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról. HM Zrínyi Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. p. 39.
- Emerging Security Challenges Division.
<https://esc.hq.nato.int/default.aspx>; letöltés: 2018.03.05.

- FLYNN, Michael T. – POTTINGER, Matt – BATCHELOR, Paul D.: Fixing Intel: A Blueprint for Making Intelligence Relevant in Afghanistan. Center for a New Security, Voices from the Field, January, 2010. http://online.wsj.com/public/resources/documents/AfghanistanMGFlynn_Jan2010.pdf; letöltés: 2018.02.17.
- Fragile States Index 2017. The Fund For Peace. <http://fundforpeace.org/fsi/data/>; letöltés: 2018.03.04.
- HIGGINS, Andrew: China and Russia Hold First Joint Naval Drill in the Baltic Sea. The New York Times, July 25, 2017. <https://www.nytimes.com/2017/07/25/world/europe/china-russia-baltic-navy-exercises.html>; letöltés: 2018.03.03.
- HOFFMAN, Frank G.: Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Potomac Institute for Policy Studies, Arlington, 2007. pp. 2–8.
- Index of National Power: How to Assess the Basic Capacity of a Nation. <http://www.nationalpower.info/cinc/>; letöltés: 2018.03.01.
- International Monetary Fund. <http://www.imf.org/external/index.htm>; letöltés: 2018.03.01.
- JOBBÁGY Zoltán: A háború antropológiája: primitív hadviselés, gerilla hadviselés és a szövetséges őszhaderőnemi műveletek sikere. Hadtudományi Szemle, 2015/3–4. szám. pp. 67–78.
- Joint Intelligence and Security Division. <https://www.nato.int/cps/en/natohq/107942.htm>; letöltés: 2018.03.05.
- JONES, Seth G. – JOHNSTON, Patrick B.: The Future of Insurgency. Taylor & Francis Online, Studies in Conflict & Terrorism, Volume 36, 2013 – Issue 1. pp. 1–25. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/1057610X.2013.739077>; letöltés: 2018.02.12.
- KOÓS Gábor – SZTERNÁK György: A fegyveres küzdelem jellemzői kutatásának fontossága, a hírszerzés és a felderítés jelentősége. Felderítő Szemle, XVI. évfolyam 3-4. szám, 2017. pp. 97–111. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2017-3-4.pdf>; letöltés: 2018.03.05.
- KOÓS Gábor – SZTERNÁK György: A katonai műveletek új formája – a hibrid műveletek. Szakmai Szemle, 2015. 1. szám. pp. 120–126. http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2015_1_szam.pdf; letöltés: 2018.02.16.
- KOVÁCS László – KRASZNAY Csaba: „Mert övék a hatalom”: Az internet politikát (is) befolyásoló hatása a 2016-os amerikai elnökválasztás során. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Elemzések 2017/9. 2017. március 30. http://archiv.netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2017-9-az-internet-politikat-is-befolyasolo-hatasa-a-2016-os-amerikai-elnokvalasztas-soran-kovacs-l-kraszny-cs.original.pdf; letöltés: 2018.03.01.
- LATTMANN Tamás: A nemzetközi jog lehetséges szerepe az informatikai hadviselés területén. In: CSAPÓ Zsuzsanna (szerk.): Emlékkötet Herczegh Géza születésének 85. évfordulójára – A ius in bello fejlődése és mai problémái. Kódex Nyomda, Pécs, 2013.

- LAWRENCE, Thomas Edward: Complex irregular warfare – the psychological component. *The Military Balance*, Volume 107, 2007. pp. 415–420.
- LUMSDEN, Karen – MORGAN, Heather: Media framing of trolling and online abuse: silencing strategies, symbolic violence, and victim blaming. *Taylor & Francis Online, Feminist Media Studies*, Volume 17, 2017 – Issue 6. pp. 926–940.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14680777.2017.1316755>;
letöltés: 2018.03.06.
- MATTSSON, Peter A.: Russian Military Thinking – A New Generation of Warfare. *De Gruyter, Journal on Baltic Security*, Volume 1, Issue 1 (Jun 2015). pp. 61–70.
<https://www.degruyter.com/view/j/jobs.2015.1.issue-1/jobs-2016-0013/jobs-2016-0013.xml>; letöltés: 2018.02.28.
- Meeting of NATO Foreign Ministers.
Antalya, Turkey: 13–14 May 2015 – Media Advisory.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_118776.htm; letöltés: 2018.03.04.
- MURRAY, Williamson – MANSOOR, Peter:
Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present.
Cambridge University Press, Cambridge, September 27, 2012. pp. 25–28.
- NAGY Bianka: Törekvés az egyensúlyra (NATO–orosz viszony geopolitikai szemszögből). *Szakmai Szemle*, 2017. 2. szám. pp. 40–43.
http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2017_2_szam.pdf; letöltés: 2018.02.05.
- NEWSON, Robert A.: Why the US Needs a Strategy To Counter 'Hybrid Warfare'.
Defense One, October 23, 2014.
<http://www.defenseone.com/ideas/2014/10/why-us-needs-strategy-counter-hybrid-warfare/97259/>; letöltés: 2018.02.15.
- Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance.
<https://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat>;
letöltés: 2018.03.01.
- PARTLOW, Joshua: The Soviet Union fought the Cold War in Nicaragua. Now Putin's Russia is back. *The Washington Post*, April 8, 2017.
https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/the-soviet-union-fought-the-cold-war-in-nicaragua-now-putins-russia-is-back/2017/04/08/b43039b0-0d8b-11e7-aa57-2ca1b05c41b8_story.html?utm_term=.00b58e3109f5; letöltés: 2018.03.03.
- PAUL, Chris – MATTHEWS, Miriam: The Russian “Firehose of Falsehood” Propaganda Model. Why It Might Work and Options to Counter It. *RAND Corporation*, 2016.
<https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html>; letöltés: 2018.02.24.
- PORKOLÁB Imre: Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős?
Hadtudományi Szemle, 2015/3–4. szám. pp. 36–48.
http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/3_4/2015_3_4_5.pdf; letöltés: 2018.02.10.
- Protocol for the Prohibition of the Use in War of Asphyxiating, Poisonous or Other Gases, and of Bacteriological Methods of Warfare (Geneva Protocol). Geneva, June 17, 1925.
<https://www.state.gov/t/isn/4784.htm>; letöltés: 2018.02.06.

- RENZ, Bettina – SMITH, Hanna: Russia and Hybrid Warfare – Going beyond the label. Aleksanteri Papers, 1/2016. Aleksanteri Institute, University of Helsinki, Finland. pp. 2–11. http://www.helsinki.fi/aleksanteri/english/publications/presentations/papers/ap_2016_1.pdf; letöltés: 2018.02.23.
- RENZ, Bettina: Russia and ‘hybrid warfare’. Taylor & Francis Online, Contemporary Politics, Volume 22, 2016 – Issue 3: Russia, the West, and the Ukraine Crisis. http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13569775.2016.1201316?journalCode=ccp_o20; letöltés: 2018.02.28.
- ROSTOVÁNYI Zsolt: Civilizációk a civilizációk ellen? A hidegháború utáni nemzetközi rendszer antinómia. Külügyi és Külgazdasági Intézet, Külügyi Szemle, 2002. tavasz. pp. 39–52. http://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2002_01_Civilizeciek_a_civilizeci_.pdf; letöltés: 2018.03.02.
- SALMONI, Barak: The Fallacy of ‘Irregular’ Warfare. Taylor & Francis Online, The RUSI Journal, Volume 152, 2007 – Issue 4. pp. 18–24. <http://tandfonline.com/doi/full/10.1080/03071840701574631>; letöltés: 2018.02.14.
- SIMON László: Az információ mint fegyver? Szakmai Szemle, 2016. 1. szám. pp. 34–38. http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2016_1_szam.pdf; letöltés: 2018.03.04.
- SZTERNÁK György: A fegyveres küzdelem megvívása (Az új módszerek, formák háttere; a jellemzők vizsgálata). Hadtudományi Szemle, 2017. X. évfolyam 1. szám. http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2017/2017_1/17_1_hm_szternak.pdf; letöltés: 2018.02.28.
- TAMMINGA, Oliver: Hybride Kriegsführung. Zur Einordnung einer aktuellen Erscheinungsform des Krieges. SWP-Actuell 27, März 2015. pp. 1–2. https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/aktuell/2015A27_tga.pdf; letöltés: 2018.03.02.
- THORTON, Rod: The Changing Nature of Modern Warfare. Responding to Russian Information Warfare. Taylor & Francis Online, The RUSI Journal, Volume 160, 2015 – Issue 4. p. 37. <http://tandfonline.com/doi/full/10.1080/03071847.2015.1079047>; letöltés: 2018.03.01.
- TREVERTON, Gregory F.: Intelligence for an Age of Terror. Cambridge University Press, New York, 2009. p. 24.
- ГЕРАСИМОВ, Валерий: Ценность науки в предвидении. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий. Военно-промышленный курьер, 26 февраля 2013. <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>; letöltés: 2018.02.16.

Napjainkra egyre jobban elterjedtek a különféle digitális fizetőeszközök. Mindennapi pénzügyi ügyleteinket már az interneten keresztül intézzük. Miközben a kriptopénzek napjaink egyik fizetőeszközévé váltak, úgy el is feledtük a bennük rejlő komplex biztonsági kockázatokat.

A kriptopénzekkel kapcsolatos visszaélésekre és csalásokra már nemcsak az informatikai (információbiztonságban és kiberbiztonságban jártas vállalatok, valamint rendvédelmi szervezetek) vállalkozások figyeltek fel és jelezték aggályaikat, hanem a nagyobb pénzügyi intézetek és elemző cégek is. Az Ernst & Young szakértői szerint a kiberbűnözők a kriptopénz-kereskedelem területén is egyre nagyobb károkat okoznak. Vizsgálatuk alapján 2015 és 2017 között havi szinten 1,5 millió dolláros kárt okoztak a gazdaság ezen szegmensének.

Joggal tesszük fel a kérdést, hogy milyen kockázati tényezőkkel kell számolnunk a kriptopénzek vásárlásakor, illetve a kriptopénz bányászata és kereskedése folyamán. Pontosabban a legnagyobb probléma, hogy a kriptopénz-vásárlók nagy része nem teszi fel ezeket a kérdéseket.

A kriptopénzek által elterjedt blokklánc-technológia elindított egy megállíthatatlan láncreakciót. A már ismert bitcoin mellett számos altcoin¹ hoztak létre, aminek következtében a kriptopénzek piaca soha nem látott bővülésnek indult. Ennek során már itt komoly kockázati (pénzügyi) tényező lépett fel. Az altcoinok egy része – a befektetési kedv csökkenése miatt – a kereslet/kínálat² negatív hatásának következményeként elvesztette értékét (kapitalizációja közel nullára csökkent). Ez a tényező természetesen nem köztörvényes bűnözők nyereségvágyból elkövetett bűncselekményei miatt történt, hanem egyszerűen a piaci viszonyok kiszámíthatatlan volta miatt. Ebből egyenesen az következik, hogy a kriptopénzek egyik kiemelten magas kockázati tényezője a kiszámíthatatlan árfolyamkockázat, valamint a kapitalizáció nullára csökkenése.

A másik eset az, amikor az altcoin mögött kiberbűnözői csoportok állnak, és az altcoin hasznoszerzésre használják fel, kihasználva a befektetők bizalmát (vagy kapzsiságát). Az egyik leghíresebb scamcoin az izlandi auroracoin volt.³ A gazdasági válság Izlandot is érintette, és ez megihlette az auroracoin fejlesztőjét. Tájékoztatásuk szerint azért készítették el az auroracoint, mert akkoriban Izland az államcsőd közelében volt. A pénzügyi szereplők kimerültek, vagy a bankok

¹ A bitcoin vagy más ismertebb kriptopénz másolata vagy klónja.

² A bitcoin árfolyamára ható tényezők elemzéséhez a kereslet-kínálat viszonyait kell ismerni. A kínálati oldal egyszerű, mivel a kriptopénzek véges száma (lásd bitcoin) áll rendelkezésre. A kínálati oldalon elmondható, hogy egy előre meghatározott szigorú szabály szerint – decentralizált módon – folyamatos növekedés figyelhető meg, ami korlátos. A keresleti oldalon állnak az emberi vásárlók. Minél több vásárló lép be a piacra, annál magasabb az adott kriptopénz árfolyama (ez akkor igaz, ha nem számítjuk ide a spekulatív vételt).

³ Jelentősebb scamcoinok: Phenixcoin, Mincoin, Cent pennies, Feathercoin, Americancoin.

csődvédelmet kértek, és így esedékessé válhatott egy olyan fizetőeszköz, amely teljesen független a pénzvilágtól, a bankoktól és a hitelintézetektől. Az auroracoin 2014 márciusában jelent meg, 50%-os előbányászattal.⁴ Az auroracoin algoritmus szerint 21 millió auroracoin bányászható.⁵ A piaci kapitalizációja rövid idő alatt meredeken emelkedett, mintegy 150 milliárd forintot ért a csúcson. A coinokat az auroracoin rendszerén keresztül lehetett megigényelni, egy elég szigorú ellenőrzést követően. Majd jött egy frappáns bejelentés, miszerint az ország lakossága részeseül ebből az altcoinból, így mindenki eladta a saját coinját. Itt gondolom már említeni sem kell, hogy a kereslet/kínálat egy pillanat alatt felborult, mivel a kínálati oldal drasztikusan megnövekedett. Az auroracoin összeomlott, a befektetők elvesztették a pénzüket. Ez az eset nem annyira csalás jellegű, de tökéletes példája annak, hogy a kriptopénzek esetében az összeomlás gyors, azonnali és visszafordíthatatlan.^{6,7,8}

Fontos azt is látni, hogy naponta látnak napvilágot újabb és újabb altcoinok. Ezek az altcoinok/scamcoinok nagyon rövid idő alatt elkészíthetőek. Egyszerűen lemásolnak egy már létező coint, átírják a nevét és a paramétereit, készítenek neki egy népszerűsítő (reklám) internetes felületet, és ezzel a folyamat be is fejeződik. A coin megjelenésének beharangozása előtt egy jókora mennyiséget előbányásznak belőle. Ezzel biztosítanak a készítők maguknak jelentősebb részesedést már azelőtt, hogy a kapitalizációja elkezdene emelkedni, amit később majd eladhatnak. Ehhez persze el kell érniük, hogy a coinjukat a kriptotőzsdék forgalmazzák. Ebbe kellhet pár bitcoinnyi befektetés is, de ez várhatóan később majd megtérül.

A befektetések során az árfolyamkockázat mellett már megjelentek az emberi kapzsiságból származó visszaélések is. A csalók gyakran kihasználják, hogy a blokklánc-technológia és a kriptopénzekkel való kereskedés még viszonylag új terep a befektetők számára, és ők sem ismerik a tényleges kockázati elemeit, aminek következtében a csalásokra és visszaélésekre is nehezen derül fény a későbbiekben, ha egyáltalán fény derül rá.

Mindenképpen meg kell jegyezni, hogy a csalások és a visszaélések típusait kategorizálni kell. A kriptopénzekkel kapcsolatos visszaéléseket jelenleg három nagyobb – állandóan bővülő – csoportba sorolhatjuk:

- vásárlói tudatlanság/hanyagság miatt bekövetkezett csalás;
- a blokkláncot kiszolgáló háttér-infrastruktúra – informatikai és intézményi – hibájából vagy sérülékenységből adódó csalás;
- olyan csalás, ahol a kriptopénz a visszaélés eszköze.

⁴ Az előbányászat során a készítők kezében van a kibányászott/létrehozott kriptopénz.

⁵ Általában egy bányászható kriptopénz scamcoinnak minősül, ha a bejelentése előtt 2–3%-nál jobban előbányászták.

⁶ SATOSHI, Priyab: Scam Coin List—Whats App share. <https://medium.com/crypt-bytes-tech/scam-coin-list-whats-app-share-d899448d2d72>; letöltés: 2018.04.16.

⁷ Altcoins. Alternate cryptocurrencies – bitcoin alternatives. Scamcoins. <http://altcoins.com/scamcoins>; letöltés: 2018.04.16.

⁸ Dead Coins. Curated List Of cryptocurrencies forgotten by this world... and more. <https://deadcoins.com/>; letöltés: 2018.04.16.

A csalások során több esetben is a felhasználók tudatlanságát, jóhiszeműségét vagy pénz iránti sóvárgását használják/használták ki a csalók. Ezekben az esetekben egyértelmű, hogy nem a blokkláncban vagy a technológiában van a hiba.

Kriptopénz-duplázás vagy -többszörözés

A csalók számos elektronikus felületet hoztak létre, ahol megtévesztő ígéretekkel helyeznek el. A kriptopénz-tulajdonosoknak azt ígérik, hogy képesek megduplázni (vagy extrém magas hozamot elérni) a már meglévő kriptopénzük mennyiségét. Ehhez csak arra van szükség, hogy a tulajdonos utalja el a meglévő kriptopénzét a megtévesztő információkat tartalmazó weblap tulajdonosának, és majd ezt követően a már megduplázott kriptopénzt vagy magas hozamot visszautalják a felhasználónak. Ezekben az esetekben, ha valaki mégis elutalja a kriptopénzét, természetesen sose látja viszont azt. A Bitconnect is ilyen piramisjáték volt, ami naponta magas hozamot ígért (0,9–1,1%) egy kereskedőrobot segítségével, ami persze nem is létezett. Az ígéretek szerint a kamatos kamat miatt 100 USD befizetéssel megközelítőleg több mint egy év után már 12 000 USD vagyonnal rendelkezünk volna. Ez persze pénzügyileg szinte kivitelezhetetlen, viszont népszerűsítő youtuberekkel fenntartották a pénz beáramlását, ráadásul a BTC árfolyama is drasztikusan emelkedett.

Piramismódszer

Mint ahogy minden befektetés, a kriptopénz is tökéletesen alkalmas arra, hogy a piramisjáték (Ponzi-séma) eszköze legyen. A módszer lényege, hogy a kriptopénz-tulajdonosoknak a kezdetekben (belépéskor) irreálisan nagy hozamot ígérnek. Ezt a magas hozamot (inkább nevezhetjük már jutaléknak) a következő belépők által megküldött kriptopénzből fizetik ki. Ez a rendszer addig képes nőni/bővülni, ameddig vannak új belépők. Majd amikor ezek már elfogytak, összeomlik a rendszer, a befektetések nagy része pedig elveszik (pontosabban az első belépőkhöz kerül át). A bitcoin esetében a Ponzi-séma egy alfajtája is kialakult (köszönhetően a technológiának), amely során a csalók egy új kriptovalutát hoznak létre, amit megvehetünk bitcoinért vagy valamilyen devizáért, majd ezzel egy zárt tőzsdén tudunk kereskedni (esetleg valamilyen szolgáltatásra beváltani). Ebből a rendszerből természetesen a pénzünket visszafelé nem tudjuk kiváltani, így mondhatni a befektetett pénzünk is odalesz.^{9,10}

A kriptopénzeket számos pénzügyi intézet és bank részéről is kritikák érték piramisjáték-szerű jellegük miatt. A DBS¹¹ Bank technológiai és informatikai vezetője szerint a kriptodevizát „egy Ponzi-rendszerhez hasonlónak” látják a

⁹ HAGAN, Shelly: Cryptocurrencies Are Like Ponzi Schemes, World Bank Chief Says. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-02-07/cryptocurrencies-are-like-ponzi-schemes-world-bank-chief-says>; letöltés: 2018.04.16.

¹⁰ MURPHY, Margi: Central banks must intervene on 'Ponzi scheme' cryptocurrency. <https://www.telegraph.co.uk/technology/2018/02/06/central-banks-must-intervene-ponzi-scheme-cryptocurrency/>; letöltés: 2018.04.16.

¹¹ A szingapúri DBS Bank Délkelet-Ázsia legnagyobb bankja, és számos technológiai vívmánnyal állt elő: idén például egy felhőalapú elektronikus tudásbázist hozott létre, amely mesterséges intelligencia segítségével a menedzsment szaktudását javítja.

pénzintézetnél. A bitcoin-tranzakciók a pénzintézet szerint magasak, a költségeket pedig a kriptomechanizmusba rejtik. A bankok szerint a pénzintézeteknek érdemes inkább az államilag támogatott fizetőeszközök elektronikus tranzakcióira koncentrálniuk.

Áltózsdek, álbányásztársaságok

A kriptopénzek kereskedésekor sajnos számos naiv vásárló esett olyan csapdába, amikor álkriptopénz-tőzsdére utalta a vagyonát, amit persze sose kapott vissza. Vagy esetlegesen olyan bányásztársaságnak utalta el a vagyonát, amely egy előre meghatározott idő után elvileg magasabb értékben kriptopénzt utalt volna vissza a befizetőnek. Természetesen – mint ahogy az esetek egy részében – a bányásztársaság is csak virtuálisan létezett, gyakorlati tevékenysége nem volt.^{12,13,14}

Adathalászmódszerek

A csalások egyik válfaja az, amikor az elkövető valamilyen segítséget kér a jóhiszemű emberektől. Ez a fajta csalás eddig sem volt ismeretlen a rendvédelmi szervezetek előtt. Itt sem volt könnyű visszafejteni az elkövetők pénzügyi tranzakcióinak kusza hálóját. Sajnos a kriptopénzek esetében ez szinte lehetetlen, így ez tökéletes eszköze a szervezett bűnözői csoportoknak. A bűnözők elektronikus levél formájában vagy bármely közösségi médián keresztül találják meg az áldozataikat. Egy segélykérő vagy hivatalosnak szánt üzenet segítségével csalják ki a felhasználóktól a pénzügyi adataikat, jelszavaikat. Egy másik ismert módszer a „szegény nigériai herceg” esete, amikor valamilyen szívbe markoló történet segítségével pénzt csalnak ki az áldozatoktól. A csalók kapva a lehetőségen álneveken keresztül olyan üzenetet is elküldenek a közösségi médiában, amelyben például Elon Musk kéri, hogy adjunk át neki 0,025 bitcoint, hogy azután azoknak, akik ezt gyorsan megteszik, 0,5 bitcoint küldjön vissza.

Kártékony programok

Léteznek bitcoinnal kapcsolatos olyan oldalak, amelyek URL-címét beírva egy kártékony program települ a gyanútlan felhasználók gépére. Ezek a vírusok aztán a legkülönbözőbb módokon okozhatnak kárt. Vannak billentyűzetkövetők, amelyek jelszavakat mentenek el, de rosszabb esetben akár az egész gépet is zárolhatják ezek a programok.

¹² VILLAS-BOAS, Antonio: Scammers are tricking people to log into fake cryptocurrency exchange sites, and they're incredibly hard to spot. <http://www.businessinsider.com/scammers-spoofing-cryptocurrency-exchange-site-urls-incredibly-hard-to-spot-2018-2>; letöltés: 2018.04.16.

¹³ REDMAN, Jamie: Study Finds \$3B Worth of Faked Cryptocurrency Volumes and Wash Trades. <https://news.bitcoin.com/study-finds-3b-worth-of-faked-cryptocurrency-volumes-and-wash-trades/>; letöltés: 2018.04.15.

¹⁴ MURPHY, Margi: Cryptocurrency exchange replaced with fake site that steals customers' money. <https://www.telegraph.co.uk/technology/2017/12/21/cryptocurrency-exchange-replaced-fake-site-steals-customers/>; letöltés: 2018.04.13.

Hekker támadások

A kriptopénzekkel kapcsolatos hekkertámadások módszereinek részletes leírását nem kísérelném meg, mivel annyira komplex, hogy a Révai-lexikonhoz hasonló nagyságú mű készülne belőle. Röviden sem lehetne megfogalmazni vagy összefoglalni, ezért a teljesség igénye nélkül csak kiemelnék néhány módszert, amely napjainkban (vagy a közelmúltban) terjedt el. A hekkerek által végrehajtott támadások és lopások magas technológiai színvonalat képviselnek, nem alacsony technológiai színvonalat mutató, ambíció nélküli elkövetőkről van szó. Ki merem jelenteni, hogy az IT-szakma élvonalába tartozó személyekről beszélünk, akik anonim módon, pillanatok alatt magas összegeket tulajdonítanak el elektronikus pénztárcák ezreiből.

Kártékony kriptovaluta-bányász szoftverek

A kiberbűnözők a kártékony kriptovaluta-bányász szoftverek célba juttatásának számos módszerét ismerik. Egyes weboldalakon ingyen elérhetővé tettek olyan számítógépes programokat és alkalmazásokat, amelyek közkedveltek a felhasználók körében, de valójában nem az eredeti példányok. Ezek igazi célja egy adott bányászati szoftver terjesztése. A telepítés után a program a felhasználó engedélye nélkül fut, a készülék erőforrásait kihasználva kriptovalutát bányász közvetlenül a kiberbűnözők számára. Az installáló csomagban található egy szövegfájl, amely tartalmazza a bűnözők virtuális pénztárcájának címét, valamint egy „mining pool”, egy olyan speciális szerver, ahol az egyes bányászati résztvevők összegyűlnek és a bányászó számítógépek feladatlistáit prioritizálják. Itt persze egyes sajtóanyagokban a szakértők véleménye is megoszlik abban, hogy az ilyen szoftver kártékony-e vagy sem, mivel az informatikai eszközről nem lop el érzékeny adatot, vagy nem teszi tönkre azt. Ellenben lassítja az adott informatikai eszközt és nagy villamosenergia-számlát is generál, megkárosítva így a felhasználót.

A japán Coincheck nevű kriptopénz-tőzsde vezetőinek rendkívüli sajtótájékoztatót kellett összehívniuk, miután kiderült: mintegy 534 millió dollárnyi, vagyis nagyjából 135 milliárd forintnyi kriptopénzt loptak el az ügyfelektől a hekkerek. A tolvajok nem bitcoinra, hanem a NEM nevű pénzre utaztak, amelyből mintegy 523 millió darabot sikerült eltulajdonítaniuk az ügyfelek digitális pénztárcájából. Sajtóinformációk szerint a támadás 260 ezer ügyfelet érintett, az árfolyammozgás miatt pedig a végső kár 400 millió dollár (körülbelül 100 milliárd forint) lett. A Coincheck azt ígérte, kártalanítja az ügyfeleit. A rendszert még jóval az előtt törték fel a hekkerek, hogy azt felfedezték volna a Coinchecknél, így a bűnözőknek 8 és fél órájuk volt rá, hogy leürítsék a felhasználók számláit. A NEM jelenleg a 10. legnépszerűbb kriptovalutának számít, az árfolyama a támadás előtt 1,01 dolláron állt, majd 87 centre esett vissza. Hasonló méretű lopásra korábban 2014-ben került sor. Akkor a szintén japán Mt. Gox nevű kereskedéstől loptak el nagyjából 400 millió – egyes sajtóinformációk szerint 500 millió – dollárnyi bitcoin.^{15,16}

¹⁵ NOVA, Annie: After \$500 million Japan cryptocurrency theft, here's how to keep yours secure. CNBC, 29 Jan 2018. <https://www.cnbc.com/2018/01/29/after-500-million-japan-cryptocurrency-theft-heres-how-to-keep-yours-secure.html>; letöltés: 2018.04.04.

¹⁶ MADEIRA, Antonio: How to Identify a Bitcoin or Ethereum Cloud Mining Scam? <https://www.cryptocompare.com/mining/guides/how-to-identify-a-bitcoin-or-ethereum-cloud-mining-scam/>; letöltés: 2018.04.15.

Kriptopénz-bányászat

A kriptopénz-bányászatban rejlő csalások külön fejezetet érdemelnek, mivel a módszerek itt már jellemzően magas technológiai színvonalat képviselnek. Alapvetően nem is csalásokkal állunk szemben, hanem a felhasználók informatikai eszközeinek, illetve azok erőforrásainak jogtalan igénybevételével. A kriptopénz-bányászatra szakosodott kiberbűnözők igencsak találékonyak. Internetes szakértői oldalak szerint a legújabb tendencia az, hogy speciális scripteket helyeznek el a weboldalakban, majd ezek a scriptek titokban arra használják a látogatók számítógépeit, hogy azok kriptopénzt bányásszanak a támadók számára. Több ezer ily módon érintett kormányzati weboldalt találtak szerte a világon, de elsősorban az Amerikai Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban. Mint kiderült, a hekkerek egy népszerű kiegészítő plugint, a BrowseAloudot szemelték ki. A BrowseAloud a gyengénlátókat segíti, hallhatóvá konvertálja a weboldal szövegét. A hekkerek ennek a pluginnek a kódjába injektálták a kriptopénz-bányászati scriptet. Az említett scriptet több mint 4200 weboldalon találták meg.

Több kiberbiztonsági cég is figyelmeztetett olyan új, kriptopénzt bányászó vírusokra, amelyek az amerikai NSA-tól¹⁷ megszerzett EternalBlue hekkereszközt használják.

A Proofpoint kutatói egy masszív globális botnetre figyeltek fel (Smominrunak), amelyik az EternalBlue SMB exploit használatával titokban monerót¹⁸ bányászatnak a megfertőzött informatikai eszközökkel, több millió dollár bevételt termelve maguknak. A Smominru 2017 májusa óta aktív, és azóta már több mint félmillió számítógépet fertőzött meg, olyanokat, amelyek nem frissített Windows operációs rendszereket használtak. Közel 9000 monerót sikerült így kibányászni, ami nagyjából 3,6 millió dollár bevételt jelent.

A CrowdStrike szerint a WannaMine az EternalBlue exploit használatával bányászik monerót. Mivel nem tölt le semmiféle alkalmazást a számítógépre, nehezen figyelnek fel rá a vírusirtók. Az említett malware-ek olyan sérülékenységet használnak ki, amelyet azóta a Microsoft már orvosolt.^{19,20}

Az illegális kriptopénz-bányászok tárháza kimeríthetetlen és nagyon széles körű. Két orosz mérnök az ország egyik legerősebb szuperszámítógépének teljesítményét saját kriptopénz-bányászati céljaira vetette be. Az eset a Moszkvától nem messze fekvő Szarov városban történt, amely a szovjet, majd az orosz atomfegyverkezés központjaként ismert. A központ létezése sokáig államtitok volt, itt készült a hidegháború idején a Szovjetunió első nukleáris bombája. A mintegy 20 ezer embert foglalkoztató létesítmény 2011 óta működő szuperszámítógépe egyike az

¹⁷ National Security Agency.

¹⁸ A monero biztonságos, privát és lenyomozhatatlan pénzrendszer, vagy mondhatjuk kriptopénz. A monero hálózata egyedi kriptográfiát használ annak érdekében, hogy biztosítsa a tranzakciók anonimitását és visszavezethetlenségét a tulajdonosukra.

¹⁹ MCOMBS, Ryan – BARNES, Jason – SOOD, Karan – BARTON, Ian: Cryptomining: Harmless Nuisance or Disruptive Threat?
<https://www.crowdstrike.com/blog/cryptomining-harmless-nuisance-disruptive-threat/>; letöltés: 2018.04.16.

²⁰ OBERHAUS, Daniel: Cryptocurrency Mining Malware That Uses an NSA Exploit Is On the Rise.
https://motherboard.vice.com/en_us/article/yw5yp7/monero-mining-wannamine-wannacry-nsa;
letöltés: 2018.04.16.

ország legerősebb informatikai eszközeinek. Biztonsági okokból általában nem is kapcsolódik a gép az internetre, és éppen ezzel követték el a bányászok a hibát. A kriptopénz-bányászathoz óriási feldolgozási teljesítményre és internetkapcsolatra van szükség. Miután a mérnökök manuálisan csatlakoztatták a gépet a netre, a létesítmény biztonsági rendszere jelzett a Szövetségi Biztonsági Szolgálatnak (FSzB).

Az online pont-pont összeköttetést biztosító hálózatok sem mentesek a kártékony/rosszindulatú módon célba juttatott kriptopénz-bányász szoftverektől. A Bitmessage fejlesztői sajtóközleményükben jelezték, hogy alkalmazásuk – a PyBitmessage²¹ – súlyos nulladik napi sérülékenységgel rendelkezik. Ennek következtében a támadók sikeresen juttattak kártékony kódot az üzenetváltás során az áldozatok informatikai eszközére, ahol illegális kriptopénz-bányászatot hajtottak végre az áldozatok eszközein.²²

Következtetések és néhány praktikus megoldás

A kriptopénzek esetében – főként kereskedés és/vagy tranzakció után – célszerű a nagy mennyiségű – nagy értékű – digitális fizetőeszközünket valamilyen hardveres tárolón elhelyezni. Azért fontos eleme ez a kriptopénzeknek és azok biztonságának, mert ha megfontoltan tároljuk a kriptopénzünket és nem is kereskedünk vele, a blokklánc-technológiának köszönhetően a javaink nem tudnak elveszni, azokat nem lehet ellopni, mennyiségük nem csökkenhet (ez persze nem azt jelenti, hogy adott aktuális kapitalizációját megőrzi). Ha már nagy mennyiségű digitális valutával rendelkezünk, azt nem célszerű online módon a kriptovaluta-tőzsdén tárolni. Ha nem használjuk a privát kulcsunkat és a kriptopénzünket, akkor lehetőleg továbbítsuk úgynevezett hardveres pénztárcába.²³

Összegzés

A cikkben megpróbáltam rávilágítani arra, hogy a kriptopénzekkel való kereskedés – beleértve most a bányászatot is – valós kockázatot rejt magában. Az elkövetkező években várhatóan egyre több visszaéléssel és csalással találkozhatunk majd ezen a területen is. Emellett az is megfigyelhető, hogy egyre bonyolultabb és komplexebb informatikai módszereket és eszközöket vetnek be a kiberbűnözők abból a célból, hogy megszerezzék digitális pénztárcánkban a nehezen megkeresett vagy kibányászott kriptovalutánkat. A cikk a csalások töredékét mutatta csak be, mivel a támadások száma növekvő tendenciát mutat és módszerei javulnak. Elmondható, hogy a kriptopénzek előnye – anonimitás és visszakövethetetlen tranzakciók – egyben legnagyobb hátrányuk is, mivel a csalások során az elkövetők is teljes anonimitást élveznek, köszönhetően a rendszernek.

²¹ A PyBitmessage 0.6.2-es verzió Linux, Mac és Windows platformon futó alkalmazása volt érintett.

²² KHANDELWAL, Swati: Hackers Exploiting 'Bitmessage' Zero-Day to Steal Bitcoin Wallet Keys. The Hacker News, February 14, 2018. <https://thehackernews.com/2018/02/bitmessage-bitcoin-hackers.html>; letöltés: 2018.04.02.

²³ Hardware wallet – ilyen eszköz a Ledger Nano S vagy a Trezor.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Altcoins. Alternate cryptocurrencies – bitcoin alternatives. Scamcoins.
<http://altcoins.com/scamcoins>; letöltés: 2018.04.16.
- Dead Coins. Curated List. Of cryptocurrencies forgotten by this world... and more.
<https://deadcoins.com/>; letöltés: 2018.04.16.
- HAGAN, Shelly: Cryptocurrencies Are Like Ponzi Schemes, World Bank Chief Says.
<https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-02-07/cryptocurrencies-are-like-ponzi-schemes-world-bank-chief-says>; letöltés: 2018.04.16.
- KHANDELWAL, Swati: Hackers Exploiting 'Bitmessage' Zero-Day to Steal Bitcoin Wallet Keys. The Hacker News, February 14, 2018.
<https://thehackernews.com/2018/02/bitmessage-bitcoin-hackers.html>; letöltés: 2018.04.02.
- MADEIRA, Antonio: How to Identify a Bitcoin or Ethereum Cloud Mining Scam?
<https://www.cryptocompare.com/mining/guides/how-to-identify-a-bitcoin-or-ethereum-cloud-mining-scam/>; letöltés: 2018.04.15.
- MCCOMBS, Ryan – BARNES, Jason – SOOD, Karan – BARTON, Ian: Cryptomining: Harmless Nuisance or Disruptive Threat?
<https://www.crowdstrike.com/blog/cryptomining-harmless-nuisance-disruptive-threat/>; letöltés: 2018.04.16.
- MURPHY, Margi: Central banks must intervene on 'Ponzi scheme' cryptocurrency.
<https://www.telegraph.co.uk/technology/2018/02/06/central-banks-must-intervene-ponzi-scheme-cryptocurrency/>; letöltés: 2018.04.16.
- MURPHY, Margi: Cryptocurrency exchange replaced with fake site that steals customers' money.
<https://www.telegraph.co.uk/technology/2017/12/21/cryptocurrency-exchange-replaced-fake-site-steals-customers/>; letöltés: 2018.04.13.
- NOVA, Annie: After \$500 million Japan cryptocurrency theft, here's how to keep yours secure. CNBC, 29 Jan 2018.
<https://www.cnbc.com/2018/01/29/after-500-million-japan-cryptocurrency-theft-heres-how-to-keep-yours-secure.html>; letöltés: 2018.04.04.
- OBERHAUS, Daniel: Cryptocurrency Mining Malware That Uses an NSA Exploit Is On the Rise.
https://motherboard.vice.com/en_us/article/yw5yp7/monero-mining-wannamine-wannacry-nsa; letöltés: 2018.04.16.
- REDMAN, Jamie: Study Finds \$3B Worth of Faked Cryptocurrency Volumes and Wash Trades.
<https://news.bitcoin.com/study-finds-3b-worth-of-faked-cryptocurrency-volumes-and-wash-trades/>; letöltés: 2018.04.15.
- SATOSHI, Priyab: Scam Coin List—Whats App share.
<https://medium.com/crypt-bytes-tech/scam-coin-list-whats-app-share-d899448d2d72>; letöltés: 2018.04.16.
- VILLAS-BOAS, Antonio: Scammers are tricking people to log into fake cryptocurrency exchange sites, and they're incredibly hard to spot.
<http://www.businessinsider.com/scammers-spoofing-cryptocurrency-exchange-site-urls-incredibly-hard-to-spot-2018-2>; letöltés: 2018.04.16.

CSUTAK ZSOLT

**SZÉP ÚJ VILÁG, AVAGY A KIBERTÉR
ÉS A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA KORÁNAK
ÚJ KIHÍVÁSAI**

*„ágyúk és golyók... az igazi fegyverek,
nem egy laptop”¹*

A kiberkor kezdetén

Közhelyszerű megállapítás, hogy aszimmetrikusan fejlődő posztmodern korban élünk, amelyben a nemzetközi kapcsolatokat a rendezett anarchia állapota jellemzi, és a hatalmi színpadon egy amerikai szuperhatalom mellett kibontakozó multilaterális erőközpontú rivalizálás zajlik. A feltörekvő ázsiai hatalmak, régi magállamok, mint Kína, India, Oroszország vagy akár még a latorállamként számon tartott Észak-Korea is próbálnak minél nagyobb erő- és életteret kiharcolni maguknak a világpolitika és -gazdaság irányításában, amihez változatos eszközöket kell alkalmazniuk.

A közismert hadművészeti clausewitzi tétel, miszerint a háború a politika meghosszabbítása más eszközökkel, illetve erőszakos érdekérvényesítési eszköz,² részben helytálló tétel még a 21. század posztmodern módon ellentmondásos világában is, hiszen napjaink háborús és számos egyéb jellegű, fegyveres konfliktusai a maguk anakronisztikus módján, de mind ez irányba mutatnak. Sok elemző szerint már zajlik a harmadik világháború, csak más, merőben új eszközökkel és teljesen új hadszíntéren vívják, ellenben ugyanazon hagyományos politikai, gazdasági, továbbá eszmei célok érdekében: gazdasági előnyszerzés, nyersanyag-lelőhelyek, létfontosságú globális kereskedelmi útvonalak, fojtópontok feletti ellenőrzés biztosítása és az információáramlás felügyelete céljából, kiegészülve a vallásos doktrínákkal hangsúlyozott huntingtoni civilizációs szembenállással.

Tanulmányomban központi helyet kap a **kiber** szó és annak különféle alkalmazási módjai a hadtudománytól a modern nyelvészet kontextusáig, különösképpen a **kiberhadviselés** és a kiberbűnözés egyre gyakrabban használt tartalmáig. Ebben a vonatkozásban viszonylag sokszor fogunk találkozni az egyik névadó, Richard A. Clarke³ professzor, veterán washingtoni nemzetbiztonsági elnöki tanácsadó gondolataival, akárcsak neves washingtoni kiberbiztonsági szakértő munkatársai, Robert Knake és Paul Kurtz meghatározó véleményével, akik szerint

¹ Közkedvelt amerikai haditengerész bölcsesség volt az 1990-es években, egészen a 2003. évi második Öböl-háborúig, amikor megalakultak az amerikai haditengerészet és légierő kiberosztagai.

CLARKE, Richard A. – KNAKE, Robert K.: *Cyber War: The Next Threat to National Security and What to Do About It*. Harper Collins, New York, 2010. p. 19.

² Clausewitz, Carl von: *A háborúról*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. pp. 39–45.

³ Bestseller műve az új típusú kiberháborúról: CLARKE, Richard A. – KNAKE, Robert K.: *Cyber War: The Next Threat to National Security and What to Do About It*. Harper Collins, New York, 2010.

a 21. század fő konfliktusai – állami és nem állami szereplők között egyaránt – elsősorban az úgynevezett kibertérben fognak lezajlani, pontosabban már évek óta zajlanak.⁴

Mielőtt belefognék a fontos terminológiai és fogalmi körülírásba, eljáróban érdekes és hasznos lehet megosztani Clarke professzor egyik jellegzetes és anakronisztikus történetét a klasszikus, vagy amerikai szakzsargonban kinetikus haderőnemi (kinetic hard power) és a posztmodern kiberhadviselés (cyber warfare) közötti nem túl baráti szembenállásról, különbségről. Modern korunk legendás amerikai hadvezérének, Norman Schwartzkopf tábornoknak már az első, 1991-es öbölháború idején javasolták, hogy az iraki légvédelmet és radarrendszert számítógépes programokkal iktassák ki vagy zavarják össze a nagy támadás előtt. Erre ő rezignáltan csak annyit felelt: „*Bombázzuk le azokat, az az igazi! Nyavalyás számítógépekkel nem lehet harcot vívni!*”

Egy évtizeddel később, a második öbölháború előestéjén – vagy Irak lerohanása előtti napon –, 2003. március 19-én közel ötezer magas rangú iraki katonai vezető az iraki vezérkari főnök belső titkos e-mail címéről kapott egy díszes fejléces angol és arab nyelvű üzenetet az Amerikai Egyesült Államok Központi Parancsnokságától, amelyben felszólították őket a passzív ellenállásra, illetve a vezénylésük alatt álló csapataik visszatartására a hamarosan bekövetkező amerikai támadás napján, saját életben maradásuk érdekében. A feltört levelezőrendszer és a mögötte sejtethető kiberfegyver érezhetően és láthatóan is megtette döbbenetes lélektani és morálisan romboló hatását az iraki haderőre az alig hat hétig tartó teljes Szaddám Huszein-rendszer összeomlásának bekövetkeztéig. Számos páncélososztag várta felsorakozva a támadást, csak éppen kezelőszemélyzet nélkül. Az iraki hadsereg és légierő belső elektronikus kommunikációja, az országos radarrendszer és a csapatkoordináció már jó ideje az amerikai légierő kiberparancsnokságának távfelügyelete alatt állt, amely 2003-ban még önállóan nem is igazán létező csoportként működött, de akkor nyerte el igazán létjogosultságát.⁵

Közel két évtized távlatából visszatekintve, a hadtörténészek és a kiberszakértők szerint a második iraki háború volt az első elektronikus vagy kiberhadviselést is alkalmazó nagyméretű konfliktus, habár a 2007-es észtországi, a 2008-as grúziai és az azt követő koreai, amerikai és egyéb célpontok elleni kiberháborús események már minden szempontból jóval magasabb rendű, minőségi és mennyiségi ugrást jelentettek az iraki háborúban alkalmazott technológiákhoz képest. Mindezekről már számos részletes kiberbiztonsági esettanulmány született hazai és külföldi szerzőktől egyaránt, ezért ebben a tanulmányban elsősorban a kibertér és a kiberhadviselés eszmei és technológiai háttérkérdéseire szeretnék fókuszálni.⁶

⁴ CLARKE, Richard A. – KNAKE, Robert K.: *Cyber War: The Next Threat to National Security and What to Do About It*. Harper Collins, New York, 2010. pp. 13–18.

⁵ CLARKE, Richard A. – KNAKE, Robert K.: i. m. p. 12.

⁶ GULYÁS Attila: *Kiberhadviselés észak-koreai módra II*. Szakmai Szemle, XV. évfolyam 4. szám, 2017. december. pp. 30–42.
http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2017_4_szam.pdf; letöltés: 2018.03.01.

*„egy áramszünet lehet, hogy csupán áramszünet,
ellenben a kiberhadviselésben már lehet,
hogy egy előzetes katonai csapás része”
Norton Schwartz tábornok⁷*

A „hálózat” fogságában

A legújabb technológiákat és fejlesztéseket bemutató Wired magazin 2014. júliusi számában megjelent Joris Toonders⁸ cikke szerint a 21. század újabb ipari forradalmának korában az új világ olaja nem más, mint az adat. A holland webmarketing szakértő nagyon találó megállapítása – Mark Getty⁹ internetguru elhíresült bon mot-jának parafrázisaként – a 21. századot leíró metaforák mesterpéldája lehetne, hiszen amennyiben körbetekintünk a dolgok/tárgyak internete uralta világunkban, mindenféle információfelhőkbe burkolózó embereket és adatokat feldolgozó okos kütyüket láthatunk.

Az előbb említett dolgok internete vagy Internet of Things (a továbbiakban: IoT) a 2017-es állapotok alapján közel 25 milliárd okoseszköz webalapú összekapcsoltságát jelenti az önvezető elektromos autóktól az önjáró metrókocsikon és az automata teherhajókon keresztül az okos szemüvegekig, továbbá ez a szám a megbízható előrejelzések szerint 2025-re elérheti a döbbenetes 75 milliárd interneten összekapcsolt okoseszközt is.¹⁰ Rögtön adódik a jogos kérdés, miszerint ki vagy mi képes felügyelni, irányítani, illetve biztonságos emberbarát működést biztosítani ennek a milliárdnyi okoseszköz számára egy olyan fékezhetetlenül fejlődő, számítógépek uralta világban, ahol a webalapú bűncselekmények és visszaélések száma 2015-ben az Amerikai Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban¹¹ már letaszította trónjáról a szervezett bűnözést és a kábítószer-kereskedelmet?

E rövid terjedelmű írás keretei között kísérletet teszek ilyen és ehhez hasonló kérdések végiggondolására, felvetésére, amelyek tulajdonképpen a nemzetközi rendszer globális biztonságérzetével és meghatározó szakirányú felfogásával foglalkoznak. Lehetőségem szerint a következő átfogó kérdéseket szeretném körbejárni, megvizsgálni, nevezetesen, hogy hol tart az emberiség a számítógép-alapú vagy kibertársadalom és -gazdaság tekintetében; milyen fő

⁷ Norton A. Schwartz tábornoknak tulajdonított mondás, az Amerikai Légierő és a Különleges hadműveleti és kiberhadviselés csoport első parancsnoka.
CLARKE, Richard A. – KNAKE, Robert K.: i. m. p. 25.

⁸ TOONDERS, Joris: Data Is the New Oil of the Digital Economy. Wired, July 2014.
<https://www.wired.com/insights/2014/07/data-new-oil-digital-economy/>; letöltés: 2018.01.25.

⁹ Mark Getty, a híres Getty Images vállalat alapítója szerint „a 21. század olaja nem más, mint a szellemi tulajdon védelme”. GETTY, Mark: Blood and Oil. The Economist, March 2, 2000.
<https://www.economist.com/node/288515>; letöltés: 2018.03.02.

¹⁰ STATISTA 1. Internet of Things (IoT) connected devices installed base worldwide from 2015 to 2025 (in billions). <https://www.statista.com/statistics/471264/iot-number-of-connected-devices-worldwide/>; letöltés: 2018.01.28.

¹¹ EVANS, Martin – Scott, Patrik: Fraud and cyber crime are now the country's most common offences. The Telegraph, 19 January 2017. <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/01/19/fraud-cyber-crime-now-countrys-common-offences/>; letöltés: 2018.01.29.

veszélyforrások, kiberbiztonsági kockázatok, kihívások léteznek és fejlődhetnek ki a jövőben, illetve a lendületesen fejlődő mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI) milyen optimista vagy talán disztópikus forgatókönyveket rejthet az emberiség számára.

Mielőtt belevágnánk a lehetséges válaszkísérletek taglalásába, fontosnak tartjuk meghatározni a sokat használt, ellenben annál nehezebben megragadható kiber és kibertér fogalmak tartalmi jelentését és használatának kontextusát. Az angol cyber megfelelőjeként a magyar nyelv is honosította a görög eredetű kiber kifejezést,¹² amely köznapi használatban tulajdonképpen nem egyéb, mint egy tudományos-fantasztikus irodalomból származó **metafora**, amelyet a híres kanadai–amerikai író, William Gibson használt először 1982-ben a számítógép-alapú hálózatok és az ember interaktív virtuális kapcsolatrendszerének leírására.¹³ Napjainkra ez a szimbolikus vagy metaforikus tér szélesebben digitalizálódott, világunk másodlagos valóságává vált, sőt mondhatjuk, hogy az utóbbi évtizedek Z és α generációi számára inkább már az elsődleges realitás tapasztalatát nyújtja, annak minden elképzelhető előnyével és tragikomikus hátrányával együtt. Később még szeretnék behatóbban foglalkozni az emberi mértékkel már szinte követhetetlen sebességgel fejlődő kibervilág kihívásaival, illetve a számítógép-alapú mesterséges intelligencia lehetséges forgatókönyveivel és potenciális veszélyforrásaival, a tanulmány terjedelmének korlátolt keretein belül.

Gibson, akárcsak művelt természettudós és neves sci-fi író társai, mint Clarke, Vinge vagy legfőképp Asimov, a számítógépek uralta világról alkotott elképzeléseiket, illetve a számítástechnika alapját képező adat- és információfeldolgozás, illetve -áramlás és rendszerbe szervezés ötletét természetesen a kibernetika nevű új tudományágból merítették, amely a második világháborút követően forradalmasította a matematika és a számítástechnika irányvonalát, és egyben a megváltozott paradigmájú világról szóló filozófiai gondolkodást is.

Norbert Wiener 1948-ban közzétett *Cybernetics* című műve útjára indította mondhatni a 20–21. század új alaptudományát, amelyben sajátosan ötvözte a természettudományos matematikai éleslátását, illetve mestere a híres angol matematikus-filozófus, Bertrand Russell mély bölcséleti hatását. Ezen a ponton fontos lehet megjegyezni, hogy a második világháború idején és különösképpen az azt követő hidegháború évtizedeiben szinte minden jelentős tudományos-műszaki felfedezésnek vagy áttörésnek kapcsolódnia kellett a haditechnikához, illetve a gyakorlatiasabb katonai stratégiákhoz – egyrészt biztonságpolitikai másrészt az elérhető pénzügyi és humán erőforrások szempontjából – mind az Amerikai Egyesült Államokban, mind az egykori Szovjetunió globális érdekszférájában egyaránt.

¹² Kibernetész görögül hajó kormányosát jelenti, átértelmezve az információ irányításának, kormányzásának készségére utalva.

KIS János: A régi görögök erköltseinek és szokásainak vagy vallásbéli, polgári, hadi és házi rendtartásainak leírása Eschenburg szerint. Weber Simon Péter nyomdájára, Pozsony, 1809. p. 142.

¹³ Gibson 1982-ben megjelent *Burning Chrome* című novellájában utal erre az összefüggésre, habár a sci-fi brit nagymestere, Arthur C. Clarke 1956-os *A város és a csillagok* című regényében már használt teljesen hasonló leírást, de nem ezzel a kifejezéssel, hanem „virtuális mátrix” illetve a „virtuális valóság” használatával.

GIBSON, William: Cyberspace. <http://www.technovelgy.com/ct/content.asp?Bnum53>; letöltés:2018.02.25.

Természetesen ez alól nem volt kivétel az atom- vagy a kvantumfizika és a kibernetika új tudománya, vagyis Wiener sem, aki többek között a légvédelmi rendszerek működési optimalizálásának számításain is dolgozott Amerikában.¹⁴ A híres Manhattan-terv, a SAGE-program és az őszinternetet jelölő ARPANET szintén kapcsolódási pontokkal rendelkezhet ehhez a témához és a kibernetika tudományágához az okoshálózatok, az ember és a számítógép interakciójának úttörő momentumainak leírásával. Látható módon a kiber elnevezés és a Wiener-féle kibernetika a fogalmi kölcsönzésen túl is rokonítható eszmeiségű, hiszen a kibernetika tudományából, illetve az általa kialakuló újabb tudományágak, mint a játék-, a rendszer- és a hálózatelmélet elképzelései és alapvetései tartalmilag is összekapcsolhatóak.

1. kép. A net egyik modellje Barabási szerint¹⁵

Az említett, új paradigmát képviselő kibernetikai tudományágakban felettebb komoly hozzájárulással büszkélkedhetünk magyar tudós gondolkodóink részéről, hiszen gondoljunk csak Neumann Jánosra, Erdős Pálra, von Bertalanffyra, Hunfalvy Jánosra vagy újabban az erdélyi származású harvardi–budapesti kutató fizikusra, Barabási Albert-Lászlóra, a hálózatok új tudományának vezető kutatójára. Barabási, felhasználva elődjei nagyszerű halmaz- és játékelméleti alapjait, bostoni kutatócsoportjával megpróbálta lemodellezni az emberiség által valaha létrehozott legnagyobb, legösszetettebb és legdinamikusabban fejlődő hálózati rendszert, vagyis az internetet.¹⁶ Megállapításai szerint az interneteshálózat-topológia is hasonló szabályszerűséget mutat, mint a legtöbb ember alkotta óriás szervezet: kapcsolódási csomópontok és redundáns hálózatok gigahálózata, akárcsak a mikrokozmosz a makrokozmosz tükörképe (1. kép). E hálózatmodell segítségével sokkal könnyebben megérthető és áttekinthető a világháló működése és kapcsolódási algoritmusai, amely

¹⁴ Norbert Wiener – Wikipédia szócikk.
https://hu.wikipedia.org/wiki/Norbert_Wiener; letöltés: 2018.01.19.

¹⁵ <https://pbs.twimg.com/media/DNZFrueWkAAKKRU.jpg>; 2018.03.10.

¹⁶ BARABÁSI Albert-László: Behálózva – A hálózatok új tudománya. Helikon Kiadó, Budapest, 2013.

nyilvánvalóan már rég túlnőtte eredeti, 1970-es évekbeli ARPANET-es¹⁷ alkotóinak legvakmerőbb elképzeléseit is. Kifejezetten izgalmas és érdekfeszítő fejlemény Barabási szerint is, hogy híres magyar írónk, Karinthy Frigyes nem túl közismert „hat lépés távolság szabály” elmélete¹⁸ újból bizonyítást nyert az internet és a közösségi hálózatok működésének vizsgálata során.¹⁹

Ismert közhelyszerű kijelentés szerint, az Amerikából induló információs szupersztráda vagy internet az utóbbi három évtizedben meghódította az egész világot, amely ugyanakkor sajnálatosan egy torz, hamis tükörképet mutat nagyon egyenetlen és aránytalan módon fejlődő világunkról, ahol a közel 8 milliárd földlakó fele egyáltalán nem használ számítógépet és nincs internet-hozzáférése,²⁰ sőt körülbelül 1,5 milliárd emberhez a villanyáram sem jutott még el. A hadtudomány új kedvenc kifejezésével élve aszimmetrikus, mondhatni párhuzamos tér-idősíkú világokban él az emberiség nagy része. Szélsőséges példán érzékeltetve: hasonlítsuk össze a kaliforniai Szilikon-völgy magasan képzett lakóit az afrikai megaváros Lagos szeméttelépén élő milliókkal vagy akár Indonézia, Kongó, Brazília dzsungellakóinak életmódjával, amely sem tudomány-technológiai, sem antropológiai szempontból nem sokat változott az utóbbi évezredben. A világ egyik fele már nem tudja elképzelni hétköznapi életét az internet virtuális valósága és a zsebében lapuló, több ezer alkalmazást nyújtó okoseszköz nélkül, amely ugyanakkor nem kevés veszélyforrást is jelent életükre. A számítógépes rendszerek és az azokat összekötő optikai és tenger alatti kábelek globális hálózata által megvalósult az Isaac Asimov által 1964-ben vizionált globális számítógépes információs adatbázis és tudáskönyvtár,²¹ az önvezető autókkal és a mesterséges intelligencia hétköznapi alkalmazásával együtt. A döbbenetes mértékű napi 7700 petabyte adatforgalmat²² generáló számítógépes világháló eléréséhez csupán két dologra van szüksége egy potenciális felhasználónak: webkapcsolatú számítógépre vagy okoseszközre (hardware) és a kezeléshez szükséges alapkészletekre, úgynevezett digitális írástudásra (software skill). A világ legnagyobb közkönyvtáraként is működő washingtoni Kongresszusi Könyvtár 15 millió kötetes könyvvállományának többszörösét kitevő napi globális internetes adatforgalom figyelésére, ellenőrzésére, szűrésére gyakorlatilag nincs lehetőség vagy mód, csak regionális vagy különleges esetben országos szinten (lásd Észak-Korea esetét vagy a Nagy Kínai Tűzfalat). Az internet és a rajta futó népszerű kezelőprogram, a worldwide web (világháló) atyjai, nevezetesen Vinton Cerf és Tim Berners-Lee sokáig megvalósulni látták nagy álmukat, hogy

¹⁷ ARPANET – Advanced Research Project Agency’s Network. Az amerikai haditengerészet tudományos kutató ügynöksége, a DARPA által létrehozott egyetemi és katonai számítógépes hálózat az Amerikai Egyesült Államok keleti és nyugati parti számítógépközpontjai között. 1969-től 1983-ig létezett, amikor különvált és létrejött a polgári hálózat, az ősineternet és a katonai hálózat, a MILNET.

¹⁸ Karinthy írta 1929-ben a Láncszemek című novellájában látnoki módon, miszerint bárkit ismerhetünk a világban, hiszen ismerőseink kapcsolatrendszere exponenciálisan behálózhatja az egész világot. A globális internet DNS Root Node csomópontjai, illetve a közösségi háló világhíres celebjei is ugyanígy viselkednek tulajdonképpen, amint Barabási Albert-László bebizonyította 70 évvel később.

¹⁹ BARABÁSI Albert-László: i. m. pp. 34–45.

²⁰ STATISTA 2. Global digital population as of April 2018 (in millions).

<https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/>; letöltés: 2018.02.25.

²¹ ASIMOV, Isaac: Visit to the World’s Fair of 2014. The New York Times, August 16, 1964.

<http://www.nytimes.com/books/97/03/23/lifetimes/asi-v-fair.html>; letöltés: 2018.03.02.

²² STATISTA 3. Data volume of global consumer IP traffic from 2015 to 2021 (in petabytes per month).

<https://www.statista.com/statistics/267202/global-data-volume-of-consumer-ip-traffic/>; letöltés: 2018.01.26.

létrejöhettek a gondolatok és a tudásmegosztás világméretű szabad, semleges és korlátlan fóruma. Am a 21. század elején bekövetkezett radikális internetes átalakulások, a közösségi hálózatok mindent elsöprő ereje, a hamis hírek, áltudományos sarkatárságok özöne – nem beszélve a kiberbűnözés, kiberhadsergek, trollok és zsarolóvírusok elterjedéséről – csúnyán szétzúzták és beárnyékolták az alapítóatyák jóhiszemű idealista elképéléseit.²³

Az internet világa mindössze bő három évtized alatt létrehozta a több száz milliárd dollár forgalmat bonyolító webalapú kereskedelmet, a globális adathalászt és kereső szoftvereket, digitális oktatási platformokat és a világ népességének harmadát elérő közösségi hálózatokat, amelyek napjainkra az elsődleges információforrásokká és véleményformálók, vagy akár forradalom-előkészítő tényezőkké váltak emberek százmillióinak életében. Természetesen a napos oldal mellett ugyancsak megjelent az online kibertér alvilága, a TOR²⁴ programmal elérhető mély web (deep web) és annak a legvisszataszítóbb, illegális bűntanyája, a sötét web (dark web), amelynek oldalain az elemzések szerint mintegy 80%-ban gyomorforgató hardcore pedofil tartalmak, továbbá drog-, fegyver- és emberiszerv-kereskedelem vagy felforgató politikai agitáció, állam- és társadalomellenes terrorpropaganda zajlik²⁵ (2. kép).

2. kép. A web népszerű modellje²⁶

²³ SOLON, Olivia: Tim Berners-Lee on the future of the web: 'The system is failing'. The Guardian, 16 Nov 2017. <https://www.theguardian.com/technology/2017/nov/15/tim-berners-lee-world-wide-web-net-neutrality>; letöltés: 2018.01.29.

²⁴ The Onion Router (TOR) – (a hagymaszerver: háromszoros titkosítású 2. generációs elosztó program) az amerikai tengerészgyalogság kutatólaboratóriuma által 1997-ben kifejlesztett és ma már az Electronic Frontier Foundation által kezelt nyílt forráskódú szoftver a mély webes platformok, tartalmak eléréséhez.

²⁵ CHEN, Hsinchun: Dark Web: Exploring and Data Mining the Dark Side of the Web. Springer, New York, 2012.

²⁶ <http://deepwebtechblog.com/wp-content/uploads/2015/05/Deep-Web-Iceberg-e1432663755280.jpg>; letöltés: 2018.03.10.

A szingularitás hajnalán

A tudományos elméletet a napi valóság gyakorlatába vetítve a 21. századi okos tárgyak internetes világhálózatának témája, továbbá a mesterséges intelligenciát hordozó ember nélküli okoseszközök hadászati vagy polgári alkalmazásának kérdésköre igencsak komoly vitatéma a világ vezető hatalmai és a politikai, tudományos közvélemény számára egyaránt. Ezen a ponton különösen tetten érhető témaválasztásunk interdiszciplináris jellege és össztársadalmi fontossága, hiszen a kibertér és az összekapcsolt okoseszközök sokasága a modern társadalmi és gazdasági létünk minden szegmensét meghatározza és áthatja, következésképpen a kibertérben zajló folyamatok, jelenségek, lehetőségek és veszélyforrások biztonságpolitikai, gazdaságpolitikai és sok más egyéb vonatkozással bírnak. Ebből a nézőpontból elutasítandó és nehezen érthető a természettudósok és a számítástechnikai szakemberek gyakori neheztelése az egyéb tudományterületek képviselői irányába – vagy különösképpen a hadtudományi és a biztonságpolitikai szakértők felé –, hiszen nyilvánvaló módon a kibertérben zajló számítógép-alapú történések már évtizedek óta nem csupán a rendszerfelügyelő mérnökök, új alkalmazásokat kialakító szoftverfejlesztő vagy károkozó programok vírusirtásával foglalkozó kiberbiztonsági szakemberek szakmai privilégiuma.

A társadalmi, gazdasági és katonai vonatkozások tekintetében a kibertér és a mesterséges intelligencia fejlődése hadtudományi, közgazdaságtani és nem utolsósorban filozófiai probléma is egyben, hacsak pusztán arra az egyszerű, de megválaszolatlan kérdésre gondolunk, hogy vajon az emberiség javára vagy inkább kárára válik a virtuális világ eszközeinek általános használata. Mi történik majd az emberiséggel, ha bekövetkezik az MI szingularitása, laikus módon egyszerűsítve: az emberi elme és a mesterséges elme szintbe kerülése? Vajon igaza lesz a számítógéptervező matematikus Neumann Jánosnak, illetve sci-fi írással is foglalkozó kollégájának, Vernor Vinge-nek, akik már az 1950-es években a technológiai és a számítógépes forradalmi paradigmaváltásról – technológiai szingularitásról – értekeztek, amely ha bekövetkezik – várhatóan a 21. század közepe táján –, akkor szerintük az emberiség által ismert történelem véget érhet?²⁷ E kérdések a hidegháború éveiben még nem váltottak ki túl nagy intellektuális vagy biztonságpolitikai érdeklődést, többnyire túl elméletinek, hipotetikusnak, illetve fantasztikusnak tartották a problémafelvetést. Nem úgy, mint napjainkban, amikor már a mesterséges intelligencia és a kibertér gazdasági, tudományos, továbbá katonai, politikai fontossága megkerülhetetlen tényezővé vált. Gondoljunk csak az IBM Watsonjára, a Google DeepMind-jára, az Apple Siri-jére, a hírhedt kibertroll-seregekre, a világhíres Sophiera, az első – szaúd-arábiai – humanoid robot állampolgárra (3. kép), nem is beszélve a takarító, felszolgáló, segítő japán háztartási robotokról, valamint az amerikai gyilkos drón repülőgépekről, harci robotkutyákról és mini robot aknakeresők seregéről. Itt érdemes megjegyeznünk, hogy a Sophiehoz hasonlóan a közeljövőben tömegesen előállított értelmes robotok, kiborgok léte nem várt jogi, nyelvészeti és filozófiai kérdéseket is felvet.

²⁷ VINGE, Vernor: Technological Singularity. Whole Earth Review, January 2003. http://cmm.cenart.gob.mx/delanda/textos/tech_sing.pdf; letöltés: 2018.02.26.

Nevezetesen, milyen jogokkal, státussal bír majd egy intelligens robot, illetve milyen névmással, jelzővel lehet vagy kell majd őt/azt illetni? Az MI és a robotmunkaerő elterjedése munkaerőpiaci és szociálpszichológiai hatásairól még talán korai következtetéseket levonni, mindenesetre nagyon komoly drasztikus következményekkel és feszültségekkel fog járni a 21. század társadalmában egy újabb okoseszköz-pusztító, gépromboló neoluddita²⁸ mozgalom kibontakozásának esélyeivel. A robotika és az MI társadalmi, munkaerőpiaci következményeiről számos és sokféle elképzelés született már. Martin Ford szerint²⁹ az általános alapjövedelem bevezetése az állampolgárok számára megoldást jelenthetne az általános társadalmi feszültséget generáló helyzet feloldására a közeljövőben.

3. kép. Sophie, az első igazi humanoid robot³⁰

A mesterséges intelligencia és a szingularitás témakörének talán legismertebb képviselője és internetes guruja, az amerikai Ray Kurzweil szerint – aki amúgy a Google műszaki igazgatója és a Szilikon-völgyben működő Szingularitás Egyetem³¹ társalapítója is egyben – a jelenlegi fejlődési trendeket tekintve vége 2029-re várható, amikor az első MI-eszköz sikeresen teljesíti a híres Turing-tesztet.³² Továbbá 2045-re ez már tömegesen is bekövetkezhet, ami egyenértékű lesz a technológiai MI-áttöréssel, vagyis a sokat említett szingularitással, és annak egyelőre még beláthatatlan következményeivel.³³

²⁸ Az 1810-es évek angol textilipari gyári munkás géprombolók modern megfelelői az okosrobotok ellen lázadva munkahelyeik védelmében.

²⁹ FORD, Martin: Robotok kora. HVG, Budapest, 2017.

³⁰ <https://www.dailydot.com/wp-content/uploads/600/7a/7670b9fcc31a0ad9-2048x1024.jpg>; letöltés: 2018.03.10.

³¹ Singularity University (Szingularitás Egyeteme) honlapja. <https://su.org/about/>; letöltés: 2018.02.22.

³² Alan Turing, a híres angol kódfejtő matematikus 1950-ben megalkotta az ember-gép ötperces, kérdésalapú intelligenciatesztjét.

³³ GALEON, Dom – REEDY, Christianna: Kurzweil Claims That the Singularity Will Happen by 2045. Futurism, October 5, 2017. <https://futurism.com/kurzweil-claims-that-the-singularity-will-happen-by-2045/>; letöltés: 2018.02.22.

A humán elvesztése miatt jogosan aggodalmaskodó, többnyire konzervatív gondolkodók szerint az emberiség önpusztító módon veszélyes és etikátlan kísérletbe kezdett, amikor tulajdonképpen önmagunkat akarjuk lélektelen, ellenben nagyon intelligens tökéletes gépekben reprodukálni, újratemetni.³⁴ Létre kívánjuk hozni a tökéletes egydimenziós műembert, amely lélektelen, mechanikus módon gondolkodva végrehajtja parancsainkat az asimovi robotika alaptörvényei szerint, de rögtön adódik a kérdés, hogy mi történik, ha – akarva-akaratlanul – porszem vagy programozási logikai hiba (szakszóval bug) kerül a vezérlőprogramba, az MI-rendszerbe, és mondhatni prométheuszi módon a tökéletes gépember az alkotója ellen fordul? Habár e felvetés jelenleg még túl hipotetikusnak tűnhet, de az öntanuló gépek és az MI robbanásszerű exponenciális fejlődésével a probléma valószínűsége és realitása egyre növekszik. Gondolhatjuk, hogy a kibertérben történő folyamatokkal és a potenciális MI-alapú veszélyforrásokkal maguk a tervezők és a jövőbe látó filozófus-mérnökök lehetnek leginkább tisztában. Ezt a felvetést látszik erősíteni az a nyílt levél is, amelyet 2015 júliusában 26 ország 120 kimagasló globális technológiai cég vezetője, főmérnöke, szoftverfejlesztője közzétett – köztük Elon Muskkal, a Space X–Teslától és Mustafa Suleymannal, az Alphabet, a Google-t is birtokló anyacég elnökével – a világ vezetői és az ENSZ részére címezve az önjáró, ember nélküli gyilkos robotok és MI-hordozó pusztító eszközök betiltása érdekében.³⁵

Ismerve a vérzivataros emberi történelmet és az immanensen bennünk lévő teremtő és pusztító hajlamot, a fenti számítógépes guruk és MI-fejlesztő cégvezetők rettentő veszélyt és jövőbeli konfliktusforrást látnak ezen eszközök hadászati fejlesztésében és tömeges alkalmazásában, különösképpen emberek ellen. Nyilvánvalóan a versengő államok és legfőképp a terrorista csoportok, minden létező, beszerezhető eszközt hajlandóak fegyverként felhasználni céljaik elérése, érdekeik érvényesítése érdekében. Ezzel vállalják annak kockázatát, hogy az új halálos okoseszköz akár saját pusztulásukat is eredményezheti, amint azt szemléletesen bemutatja a Terminátor 5 című világhírű film Arnold Schwarzenegger és az öntudatra ébredő Skynet harcában. Sajnálatos módon ez az igencsak disztópikus forgatókönyv már nem csupán a valóságtól elrugaszkodott sci-fi filmek világába tartozik, hanem, amint már sokan – Neumann János, Vernor Vinge vagy Molnár Tamás mellett – közvetve utaltak rá, a holnaputáni valóságunk egyik lehetséges verziója. Ezért mindenképp szükséges és fontos döntés lenne az emberiség politikai és technológiai vezetői részéről a megfelelő technológiai óvintézkedések, elővigyázatos jogi és egyéb lépések foganatosítása a mesterséges intelligencia és a milliárdnyi összekapcsolt okoseszköz ellenőrzése, irányítása és kizárólag békés célú felhasználása érdekében.

Természetesen nemcsak a kifinomult gondolkodású filozófusok és a humanitást is értékelő megszállott kiberszakértők, hanem a döntéshozó politikusok és a világtrendekre odafigyelő államfők is érzékelik az idők változását, valamint az új ipari forradalom kihívásait. Ezért nem meglepő, hogy Vladimir Putyin, az Oroszországi Föderáció elnöke 2017 októberében Szocsiban a 14. Valdaj nemzetközi

³⁴ MOLNÁR Tamás: *Én, Symmachus – Lélek és gép*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2000. pp. 194–199.

³⁵ Angol eredetiben UAK: unmanned autonomous killer robots. GIBBS, Samuel: *Elon Musk leads 116 experts calling for outright ban of killer robots*. The Guardian, 20 Aug 2017. <https://www.theguardian.com/technology/2017/aug/20/elon-musk-killer-robots-experts-outright-ban-lethal-autonomous-weapons-war>; letöltés: 2018.03.10.

üzleti fórumon a kibontakozó új világrendről tartott előadásában kifejtette, hogy az az ország fogja uralni és irányítani a globális folyamatokat a 21. században, amelyik képes maximálisan kihasználni és irányítani a mesterséges intelligenciát.³⁶

A globális versengés és geopolitikai érdekszféra-konfliktus felfűzhető a Kína–Amerikai Egyesült Államok–Oroszország–Európai Unió főtengelyen, amely leginkább a fentebb hangoztatott békés célú és tudományos elvekkel ellentétben az új MI-alapú technológiák hadászati, kibervédelmi és gazdasági előnyszerzés céljából való hasznosításában mutatkozik meg. Az MI kutatásába-fejlesztésébe fektetett humán és pénzügyi tőke polgári és kormányzati célú felhasználása igencsak éles versengést mutat elsősorban a robotika, a kibernetika és az MI-kutatásban úttörő Amerikai Egyesült Államokban a szilikon-völgyi agytrösztök és kutatóközpontok, valamint a NASA és a hadügyminisztérium első számú kutató-fejlesztő ügynöksége, a híres-neves DARPA³⁷ között. Az orosz és a kínai MI-kutatás elsősorban hadászati, védelmi célú tudományos kutatóműhelyekben zajlik, míg Európában sajátos módon többnyire kisebb önálló, koordinálatlan egyetemi kutatócsoportok végzik ezt a fontos tudományos kutató-fejlesztő tevékenységet, jócskán elmaradva az amerikai társaiktól. A félmilliárd lakossal rendelkező Európai Unió, amely deklarálta 2020-ra világ legfejlettebb tudásalapú társadalmát szeretné létrehozni (egyre kevesebb eséllyel, sajnos), az Európai Kutatási Övezet (European Research Area) és a SPARC robotikafejlesztési programjában³⁸ a hétéves pénzügyi ciklusban évente mindössze 11 milliárd eurót szán interdiszciplináris tudományos kutatásra, amelyből körülbelül 2 milliárd euró jut a mesterséges intelligenciát célzó projektekre. Mindeközben a 340 milliós lélekszámú, viszont nagyon innovatív és kevésbé bürokratikus Amerikai Egyesült Államokban évente 180–250 milliárd dollárt költenek állami és magán vállalkozói forrásokból ugyanerre a kiemelt tudományos-technológiai területre, amit az Országos Tudományos és Műszaki Tanács (NSTC) 2016 májusában létrehozott Hálózat és Információs Technológiák Kutatás-Fejlesztési Albizottsága (NITRDSC) koordinál.³⁹ Európában a legtöbb egy főre jutó MI-alkalmazást használó vagy kutató cég – érdekes módon – az EU-n kívüli államban, ugyanakkor a legnagyobb európai tudományos központnak, a CERN-nek is helyet adó Svájcban található.⁴⁰

A feltörekvő Kínában 2015-tel kezdődően évente 7–10 milliárd dollárnyi keretösszeget fordítanak MI-alapú kutatás-fejlesztési projektekre, de a valóságban a hadászati célú titkos projektekkal kiegészülve ez a keretszám jóval magasabb lehet. Kína kinyilvánított ambíciózus célja, hogy 2030-ra az Amerikai Egyesült Államokat megelőzve a világ vezető MI-kutató és -alkalmazó országa legyen, ezért Peking

³⁶ Meeting of the Valdai International Discussion Club. October 19, 2017. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/55882>; letöltés: 2018.02.22.

³⁷ Defense Advanced Research Projects' Agency – Fejlett Védelmi Kutatási Projektek Ügynöksége.

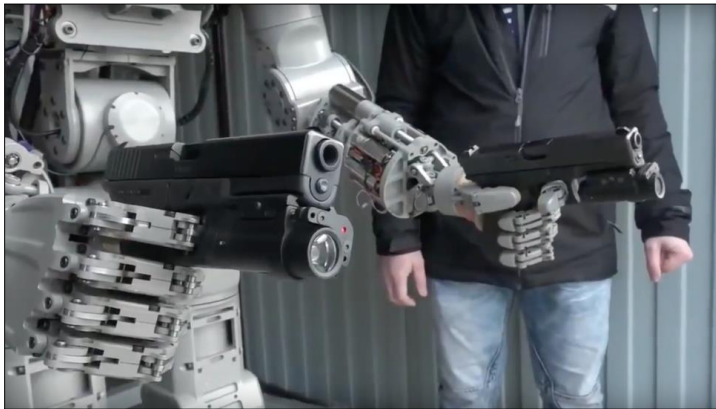
³⁸ ANSIP, Andrus: Making the most of robotics and artificial intelligence in Europe. European Commission, 17 November 2017. https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2014-2019/ansip/blog/making-most-robotics-and-artificial-intelligence-europe_en; letöltés: 2018.03.10.

³⁹ The National Artificial Intelligence Research and Development Strategic Plan. NSTC NITRD, October 2016. https://www.nitrd.gov/PUBS/national_ai_rd_strategic_plan.pdf; letöltés: 2018.02.28.

⁴⁰ The European Artificial Intelligence Landscape More than 400 AI companies built in Europe. City. AI, Jul 30, 2017. <https://medium.com/cityai/the-european-artificial-intelligence-landscape-more-than-400-ai-companies-build-in-europe-bd17a3d499b>; letöltés: 2018.03.05.

mellett létrehozzák Ázsia legnagyobb, 55 hektáros MI-kutatóbázisát 2,2 milliárd dollárból,⁴¹ ahol elsősorban a gépi tanulási (deep/machine learning) folyamatokat, felhőszolgáltatásokat (cloud computing) és nagybani adatelemzést (big data) fogják kutatni, fejleszteni több tízezer válogatott szakemberrel.

Az új okos technológiák hadászati célú felhasználását vizsgáló szakemberek, valamint a kibbiztonsággal foglalkozók érdeklődését is igencsak izgatja a nagyfokú orosz titkolózás ebben a tekintetben, hiszen nyilvánosan csak a Yandex nevű internetes óriás cég kutatócsoportja és a Kazanyi Állami Tudományegyetem Gépi Tudatosság Kutatólaboratóriuma foglalkozik tudományos jellegű MI-kutatással Oroszországban. Ahogy Elon Musk, az úttörő technológiák világszerte ismert magánvállalkozója megjegyezte,⁴² a nagyon fejlett és kifinomult technológiákat alkalmazó orosz hadiipar ismeretében, gyanakvásra és aggodalomra adhat okot – különösen Putyin elnök célzott kijelentéseinek fényében –, hogy az orosz MI-kutatásról nem sok megbízható információval rendelkezünk. Mindez arra enged következtetni, hogy valójában az oroszok gőzerővel folytatnak ezirányú titkos fejlesztéseket, kutatásokat, mint például a büszkén bemutatott híressé vált FEDOR robot,⁴³ amely nemcsak autót, de akár az új orosz űrkompot is képes lesz elvezetni, ellenben – sajátosan orosz módra – mintegy Terminator-szerűen pisztollyal a kezében jelent meg 2017-ben (4. kép).

4. kép. FEDOR, az első orosz robot⁴⁴

Nyilvánvaló stratégiai okokból egyetlen nagyhatalom sem engedheti meg magának, hogy lemaradjon a fentiekhez hasonló, forradalmian új technológiák és korszerű nem hagyományos fegyvernemek kifejlesztéséből és gyakorlati alkalmazásából.

⁴¹ CYRANOSKI, David: China enters the batte for AI talent. Nature, 15 January 2018. <https://www.nature.com/articles/d41586-018-00604-6> letöltés: 2018.03.07.

⁴² BERSHIDSKY, Leonid: Take Elon Musk Seriously on the Russian AI Threat. Bloomberg, 2017.09.05. <https://www.bloomberg.com/view/articles/2017-09-05/take-elon-musk-seriously-on-the-russian-ai-threat>; letöltés: 2018.03.01.

⁴³ O'CONNOR, Tom: U.S. Is Losing To Russia And China In War For Artificial Intelligence, Report Says. Newsweek, 11/29/17. <http://www.newsweek.com/us-could-lose-russia-china-war-artificial-intelligence-726603>; letöltés: 2018.03.02.

⁴⁴ <https://nerdist.com/wp-content/uploads/2017/06/FEDOR-Feature-Image-06212017.jpg>; letöltés: 2018.03.08.

Sokak szerint a globális méretű világháború már 2007. április 27-én elkezdődött az Észtország elleni összehangolt túlterheléses botnet kibertámadással,⁴⁵ amelyet a szakírók már csak az első kiberháborúnak (Web War I.) neveznek.⁴⁶ A közel egy héten keresztül zajló kibertámadás a mintegy másfél millió lakosú balti ország életét teljesen megbénította, mivel leállította a távközlési, a banki, valamint a közlekedési informatikai rendszereket. A „szovjet bronzkatona éjszakáját” követő példátlan erejű, demonstratív kibertámadás-sorozat digitális lábnyomai oroszországi szerverekhez vezettek, bár az orosz kormányzat természetesen mindenféle érintettséget és beavatkozást hevesen és indulatosan tagadott a szomszédos parányi EU- és NATO-tagállammal szemben.

Az utóbbi évtizedben nagyon elszaporodtak a hasonló jellegű, de kisebb intenzitású kibertámadások a világban. Államok és óriás üzleti társaságok próbálnak előnyös pozíciókat, lehetőségeket kiharcolni saját maguk részére a kibertér szabályok és határok nélküli harcmezéjén. Talán ezért is mondta Toomas Hendrik Ilves, volt észt elnök kiberbiztonságot is érintő beszédében, hogy az európai politikus döntéshozók még mindig nem nagyon értik, vagy nem akarják tudomásul venni a kibertér biztonságpolitikai, gazdasági és katonai jelentőségét, például az amerikaiakkal és az oroszokkal ellentétben.⁴⁷ A digitalizáció gyors előretörése előtti korban szocializálódott politikai és katonai vagy hírszerzési döntéshozók hajlamosak lebecsülni vagy nem megfelelő súllyal és fontossággal kezelni a kiber- és az MI-alapú technológiákat, alkalmazásokat, aminek nagyon komoly és akár tragikus következményei is lehetnek. Elég, ha csak az örült norvég tömeggyilkos Breivikre vagy a párizsi Bataclan klubban vérontást rendező belga terroristákra gondolunk, akik mindannyian a többszereplős online stratégiai harci játékok⁴⁸ belső, zárt, titkosított kommunikációs csatornáin egyeztetették akcióikat vagy könnyedén beszerezték illegálisan lőfegyvereiket.⁴⁹

Összegzés

Napóleon, a modern történelem egyik legnagyobb hadvezére is felismerte, hogy az eszmék és a szellem erejét nem szabad alábecsülni, mert hosszú távon legyőzik a kardot is, később hozzátéve, hogy tulajdonképpen a háború oroszlánrészt információból áll.⁵⁰ Mindkét gondolat, különösképpen két évszázad távlatából szembeütő relevanciával rendelkezik és kimagasló helyzetfelismerésről, intellektuális éleslátásról tesz tanúbizonyságot, amelyek meghatározóak lehetnek egy ország vagy haderő sikeressége szempontjából.

⁴⁵ DDOS-attack avagy túlterheléses parancsmegtagadáson alapuló kibertámadás több tíz vagy százezer számítógép (zombigépek) összehangolt (botnetes) másodlagos háttérirányításával egy célpont ellen.

⁴⁶ Web War I. avagy az első webháború Észtország ellen, 2007. április 27-től május 2-ig. O'NEILL, Patrick Howell: The cyberattack that changed the world. The Daily Dot, May 20, 2016. <https://www.dailydot.com/layer8/web-war-cyberattack-russia-estonia/>; letöltés: 2018.03.08.

⁴⁷ SCHULTZ, Teri: A Decade after „Web War 1,” Former Estonian President Blasts EU Cyber Inertia. Atlantic Council, April 26, 2017. <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/a-decade-after-web-war-1-former-estonian-president-blasts-eu-cyber-inertia>; letöltés: 2018.03.02.

⁴⁸ Massive Multi-Player Online Battle Arena, First Person Shooter, Role Play Games mint League of Legends, World of Warcraft, World of Tanks stb.

⁴⁹ KIS-BENEDEK József: Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016. p. 150.

⁵⁰ CITATUM: Bonaparte Napoleon-idézetek. https://www.citatum.hu/szerzo/Bonaparte_Napoleon; letöltés: 2018.02.26.

Napjainkban a kardnál erősebb eszme az évezredek óta újragondolt vallásos hit feltámadásában és a lehengerlő tudományos technikai felfedezések formájában jelentkezik. Az információ pedig a bennünket körülvevő fizikai és immár a virtuális valóságból is származó adatok, jelzések összessége. A modern számítógép-alapú technológiák meghatározzák életünket, és minél jobban kötődünk hozzájuk, annál inkább sérülékennyé, kiszolgáltatottabbá teszik a civilizációnkat és a globális gazdaságot egyaránt. Olyan új kommunikációs eszközök és csatornák jöttek létre, amelyekre az emberiség nem igazán tudott felkészülni egy-két emberöltő rövid időszávjá alatt, akárcsak hasonló módon az információs technológiák szélesebb fejlődésével sem képesek lépést tartani az információbiztonságot szolgáló elhárító, védekező technikák és alkalmazások. Ez a biztonsági és információs rés (security and intelligence gap) a felhasználó szándékától függően komoly előnyt vagy éppen hátrányt jelent akár egy nagy szuverén állam, vagy egy multinacionális, stratégiai gerinchálózatot működtető vállalat, vagy egy kiberfegyvernemhez tartozó katonai egység számára. Ennek pusztító hatását már megtapasztalhatták az észtek, a grúzok és a dél-koreaiak az országaik ellen 2007-ben, 2008-ban, illetve 2012-ben indított összehangolt kibertámadás-sorozatok idején.

5. kép. Robotjövő?⁵¹

Aszimmetrikus világunk súlypontja visszafordíthatatlanul eltolódni látszik a virtuális kibervilág irányába, annak minden pozitív és negatív hozadékaival egyetemben, és láthatóan ezt a folyamatot megállítani már nem, csupán lassítani lehet. A kibernetika, a robotika és a mesterséges intelligencia új felfedezései sokkal élhetőbbé és könnyebbé tehetik az emberek millióinak életét. Ugyanakkor mindezek a folyamatok ártó szándékú rövidlátó, önző célú vezetők és csoportosulások kezében akár egész civilizációnk vesztét is okozhatják. Várhatóan a közeljövő katonai jellegű konfliktusai elsősorban a kiberhadszínházban fognak lezajlani vagy kibontakozni, továbbá az önálló döntésekre képes intelligens harci eszközök alkalmazása

⁵¹ <http://www.benedict1.com/digitalartist/cyber-future/large/cyber-future20.jpg>; letöltés: 2018.03.10.

valószínűleg döntő szerepet fog játszani, ami a hadviselés egy teljesen új, ismeretlen horizontját nyithatja meg. Az infokommunikációs és az MI-kutató szakemberek, illetve a döntéshozók a megfelelő szakértelemmel és a régi bölcsék megfontolt óvatosságának (prudencia) és mértékletességének alkalmazásával az emberiség javára fordíthatják a páratlanul új forradalmi technológiákat (5. kép). Csupán az ősrégi senecai kérdést kell feltennünk és folyamatosan megválaszolnunk, hogy cui prodest, cui bono? Valójában kinek használ és kinek jó a számtalan új műszaki eszköz, robot és kiberalkalmazás? Ezekre a kérdésekre a jövő történései és társadalmi folyamatai fognak hamarosan válaszokat adni, és remélhetőleg nem kell majd felidézni a közhelyszerű bölcsességet, miszerint majdnem minden katasztrófa után eszünkbe jutnak a szakértők figyelmeztető szavai, akik előre szóltak, de nem vették őket figyelembe.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ANSIP, Andrus: Making the most of robotics and artificial intelligence in Europe. European Commission, 17 November 2017.
https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2014-2019/ansip/blog/making-most-robotics-and-artificial-intelligence-europe_en; letöltés: 2018.03.10.
- ASIMOV, Isaac: Visit to the World's Fair of 2014. The New York Times, August 16, 1964.
<http://www.nytimes.com/books/97/03/23/lifetimes/asi-v-fair.html>; letöltés: 2018.03.02.
- BARABÁSI Albert-László: Behálózva – A hálózatok új tudománya. Helikon Kiadó, Budapest, 2013.
- BERSHIDSKY, Leonid: Take Elon Musk Seriously on the Russian AI Threat. Bloomberg, 2017.09.05.
<https://www.bloomberg.com/view/articles/2017-09-05/take-elon-musk-seriously-on-the-russian-ai-threat>; letöltés: 2018.03.01.
- CHEN, Hsinchun: Dark Web: Exploring and Data Mining the Dark Side of the Web. Springer, New York, 2012.
- CITATUM: Bonaparte Napoleon-idézetek.
https://www.citatum.hu/szerzo/Bonaparte_Napoleon; letöltés: 2018.02.26.
- CLARKE, Richard A. – Knake, Robert K.: Cyber War: The Next Threat to National Security and What to Do About It. Harper Collins, New York, 2010.
- CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.
- CYRANOSKI, David: China enters the battle for AI talent. Nature, 15 January 2018.
<https://www.nature.com/articles/d41586-018-00604-6> letöltés: 2018.03.07.
- EVANS, Martin – Scott, Patrik: Fraud and cyber crime are now the country's most common offences. The Telegraph, 19 January 2017.
<https://www.telegraph.co.uk/news/2017/01/19/fraud-cyber-crime-now-countrys-common-offences/>; letöltés: 2018.01.29.
- FORD, Martin: Robotok kora. HVG, Budapest, 2017.

- GALEON, Dom – REEDY, Christianna: Kurzweil Claims That the Singularity Will Happen by 2045. Futurism, October 5, 2017. <https://futurism.com/kurzweil-claims-that-the-singularity-will-happen-by-2045/>; letöltés: 2018.02.22.
- GETTY, Mark: Blood and Oil. The Economist, March 2, 2000. <https://www.economist.com/node/288515>; letöltés: 2018.03.02.
- GIBBS, Samuel: Elon Musk leads 116 experts calling for outright ban of killer robots. The Guardian, 20 Aug 2017. <https://www.theguardian.com/technology/2017/aug/20/elon-musk-killer-robots-experts-outright-ban-lethal-autonomous-weapons-war>; letöltés: 2018.03.10.
- GIBSON, William: Cyberspace. <http://www.technovelgy.com/ct/content.asp?Bnum53>; letöltés: 2018.02.25.
- GULYÁS Attila: Kiberhadviselés észak-koreai módra II. Szakmai Szemle, XV. évfolyam 4. szám, 2017. december. pp. 30–42. http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2017_4_szam.pdf; letöltés: 2018.03.01.
- <http://deepwebtechblog.com/wp-content/uploads/2015/05/Deep-Web-Iceberg-e1432663755280.jpg>; letöltés: 2018.03.10.
- <http://www.benedict1.com/digitalartist/cyber-future/large/cyber-future20.jpg>; letöltés: 2018.03.10.
- <https://nerdist.com/wp-content/uploads/2017/06/FEDOR-Feature-Image-06212017.jpg>; letöltés: 2018.03.08.
- <https://pbs.twimg.com/media/DNZFrueWkAAKKRU.jpg>; letöltés: 2018.03.10.
- <https://www.dailydot.com/wp-content/uploads/600/7a/7670b9fcc31a0ad9-2048x1024.jpg>; letöltés: 2018.03.10.
- KAPLAN, Jerry: Artificial Intelligence: What Everyone Needs to Know. Oxford University Press, New York, 2016.
- KIS János: A régi görögök erköltséinek és szokásainak vagy vallásbéli, polgári, hadi és házi rendtartásainak leírása Eschenburg szerint. Wéber Simon Péter nyomdája, Pozsony, 1809. (Google e-könyv verzió)
- KIS-BENEDEK József: Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.
- KURZWEIL, Ray: Singularity is Near: When Humans Transcend Biology. Penguin Books, New York, 2006.
- Meeting of the Valdai International Discussion Club. October 19, 2017. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/55882>; letöltés: 2018.02.22.
- MOLNÁR Tamás: Én, Symmachus – Lélek és gép. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2000.
- Norbert Wiener – Wikipédia szócikk. https://hu.wikipedia.org/wiki/Norbert_Wiener; letöltés: 2018.01.19.
- O'CONNOR, Tom: U.S. Is Losing To Russia And China In War For Artificial Intelligence, Report Says. Newsweek, 11/29/17. <http://www.newsweek.com/us-could-lose-russia-china-war-artificial-intelligence-726603>; letöltés: 2018.03.02.

- O'NEILL, Patrick Howell: The cyberattack that changed the world. The Daily Dot, May 20, 2016. <https://www.dailydot.com/layer8/web-war-cyberattack-russia-estonia/>; letöltés: 2018.03.08.
- SCHULTZ, Teri: A Decade after „Web War 1,” Former Estonian President Blasts EU Cyber Inertia. Atlantic Council, April 26, 2017. <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/a-decade-after-web-war-1-former-estonian-president-blasts-eu-cyber-inertia>; letöltés: 2018.03.02.
- Singularity University (Szingularitás Egyeteme) honlapja. <https://su.org/about/>; letöltés: 2018.02.22.
- SOLON, Olivia: Tim Berners-Lee on the future of the web: 'The system is failing'. The Guardian, 16 Nov 2017. <https://www.theguardian.com/technology/2017/nov/15/tim-berners-lee-world-wide-web-net-neutrality>; letöltés: 2018.01.29.
- STATISTA 1. Internet of Things (IoT) connected devices installed base worldwide from 2015 to 2025 (in billions). <https://www.statista.com/statistics/471264/iot-number-of-connected-devices-worldwide/>; letöltés: 2018.01.28.
- STATISTA 2. Global digital population as of April 2018 (in millions). <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/>; letöltés: 2018.02.25.
- STATISTA 3. Data volume of global consumer IP traffic from 2015 to 2021 (in petabytes per month). <https://www.statista.com/statistics/267202/global-data-volume-of-consumer-ip-traffic/>; letöltés: 2018.01.26.
- SULLEYMAN, Aatif: Roobot being trained to shoot guns is 'not a terminator' insists Russian Deputy Prime Minister. Independent, 14 April 2017. <http://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/news/terminator-robot-fedor-guns-russia-shooting-dmitry-rogozin-a7684406.html>; letöltés: 2018.02.28.
- The European Artificial Intelligence Landscape More than 400 AI companies built in Europe. City.AI, Jul 30, 2017. <https://medium.com/cityai/the-european-artificial-intelligence-landscape-more-than-400-ai-companies-build-in-europe-bd17a3d499b2>; letöltés: 2018.03.05.
- The National Artificial Intelligence Research and Development Strategic Plan. NSTC NITRD, October 2016. https://www.nitrd.gov/PUBS/national_ai_rd_strategic_plan.pdf; letöltés: 2018.02.28.
- TOONDERS, Joris: Data Is the New Oil of the Digital Economy. Wired, July 2014. <https://www.wired.com/insights/2014/07/data-new-oil-digital-economy/>; letöltés: 2018.01.25.
- VINGE, Vernor: Technological Singularity. Whole Earth Review, January 2003. http://cmm.cenart.gob.mx/delanda/textos/tech_sing.pdf; letöltés: 2018.02.26.

A KÖTET SZERZŐI

Binder Tamás	alezredes
Bognár Eszter Katalin	a Nemzeti Közszerológálati Egyetem Katonai Múszaki Doktori Iskola doktorandusza
Csutak Zsolt	a Nemzeti Közszerológálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Dr. Gerencsér Árpád	PhD, a Nemzeti Közszerológálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola végzett doktora
Károly László	alezredes
Mező András	alezredes, az MH HFKP munkatársa, a Nemzeti Közszerológálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Nagy Bianka	a Nemzeti Közszerológálati Egyetem Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kar MSc hallgatója
Párkányi Csongor	a Nemzeti Közszerológálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Sáfrán József	a Nemzeti Közszerológálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Siposné Prof. Dr. Kecskeméthy Klára	ezredes, CSc, a Nemzeti Közszerológálati Egyetem egyetemi tanára
Dr. Tóth Sándor	alezredes, PhD
Üveges András József	főhadnagy
Varga Márton	a Nemzeti Közszerológálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza

E SZÁMUNK TARTALMA

MEZŐ ANDRÁS ALEZREDES

A DOKTRÍNÁK ÉS A TAPASZTALATFELDOLGOZÁS KAPCSOLATÁNAK PÉLDÁJA

A brit hadsereg művelete 2006-ban Musza Kalában „ikonikus” vereség volt a közélet szemében, de a doktrinális rendszer feldolgozta a gyűjtött megfigyeléseket, tapasztalatokat, és az új elvek szerint felkészített parancsnok 2007-ben már győzelmet aratott ugyanott. Ezzel Musza Kala a doktrinális adaptáció és rugalmasság jelképévé vált.

Kulcsszavak: doktrína, Musza Kala, Helmand, „szakaszház”, nem kinetikus fókusz, összkormányzati, átfogó megközelítés, diplomácia, műveleti tanácsadó és összekötő csoport, stratégiai szint, műveleti szint, küldetésorientált vezetés, stabilizáció és újjáépítés, műveletek teljes spektruma, háborús tevékenység, békeidőszaki katonai szerepvállalás.

DR. TÓTH SÁNDOR ALEZREDES

TÖRÖKORSZÁG AFRINI INFORMÁCIÓS KAMPÁNYA

Törökország 2018 januárjában kezdte meg második műveletét Szíriában „Olajág” fedőnéven, ezzel tovább bonyolította a szíriai rendezés körülményeit. Ez a művelet intenzív információs kampányra készítette a török haderőt, amellyel alátámasztják a beavatkozás jogosságát és semlegesítik a török lépéssel kapcsolatban megjelent negatív és káros információkat. Ez az írás összefoglalja a török információs kampány legfontosabb elemeit.

Kulcsszavak: Afrin, információs műveletek, közösségi média, „Olajág”, Szíria, Törökország.

VARGA MÁRTON

HUMÁN BIZTONSÁG ÉS A SZÁHEL-ÖVEZET

A humán biztonság elmélete szerint a biztonság fogalmának vizsgálata új megközelítést igényel, mivel az rendkívül összetett, egymástól függő dimenziókból tevődik össze. A Száhel-övezet biztonságának részletes elemzését a Barry Buzan-féle szektorális biztonságértelmezés alapján korábban „*A Száhel-övezet válsága*” című cikkemben már bemutattam. Jelen írásban a humán biztonság elmélete felől közelítem meg a régiót.

Kulcsszavak: regionális biztonság, humán biztonság, Afrika, Száhel-övezet.

CONTENTS

LIEUTENANT COLONEL ANDRÁS MEZŐ

AN EXAMPLE OF THE RELATIONSHIP BETWEEN DOCTRINE DEVELOPMENT AND LESSONS LEARNT PROCESS

The operation of the British Army in Musa Qala was an iconic defeat in the eyes of public in 2006. However, the doctrinal system processed the collected observations and experiences, and the commander using new doctrine based on those experiences was able to win in 2007. With this Musa Qala has become an icon of the doctrinal adaptation and flexibility.

Keywords: doctrine, Musa Qala, Helmand, "platoon house", non-kinetic focused, Whole-of-Government Approach, comprehensive approach, diplomacy, Operational Mentoring and Liaison Team, strategic level, operational level, mission command, Stabilization and Reconstruction, Full-Spectrum Operations, Warfighting, Peacetime Military Engagement.

LIEUTENANT COLONEL DR. SÁNDOR TÓTH, PhD

THE AFRIN INFORMATION CAMPAIGN OF TURKEY

Turkey launched her second operation in Syria in January 2018 named Olive Branch, making the Syrian solution of peace even more complex. This operation has caused the Turkish forces to conduct an intensive information campaign to justify the intervention and neutralize the negative and harmful information surrounding this Turkish action. This article summarizes the most important elements of the Turkish information campaign.

Keywords: Afrin, information operations, social media, „Olive Branch”, Syria, Turkey.

MÁRTON VARGA

THE HUMAN SECURITY AND THE SAHEL REGION

According to the theory of human security, when examining the concept of security, a completely new approach is needed because of the complexity of its structure consisting of several interdependent dimensions. I have already presented a detailed analysis about the Sahel region's security based on Barry Buzan's theory of sectoral security in my former article, *The crisis of the Sahel region*. In this article I will approach the region on the basis of the theory of human security.

Keywords: regional security, human security, Africa, Sahel region.

SIPOSNÉ PROF. DR. KECSKEMÉTHY KLÁRA EZREDES –
DR. GERENCSÉR ÁRPÁD

A KASZPI-MEDENCE GEOSTRATÉGIAI JELENTŐSÉGE

A Kaszpi-medence energetikai szempontból a világ egy fontos helyszíne, egyben évezredek óta fontos közlekedési és kereskedelmi csomópont. A térség mindig is birodalmak határ- és ütközőzónájában helyezkedett el. Egyaránt igaz volt ez a Szovjetunió fennállása során, valamint napjainkban is. Moszkva a volt Szovjetunió területét érdekszférájának tekinti, de a Nyugat megpróbálta a térséget bevonni a befolyási övezetébe, beszorítva ezzel az Oroszországi Föderációt. A térség, akárcsak a múltban, most is a hatalmi összeütközés, a geopolitikai játszmák színtere. Fontos megjegyezni, hogy a Kaszpi-tenger déli részén az államhatárok nincsenek meghatározva, ami a hatalmas szénhidrogénvagyon miatt jelentős konfliktusok forrása lehet. A szovjet idők iparosítása jelentős környezeti károkat okozott, jelentősen hozzájárult a levegő, a víz és talaj elszennyeződéséhez, az ökológiai egyensúly felbomlásához és a biodiverzitás csökkenéséhez.

Kulcsszavak: Kaszpi-tenger, ENSZ tengerjogi egyezmény, kőolaj- és földgázvezetékek, Európa–Kaukázus–Ázsia közlekedési folyosó.

KÁROLY LÁSZLÓ ALEZREDES

A KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK MEGNÖVEKEDETT SZEREPE AZ ASZIMMETRIKUS KONFLIKTUSOK BEFEJEZŐ SZAKASZÁBAN

Az aszimmetrikus konfliktusok egyszer véget érnek, ami általában egy folyamat eredménye. Megkezdődnek a csapatkivonások, ami a felderítőerőket is érinti. Emiatt a parancsnokoknak egyre kevesebb saját információszerző képesség áll rendelkezésre. Megnö a szerepe a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységének, amely pótolhatja az információhiányt. A nemzetbiztonsági szolgálatok törvényi felhatalmazás alapján folytathatják tevékenységüket a műveleti területen, támogatva a parancsnoki döntéshozatalt.

Kulcsszavak: felderítés, hírszerzés, információ, információszerző képesség, nemzetbiztonsági szolgálat, aszimmetrikus konfliktus.

SÁFRÁN JÓZSEF

AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ÉS MAGYARORSZÁG NEMZETBIZTONSÁGI SZERVEZETRENDSZERÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE

A Szovjetunió bukása után a világrend átalakult, amelynek következtében a világ országainak újfajta kihívásokkal és biztonsági problémákkal kellett szembenéznük. Hogy a felmerülő problémákat megoldják, egyre több és több feladatot delegáltak a nemzetbiztonsági ügynökségeknek és a titkosszolgálatoknak. Egy sikeres, effektíven működő rendszer kidolgozása és fenntartása elengedhetetlen ahhoz, hogy a mai modern hadviselésben életben maradjunk.

COLONEL PROF. DR. KLÁRA SIPOS-KECSKEMÉTHY, CSc –
DR. ÁRPÁD GERENCSÉR, PhD

GEOSTRATEGIC IMPORTANCE OF THE CASPIAN BASIN

From the point of energy supply the Caspian Basin is an important place in the world, and it has been an important transport and commercial hub for thousands of years. This area has always been in the border and buffer zone of empires. It was equally true during the existence of the Soviet Union, and nowadays. Moscow considers the territory of the former Soviet Union to be its sphere of influence, but the West has attempted to involve the region in its sphere of influence, thereby putting the Russian Federation in a difficult situation. The region, like in the past, is now the scene of power, the scene of geopolitical games. It is important to note that in the Southern part of the Caspian Sea state borders are not defined yet, which can be the source of significant conflicts in the future due to the huge hydrocarbon wealth. The industrialization of Soviet times caused significant environmental damage, contributed significantly to the pollution of air, water and soil, the degradation of ecological balance and loss of biodiversity.

Keywords: Caspian Sea, United Nations Convention on the Law of the Sea, oil and gas pipelines, Transport Corridor Europa-Caucasus-Asia.

LIEUTENANT COLONEL LÁSZLÓ KÁROLY

INCREASED ROLE OF NATIONAL SECURITY SERVICES DURING THE FINAL PHASE OF ASYMMETRIC CONFLICTS

The ending of an asymmetric conflict is always result of a process. The withdrawal of forces affects the reconnaissance units, reducing intelligence capabilities. Therefore, the commanders have less own information gathering capability. The role of activity of military national security services increases, as they can overcome the lack of information. According to the law, the national security services can continue their activities in the operation area in order to support commanders' decision-making.

Keywords: reconnaissance, intelligence, information, information gathering capability, national security services, asymmetric conflict.

JÓZSEF SÁFRÁN

COMPARISON OF THE NATIONAL SECURITY SYSTEM OF THE UNITED STATES OF AMERICA AND HUNGARY

After the fall of the Soviet Union, the world order has been changed, therefore the countries of the world had to face with new type of challenges and security problems. To solve the upcoming issues, more and more tasks have been delegated for the national security agencies, secret services. Building and maintaining a successful, efficient system is essential to keep ourselves alive in our modern warfare.

Magyarország az 1990-es rendszerváltás után kezdte el kialakítani saját nemzetbiztonsági rendszerét. Szükséges összehasonlítani a magyar rendszert az Amerikai Egyesült Államok rendszerével, amely napjaink egyik legnagyobb és legerősebb nemzetbiztonsági nagyhatalma. Az összehasonlítás segíthet feltárni a rendszer erősségeit és gyengeségeit, így ötleteket gyűjthetünk, amelyek a jövőben segítségünkre lehetnek a biztonsági közösség minden elemének fejlesztésében.

Kulcsszavak: nemzetbiztonság, nemzetbiztonsági ügynökségek, hírszerzés, Amerika Egyesült Államok, Magyarország.

PÁRKÁNYI CSONGOR

PÁPAI MAGYAR INTÉZET – A MAGYAR SZOCIALISTA HÍRSZERZÉS KIEMELT OBJEKTUMA I.

A második világháborút néhány évvel követő szovjetizálás alapjaiban változtatta meg a közép-európai régiót és gyakorolt befolyást a mindennapokra, így a valláshoz, egyházakhoz fűződő viszonyulásra is. Mivel a kialakuló új politikai berendezkedés ellenségként tekintett a kereszténységre, ezért a Vatikánnak meg kellett próbálnia megvédeni a katolikus híveit. Ezzel párhuzamosan a szovjet befolyási övezeten belül a Magyar Népköztársaság hírszerzésének egyik elsődleges feladatává vált a Vatikán elleni hírszerzés. Így mindkét fél közös, a másik oldal ellen irányuló érdeke vezetett az egész keleti blokkon belül egyedi eseménynek számító, 1964-es részleges megállapodáshoz. A magyar állam ennek köszönhetően kapta vissza a Rómában található Pápai Magyar Intézetet (PMI), amelyet egészen 1989-ig meg is próbált saját információszerző céljai érdekében használni.

Kulcsszavak: Vatikán, Magyar Népköztársaság, hírszerzés, részleges megállapodás, Pápai Magyar Intézet (PMI).

BOGNÁR ESZTER KATALIN

ÚJ TECHNOLÓGIÁK A FELDERÍTÉSBEN: A MODERN HÁLÓZATKÖZPONTÚ HADVISELÉS ESZKÖZEI ÉS ELJÁRÁSAI

A modern hadviselés kapcsán leginkább szembevetendő változás az információ mint fegyver megjelenése. A katonai műveletek alapját a megszerzett információ révén elérhető helyzetértékelési képesség adja. A harctér kibővült az információs dimenzióval, a szenzorok, különböző fegyverrendszerek és platformok közötti koordináció erősokszorozó képességekkel bír. A technológiai fejlődés hatására új eszközök és eljárások jelentek meg a hálózatközpontú hadviselés koncepciójához kapcsolódva. Cikkem célja, hogy ismertesse a korszerű összadatforrású felderítő-elemző rendszerek esetében elérhető új technológiákat (szövetséges műveleti hálózatok, harcászati felhő, katonai IoT-eszközök) és azok katonai alkalmazásának lehetőségeit.

Kulcsszavak: hálózatközpontú hadviselés, C4ISR, C4ISTAR, harcászati felhő, dolgok internete.

Hungary has started to develop his national security system after the regime change in 1990. It is necessary to compare its status with the system of the United States of America, which is nowadays one of the biggest and most potent national security power of the world. The comparison can help us to explore the weaknesses and strengths, thus we can gather ideas, which ones can be assistant for us in the future to improve every part of the security community.

Keywords: national security, national agencies, intelligence, United States, Hungary.

CSONGOR PÁRKÁNYI

HUNGARIAN PAPAL INSTITUTE – THE HIGHLIGHTED PROPERTY OF THE HUNGARIAN INTELLIGENCE I.

After the World War II, the 'sovietization' widely changed the Middle-European region and had a vast influence on the everyday life and the attitude altered to religions and churches as well. Since the new power was extremely hostile to the Christianity, the Papal State had to tried to protect them. Meanwhile, in the region influenced by the USSR Hungary was tasked to handle the main part of the intelligence against the Vatican City. Based on the two states' common interests, they concluded a partial agreement in 1964 between each other, which was absolutely unique in the Eastern Block. Owing to this agreement, the Hungarian Papal Institute in Rome was returned Hungary which used this property for intelligence purposes until 1989.

Keywords: Vatican, Hungarian People's Republic, intelligence, partial agreement, Hungarian Papal Institute.

ESZTER KATALIN BOGNÁR

NEW TECHNOLOGIES IN MILITARY SURVEILLANCE: PLATFORMS AND TOOLS IN THE AGE OF MODERN NETWORK-CENTRIC WARFARE

The most recognizable shift in the age of the modern warfare is that information became the most effective weapon of all. The situational awareness based on the collected information became the core of every military operation. Information operations as a new domain entered the battlefield, the integrated network of sensors, weapon systems and platforms have become force multiplier. In the advent of new technologies, new tools and processes appeared based on the concept of network-centric warfare. The aim of this article is to introduce the new technologies of information warfare and all-source intelligence, including federated mission networking, combat cloud, military IoT and their possible applications in the military.

Keywords: network centric warfare, C4ISR, C4ISTAR, combat cloud, military IoT.

BINDER TAMÁS ALEZREDES

A VKF-2. OSZTÁLY NYILVÁNTARTÓ ALOSZTÁLYA

Az írás célja annak bemutatása, hogyan és kik végeztek elemző-értékelő tevékenységet az idén százéves önálló magyar katonai hírszerzésnél a megalakulást követő időszakban. Ennek keretében összefoglalja az elemzés-értékelésnek az 1918-1945 közötti korszakban alkalmazott munkamódszereit és a végrehajtás szervezeti formáit, majd időrendi sorrendben felsorolja és jellemzi az önálló elemző-értékelő szervezeti egység vezetőit. A tanulmány alapját levéltári kutatómunka képezi, a témakörrel kapcsolatban elérhető információk mennyiségi és minőségi jellemzésére a szerző külön kitér.

Kulcsszavak: elemzés-értékelés, VKF-2. osztály, szervezettörténet.

NAGY BIANKA

AZ OROSZ NEM LINEÁRIS HADVISELÉS ÉS AZ ELLENE IRÁNYULÓ ÖNVÉDELEM LEHETŐSÉGEI

A hadviselés generációja abba a korszakba ért, ahol már nagyobb szerepe van az információnak, mint a fegyvereknek. A biztonságpolitikai szakértők a „hibrid hadviselés” kifejezést különböző módon használják. Jelenleg több kapcsolódó kifejezés is használatban van, ideértve a „nem lineáris hadviselést” a „szürke zóna stratégiákat”, vagy az „új generációs hadviselést”. A hibrid hadviselés azért hibrid, mert mind a katonai, mind a nem katonai eszközöket is magában foglalja.

A hibrid hadviselés a nagyhatalmak (az Oroszországi Föderáció, az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság) kivédhetetlen fegyvere lett, amivel a kis államok nagyon nehezen tudják felvenni a harcot. Az oroszok által tökéletesített nem lineáris hadviselés legkiválóbb példája a 2014-es ukrán válság volt.

A jövőre nézve a hibrid hadviselés legnagyobb kérdése az lesz, hogy miként fognak tudni védekezni a globalizáció vesztes államai.

Kulcsszavak: Oroszországi Föderáció, hibrid hadviselés, önvédelem.

ÜVEGES ANDRÁS JÓZSEF FŐHADNAGY

A KRIPTOPÉNZEK ÁRNYÉKÁBAN

A digitális pénzek (bitcoin, monero, etherum) rejtjelzettek, ami biztonságossá teszi őket, de sajnos van egy nagy hátrányuk ezeknek az új típusú kriptopénzeknek. Az algoritmusuk (kódolásuk) magát a pénzeszközt azonosítja, viszont annak tulajdonosát nem. Aki a kezében tartja a kriptopénz kódsorát, az a pénz tulajdonosa. Ez az anonimitás azt jelenti, ha a pénzünket ellopják, minimális az esélye, hogy visszakapjuk azt.

Kulcsszavak: altcoin, scamcoin, bitcoin, kriptopénz.

LIEUTENANT COLONEL TAMÁS BINDER

ANALYSIS AND ASSESSMENT AT THE HUNGARIAN MILITARY INTELLIGENCE 1918-1945

The goal of this paper is to introduce how and by whom was made analysis and assessment at the Hungarian military intelligence service - that celebrates its centenary this year - in the first decades of its existence. It comprised the working methods and the organizational forms of the analysis and assessment between 1918 and 1945, thereafter enumerated and introduced the leaders of the independent unit dealing with this activity. The paper is based on research; the author adverted to the quantitative and qualitative properties of the sources relating to the topic.

Keywords: analysis and assessment, Hungarian military intelligence, organizational history.

BIANKA NAGY

RUSSIAN NON-LINEAR WARFARE AND THE POSSIBILITIES OF SELF-DEFENCE AGAINST IT

A new kind of generation of warfare appeared in our time, where information has a greater role than traditional weapons. The security policy experts use the term “hybrid warfare” in different ways. Several related terms are now in use, including “non-linear warfare”, “grey zone strategies” or “new generation warfare”. Hybrid warfare is hybrid because of the mix of both military and non-military approaches.

The hybrid warfare became the unbeatable weapon of the Great Powers (for example: the Russian Federation, the United States of America, or the People’s Republic of China) against it for the small states it can be very difficult to fight. The most outstanding example of non-linear warfare perfected by the Russian Federation was the Ukrainian crisis in 2014.

In the future, the biggest question of hybrid warfare will be how the losing states can defend against it.

Keywords: Russian Federation, hybrid warfare, self-defence.

FIRST LIEUTENANT ANDRÁS JÓZSEF ÜVEGES

SHADOWS OF CRYPTOCURRENCIES

Digital currency (Bitcoin, Monero, Ethereum) coins are encrypted to keep them secure, unfortunately there is a potential drawback of this new type of currencies. The algorithm identifies the currency itself, but not its owner. Whoever holds the coin's encryption code becomes its owner. This anonymity feature means when a coin is stolen, it is gone and you have little to no recourse in getting it back.

Keywords: altcoin, scamcoin, bitcoin, cryptocurrencies.

CSUTAK ZSOLT

SZÉP ÚJ VILÁG, AVAGY A KIBERTÉR ÉS A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA KORÁNAK ÚJ KIHÍVÁSAI

Napjainkban az államok, a nemzetek és a gazdasági csoportosulások mindenáron igyekeznek érvényesíteni politikai, katonai vagy gazdasági érdekeiket – ahogy tették azt évszázadok során –, az új időknek megfelelően azonban új módszerek és megoldások alkalmazásával. A számítógépek uralta virtuális valóság, a kibertér megjelenése és gyors előretörése teljesen új dimenziókat és lehetőségeket, illetve potenciális új veszélyforrásokat jelent az emberiség számára. A jelenkor új típusú kihívásaira jórészt még nem vagyunk felkészülve, hiszen a történelem során még soha nem tapasztalhattunk ilyen gyors és radikális technológiai és életmódbeli változást. A 21. század új ipari technológiai forradalma, a kibertér előretörése az élet minden területén megnyilvánul, és mint minden eszköz jó és rossz célra egyaránt felhasználható. Kérdés, hogy az új okos eszközök, a párhuzamos valóságként önálló életet élő világháló és mesterséges intelligencia korszakában az emberiség melyik forgatókönyvet választja majd.

Kulcssavak: mesterséges intelligencia, kiberbiztonság és -hadviselés, robotika, aszimmetrikus világ.

ZSOLT CSUTAK

**BRAVE NEW WORLD, OR NEW CHALLENGES OF
THE CYBER SPACE AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE**

Nowadays, states, nations as well as business corporations tend to achieve their political, military and economic interests – just as they did it all along the centuries – applying the new means and measures provided by the new cyber era. The emergence and quick dominance of the world of computer-ruled cyber space and virtual reality have revealed brand new dimensions, opportunities as well as threats for the human kind. People are basically not prepared yet for all those new perspectives and risks facing humanity, since they had not experienced such radical and quick-paced technological and lifestyle transformations in history ever before. The new technological industrial revolution of the 21st century, the expansion of cyber space prevails upon all segments of our lives, with intention of bad or good. The primary theoretic question is whether in the age of brand new, interconnected smart devices, of the autonomously existing parallel world of the internet, or of the rising artificial intelligence, which scenario – dark or bright – would unfold before the human race.

Keywords: artificial intelligence, cyber security and warfare, robotics, asymmetric world.

CONTENTS

SECURITY POLICY

LIEUTENANT COLONEL ANDRÁS MEZŐ

**AN EXAMPLE OF THE RELATIONSHIP BETWEEN
DOCTRINE DEVELOPMENT AND LESSONS LEARNT PROCESS**

LIEUTENANT COLONEL DR. SÁNDOR TÓTH, PhD

THE AFRIN INFORMATION CAMPAIGN OF TURKEY

MÁRTON VARGA

THE HUMAN SECURITY AND THE SAHEL REGION

COLONEL PROF. DR. KLÁRA SIPOS-KECSKEMÉTHY, CSc–
DR. ÁRPÁD GERENCSÉR, PhD

GEOSTRATEGIC IMPORTANCE OF THE CASPIAN BASIN

INTELLIGENCE – RECONNAISSANCE

LIEUTENANT COLONEL LÁSZLÓ KÁROLY

**INCREASED ROLE OF NATIONAL SECURITY SERVICES
DURING THE FINAL PHASE OF ASYMMETRIC CONFLICTS**

JÓZSEF SÁFRÁN

**COMPARISON OF THE NATIONAL SECURITY SYSTEM
OF THE UNITED STATES OF AMERICA AND HUNGARY**

CSONGOR PÁRKÁNYI

**HUNGARIAN PAPAL INSTITUTE – THE HIGHLIGHTED
PROPERTY OF THE HUNGARIAN INTELLIGENCE I.**

R & D

ESZTER KATALIN BOGNÁR

**NEW TECHNOLOGIES IN MILITARY SURVEILLANCE:
PLATFORMS AND TOOLS IN THE AGE
OF MODERN NETWORK-CENTRIC WARFARE**

HISTORY OF INTELLIGENCE – RECONNAISSANCE

LIEUTENANT COLONEL TAMÁS BINDER

**ANALYSIS AND ASSESSMENT AT THE HUNGARIAN MILITARY
INTELLIGENCE 1918-1945**

FORUM

BIANKA NAGY

**RUSSIAN NON-LINEAR WARFARE AND THE POSSIBILITIES
OF SELF-DEFENCE AGAINST IT**

FIRST LIEUTENANT ANDRÁS JÓZSEF ÜVEGES

SHADOWS OF CRYPTOCURRENCIES

ZSOLT CSUTAK

**BRAVE NEW WORLD, OR NEW CHALLENGES OF
THE CYBER SPACE AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE**

FOR READERS

OUR AUTHORS

CONTENTS

CONDITIONS OF PUBLICATION

A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

AZ ÍRÁSMŰVEKKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK:

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona, amelyet a szerzői nyilatkozat aláírásával igazol(nak);
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, amely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más témákat, anyagokat – jelentetünk meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények (és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20–21 gépelt oldal);
- a kéziratot elektronikus formában, Times New Roman 12 pontos betűkkel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban kérjük megküldeni a felderito.szemle@knbsz.gov.hu e-mail címre. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;

- a közlésre elfogadott írásokért – a szerzői nyilatkozattal létrejött megállapodás figyelembevételével – szerzői honorárium fizethető;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indoklás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;
- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez rövid tartalmi összefoglalót (Absztrakt/Rezümé) kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez három–öt kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven.
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

A KÖZLEMÉNYEKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT FORMAI KÖVETELMÉNYEK

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni:

A SZERZŐ, SZERZŐK NEVE (rendfokozata);

AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul);

REZÜMÉ (magyarul, angolul);

KULCSSZAVAK (magyarul, angolul);

SZERZŐI NYILATKOZAT.

BIBLIOGRÁFIAI HIVATKOZÁS

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézések jegyzetben:

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, amelyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés:

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében lévő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. p. 34.
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. p. 33.
- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. p. 6.
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke:

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963 9276 45 6
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest, 1994. pp. 31–50.

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19–20.

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat sorszáma (például 1. ábra.);
- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrása (vagy: Szerkesztette: ...);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELÉRHETŐSÉGEINK

Postacím: Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24–26.

Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117.

E-mail: felderito.szemle@knbsz.gov.hu

Deák Anita alezredes
06(1) 386-9344/5210, HM 65-210
e-mail: deak.anita@knbsz.gov.hu